

אספקלריא לקלריא

אספקלריא לפרשת ויגש תשפ"ג
פינת ההלכה מאת מרן הראשל"צ בעל ילקוט יוסף

חינוך

חידות

אספקלריא לדף היומי

סיפור

ניתן להגיש תגובות לכל המאמרים, בכתובת המערכת:

2248228@gmail.com

המערכת אינה אחראית לתוכן המאמרים וסגנונם

אסור להדפיס ולפרסם את החיבור או חלקו למטרת מסחר בלא רשות מפורשת בכתב מהמו"ל (ישראל אברהם קלאר)

אספקלריא לפרשת ויגש תשפ"ג..... 1

אשרי האיש - פנינים והארות מכל הדורות / ישראל אברהם קלאר 1
"והיה כעץ שתול על פלגי מים" - מדוע נמשלו התורה ותלמידי החכמים

ל'עץ'?..... 1
התורה ותלמידי חכמים נמשלים לעץ החיים שבגן עדן!..... 1

אבוא בעיר - עיר הקודש והמקדש / הרב חיים שולביץ, ר"מ בישיבת 'מעוז חי"ל',
עיה"ק ירושלים 1

מקדש מגדל וצואר..... 1

אבניה ברזל / הרב יהודה אייזנשטיין, מח"ס 'אהל מועד', ישיבת מיר ירושלים... יד
ביאור בכל 'הנהגת יוסף לאחיו', וביאור התגשמות פרטי החלומות!..... יד

אמונה ובטחון / הרב אברהם דניאל עבשטיין, מח"ס 'מי מנוחות', לויקווד ..... כא
גם זו לטובה..... כא

הכי איתמר / הרב איתמר טעפ, מח"ס 'הכי איתמר', קרית ספר ..... כו
ישיבה..... כו

הלכתא מאורייתא / הרב יוסף אביטבול, מח"ס 'שערי יוסף וש"ס', בני ברק..... כח
בענין 'נולד בן זכר נתרפאה כל המשפחה'..... כח

פסקי הלכות עשרה בטבת מאת מרן עמוד ההוראה של ישראל הגאון
הגדול רבי עמרם פריד שליט"א..... לה

השבת של מ"י / הרב יחיאל פישל רוזנר, מח"ס 'מנחת יחיאל' ו'השבת של מ"י'. לט
פניני עיון בפרשת ויגש..... לט

ויאמר שמואל / הרב שמואל ברוך גנוט, מראשי ישיבת משאת המלך - אלעד,
מח"ס 'ויאמר שמואל' וש"ס ..... מג

העתקת התורה ליוונית ע"י תלמי המלך - אסון או נס ושמחה?..... מג
אל תעצבו!!!!..... מה

ויצבור יוסף / הרב יוסף צברי, רב ומו"צ בעיר אלעד, ומח"ס ויען יוסף, שלחן
מלכים וש"ס ..... נא

ביאור הפסוק 'כי איך אעלה אל אבי' בדרך מוסר..... נא

הטעם שהראה להם שהוא מהול..... נא

הראה להם שהוא מהול..... נב

קניית השדות עבור פרעה..... נג

- חלקו של ידיד / הרב משה יעקב הלוי קנר, מח"ס 'שפתי מלך' על הרמב"ם, כותב
 'איגרת לידיד' (טורונטו - קנדה) ..... נד
בענין קדושת בית המדרש ..... נד
- חקירה בפרשה / הרב יהושפט שרגא רבינוביץ, מג"ש בישיבת מיר וראש מכון דעת
 סופרים ..... נו
הבכי הראשון של יוסף אל אחיו "בכי של נחמה", לעומת בכיתו עם בנימין,
"בכי של חורבן". ..... נו
- להתענג על ה' / הרב יעקב מנשה, מגיד מישרים בשכונת פסגת זאב ..... סא
ועתה אל תעצבו - הלכות קבלת פיוס ..... סא
- לוית ח"ץ / הרב חיים נתן היילפרין, ר"מ 'עץ חיים' ו'אהבת תורה', מח"ס 'לקוטי
 שערי תשובה', מאנשעסטער ..... סד
גודל השייכות בין חנוכה חודש טבת ותחילת פרשת ויגש ..... סד
הפסיעות לפני ואחרי שמונה עשרה - מאמר מיוחד! ..... סז
- מעדני מלך / הרב מרדכי מלכא, הרב הראשי לעיר אלעד, נשיא וראש מוסדות
 "אור המלך", מחבר ספרי שו"ת דרך המלך, אמרי מרדכי ועוד ..... עג
שמירת כבוד הזולת ..... עג
- משאת משה / הרב מנחם ישראל חזן, מודיעין עילית ..... פ
העבודה - צורך גבוה ..... פ
- מתורתו של הצפנת פענח / הרב אברהם ישעיהו הכהן בירנהק, מו"ל 'צפנת פענח
 החדשות', מודיעין עילית ..... פח
ויכוח יהודה עם יוסף - דרוש ..... פח
- נגוהות בפרשה / הרב ישראל מאיר אסטריק, כולל מגדל עוז (רחובות) ..... פט
השפעתו של יוסף ..... פט
- נחלי מים - נושאים בפרשת השבוע, הרב דב יעקב ברטמן, טורונטו ..... צב
מאת ה' היתה זאת ואין להרהר אחר מידותיו ..... צב
- נחשבה / הרב יחיאל הלוי נוביק, ראש כולל דעת יוסף - אשדוד, עורך ספרי מרן
 הגר"ש רוזובסקי זצ"ל ..... צד
כי הם חיינו - ובהם נהגה - בכל מצב ..... צד
- עיון המשפט / הרב אליעזר דוידזון, ראש כולל ובית הוראה לממונות 'עיון
 המשפט', אלעד ..... צח
בדין גביית חוב כאשר אין לחייב לשלם ..... צח

פניני פז / הרב אברהם נח זלצמן, מח"ס 'אדני פז' על סוגיות הש"ס ..... ק
מדוע יוסף העניש את אחיו אם ידע בעצמו שהמכירה היתה לטובה..... ק

פרחים לתורה - כיצד מוכיחין / הרב ישראל חיים בלומנטל, מג"ש בכולל תורת
מרדכי ..... קב
מהי תוכחה?..... קב

פרפראות באור החיים הק' על הפרשה / הרב מרדכי צבי סלומון, קרית גת..... קד
רמז גימטריא לדברי רבינו האור החיים "עוד צל"ד אומרו באזני אדוני,
ורז"ל אמרו שיכנסו דבריו באזניו, וזה דרך דרש"..... קד

פתחי מקרא - ליקוטים נפלאים על פרשת השבוע / הרב יאיר רינמן, מו"צ בבית
הוראה 'נאות שמחה', מודיעין עילית ..... קה
פתחי מקרא פרשת ויגש..... קה

שבט מישראל / הרב ישראל פרידמן, רב קהילת טשארטקוב, מח"ס 'שבט
מישראל', מאנשעסטער ..... קט
תקנת חז"ל לזכור נס חנוכה כל השנה..... קט

שימו לב אל הנשמה / הרב נפתלי שמואל רייך, משפיע דישיבת 'תורת דוד', מונסי
ניו יורק ..... קטו
"ועתה אל תעצבו" - כהוראה לדורות..... קטו

שמחת אלעזר / בעקבות הגאון רבי שמחה (בן הגה"ק רבי אלחנן הי"ד) וסרמן
זצ"ל, ראש ישיבת אור אלחנן, מגדולי דורו וממערורי תנועת התשובה. .... קכב
תורה לפני סיני מניין?..... קכב

תא שמע / הרב שמעון גרינפעלד, הר יונה ..... קכה
יעקב לא הפסיק באמצע קריאת שמע כדין 'שואל מפני היראה'..... קכה

תבונות שורש - הארות בפרשה על פי שורשי התיבות / הרב אשר זאב שרייבר,
מח"ס תבונות כפיו, תבונות מועד ..... קכח
ארץ 'גשן' ורמזיה..... קכח
תבונות ההלכה - ענין 'זאת חנוכה' והמשך..... קלב

תשובות הגר"ח פנינים מתורת רבינו מרן שר התורה הגר"ח קניבסקי זיע"א (שעדיין
לא נדפסו) / הרב אהרן הלוי גרנדש מח"ס תשובות הגר"ח ..... קלג
שו"ת בפרשת ויגש..... קלג

פינת ההלכה מאת מרן הראשל"צ בעל ילקוט יוסף. קלו

פינת ההלכה / מרן הראשון לציון הגאון רבי יצחק יוסף שליט"א, בעל ילקוט יוסף.

נמסר ע"י הרב ונערך ע"י הרב יצחק קורלנסקי ..... קלו

[נשים בהלל דחנוכה](#)..... קלו

חינוך ..... קמ

חינוך בפרשה / הרב יחיאל מיכל מונדרוביץ, מפקח בתלמודי תורה ומרצה חינוכי

קמ .....

[חתול או ציפור?](#)..... קמ

חידות ..... קמב

פתשגן הכתב - חידה בפרשת השבוע / מבית 'לא יסור שבט מיהודה'..... קמב

[חידה בפרשת השבוע!](#)..... קמב

[פתרון חידת 'פתשגן הכתב'](#)..... קמב

אספקלריא לדרף היומי ..... קמד

אספקלריא לדרף היומי - הארות במסכת הנלמדת ..... קמד

[הרב יוסף דב הרצוג, ארה"ב](#)..... קמד

[הרב ישראל פרידמן, רב קלויז טשארטקוב במנצ'סטר, מח"ס 'שבט מישראל'](#)

[- אם מותר ללמוד ע"מ שיהא לו שכר גדול בעוה"ב](#)..... קמז

[הרב חיים נתן היילפרין, מח"ס 'לקוטי שערי תשובה', מנשסתר - בירור](#)

[השיטות בענין תורה לשמה \(בנוגע לנדרים ס"ב\)](#)..... קנ

סיפור ..... קס

סיפור מיוחד / הסופר הרב יאיר וינשטוק ..... קס

[יש קונה עולמו בשעה אחת](#)..... קס

אשרי האיש - פנינים והארות מכל הדורות / ישראל אברהם קלאר

אשרי האיש גו'. רבי יודן אומר: המזמור הזה משובח מכל המזמורים (מד' שוח"ט)

"והיה כעץ שתול על פלגי מים" - מדוע נמשלו התורה ותלמידי החכמים ל'עץ'?

דוד המלך משבח את האיש אשר לא הלך בעצת רשעים ובתורתו יהגה יומם ולילה במלים: **וְהָיָה כְּעֵץ שְׂתוּל עַל פְּלָגֵי מַיִם אֲשֶׁר פִּרְיוֹ יִתֵּן בְּעֵתוֹ, וְעָלְהוּ לֹא יִבּוֹל, וְכָל אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה יִצְלִיחַ.**

יש לעיין: מדוע אמר "כעץ"? מדוע המשילו לעץ השדה?

*

ראשית דבר נקדים, שאכן מצאנו בכמה מקומות המשלה דומה:

- כפי שכתב מהר"ש עתיה על פסוק זה: המשיל את האדם לעץ השדה, שכך המשילה גם התורה, שכתוב **"כִּי הָאָדָם עֵץ הַשָּׂדֶה"** (דברים כ, יט).
- כדרך שפירש רש"י על הפסוק **"הַיֵּשׁ בָּהּ עֵץ"** (במדבר יג, כ): **"אם יש בהם אדם כשר שיגיין עליהם בזכותו"**.
- ראה בזוהר הקדוש (במדבר רלו ע"א) ש"עץ" הכוונה לצדיק.
- כמו כן ראה במסכת אבות (פ"ג מי"ז): **"כל שחכמתו מרבה ממעשיו למה הוא דומה, לאילן שענפיו מרובין ושרשיו מועטין וכו'"**.
- ובקדושין (מ ע"ב): **"למה צדיקים נמשלים בעולם הזה לאילן שכולו עומד במקום טהרה"**.
- וראה גם במסכת תענית (ז ע"א): **"אם תלמיד הגון הוא - מִמְּנוֹ תֵּאֱכַל וְאֵתוֹ לֹא תִכְרֹת" וכו'.** ועיין ביאורי רש"י ותוס' ושאר המפרשים שם.
- וראה עוד בזוהר הקדוש (במדבר רב ע"א): **"לא תִשְׁחִית אֶת עֵצָה - זה תלמיד חכם שהוא בעיר, שהוא עץ החיים וכו'"**, עי"ש.
- וראה עוד למשל בפסוקים והמדרשים על הפסוק (תהלים צב, יג) **"צַדִּיק כְּתָמַר יִפְרָח כְּאֶרֶז בְּלִבְנוֹן יִשְׁגָה"** א.

*

^א נציין למשל: בראשית רבה מא, א; תנחומא לך לך ה; זוה"ק ויקרא טז ע"א.

התורה ותלמידי חכמים נמשלים לעץ החיים שבגן עדן!

במדרש שוחר טוב במזמורנו מבואר:

התורה נמשלה לעץ החיים שבגן עדן! כנאמר (משלי ג, יח) "עץ חיים היא למחזיקים בה".

*

הטעם שנמשלה התורה לעץ החיים, מבואר במדרש שוחר טוב:

א. שחביבה על כל החיים.

ב. כשם שעץ החיים פרוש לכל באי העולם בגן עדן, כך התורה פרושה על כל החיים ומביאתם לחיי עולם הבא.

לפי גירסת הילקוט (ילקוט תהלים תרטז, וילקוט משלי תתקלד): "ומביאתן לתחת עץ החיים".

*

יש לציין, שאף בתרגום מתרגם 'והיה כעץ' - 'ויהי כאילן חיי'.

וכן בתקוני זהר (תקון יג, דף כז, ב) מבואר ש"והיה כעץ וגו'" הכוונה "כעץ החיים".

לדברי התקוני זהר בא הכתוב לומר, שאדם זה שנדבק בבחינת "אשרי", הוא ההפך ממי שהולך בעצת רשעים, ומדוע? כי עצת רשעים, עצת הנחש הקדמוני, היתה לאכול מ"עץ הדעת טוב ורע" שמביא מיתה לעולם, ואדם זה הנו להפך: הוא כ"עץ החיים" שנאמר בו 'ואכל וחי לעולם!' 'ועלהו לא יבול' - הכוונה כמו שמצאנו 'ועלהו לתרופה' (יחזקאל מז, יב), שיש עליהם שיש בהם עצמם תועלת. הדבר רומז שבעץ זה אין שום חלק רע, בשונה מעץ הדעת טוב ורע שיש בו 'עירוב טוב ורע'. (על פי פירוש מתוק מדבש).

*

נסיים מאמר זה במה שכתב מהרנ"א אשכנזי בספרו 'נאה להודות':

התורה נמשלה לעץ החיים, אולם מעלתה עוד יותר גדולה מעץ החיים! שעץ החיים בכוחו לרפא רק אחר שכבר ניזוק האדם מעץ הדעת, ואילו התורה היא כעץ מסוג 'יכל אשר יעשה יצליח' - שגם מגינה שלא ינזק האדם וגם מרפאת אותו אם כבר ניזוק, כמבואר במסכת סוטה (כא, א): "תורה וכו' מגנא ומצלא".

^ב אמנם לפי חלק מפירושי המדרשים, מה שנאמר על התורה "עץ חיים היא" אין הכוונה לעץ החיים שבגן עדן.
^ג נזכר עניין זה בכמה מדרשים, כגון: תנא דבי אליהו רבה ב; ילקוט בראשית רמז כ.
^ד כמו שכתב בנמוקי רבינו ישעיה די טראני הראשון (הרי"ד) על פירוש החומש בכת"י בראשית ג, כב.

אבוא בעיר - עיר הקודש והמקדש / הרב חיים שולביץ, ר"מ בישיבת 'מעוז חי"ל', עיה"ק ירושלים

מקדש מגדל וצואר

ויפול על צוארי בנימין אחיו ויבך ובנימין בכה על צואריו (מה, יד)

בית המקדש נמשל בצואר

פירש רש"י, ויפול על צוארי בנימין אחיו ויבך, על שני מקדשות שעתידין להיות בחלקו של בנימין וסופן ליחרב. ובנימין בכה על צואריו, על משכן שילה שעתיד להיות בחלקו של יוסף וסופו ליחרב. ומקורו במדרש (ב"ר צג יב).

ויש להתבונן למה לא בכה יוסף על צוארי יהודה, הלא כתב הגר"א (שה"ש ז ה) ש'העזרה היא עיקר המקדש, ששם מקריבים את הקרבנות, וכבר אמרו (מגילה כו.) 'בחלקו של יהודה הר הבית והלשכות והעזרות, ובחלקו של בנימין אולם והיכל ובית קדשי הקדשים, ואם כן היה ראוי לבכות על חורבן מקום המזבח, ולכאורה מבואר שאין זה מעניינו של ה'צואר', שהוא שייך בדוקא אל שני ה'צדיקים', יוסף ובנימין, ויש לפרש עניינו.

*

הצואר כמגדל

מקור הדימוי של בית המקדש לצואר, הוא בשיר השירים (ד ד) 'כִּמְגָדֶל דָּוִד צְוָאֲרֶךְ בְּנוֹי לְתַלְפִּיּוֹת', ובמדרש רבה שם 'זה בית מקדש, ולמה מדמהו בצואר, שכל ימים שהיה בית המקדש בנוי וקיים היו צוארן של ישראל פשוט בין אומות העולם, וכיון שחרב בית המקדש כביכול נכפף צוארן של ישראל, ד"א מה צואר זה נתון בגבהו של אדם, כך בית המקדש נתון בגבהו של עולם, ומה צואר זה רוב תכשיטין תלויין בו, כך כהונה מבית המקדש, לוייה מבית המקדש, ומה צואר זה אם ניטל אין לאדם חיים, כך משחרב בית המקדש אין חיים לשונאי ישראל'.

אכן רש"י והגר"א (שה"ש שם) נקטו שהמכוון במקרא זה הוא לסנהדרין שישבו בלשכת הגזית שבבית המקדש, ורק על הכתוב להלן בשיר השירים (ז ה) 'צְוָאֲרֶךְ כְּמִגְדַל הַשֵּׁן', ביאר הגר"א שהכוונה לעזרה, שהיא עיקר המקדש, ששם מקריבים את הקרבנות, ולכן לא נזכר בו שהוא 'בנוי לתלפיות', ויש ליתן טעם למה נמנע הגר"א לפרש כן ב'מגדל דוד', שהוא בית המקדש.

¹¹ ובזהר (ח"א רט): 'צוארך, דא בית מקדשא דלתתא, דאיהו קאים בתקונא דשפירו כקדלא לגופא, מה צואר איהו שפירו דכל גופא, הכי נמי בי מקדשא איהו שפירו דכל עלמא, וכו'. מה צואר כל תקונין דאתתא ביה תלין, כך במקדשא כל תקונין דעלמא ביה תליין ושריין. והא אוקמוה, דכתיב (איכה ה ה) על צוארינו נרדפנו, על בי מקדשא דאיהו צואר ושפירו דכל עלמא נרדפנו'.

ובהכרח, שדמיון הצואר למגדל כולל שני חלקים, מצד השראת השכינה בעדת אל הוא היותו 'בנוי לתלפיות', ואילו מצד עבודת ישראל הוא 'כמגדל השן', ונבא לבאר עניינם.

*

בית המקדש נמשל בצואר

באבות דרבי נתן (לא ג) שנינו שהקב"ה 'יצר באדם כל מה שברא בעולמו, ברא מגדלים בעולם וברא מגדלים באדם, זה צוארו של אדם'. והיינו, כי בנית מגדל בעולם, מורה על שאיפה לחבר את הארץ לשמים, כפי טעותם של אנשי דור הפלגה, אך האמת היא שאופן החיבור הוא כצואר האדם, המחבר בין הראש לגוף, כאמור בתיקו"ז (יא מאחרונים) 'צוארך, דא אורייתא דבעל פה' וביאר הגר"א 'שהוא מחבר הראש, שהוא שמים, עם הגוף, שהוא הארץ', והיינו, שצלם האדם הוא דוגמת צורת העולם הרוחני, ובצואר מתגלה שתכלית החיבור בין העליונים לתחתונים היא, להמשיך את כוחות הגוף משרשם בראש, שהוא העיקר, ולהוציאם לפועל בעבודת הגוף, וכך הוא אף החיבור בין שמים לארץ, שעיקרו הוא להמשיך שפע השמים לארץ, ולגלות את הנהגת השי"ת בעולם.

והנה בביאור הפס' 'צוארך כמגדל השן', כתב הגר"א שבו תלוי כל חיות האדם, ואילו בפסוק 'כמגדל דויד צוארך', כתב שבצואר תלוי כל חיות הגוף, בקנה וושט, ולכאורה הכוונה שבית המקדש יש בו שני צדדים לחיבור אל העליון, האחד כקנה, מצד מה שהוא מעלה את הקרבנות והתפילות, והשני כושט, מצד מה שהוא מוריד את השפע, וזו היא 'חיות הגוף' דיקא"ה.

אולם אם כן הוא, נמצא שזקיפתו של צואר האדם נדרשת רק לייצב את הראש כעליון, אך העברת הקנה וושט, מתקיימת גם בצואר נטוי, ככל בעלי החיים, וצורת קומתו של

¹ ואכן, 'מגדל דוד' מורה על החיבור שאינו תלוי במעשים, והוא מצד משיח בן דוד, ואילו 'מגדל השן' שייך למשיח בן יוסף, הממשיך בעבודתו את אור הבינה בכל הקומה מצואר עד יסוד.
² כך נקט החתם סופר (תורת משה כז מ) 'כמו צואר שהוא השביל בין הגוף להראש, הכי נמי בהמ"ק שמשם עולים התפלות והקרבנות'.

³ ואמנם האר"י (שער הפסוקים וישב) הרחיב לבאר ששלשת השרים, שר המשקים ושר האופים ושר הטבחים, הם סוד הקנה, והושט, והורידין שבצואר, וכל חיבורים אלו בא למנוע 'פרעה' אותיות 'הערף', ככתוב (ירמיה ב) 'כי פנו אלי עורף ולא פנים'. והיינו שהאדם הוא צורה גשמית של העולם הרוחני, וכל חלקיו אלו מורים על אופני השגחת העולם העליון על התחתון, והחיבור ביניהם, כדוגמת חיבור מוח ולב באדם, ופרעה רצה לנתק את חיבורם של ישראל לעבודת ה', ובכך למנוע את ההשגחה העליונה עליהם. וראה בשם משמואל (וישב תרפג) שביאר, שמוח והלב צריכין להיות מאוחדים, שהמוח משכיל והלב משתוקק לעבודת השי"ת, ושלשה אלה מאחדים את הראש עם הגוף, הורידין מוליכין את הדם הצלול מהלב להמוח, והושט והקנה מוליכין את המאכל והמשקה מהפה שבראש להגוף. ופרעה היו לו לעומתם שלשה שרים בטומאה, שר הטבחים לעומת הורידין למנוע החיבור מהגוף להראש, שר המשקים ושר האופים למנוע החיבור מהראש להגוף ולהפריד ביניהם ואף שאחר שחיטת הקנה והושט עדיין מחובר ע"י העורף, נחשב נפסק ומניעה לחיבור מהראש לגוף בקדושה, כמאמרם ז"ל (חולין כז). 'אין הראש בכלל הפשט שכבר הותו בשחיטה', ועבודת יוסף בקדושה ובאמונה באה לתקן הפסק זה, ובצאת ישראל ממצרים דחו את הטומאה שנסתעפה משלשת השרים, את שר הטבחים דחו בשחיטת הפסח, את שר האופים דחו באכילת מצה, ואת שר המשקים דחו בשתיית ארבע הכוסות.

אדם, מורה שאינה הטבעת חסרון של נטית גרון כלפי מעלה, אלא מעלה המכריחה שיעמוד זקוף להמשיך שפע קודש מגבוה, וכולו ממעלה למטה.^ט

אופן ההעברה בצואר, ביאר הגר"א (נב: - נו.), שהקנה וושט הם כנגד חכמה ובינה, ולכן זה לבן וזה אדום, כי הם כנגד עץ הדעת טוב ורע, הקנה כנגד צד הטוב, ולכן הוא לבן ומורה על החסדים, ואילו הוושט הוא אדום, כי הוא מורה על צד הגבורות, אך אצל הצדיקים גם הושט אינו אדום, אלא 'טוב מאד'. והיינו שהצואר המשמש כחיבור בין המוחין שבראש אל הגוף, יש בו מעבר הן לחסדים והן לגבורות, וכיון שהצואר עצמו מורה על חיבור הצדיק בין עולם העליון לתחתון, הרי שיש בכח הצדיק למתק את הגבורות שיתגלו כחסדים, כדלהלן.

*

'יסוד עד צואר'

הנה מדת הצדיקים היא יסוד, אשר עניינו להמשיך את כוחות הגוף ולהפרותם, וראש ליסוד הוא הצואר, כי בו נמשכים המוחין שבראש אל הגוף, ודרכם של צדיקים להמשיך למטה, ולא למעלה, אלא שמעלים ריח טוב במעשיהם הטובים, שעל ידו נמשך עוד שפע עליון למטה.

ומקרא מלא הוא (חבקוק ג יג) 'מִחֻצֹתָ רֵאשׁ מִבֵּית רְשָׁע, עָרוֹת יְסוּד עַד צְוֹאֵר סֶלָה יֵא, וביאר הגר"א (אד"א שם) 'ערות' כמו (תהלים קלז ז) 'ערו ערו עד היסוד בה', והצואר הוא קרוב לראש, ויסוד הוא עיקר הבנין וקיומו, לאמור, כי פגם היסוד מתפשט ועולה בצואר עד ראשו, וכנגדו בצדיק, כל שפע הבינה נמשך בצואר עד היסוד.

וכן התבאר בפרדס (כג יט, ערך קומה), שה'קומה' היא משך השדרה, מהצואר הרומז בבינה, עד סוף הירכיים עם כל משך היסוד, ונקרא קומה בתפארת וצדיק בהקשרם למעלה בבינה, ורדתם למטה עד המלכות, מקצה השמים ועד קצה השמים.

ועל דרך זו ביאר הגר"א (ספד"צ פ"א ד"ה והחיות) את מהותו של 'מגדל השן', שיש בפה שלשה חלקים בהם מתברר גולם החכמה, ומתפרט לפרטים כדי שיהיה ראוי להתפשט בכל הגוף, והאחד הוא בדיבור, שנוצר על ידי חיוך שינים ולשון, חיוך בסוד החכמה, שינים בסוד הבינה, ולשון בסוד הדעת, ונמצא שעל ידי השינים נמשך אור הבינה ויורד והולך

^ט ראה רש"י (חבקוק ג יג) 'צואר - הוא גובה החומות והמגדלים', וזו היא משמעות כל 'צואר' בשיר השירים, להורות על זקיפות לגובה.

^י והצואר מקיף ע"ג שניהם, ככתר. כי קנה וושט הם בגרון, ולפניהם הצואר ואחוריהם בעורף.
^{יא} ביאור הכתוב הוא, שחמש גבורות שהם בחג"ת נו"ה דקדושה, יעשו נקמה באדם בליעל דקל"י, עד כח"ב שבראשו, ואופן נקמתם הוא באור חוזר, וזהו 'יסוד עד צואר'.

^{יב} ראה ביאורו לספי"צ (א א) 'חכמה, הוא יו"ד שבשם שנקרא גולם, שמוכן לקבל צורת כל האותיות, וכן החכמה הוא מוכן לכל הנבראים, שנאמר כולם בחכמה עשית... ל"ב נתיבות חכמה כלולים באל"ף שהוא כתר, כיצד, שתחלק הוא"ו שבתוך האל"ף לשנים, שכל אמצעי הוא כלול בשנים, יבא י"ו למעלה י"ו למטה, ובאדם ל"ב שינים, י"ו למעלה י"ו למטה, כי סוף החכמה הוא בחיוך כידוע'.

בכל הגוף עד ליסודי⁹, ולכך הוא נקרא 'מגדל הפורח באויר', כי בו נמשכת כלל ההנהגה העליונה אל התחתונים¹⁰.

אכן, בעוד מגדל השן מורה על כלל ההנהגה העליונה, הרי ש'מגדל דוד' הוא 'בנוי לתלפיות'¹¹, כי הוא מורה על המלכות, המקבלת את שפע היסוד, ועל כך נאמר (משלי יח י) 'מִגְדַּל עֹז שֵׁם ה' בּוֹ יִרוּץ צַדִּיק וְנִשְׁגָּב', ומבואר בזהר (ח"א צו. ח"ג קסד.) שה'מגדל' הוא כנסת ישראל, שהעמידה הקב"ה לקיום העולם, כאמור (ישעיה ה ב) 'וַיִּבֶן מִגְדָּל בְּתוֹכוֹ, וּרְצוֹן הָעֲלִיּוֹן בְּחִיבוֹר אֵלֶיהָ, הוּא נִשְׁגָּב', ומקיימה שלא תיפול לעולם.

*

חלקי יהודה ובנימין בבית המקדש

ומעתה יתבאר מאליו מפני מה כתב הגר"א רק על 'מגדל השן' שהוא בית המקדש, כי השראת השכינה לפי עבודת ישראל, היא רק בחלקו של בנימין, שהוא באולם וההיכל וקדשי הקדשים, ובמזבח שאף הוא נפל בחלקו¹², וכן מבואר בזבחים (ק"ח): 'בשלשה מקומות שרתה שכינה על ישראל בשילה ונוב וגבעון ובית עולמים, ובכולן לא שרתה אלא בחלק בנימין, שנאמר חופף עליו כל היום, כל חפיפות לא יהיו אלא בחלקו של בנימין, והיינו משום שחלק בני רחל הוא בעבודה דאיתגליא.

אולם על 'מגדל דוד' כתב הגר"א שהוא סנהדרין שישבו בלשכת הגזית שבבית המקדש, כי הם בחלקו של יהודה (שם נד:), שעליו נאמר 'לא יסור שבט מיהודה ומחוקק מבין רגליו, ואין מעלתו תלויה בעבודתו, אלא עצם קביעות 'המקום גורם' (סנהדרין יד:). ושני חלקים אלו במקדש נכללו בפסוק (דברים יב ה) 'כי אם אל המקום אשר יבחר ה' מכל שבטיכם לשום שמו שם, לשכנו תדרשו ובאת שמה', והיינו שמעלת ה'מקום' של בני לאה נקבעה בבחירת ה', ואינה תלויה במעשים, אך השראת השכינה תלויה בהנהגת בני רחל, והיא 'לשכנו תדרשו'.

דעת לנבון נקל, שלכך נפלו יוסף ובנימין זה על צוארי זה, ולא על צוארו של יהודה, כי בני רחל ממשיכים את ההשגחה בהנהגת המשפט, על ידי עבודתם, ולכך 'צוארם' נצרך

---

⁹ ראה בביאורו לתיקו"ז (יא באחרונים) ש'הגרון יסוד דבינה ועיקרו והתחלתו בשיניים שע"ז נאמר צוארך כמגדל השן'. ואמנם כתב (שם ו, קמה): 'כמגדל השן דא ירושלים שהוא מלכות', אך אין זו סתירה, לפי שמגדל השן כולל את כל ההמשך מבינה למלכות דרך יסוד.

¹⁰ ראה שם עומק ענין שלשת האוירים, וכתב שלכן דרשו (חגיגה טו:) את הכתוב (ישעיהו לג יח) 'איה סופר את המגדלים', כל חכמים הראשונים שהיו שונין שלש מאות הלכות במגדל הפורח באויר, והוא ענין ש' שבבינה, ובפשוטו הן מורה על חמישים שערי בינה.

¹¹ רמח"ל (פירוש המצוות מצוה ט) כתב 'צוארך בנוי לתלפיות', אלו חוליות שלו, וביאר שסוד הגוף הוא שבו נמשכות מן העליון, שני משיחים עומדים, שהם שני קנים, ומשך הברכות למטה היא בהם, ועד שלא נתישבה הברכה למטה, ח' מדריגות צריכות ליתקן, כלם כלולים בבית המקדש, שהוא א' רוכב על שבעה, ולכן נקרא צואר, כי משה התקין ראשונה הכוללת הכל, והיא כראש, ושלמה השלים ז' מתפשטות ממנה, ובית המקדש הוא המחבר ביניהם.

¹² ויש לעיין בכונת הגר"א (שה"ש ז ב) שמגדל השן היינו העזרה ששם מקריבים הקרבנות, כי אמנם הקרבנות היו בחלק בנימין, אך העזרות הרי נפלו בחלקו של יהודה כמבואר במגילה (כו:).

לחוזק כ'מגדל השן', בעוד יהודה הוא מבני לאה, המתנהלת באתכסיה עד גילוי הנהגת
הייחוד, וזהו 'מגדל דוד, בנוי לתלפיות', אשר הוא 'מגדל הפורח באויר'.

*

צוארו של אדם הראשון

והנה שרשו של ענין ה'צואר' בישראל נזכר באבי האומה, ב'מרגלית שהיתה תלויה
בצוארו' (ב"ב טז:), וכתב רמ"ע מפאנו (חקור דין ג יז) 'אברהם אב המון גוים, היתה באמנה
אתו נפש אדם הראשון, הוא שאמרו 'בת היתה לו ובכל שמה', והיא המרגלית שהיתה
תלויה בצוארו', שהוא מקומה בקומה הכוללת איפתו של אדם י"ח, והיינו, שעל ידי עבודתו
של אברהם, היתה המלכות הקרויה בת, קשורה לשרשה בבינה, שעליה מורה הצואר י"ט.

ואמנם אברהם אבינו הוא היה הראשון אשר השיב את השכינה לארץ, אחר שהסתלקה
בדורות שלפניו, כאמור במדרש (שה"ש רבה ה) 'כיון שחטא אדם נסתלקה השכינה לרקיע
הראשון, חטא קין נסתלקה לרקיע השני, חטאו דור אנוש נסתלקה לרקיע השלישי, חטאו
דור המבול נסתלקה לרקיע הרביעי, חטאו דור הפלגה נסתלקה לרקיע החמישי, חטאו
הסדומיים נסתלקה לרקיע הששי, חטאו המצריים נסתלקה לרקיע השביעי. וכנגדן עמדו
שבעה צדיקים והורידו את השכינה מן העליונים לתחתונים, ואלו הן אברהם הורידה מן
השביעי לששי וכו' עד משה הורידה מן העליונים לתחתונים.

*

שן לעומת צואר

והנה על הכתוב 'צוארך כמגדל השן' אמרו במדרש (שה"ש ז ט), כתיב (בראשית לג) 'זירך
עשו לקראתו ויחבקהו, ויפל על צואריו וישקהו', לא בא לנשקו, אלא לנשכו, ונעשה צוארו
של יעקב אבינו של שיש, וקהו שיניו של אותו רשע. הרי שעשו העמיד את דרגת השן
דיליה כנגד הצואר דיעקב, וגבר הצואר דקדושה על השן דקלי'.

וכן מצינו (שמו"ר א לא) 'כשעמדו דתן ואבירם והלשינו על משה, שלח פרעה והביאו
סייף שאין כמותה ונתנו עשרה פעמים על צוארו, ונעשה צוארו של משה כעמוד השן, ולא

---

^י וכבר כתב רמ"ע מפאנו (צבאות ה' ח"א אות י) כתב ש'מרגלית' מלשון 'ותגל מרגלותיו', והיינו שהוברר צוארו של
אברהם אבינו ברוב קומתו להיות מרכבה אליה.

^{י"ח} כוונתו למה שדרש ריש לקיש (שמו"ר מ ג) על מה שאמר הקב"ה לאיוב (לח ד) 'איפה היית ביסדי ארץ', שכך אמר
לו, אמור לי האיפה [הנשמה] שלך באיזה מקום היתה תלויה, בראשו או במצחו או באיזה אבר שלו, אם יודע אתה
באיזה מקום היתה איפתך'. וכיון שתכלית בריאת אדם הראשון היתה לחבר שמים וארץ, הרי ששורש נשמתו של
אברהם אבינו, שהיתה תלויה בצוארו של אדם הראשון, שהוא נקודת החיבור בין הראש בו המוחין, אל הגוף, עבודתה
היא לשוב לחבר שמים וארץ.

^{י"ט} ראה בתיקו"ז (ו באחרונים, קמה:): 'צוארך דא אורייתא, תכשיטין דילה רמ"ח פקודין דילה, חרוזין וקמיעין דילה
אינון ממנן על סס"ה לא תעשה, דנטרין לה בהון, וכד אסתלק צואר בתכשיטין דילה לגבי חתן, כמה ריחין טבין סלקין
בה', וביאר הגר"א, שכל התכשיטים והחרוזים תולה הכל על הצואר, והוא כוללן, וזהו 'אלף המגן תלוי עליו' שהן
נצח והוד. ואמנם בפרשה זו מצינו שפרעה שם 'רביד הזהב על צוארו' של יוסף, וביאר רמח"ל שהזהב הוא בבינה,
ולכן הוא תואם לצואר.

הזיקתו, שנאמר צוארך כמגדל השן, הרי שכל מי שביקש לעקור את הכל, בא לאחוז בצואר, כי שם הוא מקום מעבר צר, בין הראש לגוף, אך כאשר הצואר מתחזק להמשיך אורה כ'מגדל השן', אי אפשר לו.

לתגובות: h0527690963@gmail.com

אבניה ברזל / הרב יהודה אייזנשטיין, מח"ס 'אהל מועד', ישיבת מיר ירושלים

ביאור בכל 'הנהגת יוסף לאחיו', וביאור התגשמות פרטי החלומות!

וְלֹא יָכַל יוֹסֵף לְהִתְאַפֵּק לְכָל הַנְּצָבִים עָלָיו ... (מה, א)

הנהגת יוסף לאחיו

א] פרשת השבוע עוסק בהמשך המשא ומתן של יוסף הנוקשה מול אחיו, וכפי שנאמר בתורה (מב, ז) שיוסף התנכר לאחיו ודיבר אתם קשות. וכמובן כל זה זוקק ביאור, מדוע לא התגלה להם יוסף מיד. ואיך לא חמל על אביו שלא לצערו ימים רבים בשכול ואבל על שמעון ועליו.

ובכלל צריך להבין, מדוע גם מתחילה בעת שנעשה 'משנה למלך', לא שלח יוסף שום שליח ומכתב ליעקב להודיעו ולנחמו שהוא במצרים, הגם שהיה שליט ובודאי היה יכול לעשות כן.

וכבר עמד בכל זה הרמב"ן (מב, ט), ותורף דבריו, שיוסף המתין כדי שיתקיימו החלומות, וזהו שנאמר (מב, ט) "ויזכור יוסף את החלומות אשר חלם". וכ"כ הגר"א (אד"א סו"פ מקץ) שלכך הקדימה התורה ואמרה "ויזכור יוסף את החלומות אשר חלם", בכדי להודיע, שכל מה שיוסף עשה, לא עשה אלא מרוב צדקתו שיקויימו החלומות, שלא להכחיש רצון וגזירת עליון, וזהו כלל התורה.

ומבאר הרמב"ן, שיוסף הבין שהשתחויית אחיו לו וגם אביו וכל זרעו אתו, אי אפשר להיות בארצם, והיה מקוה להיותו שם במצרים בראותו הצלחתו הגדולה שם, וכל שכן אחרי ששמע חלום פרעה שנתברר לו כי יבאו כלם שמה ויתקיימו כל חלומותיו.

ומוסיף הרמב"ן: שזהו גם הטעם שיוסף לא שלח שום מכתב ליעקב להודיעו ולנחמו שהוא במצרים, הגם שהיה שליט ובודאי היה יכול לעשות כן. רק שידע שהאופן היחיד שישתחוו לו אחיו הוא רק באופן זה, בפרט אחרי ששמע את חלום פרעה ונתברר לו שהם עתידים לבוא למצרים לשבור אוכל.

עוד כותב הרמב"ן, שגם ענין הגביע באמתחת בנימין, לא עשה כן יוסף בכדי לצערם, רק חשד אולי יש להם שנאה בבנימין שיקנאו אותו באהבת אביהם כקנאתם בו, או שמא הרגיש בנימין שהיה ידם ביוסף ונולדה ביניהם קטטה ושנאה ולכן לא רצה יעקב שילך עמם פן ישלחו בו ידם, ובא לבדוק אותם באהבתם ודאגתם אליו.

ומסיים שלזה נתכוונו חז"ל (ב"ר צג, ט) שאמרו: "אמר רבי חייא בר' אבא כל הדברים שאתה קורא שדיבר יהודה בפני אחיו כו', היה בו פיוס ליוסף, פיוס לאחיו, פיוס לבנימין. פיוס ליוסף - ראה היאך נותן (יהודה) נפשו על בניה של רחל כו'" (עכ"ד הרמב"ן).

עוד כותב הגר"א (אד"א פר' מקץ) לבאר מדוע אסרם במשמר. כי הנה יוסף חלם "הנה קמה אלומתי וגם נצבה" - שזה כנגד מלוכה, וגם חלם "והנה תסובינה אלומותיכם כו" - שזה כנגד ממשלה [כמו שביאר בזה הגר"א (קול אליהו פר' וישב) שמלוכה זה ברצון וממשלה זה בכפייה וכמש"נ "כי לה' המלוכה ומושל בגוים"], וזהו שאמרו לו "המלוך תמלוך עלינו אם משול תמשול בנו" - כנגד שני הענינים. והנה בתחילה כשבאו לפניו מרצונם נתקיים בזה ענין ה'מלוכה', ואחר כך אסרם במשמר כדי לקיים גם את ענין ה'ממשלה'. ומ"מ לא נתקיים ענין הממשלה על בנימין, ולכן בדבר הגביע לקח אותו לעבד, ואמר להם: "הוא יהיה לי לעבד ואתם עלו לשלום כו".

*

דברי חלומות לא מעלין ולא מורידין

ב] אך זה בעצמו טעון ביאור, מה הענין שיתקיימו החלומות, אחרי דקי"ל (סנהדרין ל, א; שו"ע חו"מ רנה, ט) ש"דברי חלומות לא מעלין ולא מורידין", ואיך יוסף התיר מכח החלומות לנהוג בניגוד לחובת כיבוד אב.

ומבאר השל"ה (אות טז בהג"ה), שיוסף ידע שחלומותיו שחלם הם כמו נבואה, וידע שיתקיים שאביו ואחיו ישתחוו לו. וכן מבואר ברש"י (בראשית מט, כד) עה"פ "ותשב באיתן קשתו", ות"א "ותבת בהון נביאותיה" שזהו החלומות אשר חלם להם (ועי' ברמב"ם פ"ז מהל' יסודה"ת ה"א וה"ב).

ומקור הדברים בפירוש הרא"ש (לז, ה): "דיוסף היה בר חכים ורואה באספקלריא המאירה ואמרינן "הכובש נבואתו במיתה", פירוש המעלים ומכסה את הנבואה שהראו לו מן השמים חייב מיתה בידי שמים, אמר מוטב שאפול בידי אדם ומספק אנצל בידי שמים משאפול בידי שמים חלילה" (וע"ע בדעת זקנים מב, א).

ובאילת השחר (מב, ט) כותב שזה בבחינת "כי לא יעשה ה' אלוקים דבר כי אם גלה סודו אל עבדיו הנביאים" (עמוס ג, ז).

*

"ולא היה יכול יוסף להתאפק"

ג] והנה בדברי הגר"א (ברכות נד, ב) מבואר שהעבודה של יוסף היתה, לתקן את הפירוד בין השבטים. והנה גם אחרי שנפגשו השבטים עם יוסף ומחל להם, מ"מ לא הצליחו להגיע לחיבור גמור ביניהם, שהרי גם אחרי מות יעקב חששו השבטים "אולי ישטמנו יוסף והשב ישיב לנו את כל הרעה אשר גמלנו אותו" (בראשית נ, טו).

ונאמר בפרשת השבוע (מה, א) "ולא היה יכול יוסף להתאפק כו" - וכותב השפת אמת (ויגש תרמ"א): שכנראה היה מהצורך עוד לעכב עצמו, ואם היה ביכולתם לתקן עד הסוף לא היה הגלות והחורבן, כאשר חכמים הגידו כי הכל נמשך מהשורש. והכלל כי עבודת האבות הכנה לבנים, רק שלא היה בכוחם לסבול כל כך צער, כאשר מעיד הכתוב "ולא יכול יוסף כו" עכ"ד.

וכך אמרו בזוהר (זוה"ח וישב נ, א): "ואתקיים בית שני ת"כ שנין על חילא דאורייתא דהוו מתעסקין בה, וכד אשתלימו גרם חובה דשנאת חנם ואיתער ההיא שנאת חנם קדמיתא הה"ד "וישנאו אותו" לה הוא צדיק". ומפורש ששורש ה'שנאת חנם' בחורבן בית שני, היה מכח שנאת האחים ליוסף.

ועפ"ז יבואר כשנפגשו יוסף ובנימין נאמר (מה, יד) "ויפל על צוארי בנימין אחיו". ואיתא בגמ' במגילה (טז, ב): "כמה צוארין הוו ליה לבנימין?! אמר רבי אלעזר בכה על שני מקדשים שעתידין להיות בחלקו של בנימין ועתידין ליחרב. "ובנימן בכה על צואריו" - בכה על משכן שילה שעתידי להיות בחלקו של יוסף ועתידי ליחרב".

ותמוה מדוע עתה בעת פגישתם, עסקו לבכות על העתיד לבוא, חורבן ביהמ"ק שעדיין לא נבנה ולא נחרב. ולהנ"ל מבואר כי הבינו שמכח מה שלא אוחד הפירדו בין השבטים, יגיע מכח זה חורבנות הבית.

*

סדר התגלות החלומות

דן כאן נבוא לבאר נקודה נוספת אשר ראוי לעמוד עליה.

דהנה בולט שיוסף התעקש שבנימין יבוא בלי יעקב, ורק אחרי שנפגש עם בנימין גילה להם שהוא יוסף ואז אמר להם לקרוא ליעקב. ועלינו להבין, מדוע לא הסכים מיד שיעקב יבוא ביחד עם בנימין.

ואדרבה, הגר"א (אד"א פר' מקץ) כותב, שהסיבה שהוא אסר את שמעון, הוא בכדי שיחוסו על שמעון וימהרו להביא את בנימין, כדי שאח"כ יוכל להודיע לאביו תיכף. ומבואר שבכונה תחילה רצה שבנימין יבוא בנפרד מיעקב אבינו. והדבר טעון ביאור.

אמנם הביאור בזה הוא, דהנה יוסף הוסיף לפרעה בפתרון חלומותיו (מא, לב): "וְעַל הַשָּׁנוֹת הַחֲלוֹם אֶל פְּרֵעָה פְּעָמִים פִּי נְכוֹן הַדָּבָר מֵעַם הָאֱלֹהִים וּמִמֶּהָר הָאֱלֹהִים לַעֲשׂוֹתוֹ". וצ"ב שהרי גם יוסף חלם ב' חלומות (אלומות וכוכבים), הגם שלא נתקיימו חלומותיו רק עד אחרי עשרים ושנים שנה. ותירצו הרשב"ם הריב"א והחזקוני, שחלוק חלומות פרעה שחלם את שתי החלומות בלילה אחד, אבל חלומותיו של יוסף היו בשתי לילות.

אולם מדברי הרמב"ן (מב, ט) מבואר שהיו כאן חלומות נפרדים, ולא סתם שנשנה החלום פעמיים כמו אצל פרעה.

ואלו דבריו: "כי יודע בפתרוןם כי כל אחיו ישתחוו לו בתחילה מן החלום הראשון, "והנה אנחנו מאלמים אלומים", כי "אנחנו" ירמוז לכל אחיו אחד עשר. ופעם שנית ישתחוו לו השמש והירח ואחד עשר כוכבים מן החלום השני. וכיון שלא ראה בנימין עמהם, חשב זאת התחבולה שיעליל עליהם כדי שיביאו גם בנימין אחיו אליו לקיים החלום הראשון תחילה".

ומוסיף הרמב"ן: "ועל כן לא רצה להגיד להם "אני יוסף אחיכם", ולאמר "מהרו ועלו אל אבי וישלח העגלות", כאשר עשה עמהם בפעם השניה, כי היה אביו בא מיד בלא ספק. ואחרי שנתקיים החלום הראשון, הגיד להם לקיים החלום השני". וכ"כ הגר"א שם באד"א. ואכן כותב המושב זקנים לבעלי התוספות: "לפי שפעמיים השתחוו לו, בתחילה על עסקי תבואה כדכתיב (מב, ו) "ויבואו אחי יוסף וישתחוו לו", וזהו החלום "הנה אנחנו מאלמים אלומים כו" כלומר על עסקי תבואה השתחוו לו, ולשם לא היה אביו לכן לא ראה אביו בחלום זה, אבל "והנה השמש כו" זה המעשה נתקיים כשמת יעקב כדכתיב (מז, לא) וישתחו ישראל על ראש המטה"י". ומוסיף התולדות יצחק: שלכן בחלום הראשון באו בתורת "אלומים" לעומת החלום השני שבאו בתורת "כוכבים", לפי שבפעם ראשונה באו המה וחמוריהם כדרך עובדי אדמה זורעים וקוצרים מאלמים אלומים, אבל בפעם שניה באו כמו שרים אחי המלך, ולכן ראה אותם כוכבים.

*

ביאור מהות ב' החלומות של יוסף

ה' ועלינו לבאר מהו הענין של ב' החלומות הללו, חלום אחד מה שהשבטים השתחוו ליוסף, וחלום השני שמצטרף לזה גם השתחות יעקב אל יוסף.

ובאמת נבוא לדקדק שישנם כמה חילוקים בין החלומות [לעומת חלומות של פרעה שהפרטים חזרו על עצמם].

א. הנה בחלום הראשון של האלומות, רק השבטים משתחווים ליוסף - לעומת החלום השני שמצטרפים גם השמש והירח שזה מורה גם על יעקב. ומוסיף התולדות יצחק, שאת החלום הראשון יוסף לא סיפר לאביו לעומת החלום השני שסיפר אותו גם לאביו.

ב. בחלום הראשון גם יוסף הוא אחד מהאלומות בשוה, אלא שהאלומות של השבטים משתחווים לאלומה שלו - לעומת החלום השני שיוסף במרכז ומשתחווים לו השמש הירח והכוכבים.

ג. בחלום הראשון יש הוספה של "והנה קמה אֶלְמָתִי וְגַם נִצְבָה".

ד. חילוקים נוספים (שעמד עליהם התולדות יצחק), שבחלום הראשון אמרו לו "המלוך תלוך עלינו או משול תמשול בנו", ואז "וַיֹּסְפוּ עוֹד שְׁנָא אֲתוּ עַל חֲלֻמֹתָיו וְעַל דְּבָרָיו". ואילו בחלום השני רק נאמר ש"ויגער בו אביו" והם לא השיבוהו מאומה, ורק נאמר "וַיִּקְנְאוּ בוּ אָחָיו" ולא נאמר לשון "שנאה".

*

³ בתרגום יונתן (מו, כט) כותב שבעת שנפגשו יעקב ויוסף "וְקָדַם דְּאֶשְׁתְּמוּדְעִיהָ אָבוּי סְגֵד לִיהָ".

ביטול הבכורה והברכות

ו] וביאור הדברים^{כא}, שבאמת שני חלומות היו כאן, חלום אחד בקשר ליוסף כנגד אחיו במסויים [שלא היה בזה שייכות לאביו], וחלום נוסף כללי שהוא שייך לכולם, ולכן בו יש שייכות גם לאביו.

דהנה הגר"א כותב (בהגדש"פ פיוט חד גדיא): "וידוע כל בהרכות מסר יעקב אבינו עה לבנו ליוסף, גם הבכורה נתן לו. וכשבירך יעקב לבניו, בכל השבטים לא נאמר לשון "ברכה" וביסוף כתיב "ברכות אביך כו' תהיין לראש יוסף".

ומוסיף הגר"א שם: "וגם זה ידוע, שהשבטים גברה קנאה ביניהם ומכרו את יוסף למצרים, **כדי לבטל הברכות והבכורה**, ונתגלגל הדבר וירדו אבותינו למצרים".

ומבואר מדברי הגר"א, שיעקב העביר את הבכורה והברכות ליוסף מכל אחיו, והאחים רצו לבטל דבר זה. [וראה גם בחזקוני (לו, ב; וע"ע במלבי"ם שם, ד) שכותב, ש"בני הגבירה נתקנאו בו על שאותו אהב אביהם מכל אחיו, והיו יראים פן ימליכוהו יעקב עליהם, כמו שרצה יצחק לומר לעשו "הוה גביר לאחיך" בשביל שהיה אוהבו].

ולפי"ז א"ש מש"כ רש"י בתחילת פרשת וישב: "מה זה אחיו שונא אותו אף זה אחיו שונאים אותו - מה זה אחיו בקש להרגו אף זה בקשו אחיו להרגו". ולא מובן, וכי ניתן לדמות ולהשוות בין השנאה של עשו ליעקב, לשנאה של השבטים ליוסף. אך למבואר הרי השנאה שוה ממש, ששניהם נסובו סביב הבכורה והברכות.

וכנגד זה בא החלום הראשון, שעוסק רק בין יוסף לאחים, שבעצם הם כולם שוים, וזהו המשל שכולם מאלמים אלומים, והנה ניצבת אלומתו וגם ניצבה נגד שאר כל האלומים, שהוא ניצב מתוף האלומים בשוה.

ולכן בחלום הזה אין שייכות ליעקב אבינו, רק ליוסף מול אחיו, ולכן בחלום הזה נאמר ששנאו אותו, שהרי זה היה עיקר שנאתם עליו.

*

מלכות יוסף ומלכות דוד

ז] אבל החלום השני עוסק על מה שיוסף הוא מלך במצרים וכולם ישתחוו לו. והחלום הזה אינו עוסק על יוסף מנגד אחיו, אלא על יוסף בעצם שהוא נהיה מלך במצרים, וזה שייך לא רק לאחיו אלא לכל ישראל. ולכן את החלום הזה אמר גם ליעקב. וכאן לא הנושא להגדירו אלומה שניצבת, אלא יוסף הוא בעצם במרכז וכולם משתחוים לו. וכלפי זה בא רק לשון "קנאה" ולא "שנאה".

וכנראה החלום השני עוסק כנגד "מלכות יוסף".

^{כא} יסוד הדברים ממור"ר הגאון הגר"כ שליט"א בספר לקח דוד.
^{כב} ראה ברמב"ן (לו, י) שכותב שה"שמש" רומז ליעקב וה"ירח" רומז לבני ביתו וכל נשיו שבהן היו תולדותיו, וירמוז כי כל תולדותיו ישתחוו לו, והם כל שבעים נפש יוצאי ירכו, כי כולם השתחוו בבואם אליו.

כי הנה אומרים חז"ל (ב"ר צג, ב) עה"פ (תהלים מח, ה-ו) "כי הנה המלכים נועדו עברו יחדיו המה ראו כן תמהו נבהלו נחפזו". "כי הנה המלכים" - זה יהודה ויוסף. "עברו יחדיו" - זה נתמלא עברה על זה וזה נתמלא עברה על זה. "המה ראו כן תמהו" - "ויתמהו האנשים איש אל רעהו". "נבהלו נחפזו" - "ולא יכלו אחיו לענות אותו".

וכותב השל"ה (וישב צאן יוסף אות לח) שמבואר מדברי חז"ל, שהויכוח שהיה בין יהודה ויוסף היתה מחמת המלוכה, שיהודה חשד את יוסף שהוא מבקש מלוכה ולכן נתמלא עליו עברה.

וכותב השל"ה, שמלכות יוסף אינו אלא כדי להיות ישראל לעם בכדי להעמיד את מלכות יהודה. והשבטים לא הבינו דבר זה, רק היו סבורים שהוא מבקש המלוכה בעצם לו ולזרעו, על כן הלכו דותינה לדון אותו בדת תורה והסכימו כולם שהוא בן מות מאחר שחולק על מלכות בית דוד (וע"ע בפרי צדיק פר' וישב אות י השלמה לזה).

[והנה איתא בתנחומא (ויגש סי' ה) דבר חידוש, כשהתודע יוסף אל אחיו ואמר להם "אני יוסף", כיון שהכירוהו בקשו להרגו, אלא שירד מלאך ופזרם בארבע פנות הבית. וקשה, שהרי מעיקרא מובא בחז"ל (עי' רש"י מב, ג; שם, יד), שרצו לפדותו בכל ממון שיפסקו עליהם, ואם לא יחזירוהו בשום ממון אמרו שבאו להרוג או ליהרג. ומובא במדרש (תנחומא מקץ סי' ח-י) כשבאו האחים למצרים קודם שעמדו לפני יוסף חיפשו אותו שלשה ימים ומצאום בשוק של זונות, כי חששו מחמת שהיה יפה תואר ויפה מראה שמא הוא בקובה של זונות. וא"כ מדוע אחרי שגילו שזה יוסף בקשו להרגו. אך הביאור הוא, מאחר שראו ששוב מולך עליהם, לא הסכימו לזה].

ובאמת, זהו העבודה של יוסף להכשיר את האחדות, כדי שמלכות בית דוד תוכל למלוך. וכמש"כ השל"ה (פר' וישב צאן יוסף) שהענין של "לא יסור שבט מיהודה" לא יתוקן עד לעתיד, ואז יחזור ויקדים מלכות בית יוסף למלכות בית דוד, כי מתחילה יבא משיח בן יוסף ואח"כ משיח בן דוד. ואז יתוקן בית יוסף מה שקלקלו בהתחלקות מלכות בית דוד, כי לא יבא משיח בן יוסף לצורך עצמו רק יבא בשביל משיח בן דוד, כי הוא ימסור נפשו כו' באופן שיהיה אח"כ מלכות בית דוד בעם ישראל נצחיית. ואז יהיו מקוימים שני החלומות של יוסף, דהיינו הקדמות המלוכה שלו במצרים ואח"כ לעתיד הקדמות מלוכה שלו למשיח בן דוד.

וזה מה שאמרו חז"ל (סנהדרין קב, א), "בשכם מכרו אחיו את יוסף בשכם נחלקה מלכות בית דוד" - כי מכח מכירת יוסף (שלא נתקן אז לגמרי) נגרם שנחלקה מלכות בית דוד ומלכו על ישראל מזרע יוסף, ויתוקן דבר זה רק לעתיד. כג

לתגובות: 5322906@gmail.com

להאזנה לשיעורים: 0733-718134

כ" וראה ב'שמירת הלשון' (ח"ב לפר' וישב ד"ה וראה עוד ענין) שמבאר החפץ חיים, דמה שסיבב שנחלקה מלכות בית דוד הוא, ע"י שקיבל דוד לשה"ר על מפיבושת ומכח זה נתגלל שאמרו (ד"ה ב י, טז) "מה לנו חלק בדוד ולא נחלה בבן ישי איש לאהליך ישראל", ואז מלך ירבעם (מזרע יוסף) □ וזה מדה במדה כנגד -מה שמכרו השבטים את יוסף בעבור שהוציא דיבה עליהם ולא רצו למחול לו ודו"ק.

אמונה ובטחון / הרב אברהם דניאל עבשטיין, מח"ס 'מי מנוחות', לייקווד

"גם זו לטובה"

וְעַתָּה אֵל תַּעֲצְבוּ וְאֵל יַחַר בְּעֵינֵיכֶם פִּי מִכַּרְתֶּם אֹתִי הֲנֵה פִי לְמַחֲזֶה שְׁלַחְנִי אֱלֹקִים לְפָנֵיכֶם
(מה, ה)

פיוסו של יוסף

הנה יוסף הצדיק אמר בפיוסו את אחיו, שכל מה שעבר עליו בכל השתלשלות הענינים עד שהגיע למצרים, היה הכל בהשגחת השי"ת, וממילא אין האחים סיבת הרעה, אלא הכל הוא אך ורק מאת השי"ת.

והנה צריך לבאר בזה, שהלא אנו מאמינים באמונה שלימה שכל מה שנעשה בהאי עלמא הכל בהשגחתו ית', ואפילו מה שנעשה ע"י בשר ודם בעל בחירה חופשית לעשות טוב או רע, כל אותו הרע שיעשה הוא ג"כ בהשגחת השי"ת. נוידועים דברי החינוך בבארו את היסוד של איסור נקמה, וז"ל - "משרשי המצוה, שידע האדם ויתן אל לבו כי כל אשר יקרהו מטוב עד רע, הוא סיבה שתבוא עליו מאת השם ברוך הוא, ומיד האדם מיד איש אחיו לא יהיה דבר בלתי רצון השם ברוך הוא, על כן כשיצערהו או יכאיבהו אדם, ידע בנפשו כי עוונותיו גרמו והשם יתברך גזר עליו בכך, ולא ישית מחשבותיו לנקום ממנו כי הוא אינו סיבת רעתו, כי העוון הוא המסבב, וכמו שאמר דוד עליו השלום (שמואל ב' טז, יא): הניחו לו ויקלל כי אמר לו השם יתברך, תלה הענין בחטאו ולא בשמעיו בן גרא. ועוד נמצא במצוה תועלת רב להשבית ריב ולהעביר המשטמות מלב בני אדם, ובהיות שלום בין אנשים יעשה השם שלום להם", עכ"ל. [וא"כ עלינו לבאר, שלכאור' איזה פיוס יש כאן במה שאמר יוסף שכל זה הוא בהשגחת השי"ת, והלא אף שכל הרעות הינם ג"כ בהשגחת השי"ת, מ"מ הלא מגלגלין זכות ע"י זכאי וחובה ע"י חייב, וא"כ גם כל המעשה של מכירת יוסף וכל השתלשלות הדברים שם, הגם שהינם בהשגחת השי"ת, אך מ"מ האחים לכאור' הינם בכלל 'חייבים' על מה שעשו מדין מגלגלין חוב ע"י חייב.

*

רק עכשיו נתבאר הנהגת השי"ת

ועוד יש לבאר, שהלא יוסף אמר אל אחיו "ועתה" וגו', וכן בפסוק ח', "ועתה לא אתם שלחתם אתי הנה כי האלקים". וצ"ב מהו כוונת יוסף שדוקא "עכשיו" השי"ת שלח אותו למצרים ולא השבטים, הרי גם מעיקרא היתה ירידת יוסף בהשגחת השי"ת. [עי' בדברי האור החיים הקדוש, שעמד בזה.]

*

השבטים דנו ביוסף שחייב מיתה

ונראה לבאר הענין, ובהקדם יסוד אחד. הנה השבטים דנו דין תורה שיוסף נתחייב מיתה, ויעוי ברש"י סנהדרין (קב ע"א ד"ה בשכם, וגם ברש"י בסוטה יג ע"ב) שכתב לבאר מדוע נקרא שם המקום "דותן", והלא שם העיר הוא שכם, אלא שדרשו חז"ל: "שהיו דנין עליו להרגו". הרי שהשבטים דנו על יוסף שנתחייב מיתה.

וכן מפורש בדברי הספורנו על הקרא (מב, כא): "ויאמרו איש אל אחיו אבל אשמים אנחנו על אחינו אשר ראינו צרת נפשו בהתחננו אלינו ולא שמענו על כן באה אלינו הצרה הזאת". ופי' חז"ל, "והיינו אכזרים נגד אחינו, אף על פי שחשבנוהו לרודף היה לנו לרחם בהתחננו. וכנגד מדת אכזריותינו זה האיש מתאכזר נגדנו", עכ"ל. הרי להדיא שלא חזרו בהם האחים ממה שדנוהו למיתה על שהיה רודף, אלא התחרטו רק על כך שלא היתה להם רחמנות עליו לעשות אתו לפני משורת הדין.

וכיון שהיו השבטים מסופקים אם עשו כהוגן או שהיו צריכים לעשות לפני משורת הדין, אחר שנמצא שיוסף עודנו חי, חשבו שיתכן שכל חשבונם היה בטעות, והיה להם לרחם עליו. ועל זה אמר להם יוסף, שלעולם מה שהם עשו היה כהוגן שאה"נ נתחייב במיתה, והשי"ת מסבב כל הסיבות סיבב שיעשו מה שעשו שמכרו אותו למצרים במקום הריגה בידיים, וכל זה היה כדי שיוסף יהיה שם למחיה ולפרנס כל משפחתו. וכל זה מפורש בדברי הספורנו, שכתב חז"ל: "הנה בראותכם תכלית אלקי שלא היה מושג בזולת אלה הסבות הקודמות, אין ספק שהסבות הקודמות היו גם כן ברצון אלקי לסבב זה התכלית", עכ"ל. והנה, מאחר שראו שהתכלית במה שהורד יוסף למצרים היה בכדי שתהיה להם מחיה. על זה יוסף פייסם, ואמר להם, שהם עשו כהוגן, והשי"ת סיבב כל הסיבות שיהיה במצרים כדי שיכלכלם בשנות הרעב.

*

כל מה דעביד רחמנא לטב עביד

וחזינן מזה יסוד גדול, שכל יהודי מחוייב להאמין ש"כל מה דעביד רחמנא לטב עביד". כלומר, אפילו אם הדברים בשעת מעשה נראה שהם דברים רעים, מ"מ לבסוף נמצא שהכל הוא לטובתו. וכן נפסק בשו"ע (בסי' ר"ל) חז"ל: לעולם יהא אדם רגיל לומר: כל מה דעביד רחמנא, לטב עביד", עכ"ל. וכן איתא בשו"ע (בסי' רכ"ב) חז"ל, "חייב אדם לברך על הרעה בדעת שלמה בנפש חפצה, כדרך שמברך בשמחה על הטובה, כי הרעה לעובדי השם היא שמחתם וטובתם, כיון שמקבל מאהבה מה שגזר עליו השם נמצא שבקבלת רעה זו הוא עובד את השם, שהיא שמחה לו", עכ"ל.

*

זהו דבר מושכל

והנה הרמב"ם כותב בפי' המשניות (שם) חז"ל: "אמרו כשם שהוא מברך על הטובה, ר"ל שיקבלם בשמחה ויכבוש רגשותיו ויישב דעתו כשמברך ברוך דיין האמת, עד שייראה כמו

בזמן שהוא מברך הטוב והמטיב, וכמו שאומרים חכמים ברוב עניניהם כל מה דעביד משמיא לטב, וזה דבר מושכל אצל הנבונים אף על פי שלא הזהירה עליו תורה, לפי שהרבה דברים נחשבין לרע בתחלתם וסופם מביאים טובה גדולה, והרבה דברים נחשבים בראשיתם טוב ויהיה בסופם רע מאד ולכן אין ראוי לנבון להצטער בבוא צרה גדולה וגזירה הרת סכנה, לפי שאינו יודע התכלית, "עכ"ל. הרי כתב הרמב"ם שדבר זה, "דבר מושכל" הוא, ואפילו בזמנים שקשה להלום היאך יתכן שהמאורע הוא לטובה. וכיון שכן, צריכים לחיות כמאמינים בני מאמינים ד"כל מה דעביד משמיא לטב", כי מי שאין אמונתו שלימה שכל מאורע שאירע הוא לטובה, יתמלא לבו בהרבה קושיות על הנהגת הקב"ה.

*

מעשה נפלא עם הרמב"ן

ויש בנותן טעם להביא מעשה נפלא המובא בילקוט מעם לועז (פרשת שופטים עמ' פ"א) המתאר לנו הענין בטוט"ו וז"ל: "ומעשה היה בתלמידו של הרמב"ן ז"ל שחלה, ובא הרמב"ן לבקרו. וראה שקצו קרוב והולך לבית עולמו. אמר לו: שמע נא בני את אשר אצוך, דע שבעולם העליון יש היכל עליון ושמה כסאות למשפט והשכינה נצבת בעדתם. הא לך קמיע, ודע שבקמיע זו יפתחו לך כל שערי ההיכלות שברקיע. עד שתגיע להיכל העליון הזה ושם תשאל כמה שאלות עצומות שיש לי בנוגע לכלל ישראל, ואת השאלות נתן לו בכתב. וביקשו שלאחר מאה ועשרים יבא אליו בחלום ויגיד לו התשובות שישמע שם. והתלמיד נפטר לבית עולמו. ויהי היום והרמב"ן היה יושב על יד חלונו ולומד תורה, והנה דמות תלמידו הופיעה לנגד עיניו. אמר לו התלמיד: ידע רבינו שבכל מקום שבאתי והראיתי את הקמיע נפתחו בפני השערים ונתנו לי רשות לעלות מעלה מעלה עד ההיכל הזה שאמר לי, וכשרציתי לשאול את הקושיות שהכין לי רבי ומורי, נראה לי מיד שכל הקושיות אינן קיימות בעולם האמת. ששם עלמא דקשוט והכל בצדק ובמשפט", עכ"ל. הרי שהדברים המכאיבים לנו בעלמא הדין מבלי להבין, אזי בעלמא דאתי דהוא עלמא דקשוט, ליתא לקושיות כלל. ועל כן, מוטלת החובה עלינו לחיות באמונה שלימה שכל דבר שאירע בעולם הוא מהנהגת הבורא יתב"ש, והכל הוא לטובתינו, ואף אם קשה להבין, כי עוד יבא זמן שנבין שהקושיות מעיקרא ליתנייהו.

*

השי"ת יודע יותר טוב

ומסופר, שפעם שאל החפץ חיים איש אחד על מצבו, והלה ענה: "עס וואלט נישט געשאדט אביסעל בעסער" [לא היה מזיק אם היה קצת יותר טוב]. ענהו הח"ח זצ"ל: "פון וואנען ווייסט איהר אז עס וואלט ניט געשאדט?" השי"ת ווייס בעסער, און ער איז א רחום וחנון, ער וויל געבען בעסער און קען געבען בעסער, און וויבעלד אז ער גיט ניט בעסער. איז געוויס אזוי גוט". [מאיפה אתה יודע שלא היה מזיק? השי"ת יודע יותר טוב, והוא גם רחום וחנון, הוא רוצה לתת יותר טוב ויכול לתת יותר טוב, וכיון שאינו נותן יותר טוב, מוכרח שדווקא ככה טוב.] [ח"ח על התורה עמ' רפ"ד].

גם זו לטובה

הנה דייקו המפרשים בלשון השו"ע, מדוע פסק שחייב לומר "כל מה דעביר רחמנא לטב עביד" כמו שאמר ר"ע (ברכות ס, ע"ב), והלא ידוע המעשה (תענית כא, ע"א) עם נחום איש גם זו שאמר: "גם זו לטובה", ומהו החילוק בין הני ב' לישנות, ומדוע נפסק בשו"ע דוקא לומר "כל מה דעביר רחמנא לטב עביד", ולא "גם זו לטובה"?

וביאר הענף יוסף (שם) החילוק בין הלשונות, דכל אדם חייב לומר "כל מה דעביר רחמנא לטב הוא דעביד", ר"ל - שמזה הרעה תצמח טובה. אבל לעת עתה היא רעה. אבל נחום איש גם זו היה אומר שזה גופא טובה היא ולא רעה, עכת"ד. כלומר, שכוונת כל מה דעביד רחמנא לטב עביד, היינו שאמנם זהו דבר רע, אבל ממנו יצמח דבר טוב ממנו, ועל זה חייב כל אדם לומר, ולהאמין שדבר טוב יצמיח מדבר רע. אבל לומר "גם זו לטובה" שעצם הדבר הוא בעצם טוב, זוהי דרגה גבוהה ביותר, ואין כל אדם מחויב להשיג דרגה גבוהה כזו.

*

ניסים גלויים

וכיון שכן, שאמר נחום איש גם זו - "גם זו לטובה" בדרגה הגבוהה זכה לראות ניסים גלויים כפי המעשה שמסופר שם: שהלך נחום להביא דורון של אבנים טובות ומרגליות לבי קיסר, ובדרך לן במלון. ובלילה בעודו ישן, נטלו ממנו בעלי המלון את האבנים הטובות והמרגליות, ומלאו את הארגז במקומם בעפר. וכאשר קם משנתו לקח את הארגז בלי שום חשש, וכאשר הגיע אל המלך פתח המלך את הארגז וראה שהינו מלא עפר. כעס המלך מאוד ורצה להרגו, אך נחום מיד אמר: "גם זו לטובה". ואז הגיע אליהו ואדמי ליה כאחד משרי המלך, ואמר למלך שמא זהו העפר של אברהם אבינו, שכאשר זורקים אותו הוא נהפך להיות חיצים, וכך הוה וכו'. וביארו המפרשים שהטעם שזכה נחום איש גם זו לנס כזה, היה משום שהאמין שזהו לטובה - "גם זו לטובה" - ע"כ זכה לראות שבאמת היה לטובה.

וביאר בספר החיים (אחיו של המהר"ל, גאולה וישועה חלק ה' פרק ה') מה הביא את נחום איש גם זו להאמין שזהו לטובה וז"ל: "שהחסיד הזה היה נותן אל לבו שגם זה שנגנב ממנו מה שהיה בתיבה הוא לטובה, לפי שגלוי וידוע לפניו יתברך שהדורון הזה לא יהיה מקובל בעיני הקיסר כי קטן ושפל הוא בעיניו לפי רוממות גדולת מלכותו, וחישב כי לא לחנם נגנב הדורון, וניתן במקומו העפר", עכ"ל. וא"כ מובן היטב, שנחום איש גם זו האמין שעצם הדבר שנגנב היה ממש לטובתו, שאילו יביא דורון עם אבנים טובות ומרגליות, לא יתקבל הדורון לרצון בעיני המלך. וכיון שהאמין שזהו לטובה, זכה לנס גדול כזה, והכל באמת היה לטובה. ואם יהודי מאמין שהמצב שהינו שרוי בו הוא באמת לטובה, ולא רק שיהיה ממנו תוצאה לטובה, יזכה לראות ניסים גלויים כמו נחום איש גם זו!

*

לימוד למעשה

כל אחד ואחד חייב להאמין שכל מה דעביד רחמנא לטב עביד, והיינו שדבר טוב יצא אף מדבר שנראה רעה. ומי שגם מאמין שאין שום רעה שולטת עליו, אפילו בדבר שנראה כרעה, הרי הוא יזכה לניסים גלויים כמו שזכה נחום איש גם זו!

לתגובות: adebstein@gmail.com

הכי איתמר / הרב איתמר טעפ, מח"ס 'הכי איתמר',

קרית ספר

ישיבה

וְאֵת יְהוּדָה שָׁלַח לְפָנָיו אֶל יוֹסֵף לְהוֹרֹת לְפָנָיו גִּשְׁנָה וַיָּבֵאוּ אֶרְצָה גִּשְׁן (מו, כח)

רש"י מביא מחז"ל ששלח אותו לתקן לו בית מדרש, וכמו שכתוב בגמרא "מימיהן של אבותינו לא פרשה ישיבה מהם" (יומא כח:), וכמו שהגמ' מוכיחה שכך עשו במצרים, במדבר, אברהם, יצחק, יעקב, אליעזר עבד אברהם.^{כד}

יעקב אבינו נחשב עמוד התורה ומקטנות היה יושב אהלים, ועם כל זה לפני שהוא מגיע לגושן הוא כבר מקדים לפתוח שם בית מדרש.

כמובן שאין לנו הבנה מה זה יעקב אבינו, אבל אפשר לנסות להבין זאת לפי המעלות שכתבו חז"ל על הענין של ישיבה, שכשלוּמדים ביחד ובחבורה את אותו נושא מחדדים זה את זה (תענית ז.), ואם לומדים לבד אומרת הגמרא שנעשים טיפשים (שם), שמגיעים למסקנות לא נכונות.

"ישיבה" היינו קביעות, וכך ביארו הרבה ראשונים את לשון הברכה "לישב בסוכה", שאין פירושה ישיבה כפשוטה אלא היינו עכבה. מה עוד שהדיונים וה"ריתחא דאורייתא" הופכים את הנושא לחלק מהבן אדם, ולדבר שאיכפת לו ממנו אישית, והבנה הטובה של הסוגיא גורמת להתקשר ולהתחבר לתורה.

וגדולי ישראל מכל הדורות מעידים על המעלות הללו, כמו שכתב רבינו משה בן מכיר בספר סדר היום (פרק סדר הלימוד): "וזה היה המנהג שנהגו לקבוע ישיבות לפלפל בהם סוגיות ודבורים קשים... כדי ללמוד להישיר השכל כדי שידע להעמיק הענינים כאשר יבואו לידו כדי שיוציא לאור משפט". וגם הרב חיד"א מעיד על הפרי חדש שבא לישיבת הרב המג"ן ומתנצחים ומפלפלים זה עם זה (שם הגדולים, מערכת גדולים, ח ג). ובמבוא לשו"ת הלכות קטנות הוצאת 'זכרון אהרן' (הערה 18) מספר, שהספר הזה וכנראה עוד כמה שו"תים מבני דורו נוצרו מהשאלות שנתנו בישיבה לתלמידים לחדד אותם, ולחנך אותם איך להוציא הלכה מתוך הסוגיות בגמרא.

גם ידועים דברי הרמב"ם שהאדם מאוד מושפע מהחברה ומהסביבה שהוא נמצא בה (הל' דעות תחילת פ"ו), והרמב"ם לא ממציא את זה מעצמו, הוא לומד זאת משלמה המלך החכם מכל אדם, שכתב במשלי (יג ב): "הולך את חכמים יחכם ורוע כסילים ירוע". ואם

^{כד} צ"ע שהפסוק "ואת יהודה שלח לפנוי גושנה" לא מופיע שם בגמ'. ומה שישיבת שם ועבר לא נמנתה, אף שגם ישיבות האבות הקדו' קודם מתן תורה, אפשר שאין על כך פסוק לדרוש זאת ממנו, ואפילו ישיבת יעקב אבינו לא למדו ממה שלמד משם ועבר אלא מדרשא דזיקנה. וממה ששלח יעקב אבינו את יהודה להורות לפנוי קודם שיבוא, משמע שלא מספיק לבוא למקום ותיכף להתיישב ללמוד, צריך כבר קודם שבאים שיהיה מקום מתוקן לשם כך.

כן כשנמצאים במקום שכולם לומדים ביחד את אותו דבר, והאווירה מסביב שהעיקר הוא להתקדם בעבודת השם וכל השאר שטויות, זה מדחף עצום לבן אדם. הוא לא חותר לבד, הוא לא מסתובב סביב עצמו אלא האווירה וההווי דוחפים וסוחפים להתקדם ולהתעלות. כך שזה לא רק לימוד או שמיעת שיעור, אלא הווי חברתי שמכוון להתעלות, ולימוד בצורה שמגדל ומרומם אותו.

וההיסטוריה הוכיחה את זה, שבמקומות שהיו ישיבות התעלו והקפידו גם בדקדוק המצוות, וב"ויגבה לבו בדרכי השם", ולא רק "ידעו ללמוד".

ובתנא דבי אליהו (פרק יח) כתב על כך משל למסיבה, שכל אחד מביא משהו וביחד נהיית מסיבה חשובה. אחד מביא דגים גדולים, השני מביא דגים קטנים, השלישי מביא מלוחים, והרביעי הביא מיני תפלים, החמישי הביא כרוב ותרדין שלוקין, הששי הביא ביצים, השביעי הביא גבינה, השמיני הביא בשר שור, התשיעי הביא בשר איל, העשירי הביא בשר עופות. כל אחד מביא משהו אחד, אבל אוכל מעשר המאכלים שהאחרים הביאו. כך כשבאים עשרה בני אדם לבית הכנסת ולבית המדרש, וכל אחד מוסיף מה שהוא יודע, נמצא ביד כל אחד מהם שהוא נוטל עשר הלכות או עשרה דברים, והולך לביתו בעשרה דברים או עשרה פסוקים או עשרה הלכות. ולכן מסיים אליהו הנביא, שהאדם "יניח הכל וילך לבית הכנסת ולבית המדרש, ובכל מקום שמחדשין בו דברי תורה, שבישיבת בית הכנסת ובישיבת בית המדרש שמחה מתחדש להקב"ה בכל יום תמיד".

ומסוף דברי התנא דבי אליהו רואים, שמלבד התועלת שיש לאדם עצמו מלימוד בקבוצה, הוא עושה בכך נחת רוח מיוחדת לשם יתברך, שבלמוד הזה "שמחה מתחדש לקב"ה בכל יום!"

הלכתא מאורייתא / הרב יוסף אביטבול, מח"ס שערי יוסף ושא"ס, בני ברק בענין 'נולד בן זכר נתרפאה כל המשפחה'

ואת יהודה שלח לפניו אל יוסף להורת לפניו גשנה ויבאו ארצה גשן (מו, כח)

איתא בירושלמי מ"ק פרק ג' הלכה ז' "שכל אותה השנה הדין מתוח כנגד המשפחה דאמר ר' יוחנן כל שבעה החרב שלופה עד שלושים היא רופפות לאחר שנים עשר חודש היא חוזרת לתערה, למה הדבר דומה לכיפה של אבנים, כיון שנתעררה אחת מהן, נתעררו כולן, ואמר ר' לעזר אם נולד בן זכר באותה המשפחה נתרפאת כל אות המשפחה עכ"ד, וכתב שם בקרבן העדה ד"ה שנולד, כתב הטעם ע"פ המשל שם לגל של אבנים שאם נפלה א' נתעררו כולן, ולכן אם נולד בן זכר נתרפאת המשפחה שהרי הוא משלים החיסרון עכ"ד, וכן כתב ביפה תואר על הירושלמי שם, ובטור יו"ד סימן שצד כתב להביא את דברי הירושלמי, וכתב שם בפרישה סק"ו שמשמע שאף שמתה נקבה לא נתרפאה כל המשפחה עד שיוולד בן זכר כי מאחר שנתעוררה צריכין דבר חזק לתקן את המעוות, אבל לא מבואר מה המעלה דוקא בבן זכר.^{כה}

וכדברי הירושלמי כן הובא במדרש רבה (בראשית רבה ק' ז) וז"ל: תני חבורה ומשפחה כך הן דומים לכיפת אבנים את נוטל ממנה אבן אחת וכולה מתרועעת את נותן עליה אבן אחת וכולה עומדת, כך כל שבעה ימים חרב שלופה ועד שלשים יום היא מתרפרפת ואינה חוזרת לנדנה עד י"ב חודש א"ר אלעזר נולד בן זכר במשפחה מיד היא רפה עכ"ל, וכתב שם במתנות כהונה שם דהיינו שמידת הדין המתוחה כנגדם נעשית רפה, ובספר אות אמת הגיה בדברי המדרש נתרפאת, וראה עוד במצודות דוד (שמואל א' ד' כ) עה"פ וכעת מותר ותדברה הנצבות עליה אל תראי כי בן ילדת, וכתב שם במצודות דוד, אל תראי היות חשבו שמתפחדת שלא תמות גם היא בעבור רוע המזל וכמו שאמרו רז"ל אחד מן המשפחה שמת ידאגו וכו' ולזה אמרו לה כי בן ילדת ושוב אין לך לפחד, כי אם נולד בן זכר נתרפאת כל המשפחה, עכ"ד. ומדוע הוא דוקא בבן זכר, כתב שם בעץ יוסף שעל המדרש רבה כתב, ודוקא זכר דחשוב ועוד דאית ביה מצוות מילה אי נמי משום דבא זכר לעולם בא שלום

^{כה} ועוד בכל דין זה הוסיף לי עתה הגאון רבי שמואל כהן שליט"א במח"ס רבים ירושלים, על מאי דכתיב בחומש בראשית, ותמת דבורה מינקת רבקה ותקבר מתחת לבית אל תחת האלון ויקרא שמו אלון בכות, וירא אלקים אל יעקב עוד בבאו מפדן ארם ויברך אתו וכו', ויאמר לו אלקים אני אל שדי פרה ורבה גוי וקהל גוים יהיה ממך ומלכים מחלצין יצאו (לה, ח-יא). ופרש"י: אגדה, נתבשר שם באבל שני, שהוגד לו על אמו שמתה. ואלון בלשון יוניי אחר. ולפי שהעלימו את יום מותה, שלא יקללו הבריות הכרס שיצא ממנו עשו, אף הכתוב לא פרסמו. ויברך אתו - ברכת אבלים. פרה ורבה - על שם שעדיין לא נולד בנימין ואף על פי שכבר נתעברה ממנו. עכ"ד, וכתב שם לבאר ע"פ דברי הירושלמי הנ"ל אמור מעתה, כי גם כאן בא ללמדנו על בחינה זו, ולכן לאחר שנתבשר יעקב על פטירת אמו, וברכו הקב"ה בברכת אבלים, גם ברכו בלידת בן נוסף, שבזה לא רק שינוחם אלא אף נתרפא המשפחה ואין לה ממה לחשוש. [וגם אם יעקב התבשר בזה לאחר יב"ח, מ"מ ללמד אותנו באו הכתובים]. והדברים נפלאים עם מה שאבן כתוב להלן (לה, יז) בלידת בן נוסף זה: "ויהי בהקשותה בלדתה ותאמר לה המילדת אל תיראי כי גם זה לך בן". ובמש"כ עוד בזה בספרו אורייתא דשמואל עה"ת.

וכו' עכ"ד, ומדבריו נראה דהוא משום המילה, לפי פירוש א' אבל לפי הפירושים האחרים אינו דין דוקא בזכר, ואמנם ביפה תואר כתב שם שהטעם שבעינן דוקא לידת זכר משום דחשוב.

ובנימוקי יוסף במו"ק דף יח ע"א מדפי הרי"ף שכ"ז הוא כדי שיעמוד האבל בכבוד ראש והטעם שיש לו לפחד ממלאך המות שנכנס פעם אחת בביתו שמא ישובפעם אחרת, וכן כתב באורחות חיים הל' אבל אות כו.

ומצינו כמה נפק"מ לדינא, בדין נולד בן זכר נתרפאה כל המשפחה.

(א). בדרישה שם סק"ו כתב בשם המהרש"ל שכתב בשם הרוקח, אדם שמת לו מת ובתוך ל' נולד לו בן אין עושים שמחה ומשתה ביום המילה, והו"ד בש"ך שם סק"ב, וסיים וכמדומה שאין נוהגין כן, ובהגהות יד שאול כתב ע"ז תמהני דהרי אמרו נולד זכר נתרפאה כל המשפחה וכ"ש כשנולד לו בן למה לא ישמח ויעשה משתה ושמחה שזה חיוב ולמדו כן ממ"ש ויעש משתה ביום הגמל ומש"כ הש"ך ואין נוהגין כן, לענ"ד אסור לנהוג כן עכ"ד, ואכן בשדי חמד אבילות (אות ג) כתב בשם החקרי לב והפאת ים שמותר לעשות סעודה בביתו אפילו בתוך שבעה, וכן כתב ביעב"ץ במגדל עוז נחל יג אות ו' שאבל השייך לברית מותר לאכול עמהם בתוך ביתו אפילו בתוך ז' אבל לא ישב אצל השולחן עכ"ד, וכן כתב בגשר החיים בשם שו"ת זרע אמת יו"ד סימן קנח, ובזכור לאברהם אבל אות א'.

(ב). ובשו"ת מהרש"ל סימן ע' כתב לגבי הדין שמי שהוא אונן על אמו ויש לו בן למולו שיקדים את המילה לקבורה, וכתב בזה כמה טעמים לדינא, ובסו"ד כתב שם הטעם, וז"ל: ועוד עיקר מה שפטרו אותו האונן מכל המצות משום כבוד המת כדי שיעסוק עם מתו וזהו כבודו כמו שאמרו רז"ל בירושלמי מת אחד במשפחה, ידאגו כל המשפחה, נולד בן זכר נתרפאה כל המשפחה, וכהנסתו לברית היא לידו דהא גר במילתו אמרינן כקטן שנולד דמי, וא"כ כבוד המת הוא עכ"ד, וכן נראה בשו"ת תשובה מאהבה ח"א סימן פה שסמך על טעם זה להקדים אפילו מילה שלא בזמנה יעו"ש, וכן נראה שתפס לדינא בשו"ת חת"ס יו"ד סימן שכה שתפס טעם זה לעיקר יעו"ש, והו"ד בפתחי תשובה יו"ד סימן שמא סק"כ, וכן בשו"ת עבודת הגרשוני סימן כב, ומבואר דהריפוי למשפחה הוא מכח מצות מילה שהיא גדולה. [וראה עוד מש"כ לדון בזה בחשוקי חמד עמ"ס יבמות דף ב' ע"א].

וע"פ דברי המהרש"ל נראה לחדש לדינא שהנתרפאה המשפחה הוא דין במילה, ובזה י"ל שכל זה הוא משום שגדולה מצות מילה, והוא דין במילה ולא בלידה, ואמנם מדברי הבני יששכר בספר אגרא דפרקא אות שסא נראה דהוא דין בלידה יעו"ש.

ואמנם אפשר להביא בזה סייעתא מדברי המדרש תנחומא (תזריע ה) וז"ל: מעשה ששאל וכו' אם הוא חפץ במילה לה אינו יוצא הולד מהול ממעי אמו, אמר לו רבי עקיבא ולמה שוררו יוצא עמו והוא תלוי בבטנו ואמו חותכו ומה שאתה אומר למה אינו יוצא מהול, לפי שלא נתן הקב"ה הוא את המצות לישראל אלא לצרף אותם בהם, ולכך אמר דוד אמרת ה' צרופה, עכ"ל, ומזה נראה שהברית מילה הוא התיקון, וכן נראה ממש"כ בתרגום יונתן בן עוזיאל (בראשית נ כג) על הפסוק, גם בני מכיר בן מנשה יולדו על ברכי יוסף, כד

אתילידו גזרינון ורבינון יוסף, ופירש שם המפרש שם או שהיה המוהל או שהיה הסנדק, ומזה חזינן שנקרא בשם מילה.

וכן כיוצא בזה מצינו בחת"ס פרשת וירא וז"ל: ביום הגמל את יצחק, חז"ל דרשו ביום ה' ג' היינו ביום שמיני מל אז עשה משתה, וצ"ע הא פשטיה דקרא לא מיירי מיום המילה, ונראה ביום מילתו עשה סעודה וכן בכל שנה כדרך שמלכים עושים ביום הולדת פרעה, כן עשה אאע"ה בכל שנה ביום מילתו של יצחק עכ"ל, וכן כתב כעיי"ז בבא"ח (פרשת ראה הלכה יז) וז"ל: שמעתי שיש מקומות שנוהגים לעשות סעודה בכל שנה ביום המילה ומנהג יפה הוא וערב לי מאוד אך לא נהגנו זה בביתנו ורק אנא עבדא נהגתי לומר בכל שנה ביום שנכנסתי לבריתו של אברהם אבינו תפילה זו וכו' עכ"ל, וחזינן שיום המילה הרי הוא חשיב כיום הולדתו, ובעיקר הדבר אם ראוי לחגוג יום הולדת בכל שנה ושנה הארכתי בכתביי במק"א].

וכן נראה להוכיח כיוצא בזה ממה שמבואר בגמ' בקידושין דף עב ע"ב שביום שמת רבי ניבא שר' אדא בר אהבה יושב היום בחיקו של אברהם אבינו, ופירש"י דנראה שהיום נכנס לברית, ועוד אמר רבי שהיום נולד רב יהודה בבבל, ואמרו בגמ' שם ללמדך שאין צדיק נפטר מן העולם עד שנברא צדיק כמותו, ונראה מוכח שקאי על ראב"א שנימול באותו היום, ואמנם בבראשית רבה פרשת חיי שרה (נח ב) כתב שבאותו יום נולד ראב"א, וי"ל שללידה קרי מילה. [ואמנם בעיקר הדין אם קריאת שם לתינוק גורם העתקת נפש מהמת, וכתב בספר תשורת שי סימן ה', שהיה מעשה שמת האב רח"ל וביום זה היה לו בן לימול וכיון שקורין השם בשעת המילה וגם המנהג לקרוא להבן על שם אביו ע"כ דעתו שלא למול ולקרוא להבן בשם אביו טרם קבורת אביו, וטעמו שהרי קריאת השם הוי העתקת הנפש מהמת למי שנקרא בשמו וכל שלא עוד נקבר המת לא תגלגל באחר ולכן ציוה לקוברו מיד ואח"כ ימול את בנו, ואולם בשו"ת מנחת אלעזר ח"ד סימן כד ס"ל שקריאת שם אינו גורת העתקת נפש לנולד ויעו"ש מה שהוכיח מזה מדין יבום כמבואר במס' יבמות דף כד ע"א וברש"י יעו"ש].

וכן ראה עוד בלב שמחה לכ"ק אדמו"ר מגור זצ"ל (לברית מילה) מובא כעיי"ז וז"ל: מילה בשמיני, אי' בגמ' ומה ראו לומר רפואה בשמינית וכו' מתוך שנתנה מילה בשמינית שצריכה רפואה וכו'. שבעים פנים לתורה, ואפשר ג"כ שקבעו ברכת רפואה בשמינית שהמילה שהיא בשמינית מביאה רפואה, כמו שאמרו ז"ל נולד בן זכר במשפחה נתרפאה כל המשפחה. עכ"ד.

ואמנם בקיצור שו"ע סימן רט"ו ס"ב נראה שהוא טעם אחר, מדוע שנולד זכר נתרפאה כל המשפחה וז"ל: אמרו רבותינו זכרונם לברכה אחד מבני המשפחה שמת ידאגו כל המשפחה, משל למה הדבר דומה לכיפה של אבנים כיון שנודעזע אחד מהם נודעזעו כולם, כלומר שמדת הדין מתוחה כנגדם עד שיתרפה מעט מעט, כי כל שבעה החרב שלופה, ועד שלשים היא רופפת ואינה חוזרת לתערה עד אחר שנים עשר חדש, לפיכך שלשה ימים הראשונים יראה האבל כאלו חרב מונחת לו בין כתפיו, משלשה ועד שבעה כאלו זקוף כנגדו בקרן זוית, משבעה ועד שלשים כאלו עוברת לפניו בשוק, ואחר כך כל אותה השנה

עדיין מדת הדין מתוחה כנגד אותה משפחה, ואם נולד בן זכר באותה משפחה נתרפאה כל המשפחה, ודוקא זכר, דזכר בא לעולם שלום בא לעולם, וכל אחד מהחבורה שמת מדת הדין מתוחה כנגד כל החבורה וידאגו כולם, עכ"ל, ונראה דהטעם הוא דוקא בלידה ולא במילה, משום שע"י לידת זכר בא שלום לעולם.

וכמו כן י"ל בטעמים הנ"ל היכא שאינו נפטר אלא נפטרת, האם אמרינן שנולד בן זכר נתרפאה כל המשפחה, או דלמא דהוא דין רק על בן זכר, ולכאורה י"ל דאם הוא משלים את נפש הנפטר א"כ לכאורה הרי הוא דוקא שזכר נפטר, ולא נקבה, וכן נראה ממש"כ בפרישה שם סק"ו שכתב נתרפאה כל המשפחה דומה לכיפה הנזכרת לעיל שכשחוזרין ותוחבין אבן תחת במקום שנפל אזי ימולא החסרון והכיפה חזקה כבראשונה ומשמע דאף כשמתה נקבה לא נתרפאה עד שיוולד בן זכר כי מאחר שנתעוררה צריכין דבר חזק לתקן את המעוות

יעו"ש, וכן נראה מדברי החכמת אדם והקיצור שו"ע שם.

ג). וכמו כן מצינו עוד נפק"מ אם מותר לומר לאבל מזל טוב, ובשו"ת שלמת חיים סימן תרכב השיב בזה הגרי"ח זונלפד זצ"ל שנראה שמותר שהרי אמרו חז"ל אם נולד זכר נתרפאה כל המשפחה, יעו"ש, והו"ד בספר נטעי גבריאל אבילות ח"ב סוף פרק יא להתיר שאילת שלום, וכן כתב בספר מעיין החיים עמ' תב. וכן נראה ממה שמקור האיסור לומר שלום הוא ממה שמבואר במס' מו"ק דף כב ע"ב אין שואלים וכו' שאינו שרוי בשלום, ובשו"ע יו"ד סו"ס שצד שם, אבל כיון שמידת הדין אינה מתוחה כבר שפיר דמי.

וכן כתב לדינא בחזו"ע אבילות ח"ב עמ' רמו, כתב שמכיון שאמרו בירושלמי פ"ג דמו"ק ה"ז שכאשר נולד בן זכר נתרפאה כל המשפחה אין יותר איסור שאילת שלום ומותר לשאול אותם בשלום, והנה בילקו"י אבילות סימן כג, כתב בזה בזה"ל: במועד קטן (כב ב) וכל י"ב חודש על אב ואם אין שואלין בשלומם שהוא אינו שרוי בשלום, וכן פסק בשלחן ערוך (סימן שפה). ויש להסתפק אם נולד לו בן זכר דקיימא לן בירושלמי (פרק ג' דמועד קטן הלכה ז) דנתרפאה המשפחה. וכן פסק בשלחן ערוך (יורה דעה סוף סימן שצד), אם מותר לשאול בשלום האבלים, שהרי מה שאינו שרוי בשלום היינו שמדת הדין מתוחה כנגדו כל י"ב חודש, כמ"ש בירושלמי שם, וכן הביאו בתוספות, אבל כשאין מדת הדין מתוחה שנתרפאה המשפחה אפשר לשאול בשלומה, או דילמא לא שנא. וממה שמרן הביא זאת בשלחן ערוך, משמע שפירוש נתרפאה המשפחה, נתרפאה ממה שאסרו לשאול בשלום, ואינו הלכתא כלפי שמיא בלבד, וכן שמעתי מאמו"ר שליט"א, בעת שישב שבעה על אביו ר' יעקב ז"ל, ובא לנחמו הגר"ש זלמן אויערבאך זצ"ל, ויבדלח"ט מרן אממו"ר שליט"א הציג בפניו הספק, והוא ע"ה נטה להחמיר, אבל מרן אממו"ר שליט"א סבר, שנראה יותר שמשום כן כתב זאת מרן בשלחן ערוך, ולכן העיקר להקל. עכ"ד.

ועוד כתב שם בילקו"י וז"ל: והנה הלכה זו נתפרסמה בזמנו בילקוט יוסף על הלכות אבילות [שיצא לאור בשנת תשמ"ט], וקיבלנו מכתב מהגאון רבי שריה דבליצקי (שליט"א) שכתב בזה"ל: למע"כ וכו' הנה קניתי אתמול ספרו ילקוט יוסף על הלכות אבילות, והוא ספר מלא וגדוש הלכות ומקורות הנצרכות לכל רב ומורה הוראה, והלואי שיהיה רק ללמוד בו,

ונשלמה פרים שפתינו. ומידי פתחי הספר ראיתי מה שכתב בסימן יד סעיף ד', בענין נולד בן למשפחה נתרפאה המשפחה, במחילת כבוד תורתו של כת"ר ושל אביו מרן הגאון הגדול שליט"א אני שולל זה בהחלט, ולא זו הדרך ולא זו העיר וכו' והנני דורש שלום כת"ר שליט"א ואביו הגה"ג שליט"א יד"ע, שריה דבילצקי. [נוכנראה כוונתו דמה שאמרו נתרפאה המשפחה אינו אלא דרך אגדה ולא שייך לעניני הלכה]. אולם אחר העיון מצאתי סייעתא למרן אאמו"ר שליט"א בדברי הגהות יד שאול (סימן שצט) שכתב ע"ד הש"ך (סק"ב), דכיון שנולד בן זכר הרי נתרפאה המשפחה, ואם כן ודאי דשרי לילך לסעודת משתה ושמחה של המשפחה, וכל שכן שנולד לו עצמו בן. ואף שהלכה זו שאין ללכת לסעודת משתה מפורשת בסימן שצט סעיף ב'. ע"ש. ואם חשב להקל ללכת לסעודת משתה ושמחה, בגלל מה שאמרו נתרפאה המשפחה, בודאי שיהיה אפשר להקל לענין אמירת שלום. ובצירוף הסברא הנ"ל שכיום שאין שואלים בשם ה' מותר לשאול בשלום האבל. עכ"ד.

ואמנם בעיקר דברי החזו"ע הנ"ל כתב להעיר בספר ברכת אבלים עמ' רלו בהערה שלא לכאורה אף שאין מידת הדין מתוחה על אותה משפחה, שהרי דיני שאילת שלום הם מדיני אבילות, ומנין לנו שקשורים הם למידת הדין שהייתה שרויה על אותה משפחה, ועוד שדין שהוא כ"כ מצוי היה צריך להיות כתוב בראשונים ובשו"כ ואין גם אחר שכתב להקל ע"פ סברא זו, ועוד שלפי טעם זה יש לנו להקל גם בדיני שמחה שאסור האבל כל השנה ולא רק באיסור שאילת שלום, ועוד כתב שם במש"כ בחזו"ע להביא דברי היד שאול, כתב בספר ברכת אבלים לדחות דבריו שאין ראיה מדברי היד שאול שהוקשה לו דהלא קי"ל מדברי הראשונים ובשו"ע שסעודת מצוה מותרת לאבל להסביר דבריהם דאף דמותר לאבל להיות נוכח בסעודת מצוה, מ"מ אין חובה בכך ועדיף להחמיר וע"ז השיב היד שאול שאין טעם להחמיר משום שאין מידת הדין שורה על אותה משפחה ובפרט שסעודה זו היא חובה ולא רשות, אבל בודאי שלא בא לומר שאבל שנולד לו בן בטל ממנו דיני אסור שאילת שלום, עכ"ד, אבל אמנם לדינא קימ"ל הלכה כדברי המיקל באבל, וכיון שהוזכר האי דינא בשו"ע, ונתרפאה המשפחה ממילא האבל שרי בשאילת שלום.

ד). וכן ע"פ היתרא הגרע"י לגבי אמירת שלום, ראיתי שכתב בקובץ כתר דוד עמ' קכו ששמע מהגרה"ג ישראל מאיר יונה שליט"א שהגר"ע יוסף זצוק"ל היה מורה לדינא שהיכא שנולד בן במשפחה מותר לאבל לקבל משלוח מנות כמו שהותר בשלום.

ה). וכן ראה כיוצא בזה בשו"ת שיח יצחק סימן רסה שכתב לדון בזה ע"פ מש"כ בפרי מגדים א"א סימן תקפ"א סק"ד שכיון שאבל מידת הדין מתוח עליו אין ראוי להיות ש"ץ בימים נוראים, ולפי"ז אם נולד בן שנפסק הדין שיהיה מותר להיות לו ש"ץ ע"פ דברי הירושלמי הנ"ל, אבל כתב שם שאכתי מידת הדין היא רפה וכיון שעכ"פ עוד הדין מתוח לכן אין להתיר לו להיות ש"ץ עכ"ד, ואמנם בספר נטעי גבריאל אבילות ח"ב סוף פרק יא כתב לתמוה ע"ד מדוע לא היקל בזה מאחר והשו"ע פסק כדברי הירושלמי. וכן כתב לדינא בספר מקדש ישראל סימן רלב, ואמנם בספר שונה הלכות ראש השנה עמ' רמה כתב שהגרמ"מ לובין זצ"ל העיר בזה להגר"ח ק אבל סיים בזה שלמעשה אין נוהגים כן יעו"ש, אבל למעשה ע"פ דברי הגרע"י זצוק"ל נראה להקל בזה.

ו). וכן נראה נפק"מ בזה לגבי השתתפות האבלים בסעודת ברית מילה, לאחר שלושים שנראה להיתרא אף באבלים על אביו ואמו וכמו שכתב להאריך בזה בחזו"ע אבילות, והו"ד לדינא בספרי שערי יוסף הל' אבילות (אב תשפ"ב), ואם כי בספר ברכת אבלים (תשפ"ג) כתב לחלוק בזה ע"ד הגרע"י, אבל מדברי הב"י נראה דכל זה בתוך שלושים אבל לאחר שלושים האבל אף יכול לאבל, ולכן העיקר לדינא כדברי הגרע"י בזה, וכ"ש היכא שנולד בן זכר שנתרפאה כל המשפחה והוא ע"י המילה שאין לך שמחה גדולה מזה שיהיה מותר אף לאבלים לאכול שם, ויש עוד להאריך בכ"ז, וכתבתי כ"ז בקצרה מחמת קוצר הזמן.

ז). עוד שמעתי בזה לדינא ממו"ח הגר"ש יאיר שליט"א לגבי השתתפות של אבא בחתונה של בנו שהפתחי תשובה מתיר אם לחתן יהיה צער, וכן כתב הגרע"י לדינא, והיכא שנולד בן זכר שמידת הדין פחות מתוחה א"כ ה"ה לגבי החתונה שיכול להשתתף בחתונה כרגיל, ונראה דה"ה לדודי החתן שאם יהיה לחתן צער שיש מקום להקל בזה יותר, וראה עוד מה שנתבאר בזה בשערי יוסף אבילות, וכ"ז כתבתי רק בקצרה מחמת קוצר הזמן.

ח). ועוד נראה לענ"ד שיש מקום להקל בזה לגבי טיול לאבל, שכיון שאין מידת הדין מתוחה על האבל, ממילא יש מקום יותר להקל בזה, דהנה בעיקר איסור טיול לאבל, איתא בירושלמי במו"ק פ"ג סוף הלכה ח', על כל המתים אסור לילך בסחורה עד שלושים יום ובאביו ואמו עד שיגרעו בו חבריו ויאמרו לו לך עמנו עכ"ד, ובשו"ע יו"ד סימן שפ סעיף כה, כתב בזה"ל: כל כל המתים אסור עד ל' יום לילך בסחורה למרחוק, דאיכא פרסום גדול ודומה לשמחה, שהולך בשיירא גדולה ושמחים הרבה בדרך, ובאביו ואמו עד שיגרעו בו חבריו ויאמרו לו לך עמנו עכ"ל, ואמנם כתב בערוך השולחן שם ע"ד השו"ע שכ"ז שהיו הולכין בשיירא והוגים היו פרוצים אבל בזמנינו בנסיעה שאני, ואמנם בספר גשר החיים (פרק כא סימן ז' אות ט) שהביא דברי הירושלמי שם וכתב שם בזה"ל: שהמכוון בשיירה גדולה ששמחים ווצוהלים בדרך וכו' ולפי"ז גם אין לו להשתתף בטיולים של שיירות עכ"ד, וכן שם עוד בסימן ח' אות א' וז"ל: שגם כינוסי ריעות כמו סעודת מריעות או גם סתם מריעות חדוה כמו נסיעה בשיירה גדולה וטיולים חברתיים וכו', ומה שאסרו שיירא גדולה שמשמעה אע"ג שאינו אוכל ושותה בצוותא זהו משום ששמחים הרבה בדרך וכו' ודומה לבית המשתה ועל דרך זה גם איסור הטיולים בחברת מריעות דומה לבית שמחה וכו' עכ"ל עי"ש, ובספר יוסף אומץ (נוירלינגן עמ' של) כתב לחדש שכל שלושים וי"ב חודש צריכין להמנע מטיול אפילו לצאת מביתו להנאתו, וכתב להביא ראיה לזה ממנהג שנהגו במקומו שבשבת תוך י"ב אין האבל יוצא מפתח ביתו רק לבית הכנסת ואילו היתר היציאה בחול היינו כיון שמסתמא יוצא למחייתו משא"כ בשבת שיציאתו לשם טיול גרידא דמוכח שהטיול בשווקי העיר להנאתו אסור, וכן הביא דבריו לדינא בספר פני ברוך סימן לא אות יג, ובסימן לג אות ה' שפסק שאסור טיול להנאתו גם בלא שום שמחה ורעות, ואמנם כל הדברים הנ"ל הם חידוש, ומ"מ כן כתב הגרמ"מ קראפ שליט"א בספר משמרת שמחות חלק ב' פרק כח הלכה כט שאסור ללכת בטיול כל י"ב חודש עם חברת בנ"א ואף לצורך סחורה לא ילך בשיירא וקבוצה אלא א"כ גערו בו חבריו ויאמרו לו עמנו, אבל לטיול לא

מהני גערה, וכתב שם הוא כמ"ש ביוסף אומץ שכל י"ב חודש יש להמנע מטיול, ומ"מ כתב להקשות שם ע"ד היוסף אומץ שכתב על מה שכתב שכל הדי' שבועות הראשונים יוצא ואינו יושב במקומו ואינו מדבר אבל לא נאמר שיש איסור ללכת למקום אחר, וכן נראה ממה שכתבו בקובץ תשובות חלק ב' סימן סג אות ה' להביא תשובת מרן הגרי"ש אלישיב זצוק"ל בזה"ל: יסוד האיסור של טיול הוא ענין שמחה וקלות שאבל על אביו ואמו אסור בהם יב"ח והדבר תלוי איפוא באופי הטיול עכ"ל, וממילא נראה דהיכא דליכא שמחה, אין איסור טיול כיון דאין מידת הדין מתוחה עליו.

ט. עוד שמעתי בשם חכם אחד שמי שנולד לו בן בתוך השבוע לבני אשכנז שנוהגים שכל שמתאבל עליו מתאבל עמו שלא נכנסים לבית המרחץ וכו', אם נולד זכר מפסיק אבילות זו, ולכאורה י"ל שכן הוא לפי הגר"ע יוסף זצוק"ל שאין איסור אמירת שלום, וא"כ ה"ה בנ"ד.

ואמנם יש לדון בזה האם הוא דוקא בבן או אף בנכד, ולכאורה יש להביא ראיה מהא דקימ"ל בגמ' בקידושין דף יז ע"א בני בנים הרי כבנים, וא"כ י"ל דה"ה לעניין זה, וכן משמע מסתימת הדברים שנתרפאה המשפחה היינו אפילו בנכד, וכמו דאמרינן במגילת אסתר וכל משפחה ומשפחה, ואמנם ממש"כ הב"ח יו"ד סימן שצ"ד שהדין מתוח לפי דרגת קורבתו שכן הוא חומר האבילות שלו והיינו שבאבילות על אחד נגמר מידת הדין ביום הל' באב ואם כל השנה, ואולי יש לדייק כן מדברי המאירי במו"ק דף כז ע"ב לעולם כל שלשה ימים הראשונים יראה את עצמו כאילו חרב מונחת לו בין כיתפיו משלשה ועד שבעה כאילו מונחת כנגדו בקרן זוית מכאן ואילך כאילו עוברת כנגדו בשוק עד שיעברו ימי אבלו מכל וכל עכ"ד, ולפי"ז נאמר רק בדין באבלים ולא בשאר קרובים.

ושוב ראיתי שבבדי השולחן יו"ד סימן שצ"ד סקכ"ט כתב שמסתימת דברי השו"ע והלבוש משמע שה"ה באבל על שאר קרובים משום מידת הדין, וכן נראה מבואר מדברי הגמ' בשבת דף קו ע"א ואמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן אחר מן האחין שמת ידאגו כל האחין כולן, אחד מבני חבורה שמת תדאג כל החבורה כולה עכ"ל.

וראה עוד מש"כ בספר ציוני הלכה דיני אבילות פרק מא עמ' תרכ שכתב לדון בזה כמה דינים מהו לדינא, ושם בעמ' תרכ כתב ששאל למרן הגרי"ש אלישיב זצוק"ל מה נפק"מ בנולד בן זכר שנתרפאה כל המשפחה והשיב לו מרן הגרי"ש שיכול להפסיק מלהרבות בתפילה כי בזה מוכח שנתקבלה תפילתו וסרה מידת הדין המתוחה. ובנוגע לשאלה למי צריך שיוולד הזכר כדי שיחשב שנתרפאה כל המשפחה, האם דוקא מצאצא לנפטר, או אפילו לאחרים מבני המשפחה. והביא מעשה אצל מרן הגרי"ש זצוק"ל "כשנולד לנכדו רבי אריה בן זכר בתוך ימי השלושים לאבילות על הרבנית אויערבאך, מספר הנכד, באותו יום שנולד בני, קודם שיצא הסבא למסור את השיעור, פנה אלי וביקש, תביא תלמוד ירושלמי, חשבתי לתומי מסתמא הירושלמי נוגע לשיעור. הבאתי לו את הירושלמי המבוקש. הסבא פתח בסוף מסכת מועד קטן, הצביע בתוך הירושלמי ואמר לי תקרא מה אומר הירושלמי, נולד בן זכר נתרפאה כל המשפחה כולה. הרי שלא דוקא אם הוא מצאצאי הנפטר, נתרפאה כל המשפחה כולה". וע"ש עוד בהערות שהביאו שהכוונה לברית שנחשב כלידה,

עכ"ד, ובספר דרך שיחה סוף פרשת לך לך עמוד סד' מובא שנשאל בזה הגר"ק זצוק"ל שנולד בן זכר שנתרפאה כל המשפחה, איזו דרגת קורבה צריך לזה, והשיב, בדרגת קורבה הפוסלת לעדות. עוד נשאל, אם זה מההריון או מהלידה או מהברית, והשיב, "נולדו" אמרו.

ושוב ראיתי שבספר עלי תמר קטן עמ' ש"ס כתב שבן משורש בנה, כי ע"י ידו נבנית המשפחה, ונראה דנקיט בן, לסימן טוב, אך הוא הדין בבת, כי גם היא משורש בנה ולשון כל המשפחה היינו גם באותם שאינם אבליים ממש שבעה ושלושים יעו"ש. ונראה מדבריו דכל המשפחה, ואמנם מדברי המדרש רבה בן זכר במשפחה נראה דהוא דוקא במשפחה, אבל למעשה מדברי הפוסקים וכמ"ש בשם הגר"ק שהוא בגדר משפחה שהוא פסול לעדות.

ואסיים בדבר חידוש שראיתי להגאון רבי שמואל כהן שליט"א בקובץ עורי דבורה חלק א' בפתיחה, שכתב לחדש שנולד בן זכר נתרפאה כל המשפחה, הוא אף בהוצאת ספר, וכתב שם שהוא שע"פ מה שלימדונו רבותינו גדולי הדורות ש'ספרים' הרי הם כ'בנים', ויש שהגדילו לומר שזה גדול ועדיף מבנים, ועד כדי שיש שהפליגו לומר שמי שחיבר ספר ומת בלא בנים, אין אשתו מתייבמת. (וראה בכל מ"ש בחיבורי תורת שמואל בראשית ה, א. ובחיבורי אורייתא דשמואל שם אות א'. ובחידושים שם לספר דברים א, יא, אות ב). ה"נ יש מקום לומר - שאם נולד 'ספר' ג"כ נתרפאה המשפחה. [ואע"פ שילד 'נולד' בידי שמים, וספר הינו מעשה ידיים, ומה כחו יפה לדחוק השעה ולרפא מכת שמים, י"ל שזה גופא כח לומדי התורה, וכמ"ש בכיו"ב בפ"י האור החיים (שמות יד, כז). ע"ש]. וכשם שהוסיף הרש"ל (בשו"ת סימן ע), שלענין נתרפאה המשפחה - ברית המילה היא לידתו, ולכן אע"פ שנולד הזכר לפני הפטירה, מכיון שהברית הינה לאחר הפטירה, נתרפאה המשפחה. וכ"כ להלכה גם בספר חזון עובדיה הל' אבלות (ח"ב עמ' פה), וסייעו מהזוהר. ע"ש. (ראה בפתיחת חיבורי גורל הצדיקים אות טו). והיינו לפי שזו הלידה הרוחנית. ונראה עוד באריכות בקובץ משנת יוסף (ח"ז סי' לה). וע"ע היטב ברמב"ם הל' בכורות (פ"א ה"ח). ה"נ נימא לגבי חידושי תורה, שדי לנו בלידה רוחנית. ואע"פ שנכתבו לפני הפטירה, מכיון שמוציאם לאור לאחר הפטירה, שפיר הוי כנולד זכר אשר נתרפאה המשפחה. (ויש לפלפל. עיין בשו"ת תורה לשמה סי' צח, ובפתיחת חיבורי דברי שמואל כרך נשים נזיקין אות ג. וכעת אכמ"ל). עכ"ד, ואמנם דבריו חידוש לדינא ולא פסקינן כן לגבי אמירת שלום.

*

פסקי הלכות עשרה בטבת מאת מרן עמוד ההוראה של ישראל הגאון הגדול רבי עמרם פריד שליט"א

החייבים בתענית

הכל חייבים בתענית ואסור לפרוץ גדר.

קטנים עד גיל בר מצוה ובת מצוה פטורים מלצום ואף בתענית שעות אינם חייבים.

חולה אף שאין בו סכנה פטור מהצום, ואוכל ושותה כרגיל ללא שיעורים, שבמקום חולי לא גזרו רבנן, ואסור לו להחמיר על עצמו.

הגדרת חולה היא כחולה שמותר לו לקחת תרופות בשבת, והוא או באופן שנפל למשכב או שחולה כל גופו והיינו שהוא במצב שאינו יכול לתפקד.

מי שיש לו רק מיחושים כל עוד שיכול לתפקד כרגיל חייב להתענות.

מעוברות ומניקות אינן צמות, הגדרת מעוברת היא מעת שיודעת שהיא בהריון [ע"י בדיקת הריון וכד'], ואף בתוך ארבעים יום ליצירת הוולד. והגדרת מינקת היא כל עוד שמניקה בפועל, ואף הנקה חלקית, אבל אם אינה מניקה בפועל כלל אף שהיא תוך כ"ד חודש מהלידה צריכה לצום.

יולדת תוך ל' יום ללידתה אינה צמה ואת הל' יום מקלים למנות מעת לעת.

מפלת, אם היא הפילה אחר ארבעים יום מתחילת עיבורה, דינה כיוולדת שאינה צמה תוך ל' יום ללידה והפלה.

צריך לדאוג לאפשרות שיוכל לצום, ומי שאם לא יתאמץ לא יהיה בגדר חולה, עליו לעשות כן שיוכל לצום.

אף אלו שמותרים באכילה אין להם לאכול בשר ויין ומיני מעדנים, מלבד קטנים שאינם יודעים להתאבל, שלהם מותר.

*

ההנהגה בלילה שלפני הצום

התענית מתחילה מעלות השחר עד צאת הכוכבים.

בזמן עלות השחר ישנם מספר דעות ושניים מהן עיקריות, א. שבעים ושתים דקות [זמניות] קודם הנץ. ב. תשעים דקות [שעה וחצי זמנית] לפני הנץ, להלכה בשעת הצורך אפשר להקל לאכול עד זמן עלות השחר השני.

נתבאר לעיל שאכילה בלילה שלפני הצום מותרת, אלא שבעל נפש יפסיק לאכול מבעוד יום, כמו בצום ט"ב, אך למעשה לא נהוג כן ואף בעלי נפש מקילים בזה.

אף שנתבאר שהתענית מתחילה בזמן עלות השחר, אם ישן שינת קבע, השינה נחשבת כקבלת תענית ואסור לאכול לאחר שקם מהשינה אף אם קם באמצע הלילה, אך שינת עראי אינה נחשבת כקבלת תענית ואם התעורר קודם עלות השחר לאחר שינת עראי, מותר לו לאכול.

אם דרכו לישון בתחילת הלילה, ואח"כ לקום ולאכול, אין השינה נחשבת כקבלת תענית, ומותר לו לאכול, לאחר שקם משנתו.

אם נרדם וישן אפילו שישינת קבע באמצע סעודתו, מותר לו להמשיך לאכול [והחמיר על עצמו בזה קדוש יאמר לו].

אם התנה קודם השינה שיוכל לאכול לאחר שיקום משנתו, מותר לו לאכול עד עלות השחר, אך עפ"י הזוהר אף בכל לילה לאחר שקם משנתו באמצע הלילה [לאחר חצות] אין לאכול, אך שמי שאם לא יאכל יהיה קשה לו הצום, או שלא יוכל ללמוד טוב, מותר לו לאכול כעיקר הדין עד עלות השחר, ושתיה מותרת גם לפי הזוהר.

לגבי שתיה לאחר שינה בליל הצום, מותר לשתות אף אם לא התנה לפני השינה, אך לכתחילה יש להתנות לפני השינה, וולספרדים הנוהגים כדעת השולחן ערוך אסור לשתות אם לא התנה].

כאשר אדם קם באמצע הלילה, באופן שמותר לו לאכול, יכול לאכול ולשתות ללא הגבלה עד עלות השחר.

[ובשונה מיום רגיל, שבו הדין מבואר [בסי' פ"ט סעיף ה' ובמ"ב שם ס"ק כ"ז] שבחצי שעה שלפני עלות השחר אסור להתחיל לאכול יותר מכביצה פת או מזונות, אבל מותרת אכילת פירות וירקות וחטיפים למיניהם ללא הגבלה [ואסור להתחיל לשתות משקה המשכר יותר מכביצה] אבל מותרת שתיית שאר משקין ללא הגבלה עד עלות השחר וכשהגיע עלות השחר צריך להפסיק. ויש לדון האם ביום צום גם קיים דין זה שאינו יכול לאכול יותר מכביצה פת או מזונות בחצי השעה שלפני עלות השחר, שיש מקום לומר שאולי רק ביום רגיל גזרו שמא ימשך בסעודתו, ויתבטל מקריאת שמע, אבל בצום כיון שאסור לו להמשיך לאכול מפני הצום, אין חשש שימשך.

והנה פשטות דברי הגמ' [תענית י"ב] ובטור וש"ע [סי' תקס"ד] שאוכלין ושותין עד שיעלה עמוד השחר, ולא נזכר בפוסקים הגבלות, ומשמע דבזה מותר עד עלות השחר לאכול ולשתות ללא הגבלה] עכ"פ כשלא ישן בלילה, ואם ישן והתנה לפני שנתו אז עפ"י דין מותר ועפ"י הזוהר אסור, כפי שנתבאר לעיל].

*

איסור האכילה בצום

טעימה

אף טעימה אסורה, אף אם יפלוט אח"כ.

אך לספרדים הנוהגים כדעת השו"ע, טעימה מותרת בכל תענית, ובתנאי שיפלוט, ונחלקו הפוסקים בדעת השו"ע האם הטעימה שמותרת היא רק מעט עד שיגיע לשיעור רביעית במשך כל היום, או אף טעימת רביעית מותרת, ואף כמה פעמים במשך היום, כל טעימה רביעית, אך טעימה יותר מרביעית אסורה, וכן הלכה כדעה זו.

שטיפת הפה

שטיפת הפה מותרת רק למי שיש לו צער במניעת השטיפה, ואז צריך לכפוף ראשו ופיו שלא יבלע.

צחצוח שינים

כיון שלאחר הצחצוח שוטפים את הפה, ושטיפת הפה מותרת רק במקום צער, על כן אין לצחצח שינים בצום אלא במקום צער [או במקום כבוד הבריות].

תרופות

בריא או מי שיש לו מיחושים שלוקח תרופות, אם אין בהם טעם, מותר לקחתם ללא מים, ואם אינו יכול לבלוע ללא מים, או תרופה ממתקת, ימררם על ידי מלח או כמה שקיות תה [קמומיל] ללא סוכר [וחולה אף שאין בו סכנה, שפטור מן התענית, לוקח כרגיל].

בליעת רוק

בליעת הרוק מותרת.

שכח ואכל

שכח ואכל אפילו אם אכל כזית או שתה משקין כמלא לוגמיו מחויב להמשיך לצום, ואינו צריך לצום ביום אחר, אך ילמד הלכות תענית לכפרה על חטאו.

אמירת עננו לשכח ואכל או לחולה

שכח ואכל, אם אכל פחות מכזית, או שתה פחות ממלא לוגמיו, אומר עננו כרגיל, אולם אם אכל יותר מכזית [ויש אומרים יותר משיעור ככותבת] או שתה יותר ממלא לוגמיו, כיון שדינו שצריך להמשיך לצום אומר עננו אך יאמר "ביום צום התענית הזה" במקום "צום יום תעניתנו".

חולה שמותר לו לאכול, אינו אומר עננו, וכן קטן שאינו צם אינו אומר עננו.

רחיצה בתענית

כתב המ"ב (סי' תקנ"ס ק"ו) 'ובעל נפש יחמיר בכולן (בכל ד' תעניות) כמו בט"ב'. ומותרת רק רחיצת פניו ידיו ורגליו בחמין, או לרחוץ כל גופו בצונן, אבל ברחיצת כל גופו בחמין נהגו להחמיר. בעל נפש יחמיר שלא לרחוץ כלל בצום ואף לא בצונן, וכן יחמיר בסיכה.

לעניין נעילת הסנדל, כשהולך ברחוב - אף בעל נפש אין לו להחמיר בזה, משום שזהו דבר שבפרהסיא והוי יוהרא ויראה כחוכא ואיטלולא, אך בבית יש לבעל נפש להחמיר שלא לנעול נעלי עור כמו בתשעה באב.

לענין תשה"מ בעל נפש יחמיר בזה אף בלילה שלפני הצום (וראה בהרחבה בענין זה בעלון אזמרה לשמך 101).

עישון בתענית

סיגריה אלקטרונית - אסור לעשן כלל. סיגריה רגילה - רק מי שמאד נצרך לכך יעשן, ויעשה זאת בצנעה.

השבת של מ"י / הרב יחיאל פישל רוזנר, מח"ס 'מנחת יחיאל' ו'השבת של מ"י'

פניני עיון בפרשת ויגש

מד, ל: ונפשו קשורה בנפשו.

כתב בעל הטורים קשורה ב' במסורה, הכא, ואידך איוולת קשורה בלב הנער [משלי כב, טו]. [שאמר לו] שהוא נער, ואף אם לקח הגביע הוא מפני שאיוולתו הקשורה בו, אי נמי מפני שאיוולתו קשורה בו צריך שתהא נפשו קשורה בנפשו של אביו לחנכו.

ובכת"י [במהדורת הרב רייניץ] מצויין שהכל דיבור אחד, מפני איוולתו שקשורה בו צריך אתה לעשות עמו חסד שתהא נפשו קשורה בנפש אביו כדי לחנכו עכ"ד.

ולכאורה מה הענין שדוקא אביו יחנכו, ולמה יוסף במה שלקחו לעבד לא יחנכנו בצורה כזאת. והעירוני דמבואר דכדי שהאדם יתחנך צריך שיבוא מתוך לב אוהב כמו אביו שנפשו קשורה בנפשו אז התוכחה תתקבל בצורה הטובה ביותר.

*

מה, ט: מהרו ועלו אל אבי, ואמרתם אליו כה אמר בנך יוסף וכו'.

הטעם למהר, כתב בספר הרמזים לרבינו יואל מפני החשש שמא ימות הזקן קודם שיספיק לראותו. ויובן דלכך אמר גם לאביו בהמשך "רדה אלי אל תעמוד" שלא ישתהא כלל, והוא מחמת דכל רגע יש חשש דהצער והיגון על יוסף שלא ראהו עלול להמית אותו.

*

מה, יד: ויפול על צוארי בנימין אחיו ויבך ובנימין בכה על צואריו.

עיין רש"י דיוסף בכה על ב' מקדשות שעתידין להיות בחלקו של בנימין וסופן ליחרב, ובנימין בכה על משכן שילה שעתיד להיות בחלקו של יוסף וסופו ליחרב.

שמעתי בשם הגרי"ש כהנמן זצ"ל שהקשה למה כל אחד בכה על החורבן של חבירו ולא על החורבן של עצמו, ותירץ שעל החורבן של עצמו צריך לא לבכות אלא "לעשות" שלא נבוא לידי כך. והדברים נאים למי שאמרם.

*

מה, טו: וינשק לכל אחיו ויבך עליהם.

צריך ביאור מהו "עליהם". רס"ג פירש ויבך עמהם, אך הרד"ק כתב כי הם לא בכו כי התביישו ממנו, וכעיי"ז כתב האברבנאל שלא בכו משום שהאדם בוכה על הרע שהגיע לו מזולתו ואינו בוכה על הרע שעשה הוא בעצמו, ולכן היו אז נכלמים אבל לא בוכים.

ולכאורה לפי הרד"ק צריך ביאור אחר מהו ויבך עליהם דייקא. ונראה בס"ד לפי מה שכתב בתוספות השלם וז"ל **ויבך עליהם חסר יו"ד, על יו"ד שבטים שעתידין לגלות עכ"ל**. ולפי"ז עליהם, היינו על מה שעתיד לקרות להם.

*

מה, כא: לכולם נתן לאיש חליפות שמלות ולבנימין נתן שלוש מאות כסף וחמש חליפות שמלות.

במגילה [טז, א] מקשי לכולם נתן לאיש חליפות ולבנימין נתן חמש חליפות, **אפשר דבר שנצטער בו צדיק וכשל בו וכו', דבשביל משקל ב' סלעים מילת שהוסיף יעקב ליוסף משאר אחיו נתגלגל הדבר וירדו אבותינו למצרים**. א"ר בנימין בר יפת רמז רמז לו שעתיד בן לצאת ממנו שיצא מלפני המלך בה' לבושי מלכות, שנאמר ומרדכי יצא מלפני המלך בלבוש מלכות תכלת וגו'.

בתוספות השלם [לז, ד אות יב] כתב ואם תאמר והיכי מדמה זה לזה, וכי לא היה לו ליוסף לכבד בנימין שהיה אחיו מאב ומאם יותר משאר אחיו שלא היה אלא מאב ואין בזה קנאה, אבל יעקב היה מטיל קנאה ביניהם שהיו כולם בזה זה כמו זה. ויש לומר **דהכי קאמר דמ"מ היה לו ליוסף לכבד לבנימין יותר מריבוי כסף ולא מבגדים שהיו נראין לעינים שהרי נכשל בו הצדיק במה שעשה ליוסף כתונת פסים**. ותדע שכך הוא שהרי לא תירץ התם [בגמ' מגילה] אלא מבגדים שניבא שיצא ממנו מרדכי שעתיד לצאת בה' מלבושים תכלת וחור ועטרת ותכריך בוך וארגמן **ולא תירץ בשביל ג' מאות כסף שהוסיף לו עכ"ל**.

ולמדנו מדבריו דבענייני קנאה יש לזוהר יותר בדבר הנראה לעינים. ואולי לדבריו בבנימין החמש חליפות היו חמישה סוגי חליפות שונים דומיא דמרדכי שרמז לו שהיה תכלת תכריך זהב וארגמן, ולא היה בגד אחד כפול חמש ובזה ניכר הדבר לעינים טפי.

*

מה, כג: ולאביו שלח כזאת עשרה חמורים נושאים מטוב מצרים.

צריך ביאור למה היה צריך לשלוח עשרה חמורים טעונים, הא קמן דבירידת האחים כל אחד היה טעון חמור אחד וזה היה מספיק למשפחה שלימה, וא"כ למה שלח לאחיו כל כך הרבה. ומאחי הרב שמואל שליט"א שמעתי דיוסף היה משנה למלך ומתנה של מלך היא בהראותו כבוד עושרו דוקא. אמנם צריך ביאור למה דוקא שלח עשר לא פחות ולא יותר.

ובמעשי ה' כתב **ששלח לו עשרה חמורים כדי שיוכל להפריש מהן מעשר ובזה הוכיח שהוא יוסף, כי יודע שנדר יעקב שיתן מעשר מכל אשר לו, וביאר בזה שלכן נאמר "כזאת" על דרך כזה ראה וקדש, שממה ששלח עשרה חמורים מוכח שהוא יוסף**.

*

מז, ו: ויאמר פרעה אל יוסף וגו', ארץ מצרים לפניך היא במיטב הארץ הושב את אביך ואת אחיך, ישבו בארץ גושן וגו'.

כפל הלשון "הושב" וגו' "ישבו" צריך ביאור. וי"ל דהנה להלן פסוק י"א נאמר "ויושב יוסף את אביו ואת אחיו ויתן להם אחוזה בארץ מצרים במיטב הארץ בארץ רעמסס כאשר צוה פרעה", ופירש"י: "רעמסס מארץ גושן היא", ונמצא מבואר שגם ארץ גושן לא היתה כולה ממייטב הארץ, ורק ארץ רעמסס שהיא חלק מארץ גושן היא היתה מיטב הארץ.

ועפ"ז יתורץ כפל הלשון, דזהו שאמר כאן פרעה את אביך ואת אחיך תושיב במיטב הארץ שזהו ארץ רעמסס, וזהו שנאמר להלן "ויתן להם אחוזה בארץ מצרים במיטב הארץ בארץ רעמסס" כאשר צוה פרעה, ועוד הוסיף פרעה ואמר "ישבו בארץ גושן" דהיינו שכלל מקניהם והרועים ישבו בכל ארץ גושן, ולמרות שזהו כבר לא ממייטב הארץ, מ"מ לצורך מרעה הצאן מספיק להם ארץ גושן וכרצונם בזה. וכן מדוקדק שהמשך דברי פרעה לזה הוא בענין הצאן ג"כ, "ואם ידעת ויש בם אנשי חיל ושמתם שרי מקנה על אשר לי".

ולפי"ז יתיישבו דברי רש"י מקושיית הנצי"ב ב"העמק דבר" [לקמן פסוק יא] וז"ל: "...ופירש"י דארץ רעמסס היה בארץ גושן, לא נראה כלל, דא"כ לא ישבו ישראל בכל ארץ גושן אלא בחלק אחד שבה שהוא רעמסס, והרי בספר שמות במכת ברד וערוב משמע שלא היו המכות בארץ גושן כולה מפני ישראל וכו'". אך לפי"ד הנ"ל מבואר היטב שיעקב והשבטים ישבו ברעמסס החלק הטוב שבגושן, אך מכיון שהם קיבלו את שאר ארץ גושן למקניהם על כן גם שם לא ירד הברד והדבר.

ועיין בדרך אמונה [פ"א מתרומה אות ק"ס] וז"ל מה שהביא הרד"ק [ביהושע יא, טז] וכפתור ופרח פי"א, והוא בתוספתא דתרגום [יהושע י, מא] דגושן של יהודה הוא גושן שישבו בו בני בארץ מצרים, נראה דס"ל דגושן זו היא על שפת הים וחולק על ת"י [שמות יב, לא] דגושן באמצע מצרים, דלא יתכן כלל דחצי מצרים יהא א"י. וכן מוכח דהא בתוספתא הנ"ל אמר שהוא גרר שנתן אבימלך לשרה, וגרר סמוכה לנחל מצרים כמ"ש בב"ר פס"ד וכן בירושלמי [פ"ו דשביעית ה"] עכ"ל.

*

מז, ז: ויבא יוסף את יעקב אביו ויעמידהו לפני פרעה.

באזנים לתורה הקשה למה העמיד יוסף את אחיו לפני פרעה קודם שהעמיד את אביו, וכתב ואולי שחלה יעקב מחולשא דאורחא ולא רצה יוסף לעכב את העמדת אחיו עד שיבריא אביו. וכבר כתב רבי אברהם בן הרמב"ם לתרץ שחלק יוסף כבוד לאביו שלא הביא אותו אלא אחר שקדם להביא את אחיו כמשרתים לפניו, ביאר כוונה זו בן חפני ז"ל.

*

מז, ח-ט: ויאמר פרעה ליוסף כמה ימי שני חיך, ויאמר יעקב אל פרעה ימי שני מגורי שלושים ומאת שנה מעט ורעים היו ימי שני חיי.

יש לעיין למה הוצרך יעקב להאריך בדבר שלא נשאל הרי הוא נשאל רק מה גילו, וא"כ למה הוסיף בתשובתו שסבל כל הימים, אומר המהרש"א [הובא בפרדס יוסף] על פי שבת [קה, ב] בבלאי ימים האריכו שנים לא האריכו, הרי לנו שימים באיכות נקרא נמי אריכות ימים, והנה פרעה שאל כמה ימי שני חיך, היינו ששאל גם ימים כלומר איכות האם ימיו טובים או לא, וגם שני כלומר כמה שנים חי, וכעת מובן למה ענה גם על האיכות.

*

מז, י: ויברך יעקב את פרעה.

פירש"י כדרך כל הנפטרים מלפני שרים מברכים אותם ונוטלים רשות, ומה ברכה ברכו שיעלה נילוס לרגליו עכ"ל. כן הוא במדבר רבה יב, ב. אבל במדבר רבה ח, ד איתא שברכו שיכלה הרעב, וכן הוא בספרי עקב פיסקא א'. ולכאורה זו סתירה בדברי המדרש. אמנם י"ל דבמדרש רבה יב, ב משמע דקאי על הברכה קודם שיצא יעקב שברכו שיעלה לרגליו הנילוס, א"כ י"ל דהמדרש ח, ד שהביא הפסוק "ויברך יעקב את פרעה" קאי על ה"ויברך" קמא [פסוק ז] דכתיב "ויעמידהו לפני פרעה ויברך יעקב את פרעה" ואז ברכו שיפסוק הרעב, וכן בספר הרמזים לרבינו יואל הביא הברכה שיפסוק הרעב על "ויברך" קמא, וא"כ אין כאן סתירה בדברי המדרש [וזהו דלא כרש"י שם פסוק ז שכתב דויברך קמא היא שאילת שלום כדרך כל הנראים לפני המלכים לפרקים].

*

מז, טז: ויאמר יוסף הבו מקניכם ואתנה לכם במקניכם אם אפס כסף.

יש לדקדק דאמר "אם" בלשון ספק, והרי הם אמרו פסוק קודם "כי אפס כסף" משמע בתורת ודאי.

שוב ראיתי בהעמק דבר שיוסף לא האמין להם שכספם תם, ולכן אמר להם שיביאו לו בתמורה ללחם את מקניהם, ובזה יוכיחו שתם הכסף מכיון שהמקנה נחוץ לבעלים יותר מהכסף עכ"ל.

ובזה מדוקדק דבפס' יח כתיב ותתום השנה ההיא וגו' ויאמרו לו לא נכחד מאדוני כי אם תם הכסף ומקנה הבהמה אל אדוני וגו', ואמאי הוצרכו לומר "לא נכחד וגו'", אלא דמקודם ראו שחשדן בחשש משקרים דילמא באמת לא תם הכסף היו צריכין ליתן המקנה בתמורה, עתה שגם מקנה אין להם ולא נשאר להם דבר אחר להביא, ואולי באמת משקרים הם שעדיין קצת מקנה נשאר להם ויוסף איננו רוצה ליתן להם בחינם, לפיכך הוצרכו לומר "לא נכחד וגו'" כדתרגם אונקלוס לא נכסי דבאמת כך הוא, ומה שאמרו "כי אם תם הכסף ומקנה בהמה" כאן "אם" הוא מלשון אשר כדפרש"י והוא מלשון ודאי בלי ספק [וראה בהעמק דבר פסוק יח מש"כ].

ויאמר שמואל / הרב שמואל ברוך גנוט, מראשי ישיבת משאת המלך - אלעד, מח"ס 'ויאמר שמואל'

וש"ס

העתקת התורה ליוונית ע"י תלמי המלך - אסון או נס ושמחה?

כתב השו"ע (תקפ, ב): בשמונה בטבת נכתבה התורה יונית בימי תלמי המלך והיה חשך בעולם שלשה ימים. ואכן, כך אנו אומרים בסליחות לעשרה בטבת: דַּעְכְּנֵי בְּשִׁמוֹנָה בּו שְׁמֵאלִית וּיְמִנִית. הֲלֹא שְׁלֹשָׁתָן קָבַעְתִּי תַעֲנִית. וּמֶלֶךְ יוֹן אֲנִסְנִי לְכַתּוּב דִּת יוֹנִית. עַל גְּבֵי חָרְשׁוֹ חוֹרְשִׁים הָאָרִיכוּ מַעֲנִית. וְכֵן מְצִינוּ בְּמִסְכַּת סֵפֶר תּוֹרָה (א,ו) כִּךְ: 'שְׁבַעִים זְקָנִים כָּתְבוּ כֹל הַתּוֹרָה לְתַלְמֵי הַמֶּלֶךְ לְשׁוֹן יוֹנִית, וְהָיָה אוֹתוֹ הַיּוֹם קֶשֶׁה לְיִשְׂרָאֵל כִּיּוֹם שַׁעֲשׂוּ בּוֹ אֶת הָעֵגֶל, שֶׁלֹּא הִיְתָה תּוֹרָה יְכוּלָה לְהִתְרַגֵּם כֹּל צִרְכָּה. שְׁלֹשָׁה עֶשֶׂר דְּבָרִים שִׁינּוּ בָּהּ, אֱלֹהִים בְּרָא בְּרֵאשִׁית, אַעֲשֶׂה אָדָם בְּצֶלֶם וּבְדַמּוֹת וְכוּ', עכ"ל. ופירוט י"ג השינויים ששינו ע"ב הזקנים מופיע גם במגילה (ט,ב) ובעוד מקומות, והדברים ידועים.

והנה במגילה (שם) נאמר: אף כשהתירו רבותינו יונית - לא התירו אלא בספר תורה, ומשום מעשה דתלמי המלך. דתניא: מעשה בתלמי המלך שכינס שבעים ושנים זקנים, והכניסן בשבעים ושנים בתים, ולא גילה להם על מה כינסן. ונכנס אצל כל אחד ואחד ואמר להם: כתבו לי תורת משה רבכם. נתן הקדוש ברוך הוא בלב כל אחד ואחד עצה, והסכימו כולן לדעת אחת וכו'. והמפרשים שם התקשו ביותר, שאם תלמי המלך אילצם להעתיק את התורה ליוונית, והם עשו זאת רק מחמת פיקוח נפש ומורא מלכות. א"כ מדוע התירו, רק בגלל מעשה מצער זה, להעתיק את התורה ליוונית באופן גורף ?

והרמב"ם בפיהמ"ש שם כתב בזה כך: "ומה שייחד לשון יוני משאר לשונות, לפי שהיה ידוע אצלם, הלא תראה אמרו לעיל בספרים לא התירו שיכתבו אלא יונית, והטעם לכך לפי שהם תרגמו את התורה בלשון יון לתלמי המלך ונתפרסם אצלם אותו התרגום עד שנעשה אצלם אותו הלשון כלשונם וכאלו הוא אשורית, וכך אמרו לשון יוני לכל כשר. ונוסף לכך היתה לשון זו חשובה בעיניהם, רבינו הקדוש אמר מה לי ללשון טרסי אי לשון עברי או לשון יוני", עכ"ל.

ואמנם החת"ס כתב בתוכ"ד כך: "דמדהתיר רשב"ג יונית ועיקר טעמי' משום דס"ל דמן התורה נכתב בכל לשון ורבנן אסרו ושיירו יונית משום שנעשה בו נס בתלמי המלך", עכ"ל. וכן כתב ג"כ הגאון בן איש חי זצ"ל בספרו בניהו על מגילה שם, שמכיון שראו שנעשה להם נס כה מופלא בתרגום התורה ליוונית, ש-72 הזקנים הצליחו לתרגם את התורה בשווה, כולל 13 שינויים, שכולם שינו בשווה מפאת חוסר הבנתו (כמו כמעט כל השינויים) וכבודו של תלמי (כמו השינוי בשם ארנבת, שמה של אשתו), לכן סברו שמן השמים סומכים על תרגום התורה ליוונית ולכן התירו לתרגמה לשפה זו.

והדברים מופלאים הם בעליל. הלא אנו מתענים על תרגום התורה ליוונית, בעוד שלדעת החת"ס והבא"ח איפשרו חז"ל לתרגם את התורה"ק ליוונית, דוקא בגלל המאורע המופלא והניסי שאירע בתרגום הזקנים לתלמי המלך. ועוד קשה, שאדרבה, מצינו בספר יוסיפון ובספר מאור עינים שבזכות תרגום התורה ליוונית היתה אורה ושמחה ליהודים, והשיגו עי"ז כבוד גדול, והמלך והעמים הכירו יקר התורה כי רבה, (ועיין דרשות חת"ס ובספרו עה"ת פרשת שמות ובשו"ת מנח"י ח"ג סי' צ"ח), וצ"ע למאד מאד.

ואולם מצאתי מציאה מופלאה, שתביא אותנו אל רעיון חדש בענין: איתא במסכת סופרים (א,ז): מעשה בחמשה זקנים שכתבו לתלמי המלך את התורה יוונית, והיה אותו היום קשה לישראל כיום שנעשה בו העגל, שלא הייתה התורה יכולה להתרגם כל צרכה. שוב מעשה בתלמי המלך, שכינס שבעים ושנים זקנים, והושיבם בשבעים ושנים בתים, ולא גלה להם על מה כינסם, נכנס אחר כל אחד ואחד מהם, אמר להם, כתבו לי תורת משה רבכם, נתן המקום עצה בלב כל אחד ואחד, והסכימה דעתן לדעת אחת, וכתבו לו תורה בפני עצמה, ושלשה עשר דבר שינו בה, וכו', עכ"ל. הרי לנו שלפי דברי מסכת סופרים תירגם תלמי המלך את הזקנים ב' פעמים. וכן פשיט"ל למפרשי המסכת סופרים שם, ועי' בפ"י כסא רחמים להחיד"א שם. ולפ"י יתכן לומר שאכן אך ורק בפעם הראשונה 'היה אותו היום קשה לישראל כיום שנעשה בו העגל, שלא הייתה התורה יכולה להתרגם כל צרכה', כלשון המסכת סופרים. אך בפעם השניה, שהושיב ע"ב זקנים וכיוונו בדעתם בצורה ניסית לתרגם את התורה עם י"ג שינויים וכולם כתבוה כאחד, אכן על זה אנו שמחים ובגלל תרגום זה, התרגום השני, איפשרו חכמים לתרגם את התורה ליוונית, מגודל הנס שהיה בו. ואכן לא מצאתי עד כה בשום מקור, מלבד המסכת ס"ת הנ"ל, שמשמע ממנו ששלושת ימי החושך היו בזמן תרגום ע"ב הזקנים ולא בזמן תרגומם של חמשת הזקנים.

והנה איתא בירושלמי (מגילה פ"א ה"ט): "תני רשב"ג אומר אף בספרים לא התירו שיכתבו אלא יונית. בדקו ומצאו שאין התורה יכולה להיתרגם כל צרכה אלא יוונית", ויש ממפרשי הירושלמי שכתבו שהירושלמי פליג ע"ד המסכת סופרים. אולם לפימשנ"ת י"ל דלא פליגי, ודברי רשב"ג נאמרו לאחר תרגום ע"ב הזקנים.

והלום שמחתי לראות דברי העלי תמר בביאורו על הירושלמי שם, וז"ל: "עוד במסכת סופרים שם, שוב מעשה מתלמי המלך שכנס ע"ב זקנים וכו', וי"ג דברים שינו בה וכו'. ובכסא רחמים שם, מסתמא דברייתא נראה ששני מעשים אלו היו בימי תלמי המלך, ואפשר שהחמשה זקנים לא עלתה בידם לכתבה כהוגן והם עצמם אמרו לו שלא יכלו לתרגמה כל צרכה, ומזה נתעורר לכנס אסיפה של ע"ב זקנים לתרגמה כראוי, עכ"ד. ואכן ראייה לזה מהירושלמי דידן שהתורה יכולה להתרגם כל צרכה ביוונית, ולכאורה הרי הוא עומד בסתירה למסכת סופרים. אולם לפי דברי החיד"א ניחא שאמנם החמישה זקנים לא היו יכולים לתרגם התורה ביוונית כל צרכה, אבל באסיפת הע"ב זקנים עמדו על התרגום הנכון של התורה ביוונית כל צרכה", עכ"ל.

ואולם גם א"נ שהצום והצער נקבע על תרגום ע"ב הזקנים ולא על תרגום חמשת הזקנים, נראה שעדיין ניתן לבאר את האסון שבתרגום מחד ואת הנס והשמחה מאידך, כך: דהנה

אַל תַּעֲצֹבוּ!!!!

כתב בשו"ת אבני נזר (סי' תקכ"א) שרבותינו התירו לתרגם ליוונית אליבא דר"י, כיון שסברו שמהתורה נכתבים הספרים בכל לשון ורק חכמים החמירו לכתוב אשורית, ומכיון שהוכרחו לכתוב יוונית מחמת אונס דמעשה תלמי המלך, לכן התירו לגמרי לתרגם ליוונית, עי"ש. וכן משמע מעצם ד' הש"ס במגילה (ט, ב) רבן שמעון בן גמליאל אומר אף בספרים לא התירו שיכתבו אלא יונית. ואמר רבי יוחנן: מאי טעמא דרבן שמעון בן גמליאל, אמר קרא 'יפת אלהים ליפת וישכן באהלי שם', דבריו של יפת יהיו באהלי שם. וברש"י: יפיותו של יפת - הוא לשון יון, לשונו יפה משל כל בני יפת. וכן משמע מד' הר"מ בפיהמ"ש הנ"ל, שלשון יוונית היתה לשון חשובה. ועי' שפ"א בסוגיין ובחזו"א (ידיים סי' ח סק"י) ובעמק ברכה (הלכות ס"ת אות ג).

ונראה דאכן באמת אין מניעה בעצם תירגום התורה לשפת יוונית, שהיתה שפה משובחת ומעולה מיתר השפות, ואולם החסרון בהתרגום של תלמי המלך היה בכך שאותו נכרי היה זה שהחליט לחכמי ישראל מתי ואיך לתרגם את התורה"ק, וההתערבות הזאת של מרשיעי ברית בתורת ישראל, היא היא האסון הגדול והרעה החולה.

ולפי"ז עיקר החסרון היה, כלשון הפייט, בכך ש'ימלך יון אַנְסְנִי לְכַתּוּב דִּת יוֹנִית'. היינו שלא עצם התרגום גרוע הוא, אלא ההכרח והאונס שגרם לכך. וממילא גם שנעשו ניסים בתרגום זה, וגם שאין מניעה לתרגם, מ"מ ישנו אסון נוראי בכך שאויבינו הם אלו שמכתיבים לנו את תורותינו וסדריה. והית"ש יצילנו, גם בימינו אנו, מהתערבות זרה של מרשיעי ברית בסדרי לימודינו ותורתנו ותכניהם הקדושים, אמן ואמן.

*

אַל תַּעֲצֹבוּ!!!!

עצוב לך? אתה מדוכדך בגלל סיבה טובה? איך תצא מזה? * מדוע העצבות כה גרועה ואילו השמחה היא כה חשובה? מדוע עצבות היא כמו רעל לגוף ולנשמה? * כיצד יוצאים מהעצבות? איך אפשר לשפר את חיינו באמצעות כח המחשבה? וכיצד נוכל לשפר את כל מצב- הרוח בבית שלנו?

הגאון רבי מאיר הכהן זצוק"ל מג'רבה מאריך בספרו 'דרכי משה' על הפסוק בפרשתנו 'וְעַתָּה אֵל תַּעֲצֹבוּ', שהעצבות אסורה, וכי עולה מדברי חז"ל, הקדמונים, וגם הרופאים, שהעצבות קשה לגוף ולנפש כרעל ממית.

לפעמים אדם עצוב. קורה. הוא לא עצוב סתם כך. יש לו סיבות מצוינות להיות עצוב. אך קשה לו לצאת מתחושות העצב. הוא יודע שהעצבות מפריעה לעבודת ה', מציקה לעצם החיים שלו. "דע שעל ידי מרה שחורה (עצבות, דיכאון) אי אפשר להנהיג את המוח כרצונו, ועל כן קשה לו ליישב דעתו. רק על ידי השמחה יוכל להנהיג את המוח כרצונו ויוכל ליישב דעתו, כי שמחה היא עולם החירות, שעל ידי שמחה נעשים בן חורין ויוצאים מן הגלות" (ליקוטי מוהר"ן).

לא נעים לאדם עצמו ללכת, לעשות מה שצריך ואפילו לחייך לאחרים ולשדר עסקים כרגילי- כשבתוככי ליבו הוא עצוב. אך מה לעשות, הוא עצוב. זה המצב.

איך משנים את המצב?

שמחה, כותבים הספה"ק, אינה דבר הבא מאליו. שמחה היא לא סתם מצב רוח טוב שעובר עלינו. כי אז לא היה שייך להחשיב את השמחה כמדרגה גבוהה, השמחה היא תפיסה מיוחדת, דרך ושיטה בחיים הבאה מתוך התבוננות מעמיקה, ובכל המצבים והתנאים, בלי שום הבדל האם יש לו לאדם ממה לשמוח כעת, כן או לא.

כדי לצאת מהעצבות אנו זקוקים לעבודה, כמו בכל חלק מחלקי עבודת ה' שלנו. הרמב"ם (הלכות דעות ב, ז) פוסק לנו למעשה: "לא יהא אדם בעל שחוק ומהתלות ולא עצב ואונן, אלא שמח". אם כך, בהכרח שאדם יכול, כנראה גם חייב, להיות שמח.

ראשית כל, כלל גדול לימד אותנו בעל ספר החינוך (מצוה צה) "כי עיקרי הלבבות תלויין אחר הפעולות". כל פעולה חיצונית שעושה האדם משפיעה בהחלט על הרגשת הלב. אפשר להשתמש בפעולות חיצוניות, כמו לחייך, לרקוד, לשמוע ולשיר שירים שמחים. להסיח דעת מהעצבות לדברים משמחים, להתקשר לחבר טוב שנהנים לשוחח איתו, ועוד כהנה וכהנה, כל אחד לפי מה שמשמח אותו. וכך כותב הרמב"ם ב'שמונה פרקים': "אם התעוררה עליו מרה שחורה, יסירה בשמיעת שירים ומיני נגינות, ובטיול בגנות ובבניינים נאים, ובישיבה עם צורות נאות, וכיוצא בזה ממה שירחיב הנפש, ויסיר דאגת המרה השחורה ממנה".

הרמב"ם כותב דבר מעניין. הרמב"ם אומר שצריך להתעמל ותנועת הגוף מביאה לשמחת הנפש: "לעולם יקפיד אדם על התעמלות כל אבריו. המשובח שבמיני ההתעמלות הוא שיתעמל עד שיגיעת הגוף תעורר גם את הנפש. כי שמחת הנפש והתעוררותה תבריא הגוף ורבים סרו מחלותיהם בסיבת שמחת הנפש לבדה".

ואפשר להפעיל את כח המחשבה. מחשבות יוצרות רגשות. בעולמם של חכמי הנפש ישנה שיטה ידועה הנקראת 'מחשבות יוצרת מציאות'. בכח המחשבה לשנות את התחושות העגומות. אפשר להתווכח עם המחשבות העצובות על ידי התבוננות במעלתנו הרוחנית, כמה מאושרים אנחנו שאנו בני הקב"ה, כמה טוב לנו שאנו חיים חיי תורה ומצוות וברוך שלא עשני גוי. אפשר לשבת עם 'פלא יועץ' ערך שמחה או לעיין בספרו של רבנו שר התורה מרן הגר"ח זצ"ל, 'אורחות יושר' ערך שמחה, לקרוא, להתרגש משפע ציטוטי דברי חז"ל והקדמונים בענין, ולהפנים. ישנם ספרים ומאמרים רבים שעוסקים בנושא. לקרוא אותם- זה עושה טוב על הלב.

ה"אורחות צדיקים" מסביר ששמחת היהודי תלויה בכך שהוא יודע אל נכון שהקב"ה מנהיג את העולם בדרך טובה. והכל, אבל הכל הכל, נועד רק לטובתנו. גם אדם שסובל ומתייסר צריך לשמוח, לדברי ה"אורחות צדיקים", מפני שאין לו שמץ מושג כמה הייסורים יעזרו לו וכמה טובה תצמח לו מכך.

כ"ק האדמו"ר בעל ה"נתיבות שלום" מסלונים זצ"ל מבאר יותר את הדברים ומסביר שמקור השמחה הוא שיהודי שמח בהנהגת הבורא עימו ועם יתר הסובבים אותו. השמחה אמורה לבוא מתוך עומק הרגשתו שהקב"ה הוא אב רחמן, נאמן ומסור תמיד, כשהנהגתו תמיד טובה היא, בין אם אנו מבינים אותה ובין אם לא.

לדבריו, מתוך בהירות הבנה ומחשבה זו חש היהודי את מאמר הכתוב "עימו אנכי בצרה". "ובכל אשר מתרחש עימו, אפילו כשנופל ממדרגתו וחש שמוחו ולבו מטושטשים, מרגיש הוא קרבת אלוקים, שהקב"ה נמצא כעת עימו, בתוככי תוך מצוקותיו וצער נפשו, ואינו מרגיש בדידות במצבו. ועל ידי שמרגיש שהקב"ה יתברך נמצא איתו, והוא הרי לבדו עשה ועושה ויעשה לכל המעשים, ממילא שרוי הוא בשמחה תמידית".

מי שמתקשה בשעת העצבות שלו לחשוב מחשבות כה מרוממות, יכול לסגור עיניים ולהביט על שלושת-רבעי הכוס המלאה שלו. כמה יש לו- לעומת כה שחסר לו. והאמת היא שלכולנו יש הרבה יותר ממה שאין לנו, ברוח ובגשם.

וכה אמר מרן רבינו ראש הישיבה הגרי"ג אדלשטיין שליט"א: "עם חיים של אמונה, אדם שתמיד שמח בחלקו ושרוי במצב רוח טוב, ובפרט מי שהוא בעל משפחה - כשהוא חי באמונה ושמח בחלקו וכל הנהגתו בשמחה, גם כל המשפחה מאושרת ויש אווירה נעימה בבית. ואפשר גם לדבר בבית מעט בהומור, ולחנך שהכל לטובה, ובוה יש שמחה לא רק לעצמו אלא לכל המשפחה שלו, ובכל מקום שהוא מגיע ונמצא, נעים להיות בחברתו. זוהי המעלה של אמונה ושל השמח בחלקו. והשמח בחלקו שייך רק עם אמונה! ויש סיפורים ועובדות על השמח בחלקו, איזו הצלחה שיש בזה, וגם התורה נקנית בזה, והוא אחד מהדברים שהתורה נקנית בהם, שמביא להצלחה בתורה. וכשאדם שמח בחלקו זה גם נותן כוחות נפש, ואילו עם חוסר שמחה אין כוח וכמעט שאי אפשר לעשות שום פעילות, כידוע שהעצבות גורמת לעצלות (שערי קדושה ח"א ש"ב) ושניהם תלויים זה בזה, זריזות עם שמחה תלויות זה בזה וכן העצבות והעצלות תלויות זה בזה".

הגר"א דסלר זצ"ל מסביר ששמחה באה מתוך מילוי חסרון כל שהוא. כשאדם הצליח להשלים דבר-מה, שמח הוא. שמחה בשלימות מצוה, בהבנת דף גמרא, בשבירת היצר הרע וכדומה. ומסיים הרב דסלר: "והלומד מוסר, שמח. כי לומד הוא את הכרת עצמו-מציאותו..."

הגר"ש וולבה זצ"ל כתב מכתב הסכמה לספר "בשמחה ובטוב לבב" של הרב מרגולין, וכך כותב המשגיח הנערץ הרב וולבה: "זוהי האמת. החיים בתורה ובמצוות הם חיים של שמחה, ורק מרוב הצרות הפוקדות את הכלל ישראל בתקופה הנוכחית, אין השמחה ניכרת כל כך בחיינו. אולם חז"ל אמרו בבירור: "כתוב אחד אומר 'עבדו את ה' בשמחה', וכתוב אחד אומר: 'עבדו את ה' ביראה'". אמר רבי איבו: בשעה שאתה עומד ומתפלל יהא לבך שמח ואלוקים עליון אתה עובד". הרי שגם בתפילה, שכולה יראה, צריך להיות הלב שמח!".

הרב וולבה זצ"ל ממשיך ומצטט מדברי רבנו יונה, הכותב ש"אף על פי שאצל בשר ודם היראה והשמחה הם דבר והיפוכו, שבשעה שאדם מפחד מזולתו הוא עומד ודואג. אך אצל הקב"ה אינו כן. אדרבה, כשאדם מתבונן בגדולתו וירא מפניו ישמח ויגל באותה יראה".

שמחה אמיתית אינה עומדת בסתירה ליראת ה', לרצינות ולכבוד ראש. השמחה היא עבודה פנימית, רעיונית ושורשית, לא סתם "מצב רוח" חולף של חיוכים, עליצות ו...רדידות.

*

חכמי הנפש מציעים לנו לעבוד על המחשבות שלנו. במקום לחשוב ש"אני צריך!", "אני חייב!", לחשוב: "אני מעדיף מאד שהדברים יסתדרו כמו שרציתי, אך לא יקרה אסון גם אם הם לא יסתדרו".

במקום לחשוב ש"אם נכשלתי - אני חסר ערך", לחשוב ש"יש לי ערך, בלי קשר למה שקורה איתי", או: "הערך העצמי שלי לא תלוי רק בהצלחותי ובכישלונותי ובנתונים שסביבי".

במקום לחשוב ש"הגרוע מכל הולך לקרות", לדרג את עוצמת חומרת האירוע, לזכור שיש חלופות, לשמור על פרופורציות. לומר לעצמנו: "כנראה זה לא נעים, אבל לא סוף העולם..."

במקום להחליט ש"אני לא יכול/ה לסבול עוד", להחליט ש"נכון, אני מוטרד, אבל לא קורה אסון". "לא נעים לי, אבל אני מסתדר ברוך השם..."

*

ולנו יש פתרון מיוחד, שאין לשום אומה ולשון בעולם מלבדנו, להפגת העצבות. "פְּקוּדֵי ה' יִשְׁרִים מְשַׁמְּחֵי לֵב".

דודי יקירי הגאון רבי אפרים שמואל מאיר שליט"א, בעל 'עבודת משא' על הרמב"ם, לקה במכה גדושה, כאשר בנו מחמדו יהודה זצ"ל, בן עליה מופלג, שמרן רבינו הגרי"ש אלישיב זצוק"ל הגדירו כ'ספר תורה שרוי בצער', נהפך ל"ע ל'צמח' ושכב במיטת חוליו שנים ארוכות.

"איך אתה מחזיק מעמד?", שאלתיו פעם, והוא ענה לי: "כשמאד מאד עצוב לי, אני פותח גמרא או רמב"ם. לומד, לומד ולומד, מתעמק עוד ועוד, ושוכח הכל..."

*

סגולה לפרנסה

"סגולה לפרנסה - להיות בשמחה", אמר הרה"ק רבי ברוכ'ל ממעוזיבוז' זי"ע, ואף מסר סימן לדבר: "והיית אך שמח" סופי תיבות חת"ך, שהוא שם של פרנסה. מסופר על כ"ק מרן

אדמו"ר בעל 'לב שמחה' מגור זי"ע, שפעם נכנס אליו יהודי שהתלונן על הלחץ-זה הדחק. "הילדים גדלו, אין פרנסה - והרבי תובע להיות בשמחה?! איך אהיה בשמחה והצרות מלפפות אותי?!". התחייך הרבי לעומתו והפטיר: "ומה לא עושים בשביל הפרנסה?! □"

השמחה מעוררת השפעות ממרומים על נשמתו של היהודי השמח. וכה נכתב בזוהר הקדוש: "באתערותא דלתתא, הכי מתערין עליו מלעילא. אי איהי בעציבא, מתעוררין עליו דינין מלעילא, ואי איהי בנהירו דאנפין, מתעוררין עליו חסדים מלעילא" (זוה"ק תצווה דף קפ"ד ע"ב).

ואמר הרה"ק הרבי רבי בונם מפשיסחא זי"ע: יותר יכולים לפעול בתפלה בשמחה, ממה שיכולים לפעול בבכיה. ומעשה שהיה, בעת ששהה בדאנציג ראה אחד שנפל לים ונטבע שם, ואמר לו הרב בלשון אשכנז: 'גריס מיר דעם לויטן' - מסור ממני דרישת שלום ללווייתן, ולאחר מכן עזר לו השי"ת שנאחז בקרש אחד וניצול. וסיפר הרה"ק רבי בונם את המעשה הנ"ל ואמר, כי לא היה יכול לעזור לו, מחמת שהיה לו צער גדול מאוד, עד שאמר לו מילתא דבדיחותא והיתה לו קצת שמחה מכך, ואז היה יכול לעזור לנטבע (ע"פ 'נפלאות חדשות', ליקוטים; הובא בישראל מאמרי שמחה אות מ"ט)

אמר הרה"ק רבי מרדכי מלכוביץ' זי"ע: "יהודי שמתהלך בשמחה מעצם הדבר שהוא יהודי, הריני מבטיח לו כי ינצל מכל מיני נזקים ואפילו מדבר עבירה".

והחסיד המפורסם רבי משה שו"ב מסר משמו של הרה"ק רבי יצחק מנעשכין זי"ע שאמר לו: "אליהו זכור לטוב אינו יכול לסבול את בעל העצבות". וסיים: "בכל שמחה שאדם שמח מן מצוה, יכול כל אדם שיהיה לו בחינת גילוי אליהו זכור לטוב" [זכרון טוב מהדור' תשנ"ז עמ' נ"ה]. (מאוצרו של הרה"ג רבי שמואל צבי גנץ שליט"א).

הרבנית בת שבע קניבסקי ע"ה היתה אומרת לכל הפונים אליה על עצבות ומצב רוח ירוד, את הסגולה עפ"י מאמר חז"ל: "חמין במוצאי שבת מלוגמא" - רפואה לבריאות הגוף והנפש ולסילוק העצבות. רמז לכך: "מחבש לעצבותם" - מחב"ש ראשי תיבות: מים חמים במוצאי שבת.

אישה סיפרה לרבנית שפעמים רבות היא נתקפת במצב רוח רע. כשנדמה לה שכואב לה משהו, היא כבר בטוחה שחלתה במחלה חמורה. הרבנית הרגיעה אותה והמליצה להקפיד על אכילת סעודת 'מלווה מלכה', שהיא סגולה לסילוק העצבות. "זוהי סגולה מצוינת להצלחה במשך כל השבוע הבא", אמרה הרבנית ע"ה (מהספר 'בית אמי')

*

רוצים לזכות לעולם הבא? שמחו יהודים!!!

הגמרא במסכת תענית מספרת שפעם הלך רבי ברוקא עם אליהו הנביא ברחוב השוק. תוך כדי שיחתם פונה רבי ברוקא לאליהו הנביא ושואל אותו: רבי, האם יש כאן אנשים בני העולם הבא? באותו רגע נכנסו שני אנשים אל השוק, אומר אליהו הנביא לרבי ברוקא - אלו בני עולם הבא.

רבי ברוקא ניגש אל האנשים ושאל אותם למעשיהם, אולי הם מדובר בצדיקים נסתרים, ענו לו השניים: אנשים בדחנים אנחנו, כאשר אנו רואים מישהו עצוב אנו ניגשים אליו, מבדרים את רוחו ומוציאים אותו מעצבונו.

עצב אינו רק חוסר שמחה, העדר של עליזות. עצב הוא רגש הרסני העלול להכניס את האדם לדכדוך, למרה שחורה, לחוסר יכולת, ליעילות עצמית נמוכה ועוד כל מיני מרעין בישין. יכולתם של אנשים לשמח אנשים אחרים הוא דבר שלא יסולא בפז, בן רגע הם מעלים את האדם מהעצבות, אל מקום של נעימות ושל הרגשה טובה.

רש"י שם, במסכת תענית, מסביר כי מי הוא בן העולם הבא, דווקא מי ששמח בעצמו ומשמח אחרים. כדי שהשמחה תיכנס ללבבות, האדם המשמח חייב להיות שמח. אם לא, הוא לא יכול לשמח אחרים. שמחה באה מבפנים החוצה והוללות באה מבחוץ פנימה. אדם ריקני לוקח דברים חיצוניים אחרים שמדליקים אותו, אבל זו שמחה שלא באה מנימי הנפש והנשמה.

*

לשפר את ההרגשה בבית

מי רוצה לחיות עם בן או בת זוג אומללים ושלייליים? מתסכל לחלוק את החיים עם מישהו שכל הזמן רואה את הצד השחור שלהם. פנים חמוצות ומצבי רוח הורסים את השמחה שהופכת את הבית לחוף מבטחים.

ניתן ליצור אווירת שמחה בבית דרך פיתוח גישה חיובית ועין חיובית. התחילו בחיוך לאנשים שאתם אוהבים, אפילו אם לא בא לכם לחייך באותו הרגע. אני יודעת שזה נשמע צעד קטן, אבל אתם לא מסוגלים להעלות בדעתכם כמה השפעה יש למראה הפנים שלכם על בני אדם אחרים. חכמינו ז"ל אומרים שגדול המלבין שיניו בחיוך לחברו, ממי שמשקהו חלב. הכוח שהחיוך שלנו מעניק לאחרים, גדול מהכוח שמעניק להם המשקה המזין.

קשר טוב פורח באווירה חיובית. אז נסו להפסיק להתלונן והתמקדו בטוב. תופתעו לגלות שיקריכם משקפים את הגישה החדשה שלכם, ותוך זמן קצר מתחילים לחייך אליכם בחזרה. (הרבנית ס. יונגרייז).

ויצבור יוסף / הרב יוסף צברי, רב ומו"צ בעיר אלעד, ומח"ס ויען יוסף, שלחן מלכים וש"ס

ביאור הפסוק 'כי איך אעלה אל אבי' בדרך מוסר

פִּי אֵיךְ אֶעֱלֶה אֶל אָבִי וְהִנֵּעַר אֵינְנוּ אֹתִי (מד, לד)

נראה לפרש פסוק זה בדרך מוסרית, השייכת לכל אחד ואחד. שכל אדם יאמר לעצמו: "איך אעלה אל אבי", היינו אבי שבשמיים, "והנער", אלו ימי הנערות, "איננו אתי", עוד לא הספקתי לתקנם כראוי. ועליו תמיד לשאוף שתתקיים בו: "אשרי ילדותינו שלא ביישה את זקנותינו".

ועוד אפשר לפרש, דתיבות "והנער איננו אתי", יורו כי תמיד צריך האדם לחדש כנשר נעוריו ולאזור כגבר חלציו, לעבוד את ה' בשמחה ובזריזות, כמו אותם העיתים בהם הוא היה נער צעיר. ולא יתן יאוש ועצלות לאיבריו, לאמר כעת אני כבר זקן וכוחי בל עמי, וירשה לעצמו לעבוד את ה' בליאות וריפיון חושים. וע"ז אומר כאן: "איך אעלה אל אבי" שבשמיים, אם "הנער איננו אתי", ואינני עובדו בנערות בשמחה ובחריצות כבימי קדם.

*

הטעם שהראה להם שהוא מהול

וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל אָחָיו גִּשׁוּ נָא אֵלַי וַיִּגָּשׁוּ, וַיֹּאמֶר אָנֹכִי יוֹסֵף אָחֵיכֶם אֲשֶׁר מְכַרְתֶּם אֹתִי מִצְרַיִמָּה (מה, ד)

וברש"י: "גשו נא אלי- ראה אותם נסוגים לאחור, אמר עכשיו אחי נכלמים קרא להם בלשון רכה ותחנונים והראה להם שהוא מהול".

הגאון רבי שלום כריף זצ"ל, הקשה על דברי רש"י, מה ההוכחה שהראה יוסף לאחיו שהוא מהול, לידע כי אחיהם לפנייהם ולא מצרי, והלא יוסף בעצמו ציוה שכל מצרים ימולו, וכמו שמובא בפס' "אשר יאמר לכם תעשו" (בראשית מ"א, נ"ה) וז"ל רש"י שם: אשר יאמר לכם תעשו- לפי שהיה יוסף אומר להם שימולו, וכשבאו אצל פרעה ואומרים כך הוא אומר לנו, אמר להם למה לא צברתם בר, והלא הכריזו לכם ששני הרעב באים, אמרו לו אספנו הרבה והרקיבה, אמר להם אם כן כל אשר יאמר לכם תעשו, הרי גזר על התבואה והרקיבה, מה אם יגזור עלינו ונמות "עכ"ל. והבאתי דבריו בספרי שלחן מלכים עה"ת, עי"ש שתירץ ארבעה תירוצים.

ובכלל יש להבין, מדוע בחר יוסף להראות לאחיו את מילתו, (דבר שאינו נראה מתאים כ"כ), ולא בחר בכל סימן אחר.

ונראה כי אע"פ שע"ד הפשט כאמור ישנם כמה דרכים לבאר את הענין, הנה עפ"י ענין הספירות הדברים מאירים. שהרי יוסף ידוע כי הוא כנגד בחינת וספירת היסוד. ונמצא שכל עוד שהוא לא נתגלה לאחיו, והיה חתום וסתום מעיניהם, הרי כי ה"יסוד" נשאר סתום

וחתום מעיני כל. נמצא שבעת התגלות יוסף לאחיו, היתה כאן בחינת התגלות של מידת היסוד, "גילוי היסוד".

ענין זה של "גילוי היסוד" הלא מתקיים הוא שפיר בעת ברית המילה, כאשר מסירים את הערלה ומגלים את המילה, היסוד אשר באדם.

מעתה י"ל שלפיכך בחר יוסף בעת התגלותו לאחיו, להראות להם כסימן דווקא את מילתו, ולהוכיח להם שהוא מהול, כיון שגם הם ידעו את מידתו עפ"י הספירות, שהוא אחוז בספירת היסוד, ונמצא כי התגלותו שהיא בחינת "גילוי היסוד", היא עצמה ענין ברית המילה, בה היסוד מתגלה מהערלה החופפת אותו.

ונראה שענין זה מתאים גם לחודש טבת, המתחיל בימים אלה, כי קריאת פרשה זו תמיד תחול בתחילת טבת.

והנה בחודש טבת, אם מתבוננים על האירועים שאירעו בו, רואים שכל עניינם היה "גילוי". כאשר כעס ה' על עמו טרם החורבן, הוא לא שלח בבת אחת להרוס ולהחריב את בית המקדש, אלא הקדים לכך את המצור, שהיה בעשרה בטבת, ובו נתגלה לישראל כי השי"ת כועס עליהם, ואם היו עושים תשובה בזמן אין ספק שהיו מונעים את תהליך החורבן שהחל אז.

גם ענין גאולת פורים, החל אז, כאשר אסתר נלקחה לבית אחשוורוש בחודש טבת. מעשה תמוה זה, של לקיחת אשה מבוגרת ויהודייה למלכה, כמועדפת על פני כל בתולות תבל, הוכיח מעל לכל ספק כי מתגלה כאן מהלך שמיימי של הקב"ה, שהולך בסופו של דבר לגאולה וביטול הגזירה כידוע. מה גם שכל הענין אסתר הוא "הסתרה", ולקיחתה הוא תחילתו שתהליך גילוי, להיותה מלכה על רוב העולם.

ולפיכך גם ענין גילוי היסוד שנקט כאן יוסף, לפי מידתו מידת היסוד, משתלב היטב עם ענייני ומהות החודש, המסמל את היציאה מההסתרה לגילוי.

*

הראה להם שהוא מהול

וְהִנֵּה עֵינֵיכֶם רְאוּת (מה, יב)

וברש"י: שאני מהול ככם.

צ"ב, כיון שיוסף מלך היה, איך הראה להם שהוא מהול, הא קיימא לן ש"אין רואין את המלך כשהוא ערום" (סנהדרין כ"ב, ע"א), וקיימא לן שמלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול.

וכדי ליישב זאת יש להביא את דבריו של הג"ר שלום שבזי זצ"ל (מחכמי תימן לפני כ-400 שנה), שעמד על שאלה זו מצד אחר, ואלו דבריו (הובאו בספר פתחון טוב עה"ת לגר"א אלנדאף עמ' י"ח): "גשו נא אלי וכו', דרשו רז"ל שהראה להם המילה שהוא מהול כמותם, ואז האמינו.

והר"ר שלום שבזי ז"ל בספרו חמדת ימים כתב וז"ל: ויאמר הוציאו כל איש מעלי, מאי טעמא, מלמד שהראה להם ברית מילה, סימן לישראל. והקשה, והא אמרי הפוער עצמו בפני בני אדם, כאילו פער עצמו לפעור? פי' המחבר(הוא הגר"ש שבזי), חס ושלום, לא הראם ודאי, אלא אמר הסימן שנצטוינו מזמן אברהם לימול לשמונה, (ועוד סימן נוסף מסר להם, שכך) ואבא (הוא יעקב אבינו) וגד אחי, נולדו מהולים עכ"ל.

ולפי קבלה זאת שהיתה בידו לפרש כן הפס', לא קשה מידי מכבוד המלך וכנ"ל, כי באמת לא עשה כן בודאי, ולא ביזה את מעמדו, אלא רק מסר להם את סימני המילה.

*

קניית השדות עבור פרעה

וַיִּקַּן יוֹסֵף אֶת כָּל אֲדָמַת מִצְרַיִם לְפַרְעֹה (מז, כ)

צ"ע, איך קנה בשביל יוסף את שדות מצרים מתושבי מצרים עבור פרעה, ומשמע שהיה שליחו לעשות זאת, הרי קיימא לן שאין שליחות לנכרי, וא"כ אין תוקף לרכישה זו.

אמנם לדעת המשאת בנימין שהובא בקצה"ח (ריש קפח) לנכרי יש שליחות מנכרי, אלא שגם לשיטה זו צ"ע, לדעות שהאבות היה להם דין ישראל, וא"כ שוב לא מהני.

ת. ויש ליישב דהנה הרמב"ם (פ"ג מאישות הי"ד) כתב לגבי שליחות בקידושין: "יש לאיש לעשות שליח לקדש לו אשה, וכן האשה הגדולה עושה שליח לקבל קידושיה". וקשה, מה טעם דקדק הרמב"ם לכתוב בשליחות אשה לשון "האשה הגדולה" שעושה שליח, דמשמע לאפוקי קטנה ולא השמיענו פרט זה גם באיש דבעינן קטן ולא גדול. וביאר הגר"ח (מובא בברכת שמואל קידושין סי' י'), כי באמת לעולם אין שליחות לקטן וזאת לא הוצרך הרמב"ם להשמיענו. אלא שבקטנה, אע"פ שאין לה כח כלל למנות שליח, היתה לי הו"א שיוכלו לקבל עבורה קידושין מדין "זכייה", קמ"ל שזכייה מטעם שליחות וגם זכייה לא מועיל בה. חזינן מדבריו, דלאותם דעות הסוברות דזכייה אינה מטעם שליחות, תועיל זכייה גם במקרים בהם שליחות לא מועילה, כגון קטנה, שאין לה כח למנות שליח, אבל יוכלו לזכות עבורה בקידושין.

ויש לומר, דיוסף סבר כאותם דעות שזכייה אינה מטעם שליחות, ולפיכך קנה את אדמת מצרים לפרעה וזיכה לו אותה מדין "זכין", וזכין לאדם שלא בפניו, ואף שפרעה הוא גוי ואינו בתורת שליחות, אע"כ בתורת זכייה ניתן לזכות לו דברים.

חלקו של ידיד / הרב משה יעקב הלוי קנר, מח"ס 'שפתי מלך' על הרמב"ם, כותב 'איגרת לידיד' (טורונטו - קנדה)

בענין קדושת בית המדרש

וְאֵת יְהוּדָה שָׁלַח לְפָנָיו אֶל יוֹסֵף לְהוֹרֹת לְפָנָיו גִּשְׁנָה (מו, כח)
וברש"י: לתקן לו בית תלמוד.

הנה כתב הרמב"ם בפ"ד מהל' ת"ת ה"ט אין ישנים בבית המדרש וכו' ואין משיחין בבית המדרש אלא בדברי תורה בלבד אפילו מי שנתעטש אין אומרים לו רפואה בבית המדרש ואין צריך לומר שאר הדברים. וקדושת בית המדרש חמורה מקדושת בתי כנסיות.

אכן בפ"א מהל' תפילה ה"ה כתב הרמב"ם בתי כנסיות ובתי מדרשות נוהגין בהם כבוד וכו' ובה"ו שם כ' אין נוהגין בהן קלות ראש כגון שחוק והיתול ושיחה בטלה ואין אוכלין בהן ואין שותין בהן ואין ניאותין בהן וכו'. ויש לעיין בזה שלא הזכיר בהל' תפילה ענין השינה ואמירת מרפא בביהמ"ד, אלא השוה דיני ביהכ"נ וביהמ"ד; ולענין שיחה, הזכיר שם רק שיחה בטלה ולא שיחה שלא בד"ת כמ"ש בהל' ת"ת. כמו כן מוצאים אנו שינוי לשון בהשוואת קדושות ביהכ"נ וביהמ"ד, בהל' ת"ת כ' וקדושת בית המדרש "חמורה" מקדושת בתי כנסיות, ובהל' תפילה [שם הל' י"ד, לע' אין עושין ביהמ"ד ביהכ"נ] כ' שקדושת ביהמ"ד "יתירה" על קדושת ביהמ"ד.

והנה מקור ענין זה שאין אומרים מרפא בביהמ"ד הוא בברכות נ"ג. ושם אי' תנו רבנן היו יושבין בבית המדרש והביאו אור לפניהם, בית שמאי אומרים כל אחד ואחד מברך לעצמו ובית הלל אומרים אחד מברך לכולן משום שנאמר ברוב עם הדרת מלך וכו' בית שמאי מאי טעמא קסברי מפני בטול בית המדרש. תניא נמי הכי, של בית רבן גמליאל לא היו אומרים מרפא בבית המדרש, מפני בטול בית המדרש.

ומוכח מזה שלא נאמר דין זה של אמירת מרפא אלא בביהמ"ד, ולא מטעם ביטול תורה גרידא נגעו בה אלא מפני "ביטול בית המדרש" וכמ"ש בברייתא שם, שכן ביחיד העוסק בתורה לא מצינו מניעת אמירת מרפא והוא הדין לענין שינה שלא נאמר אלא לע' ביהמ"ד כמ"ש הרמב"ם כאן. ולכאורה אף ביטול תורה דרבים אינו קובע את האיסור בזה, שכן בביהמ"ד שקבע יחיד לצרכו כ' הש"ך ביו"ד רמ"ו סקי"ז שאין שם איסור אמירת מרפא משום שאין לו קדושה כ"כ, ומשמע שאף שלמדו בו רבים באותו הזמן מותר, והרי שדין זה הוא מדיני קדושת המקום. וגם איסור השינה לא מצאנוהו ביחיד המתנמנם באמצע תלמודו, ואף בביהמ"ד של יחיד לא נאסר, כמ"ש המחבר באו"ח סי' קנ"א ב'.

והמתבאר בזה לכאורה בדעת הרמב"ם, דתרי גווני איכא בקדושת בית המדרש, האחת, הקדושה בעצם, ממה שהוקדש לשם בית המדרש, ושוה הוא במהות קדושה זו לקדושת ביהכ"נ, שאף הוא קדושתו בעצם ממה שהוקדש לכך, אלא מתוך מה שתכלית ביהמ"ד

בענין קדושת בית המדרש

נעלה יותר מתכלית ביהכ"נ, שכן תורה עדיפא מתפילה, הקדושה היא יתירה על ביהכ"נ ולכן יש איסור לעשות מביהמ"ד - ביהכ"נ, וכמ"ש בהל' תפילה שם הל' י"ד ע"פ הסוגיא דמגילה כ"ז. ופסקינן כריב"ל וכרבא שם. ואכן מענין הקדושה בעצם הנ"ל, נובעים דיני כבוד ביהמ"ד ואיסור זלזולו וזה שכ' הרמב"ם בה"ה נוהגין בהם כבוד וכו' ובה"ו שם כ' אין נוהגין בהן קלות ראש, ובדינים אלה שוים הם ביהכ"נ וביהמ"ד שכן שוים הם במהות הקדושה המחייבת כבוד והאוסרת בזיון. והנה הרמב"ם כלל בהל' תפילה דווקא את ההלכות השייכות לקדושה עצמית זו. ואכן הקדושה הנ"ל אינה אוסרת אלא שיחה בטלה בלבד, שכן יש בה זלזול הקדושה כנ"ל.

אולם ענין נוסף מצינו בקדושת ביהמ"ד, ובזה חמור הוא במהותו ומיוחד במינו ולא נמצא ענין זה בקדושת ביהכ"נ, והיא קדושתו מצד ייעודו לתורה, והיינו שאין להתבטל בו כלל מתכליתו שהוקדש לכך, והיא תלמוד תורה שיעסקו בו. וקדושה זו היא המחייבת למנוע "ביטול בית המדרש" שלא יעסקו בשום עסק כי אם בת"ת, והיא הגורמת את איסור השינה והשיחה בביהמ"ד אפילו שיחה שאינה בטלה וכגון אמירת מרפא, שכן בכל אלה יש ביטול בית המדרש. והיוצא מזה שאין איסור השינה והשיחה בביהמ"ד אסורים מצד עצמם כדוגמת זלזול וקלות ראש, אלא מכיון שישן ושח נמצא בביהמ"ד מתבטל מתכליתו. והלכות אלו של "ביטול בית המדרש" דווקא, השייכות לעסק התורה ומניעתו, קבע הרמב"ם בהלכות ת"ת ולא בהל' תפילה.

ואכן הקדושה המיוחדת הנ"ל המונעת כל עסק מביהמ"ד מלבד תכליתו נחוץ מלהתפלל בו כנ"ל, חמורה היא ביחס לביהכ"נ שאין בה כנ"ל, ולכן כשרצה הרמב"ם להפריד בין סוגי הקדושה חילק בלשונו וכתב בהל' ת"ת - שקדושת בית המדרש "חמורה" מקדושת בתי כנסיות.

משא"כ בנידון "ביהמ"ד אסור לעשותו ביהכ"נ", מדובר על קדושתם בעצם כנ"ל ששואה בשניהם במהותה, שייך יותר לומר שקדושת ביהמ"ד "יתירה" על קדושת ביהמ"ד, שהרי מהות הקדושה שוה היא בסוגה בשניהם ולכן שוים הם לע' כבוד, אלא שיתירה היא הקדושה בביהמ"ד כנ"ל.

---

¹⁰ ורמיזה לכך מצאנו במש"כ הרמב"ם בפ"ה ה"ה לא יהי' התלמיד בוש מחביריו וכו' שאם נתבייש מדבר זה (ולא ישאל את רבו) נמצא נכנס ויוצא לבית המדרש והוא אינו למד כלום" והרי די הי' לכאוי' שיכתוב שהוא אינו למד כלום, וזה טעם מספיק שלא יתבייש וישאל ומה ענין בית המדרש לכאן, אלא נקודה נוספת למדנו כאן, שמלבד מה שלא ילמד הוא, גם בית המדרש מתבטל על ידי כך מתכליתו.

חקירה בפרשה / הרב יהושפט שרגא רבינוביץ, מג"ש בישיבת מיר וראש מכון דעת סופרים

**הבכי הראשון של יוסף אל אחיו "בכי של נחמה", לעומת
בכיתו עם בנימין, "בכי של חורבן".**

בשעת פגישת יוסף ובנימין נאמר בכתוב (בראשית מה יד) ויפול על צוארי בנימין אחיו
ויבך וכתב רש"י ומקורו מהגמרא במגילה טז ע"ב: וז"ל: ויפול על צוארי בנימין אחיו ויבך -
על שני מקדשות שעתידין להיות בחלקו של בנימין וסופן ליחרב:

ובנימין בכה על צואריו - על משכן שילה שעתיד להיות בחלקו של יוסף וסופו ליחרב:
ותמיהה גדולה יש לשאול, מה ראו יוסף ובנימין לבכות זה על זה דווקא עכשיו בזמן
איחוד המשפחה, והרי עתה הוא זמן של שמחה זמן של פיוס בין שבטי קה ומה יש לבכות
על חורבן המקדשות שיקרא לעתיד לבא.

עוד קשה מה שאמרו שבכה יוסף על חורבן שילה תמוה, מה בכי שייך על חורבן שילה.
והרי מקום משכן שילה היה רק באופן זמני, ומקומו הקבוע הינו בית המקדש שבירושלים.
ובידוע הוא שנכנסו לארץ נצטוו אחד משלשה מצוות לבנות את בית המקדש, וא"כ מראש
היה מקום שילה מקום זמני בלבד ומה מקום יש לבכות על חורבן שילה.

בגור אריה ביאר בזה דברים יסודיים ונוסיף דברים לבאר דבריו כפי הבנתנו בו.
ראשית הדברים, מלבד בכית יוסף ובנימין, קדם לכך בכיתו של יוסף בשעת התגלותו
לאחיו, נאמר בפסוק לעיל ב: "ויתן את קלו בבכי".

וצריך להבין מה היה הבכי הראשון ומהו הבכי השני שבוכה על צוארי בנימין.
וכתב המהר"ל שבכיתם של יוסף ובנימין עתה על שני מקדשים שעתידין ליחרב, היו
בגדר מעשי אבות סימן לבנים, לפי שהיתה בכיה זו עכשו סימן לבנים, רמוז למה שעתיד
ליהות.

שבמדרש נאמר (בראשית רבה פרשה צג סימן יב): ויתן את קולו בבכי, כשם שלא פייס
יוסף את אחיו אלא בבכיה, כך הקדוש ברוך הוא אינו גואל את ישראל אלא מתוך בכיה,
שנאמר (ירמיה לא) בבכי יבואו ובתחנונים אובילם.

ומבואר שהיתודעות של יוסף אל אחיו תחילה היתה מתוך בכי יש לה קשר אל הגאולה
העתידה.

ומבואר מדברי המדרש שיש קשר בין בכיה זו לבין הבכיה שתהיה בזמן הגאולה כשם
שפייס יוסף בבכי, כך לעתיד לבא יחזרו תוך כדי בכי.

וכבר הקשו שאינו דומה, כך יוסף הוא "המפיס". ושם עם ישראל הם המתפיסים הם
הבוכים ויבואר להלן.

והוסיף על דבריו בספרו נצח ישראל פרק לד והוא השלמה למה שכתב כאן וז"ל: וכתב שמה שנודע יוסף לאחיו דרך בכי ותחנונים, רמז לעתיד שכך יתוועדו עשרת השבטים לישראל. "כי לעולם אותו שנאבד הוא בוכה", כמו שהיה יוסף נאבד מן אחיו, וכשהיה חוזר לאחיו היה בוכה. לכך עשרת שבטים, שהם נאבדים מישראל, כשיחזרו נאמר עליהם "בבכי יבאו ובתחנונים אובילים".

והיינו שהבכי עתה של יוסף היה בכי של זה הנאבד מן האחים, ועתה חוזר הוא אליהם ובשעת החזרת האבידה למקומה בוכה זה הנאבד.

וביאר המהר"ל שלעתיד לבא יהודה לישראל התידעו זה לזה בבכי ובתחנונים, שעל החזרה מן הגלות של עשרת השבטים נאמר (ירמיה לא, ח) "בבכי יבואו ובתחנונים אובילים וגו'".

ומעתה לעתיד לבא שיחזרו עשרת השבטים אלו הם "הנאבדים" מכלל ישראל, ולכך שהאובד הוא בוכה שתחילה האובד הוא יוסף ולבסוף עשרת השבטים הם האובדים, ולכך כשהם חוזרים הם בוכים בחזרתם מן "האבידה" שהיו בה.

וכתב כאן בגור איר "כי כאשר יתודעו שני חלקי עם ישראל, יבכו על הצרות והחורבנות שהגיע להם; ליוסף חורבן אחד משכן שילה, ולבנימין שני חורבנות חורבן הבית הראשון והשני, ולפיכך נרמז זה עכשיו. הבכי של עכשיו הוא רמז על הבכי שלעתיד לבא.

ויש להרחיב את הדברים, ששני סוגי בכי יש כאן, יש בכי על חורבן, ויש בכי בחזרה לתוך שבטי קה וכדלהלן.

בכית יוסף ובנימין היתה על הפירוד השבטים, תוצאות היתה חורבן בית המקדש בכית יוסף ובנימין, סימנה את הפירוד שיש בין השבטים שנשארו בפירודם גם לאחר שהתאחדו, ומחמת כן נחרבו שתי בתי המקדש.

שניהם יוסף ובנימין מסמלים את שתי מלכויות ישראל. מצד אחד שהם יהודה ובנימין שהם המיצגים את מלכות יהודה. ומצד שני עשרת השבטים שהם מלכות ישראל, שראש עשרת השבטים הוא יוסף. (וכונתו שלאורך כל תקופת ממלכות ישראל רובם של המלכים היו משבט אפרים בן יוסף).

יסוד פירוד שבין השבטים, שורשו באיבה בין אחי יוסף ליוסף, מכח חששם של האחים שמיד בדור הראשון של האבות החל תהליך של בירור הטוב מן הרע. תחילה מאברהם אבינו הופרש החוצה ישמעאל. אצל יצחק אבינו הוצא עשיו.

עתה חשבו האחים שבהוצאת דיבתם של יוסף הוא רוצה לבררם ולהוציאם משבטי קה ולהשאיר אותו בלבד והוא שורש לכל האיבה שביניהם.

בשעה שנעלם יוסף מאביו והורד למצרים, החל ראשית הפירוד בתוך שבטי קה.

והמשמעות של הפירוד של שבטי קה נאמר במדרש תנחומא (פרשת וישב סימן ח) וז"ל: ד"א וימאן להתנחם. אלא אמר יעקב אבינו הרי נפרצה ברית השבטים, כמה יגעתי להעמיד

י"ב שבטים, ורואה אני מאחר שיוסף הלך הרי פסקה אותו הברית, כל מעשיו של הקדוש
ברוך הוא כנגד י"ב שבטים י"ב מזלות י"ב חדשים י"ב שעות ביום י"ב שעות בלילה י"ב
אבנים שהיה אהרן לובש, ועכשיו הלך לו יוסף, הרי נפרצה ברית השבטים.

ומתבאר, שמציאות שנים עשר שבטי קה, לא היה מספר גרידא, אלא שנים עשר מספר
ביטא שלימות גדולה שלימות של כל הבריאה, שכל הילוך הבריאה החודשים, הימים,
חושן שעל לבו של אהרן שהיו בו שנים עשר אבנים שממנו היה מתגלה תשובות מן השמים
הכל שורשו משנים עשר שבטי קה.

שנעלם יוסף, שוב האחדות של בין השבטים נפרצה ושוב כל הבריאה כולה מושפעת
ממנה וכל השפעה הבאה מכח שבטי קה נפרצה ונסדקה.

מעתה בשעה שפגש יוסף את האחים, רצה לחזור את לחדש את האחדות שביניהם שהרי
הוא הנאבד הוא החסר מתוך שבטי קה, וכשהוא מושב הביתה שוב יש שנים עשר שבטי
קה. ושוב חזרה השלמות של שבטי קה.

ועל זה עולה ומתבאר שעצם הבכי גילה על עצם הפירוד שיש ביניהם בין השבטים.
ונתגלה שעצם הפירוד יהיה קיים לנצח וכדלהלן.

בידוע הוא בית המקדש נקרא שלם וכפי שאמרו במדרש מדרש תהלים מזמור עו
את מוצא שנקרא בית המקדש שלם, שנאמר ומלכי צדק מלך שלם (בראשית יד יח), והוא
שם בן נח, שנאמר והוא כהן לאל עליון.

שלם על שם שהוא המאחד את כל חלקי עם ישראל שמאוחדים סביב בבית המקדש.
בית המקדש הראשון מתוך ארבע מאות ועשר שנותיו, היה מאוחד לכלל ישראל לא
יותר משבעים שנה.

אחר כך נתפרדה החבילה לשני מלכיות מלכות יהודה ומלכות ישראל, ונמצא שרוב
ימי בית הראשון עם ישראל מפולג ואינו מאוחד.

בסוף חורבן בית ראשון הלכו עשרת השבטים לגלות ורובם לא שבו, ולא ישובו אלא
בביאת המשיח.

והנה אמרו בגמרא יומא ט ב: מקדש ראשון מפני מה חרב? מפני שלשה דברים שהיו בו:
עבודה זרה, וגלוי עריות, ושפיכות דמים. ושם עוד ה. אבל מקדש שני, שהיו עוסקין בתורה
ובמצות וגמילות חסדים מפני מה חרב? מפני שהיתה בו שנאת חנם. ללמדך ששקולה שנאת
חנם כנגד שלש עבירות: עבודה זרה, גלוי עריות, ושפיכות דמים.

ומבואר, ששנאת חנם שעליה נחרב בית שני היא שקולה כנגד שלושת עברות שעליהם
נחרב בית הראשון. ואם היא שקולה בהכרח ששורש עבירות הללו שורשם בשנאת חנם.

ויבואר על פי דברי ספר ספר חרדים מצות התשובה פרק ד שכתב וז"ל: שנאת חנם כתיב
לא תשנא את אחיך בלבבך והוא שורש כל הרעות, ראה מה גרמה שנאת יוסף לאחיו ועל
שנאת חנם אנו בגלות הארוך הזה מכל הגליות שהיו בסבת ע"א וגלוי עריות ושפיכות דמים

בבית ראשון וכשם שואהבת לרעך כמוך כולל קיום כל התורה כך השנאה להיפך לעבור על כל התורה.

ומבואר שכשם שואהבת הוא המקיים של כל התורה, השנאה היא הרס וחורבן כל התורה כולה.

ולכך בבית שני חרב הבית מחמת שנאה זו שנתבטל שורש התורה שהוא "ואהבת", לעומת שנאת חינוך שהיתה בהם

ונראה שיסוד הקיום של עם ישראל הוא באחדותו, כאיש אחד בלב אחד והוא סיבת נתינת התורה. ויסוד אחדות פרושו הינו שכל אחד מבטל את עצמו בשביל הכלל בשביל הציבור, בשביל העם כולו. מאידך פירוד פירושו התבדלות מהאחר ושימת עצמו ללא שייכות לכלל. וזהו יסוד הפירוד שהיה קיים השבטים מתחילה.

ובידוע הוא שעשרה הרוגי מלכות שנהרגו בבית שני סיבת מיתתם היתה מכירת יוסף שהיה שורשו בשנאה בין האחים ובידוע הוא עוד שעל חטא מכירת יוסף מעניש הקב"ה בכל דור. ויבואר שאחר ששורש התורה הוא ואהבת הואיל ובשורש עם ישראל היתה שנאה שוב נתגלה שמשווא בשורש אינו טוב, ומשום כן נענשו ישראל על כך פעם אחר פעם כדי לתקן את חטא זה.

מעתה כשנסדק האחדות בין שבטי קה, שוב גרם שהיה פירוד בכלל ישראל והם נפרדים זה מזה. דבר זה הוא שהביא לג' עבירות חמורות כדלהלן.

שורש ג עבירות חמורות, שורשם הוא בניפוח והעצמת כח האדם עצמו.

עבודה זרה הוא חוסר האמונה בקל אחד, שורשו הוא שאדם הוא המחליט הוא היודע ומשמתמש בשכלו, ואינו מבטל עצמו ולכך אינו "מאמין".

שפיכות דמים הוא החשבת עצמו עד כדי ביטול השני עד כדי רציחה.

וגילוי עריות חוסר האיפוק והריסון בתאוות האדם שוב הכל שלי, וכל זה קורא בשורש האומה כשאין אחדות באומה שוב מתפרצות להם ג' עבירות חמורות.

אמור מעתה שורש חורבן בית ראשון נעוץ בפירוד שהיה בכלל ישראל ששורשו היה בפירוד בין האחים שבטי קה.

ומעתה אף שבית ראשון סיבת חורבנו היתה ג' עבירות חמורות, שקולים כנגד שנאת חינוך שהינה חוסר אחדות ושייכות בין אחד לשני והוא שורש ג' עבירות חמורות.

ועולה מזה ששני החורבנות של בית המקדש שורשם היה בפירוד שהיה בכלל ישראל ויש לומר שאף חורבן שילה, גילה שאף השראת השכינה בחלקו של יוסף אינו דבר קבוע ושם הוא אין מקום השכינה ונלקחת השכינה משם. ואף שבית המקדש צריך שיבנה בירושלים, מכל מקום נלקחה השכינה מחלקו של יוסף, ובזה נתגלה שיש שורש של פירוד ביניהם ולכך אין קיום לשכינה במקום זה.

ועתה ניתנה ראש ונשובה לתחילת דברינו, כשיוסף בכה התודעות אל אחיו היה בכך גם גילוי ורצון שהוא רוצה לשוב ולהתחבר אל אחיו כ"אבידה ששבה אל בעליה". וזהו שביאר המדרש, שכך יהיה גם החיבור לעתיד לבא שיחזרו עשרת השבטים בבכי יחזרו האובדים מארץ אשור להתחבר להיות ביחד שבטי קה, אשר כל הבריאה כולה מושפעת מן החבור ואחדות ביניהם.

ומאידך היה עוד בכי בין יוסף ובנימין שהם בכו על החורבנות, עלה הפירוד שקיים ביניהם ותוצאת חורבת זה היא הביאה לחורבן בתי המקדש ובכל זה היה בכי של צער, על הפירוד שיש ביניהם.

אמנם ראשית קדמה בכיתו של יוסף תחילה, שהיא גילתה שסוף דבר שכשם שחזר יוסף על אחיו, כך לעתיד לבא יחזרו השבטים להיות שבטי קה להיות עם אחד ומאוחד

לתגובות: ys.rabin@gmail.com

להתענג על ה' / הרב יעקב מנשה, מגיד מישרים בשכונת פסגת זאב

ועתה אל תעצבו - הלכות קבלת פיוס

ועתה אל תעצבו ואל יחר בעיניכם פי מכרתם אתי הנה פי למחיה שלחני אלהים לפניכם..
ועתה לא אתם שלחתם אתי הנה פי האלהים וישימני לאב לפרעה ולארון לכל ביתו ומשל
בכל ארץ מצרים (מה, ה-ח)

פסוק "ועתה אל תעצבו" תמוה, שבמקום שהאחים יבואו לפייס את יוסף על מה שהרעו
לו, הוא עומד ומפייסם. וביותר יש לתמוה על מה שאמרו חז"ל (ב"ר צג, יב) עה"פ "ויתן
את קולו בבכי". שיוסף פייס את אחיו כי בכיה זו. שלכאורה פיוס זה למה? אדרבא הם
שהיו צריכים לפייסו. ועל מה ראה יוסף לפייס את אחיו.

רבי ירוחם ממיר זיע"א (דעת תורה) מאיר את ענינו בפרשה זו, כי הכל יודעים שיש שולחן
ערוך שלם על הפוגע ועושה עוול איך יעשה תשובה וכו', אבל לא פחות מכך יש שולחן
ערוך כלפי הנפגע איך לנהוג בפוגע, וכמו שאמר שלמה המלך "לא יבוזו לגנב, כי יגנוב
למלא נפשו כי ירעב". (משלי ו, ל). אין זה מדת חסידות בעלמא, אלא אזהרה ולא, איך
לנהוג עם הגנב, איך לדבר אתו, ואיך לשפוט אותו.

כי בדרך כלל כשאחד נפגע מהתנהגות של חברו. שחושב שעשה לו איזה עוול, הנפגע
הולך בכעס ומרירות על חברו, כיון שהוא חושב שהוא צודק בכל מאודו, אך האמת שיתכן
שהצדק נמצא אצל הצד הפוגע, ואדרבא הנפגע הוא הפוגע האמיתי.

וכמו שארע עם יוסף אף שבפשטות נראה שהוא 'הנפגע' שהרי מכרו אותו לעבד והסבו
לו עגמת נפש עצומה בכל השנים שהיה בכלא, וגם שהיה מלך ניתקו אותו מבית אביו,
ונראה שהצדק עמו, שכל חלומותיו היו נכונים ואמיתיים. מ"מ יוסף עשה חשבון נפש עם
עצמו, שיתכן שאם הוא היה נוהג אחרת עם אחיו, כל זה היה נמנע, כלומר אף שבסוף הוא
'נפגע' ממעשה האחים, גם הוא היה 'פוגע' שגרם לאחיו לשנוא אותו, במה שהתנשא
עליהם, ובגלל זה התגלגל הכל, ולולי התנהגות זאת הכל היה נמנע, וא"כ גם הצער שנגרם
לאחיו מכל המכירה תלוי בצווארו, לזה יוסף היה צריך להתפייס עם אחיו !!

נפגע צריך לחפש 'היתר' לכעוס

עוד הוסיף יוסף לפייס את אחיו: "ועתה לא אתם שלחתם אתי הנה, כי האלהים". שאין
הכוונה שיוסף בא לספר לאחיו שאינו כועס עליהם כיון שהרוויח במכירתם, [שהרי עי"ז
התגלגל הדבר ונעשה למלך מצרים]. וכ"ש שזה לא היה מתוך הרגשת הנוחות שהיה ליוסף
באותו העת, שמתך כך התרצה להתפייס עמם, אלא יוסף אומר לאחיו, שבאמת כל
המעשה נעשה בלעדיהם, ואין להם שום יד בדבר, כי אין שום אדם יכול להזיק לחברו, אם
לא שהדבר נגזר מאת הבורא כך קודם. וכמו שאמר דוד המלך לאבישי בן צרויה על דברי
שמעי בן גרא, שקללו קללה נמרצת. "ה' אמר לו קלל את דוד ומי יאמר מדוע עשית כן".

(שמואל ב, טז). ולא הניח המלך דוד את אבישי בן צרויה אף לנגוע בו. **כי באמת אדם שנפגע מחברו, צריך לחפש היתר להיות בכעס על חברו**, כי כל דבר שנעשה לאדם הוא בא מהשגחה העליונה, והפוגע הרי הוא שלוחו של מקום לפגוע בו, ואין מקום לכעס עליו.

ובזה ביאר הרמב"ן את הפסוק: "עתה ידעתי כי גדול ה' מכל האלהים, **כי בדבר אשר זדו עליהם**". (שמות יח, יא). שלכאורה יש להקשות שלא היה על המצרים ראוי לבא עונש הגדול של עשר מכות וטביעה בים, מאחר הקב"ה גזר עליהם זאת, וכמו שהודיע לאברהם "עבדום וענו אותם". (בראשית טו, יג). ואמנם הטעם שנעשו היה רק על אשר זדו עליהם וחשבו להכרית אותם מן העולם. והקב"ה ראה מחשבתם, ונקם מהם על זדון לבם.

גם שיש קפידה נכונה - יש דרך לדבר

במדרש (ב"ר עד, לו) עה"פ "ויחר ליעקב וירב בלבן ויען יעקב ויאמר ללבן מה פשעי מה חטאתי כי דלקת אחריי". וז"ל: ר' עזריה ר' יונתן בן חגי ור' יצחק בר מריון ותנו לה בשם ר' חננא בר יצחק, **קפדנותן של אבות ולא ענותנותן שלבנים**, קפדנותן של אבות: "ויחר ליעקב.. "וירב בלבן".. "ויען יעקב ויאמר ללבן מה פשעי ומה חטאתי". **את סבור שמא מכות ופצעים היו שם, לא אלא דברי פיוסים, יעקב מפייס את חמיו..** ולא ענותנותן של בנים מנין מדוד: "ויברח דוד מניות ברמה ויבא ויאמר לפני יונתן, מה עשיתי מה עוני ומה חטאתי לפני אביך, כי מבקש את נפשי". (שמואל א, כ, א). מזכיר שפיכות דמים בפיוסו, ברם הכא כי דלקת אחרי.

הנה מבואר בחז"ל ביקורת על דוד המלך שהזכירו בפיוסו איזה ביטוי של שפיכת דמים, ואילו יעקב אבינו אחרי עשרים שנים בבית לבן, שרימה אותו והחליף את משכרותו עשרת מונים, וביקש לעקור את הכל, ועם כל זה הוא עומד לפני לבן להצדיק עצמו בכל מה שעשה, ובכל דבריו מזכיר רק "כי דלקת אחריי". ומבואר כאן שגם למי שנפגע מחברו, יש שולחן ערוך איך להתנהג, א"א לדבר בכל צורה שעולה על הדעת, וכ"ש שלא לדבר בגנותו ולעשות כנגדו ככל העולה על רוחו.

לתת הרגשה לשני - שמקבל הפיוס

במדרש (ש"ר לו, ב) עה"פ "ויקחו אליך שמן זית זך כתית למאור להעלת נר תמיד". "לא שאני צריך להם אלא שתאירו לי כשם שהארתי לכם, למה כדי להעלות אתכם בפני כל האומות שיהיו אומרים ישראל מאירים למי שמאיר לכל".

כי באמת הדבר הקב"ה אינו צריך לשום דבר משלנו וכמו שאמר איוב: "אם צדקת מה תתן לו". (לה, ז). ואמנם הקב"ה סידר את הנהגת העולם כאילו כביכול הוא צריך לנו, וכמו שאמרו בזהר (פרשת בא לב ע"א) עה"פ "תנו עז לאלהים". (תהילים סח, לה). וז"ל: דהא כד ישראל עבדין עובדין דלא כשרן כביכול מתישין חילא דקודשא בריך הוא, וכד עבדין עובדין דכשרן יהבין תוקפא וחילא לקודשא ברוך הוא עכ"ל. נכשישראל עושים דברים שאינם טובים, כיבוכל הם מחלישים כוחו של הקב"ה, אבל כשעושים מעשים טובים, הם מגדילים כוחו של הקב"ה. וסוד הדבר כי הקב"ה הוא הטוב בלתי תכלית, ואין זה תכלית הטוב אם אחרי שהוא מטיב לנו, נשאר חייבים ונהיה נשפלים לו בהכרת הטוב, ולכם סידר

שגם אנחנו נהיה נותנים תנו עוז לא להים הקב"ה נותן לנו וכביכול גם אנחנו נותנים לו. וזה שאמרו 'תאירו לי כשם שהארתי לכם'.

ומבואר מכאן יסוד גדול בטבע האדם, שכשעושה טובה למאן דהוא, אינו רוצה בשום אופן לקחת כלום תמורת הטובה, ואין זה מחמת שהוא חפץ חסד כ"כ, אלא להפך רוצה הוא אשר הלז ישאר לו עבד עולם עבור טובתו ולכל אינו מוכן לקחת ממנו מאומה. ובא הקב"ה ולימדנו שהנהגת ד"א הוא להפך, שבזמן שאדם עשה לחברו איזה דבר חסד, שמוטל עליו לתת את היכולת להחזיר לו טובה, [באופן שאין בזה ריבית] כדי לתת לו הרגשה טובה שהוא לא רק 'לוקח' אלא גם 'נותן'.

וכן להפך כשנעשה לאדם איזה עול ממי שהוא, טבע האדם שרוצה שהפוגע ישאר עם רגשות אשם על מה שעולל לו, ואף שבא להתפייס עמו אומר לו הנפגע: 'מה אתה כ"כ עושה עסק ממה שעשית הרי לא היה כאן כלום'. שלכאורה נראה כמי שנוהג במידות טובות, אך האמת שתשובה זו נובעת מחמת שאינו רוצה אפילו לשמוע כלום מהתנצלותו, אלא רוצה שישאר הלה ללא יכולת להסביר את עצמו, ובהרגשת אשמה כמקודם.

ובזה ביאר דברי הרא"ש (באורחות חיים ק"י) 'אל תחשוב עון, למי שיבא להתנצל לפניך, אם אמת, ואם שקר'. אלא מוטל עליך חיוב להקשיב לכל אשר ידבר, שאם הוא מדבר באמת הרי ברור שחייב לשמוע דבריו, שמא אתה הוא שטועה לחשוב שהוא עשה רע. אבל אף אם אתה יודע שכל פייסו הוא בשקר, גם בזה אתה מחוייב לתת לו הרגשה שהוא 'הצליח' לשקר עליך וביקש את סליחתך, כי אף שהוא שקרן, מ"מ במה שאינו חפץ לשמוע דבר פיוסו, יש בזה השחתה לנפש יותר ממה שההוא משקר עליך.

ובזה מבואר מה שאמר יוסף לאחיו: "וישימני לאב לפרעה, ולאדון לכל ביתו, ומושל בכל ארץ מצרים". ורואים בדברי יוסף שנותן לאחיו הרגשה הפוכה מהקצה לקצה, שאף שהם טעו בכל הדרך שלהם, מ"מ שיפר את כל מעשיהם שאדרבא יצא מזה דבר כ"כ טוב, עד כדי כך שכמעט שהוא חייב להם הכרת הטוב על מה שהם עשו, ודבריו אלו אינם מהשפה ולחוץ, כי הרי נכתבו בתורה, כיון שיוסף באמת התכוון לדברים אלו. כי יוסף ידע היטב את השולחן ערוך שיש לנפגע, ולאור זה דן ושפט כל העובדא ומזה יצאה כל הנהגתו זו, ולו לא עשה כן, יתכן כי העול שלו היה עוד יותר גדול מהעול שלהם.

*

"ויאמר אליהם אל תרגזו בדרך". ועד כדי כך גדלה מידת חסדו של יוסף, שלא די שלא ביישם, ולא ציערם, אלא גם פייסם בכל מיני פיוס, ולא די שעשה כל מה שביכלתו שלא יתרעמו איש עם אחיו בהיותם אצלו, אלא גם דאג שגם שלא יהיו לפניו ולא יהיה בכחו לפייסם לא יתערמו איש על רעהו.

לוית ח"ן / הרב חיים נתן היילפרין, ר"מ 'עץ חיים' ו'אהבת תורה', מח"ס 'לקוטי שערי תשובה',

מאנשעסטער

גודל השייכות בין חנוכה חודש טבת ותחילת פרשת ויגש

ראשי תיבות נפלא על המילים הראשונים של הפרשה מובא בספר ייטב לב (פרשת ויגש) בשם מחותנו הצדיק מחו' אשר זצלה"ה מראפשיטץ כי ויג"ש אלי"ו ראשי תיבות (תהלים לד, ד) ג'דלו ל'השם א'תי ו'נרוממה ש'מו י'חדיו, ומסיף שם כי מזה הפסוק יוצא הציור של חודש טבת, (הנדפס בסידורים נוסח ספרד בתפלת מוסף של ראש חודש, ומקורו מהאריז"ל במשנת חסידים), וע"ש מה שמבאר בזה, ואולי נציע בס"ד להבין השייכות וההמשך מחנוכה לפרשת השבוע. וע' בספר עטרת ישועה (יום ה' דחנוכה) כי המילים 'אלי"ו יהודה ויאמר ב"י אדני' מספר טבת, וע"ש מה שמבאר בזה, ונציע ביאור הדברים בשורות הבאות.

מקורות כי תחילת הפרשה שייכת לתפלה

כתב הרמ"א בהלכות תפילה (או"ח ריש סי צ"ה) "ויש אומרים כשעומד להתפלל ילך לפניו ג' פסיעות, דרך קרוב והגשה לדבר שצריך לעשות". ומקורו מדברי הרוקח (הלכות תפלה קכ"ב) וז"ל וכשיחפוץ להתפלל ילך לפניו ג' פסיעות שכתוב ג' הגשות לתפלה "ויגש אברהם" "ויגש יהודה" "ויגש אליהו". וכפשוטו הדברים צ"ב, כי לכאו' לא ניגש לתפלה, והגם שידידי נ"י רצה לפרש הכוונה, כי מלכותא דרקיע כעין מלכותא דרקיע, ולכן מכיון שרואים שכאשר דיבר למלך ניגש אליו, כמו כן בנוגע למלכותא דרקיע, הענין של "ויגש" שייך לתפלה. אולם, לא משמע כן בפשטות דברי הרוקח "שכתוב ג' הגשות לתפלה" דהיינו שגם כאן בפרשת השבוע היה כאן ענין התפלה. וכן מפורש במדרש רבה (בראשית פרשה צ"ג פסקה ו') שנחלקו התנאים בזה האם ויגש היינו הגשה למלחמה או הגשה לתפלה. והדברים אומר דרשני, כי הרי לפי פשוטו של מקרא, יהודה ניגש ליוסף בכדי לפעול שבנימין לא ישאר במצרים, והאיך מתפרש הפסוקים שיהודה היה עומד ומתפלל!?

ביאור הדבר

ויעויין בספר ייטב לב שמבאר כי מבואר בנועם אלימלך (פ' וישלח) כי דרך הצדיק בדברו עם אנשים אזי הוא מדקדק בדבריו להשכיל שיהיו דבריו נשמעים במשמעותיהם אחד דברים כפשוטן לאיש המדבר עמו. שנית הוא עיקר תוכן דבר שמכווין באותן הדבורים שיהיו תפלה ותחנונים לפני המקום ברוך הוא וברוך שמו". וכ"כ בביאור הגר"א (מגילת אסתר ז' ה') "ודע שבכל הצדיקים היה דרכם לכשידברו דברים לפני המלך היה לבם ומחשבתם דבוק להקב"ה יתברך שמו". ולכן הכי נמי, אף שיהודה היה עומד לפני יוסף ומדבר עמו אודות בנימין, מ"מ עיקר תוכן דבריו היו תפלה ותחנונים לפני המקום.

והנה "תורה" מלשון "הוראה", והיא מורה לנו דרך בהחיי יום יום, כי הנה השבטי י-ה עמדו אז בהסתר פנים נורא, ובמיוחד יהודה שערב את הנער, ושני עולמות שלו עמדו בסכנה מכח הערבות שלו להחזיר בנימין אל יעקב אבינו - ופתאום בלא יודעים נמצא הגביע באופן שאין אפשרות לקיים הבטחתו לאביו הזקן. וכנראה הכל בא ע"י המושל במצרים שמטריד אותם - וא"כ הרי מוטל עליו ללחום נגדו בכדי להחזיר אחיו בנימין לארץ ישראל. אולם לא כן עשה יהודה, כי אף שאמנם עשה ההשתדלות הצריכה, וניגש אל המושל ודיבר אתו להסביר לו עד כמה אביהם יהיה בסכנת נפשות אם לא יחזיר בנו הקטן לו, מ"מ בד בבד, ניגש אל הבורא כל עולמים בתפלה ותחנונים, והבין כי היא היא עיקר יסוד ההצלה, ורק בזה יצליח, כי הרי הכל ממנו יתברך, ואין ביד שום אדם לעשות כלום נגדי בלי שיהיה נגזר מלמעלה.

טבת המשך מחנוכה

והנה אודות חודש טבת מצינו בשפת אמת (לחנוכה שנת תר"נ) דבר נפלא, כי השפעת חנוכה נמשכת במשך כל החודש ואלו דבריו "ראש חודש טבת שהוא בחנוכה בודאי מקבל הר"ח הארות הנרות על כל ימי החודש כי בראש תלוי כל החודש. ויתכן לרמוז מה שמדליקין ל"ו נרות שהנרות מאירין ל"ו יום מתחלת חנוכה עד סוף טבת".

זאת ועוד, כי ממשך להביא מדברי החידושי הרי"ם ואלו דבריו "ושמעתי מפי מו"ז ז"ל כי "טבת" מלשון "הטבת הנרות", עכ"ד. ויתכן לפרש כמ"ש בספרים כי ימי טבת הם ימי הסתר ולכן הקדים הרפואה שע"י הנרות מאירין גם ימי חושך אלו ואור כי טוב - עכ"ל. פירוש כי מצינו מצינו בחז"ל (מובא בבני יששכר) כי יש איזה חדשים במשך השנה שמכונים בשם "ירחין דעשו", וביניהם חודש טבת, ולכן ימי טבת "הם ימי הסתר", וכפי שמכונים "לילות טבת הארוכין", כי הרי עוה"ז דומה ללילה (בבא מציעא פ"ז), וחודש טבת מאד "עולם הזה דיק" - ובכל זאת יש לנו האור של חנוכה שמאיר לנו - וביותר באופן של "הטבת הנירות". ויש להבין הכוונה בזה.

תפילה - פתילה

ואולי יתבאר ע"פ מה שמצינו בספה"ק כי "תפלה" מלשון "פתילה", דהיינו כי תפלה מלשון "נפתולי אלקים נפתלתי" שהוא לשון חיבור, כי האדם נתחבר אל הבורא כל עולמים ע"י התפלה, וכמו כן הפתילה מחבר הנר אל השמן, ולכן כאשר מטיבים הנירות, ומחדשים הפתילה, כמו כן הוא זמן של התחדשות בתפלה.

טבת - גדלו להשם אתי

ואולי היינו השייכות של פרשת השבוע לענין התפלה, ודייקא בחודש טבת, ודייקא מכח הפסוק של גדלו להשם אתי וכו' כי רואים בכל הפרשה שיהודה מדבר בלשון רבים "ונאמר אל אדני.. יש לנו... ויהי כי עלינו..". וכן הלאה, כי הרי המלך לב העם, ויהודה בבחינת מלך, עמד שם ודיבר בעד כל האחים אודות צרת אביהם, ומעורר אותנו עד כמה צריכים לחשוב על אחרים כאשר ניגשים לדבר אל המלך מלכו של עולם. וביותר, שיהיה בבחינת "ערבות" כי הרי כל ישראל ערבין זה לזה, ויש לנו הכח לפעול עבור אחרים, כי הרי כמה פעמים אין

חבוש מתיר עצמו. ומצינו כן בתפארת שלמה (פ' מקץ) וז"ל "ולזה (בראשית מד, יח) ויגש אליו יהודה הגשה לתפלה העיקר הוא (שם לב) כי עבדך ערב את הנער שצריך להתפלל עבור חבירו שבבחי' התפלה הוא שמצינו בדברי כחז"ל (שבועות לט, א) שישראל ערבים זה בזה. וע"ש שמוסיף "ולכך יכול "להוציא" את חבירו בתפלתו כלומר יכול להוציא חבירו ממצוקתו בתפלתו עליו".

התפלה בלשון רבים

והנה חודש טבת כנגד שבט "דן" כפי סדר הדגלים, כי הרי כל הי"ב חדשים מכוונים כנגד הי"ב שבטים - והרי בשבט דן מצינו הלשון "מאסף לכל המחנות", והיו מכוונים על כלל ישראל, והרי הוא בבחינת גדלו להשם אתי ונרוממה שמו יחדיו. ודבר זה מצינו מאד בנוסח התפלה, כי כמעט כל התפילות - ובמיוחד בשמונה עשרה - נאמרו בלשון רבים. ואפי' כאשר אמנם אומרים התפלה בלשון יחיד יש לכוון על הרבים ג"כ - והא לך דברי היסוד ושורש העבודה (שער השיר - פרק שלישי) וזל "ובפסוק, שמע ה' וחנוני וגו'. יכוין ויתפלל על עצמו ועל כלל ישראל. ונקוט האי כללא בידך, באיזה פסוק שמדבר איזו ענין תפלה בלשון יחיד ומדבר בעדו, לא יהיה כוונת האדם על עצמו לבד, רק על כללות ישראל".

גודל הכח להתפלל על אחרים

ויש לציין לדברי הנועם אלימלך (ליקוטי שושנה) "אמרו בגמרא מי שיש לו צעקת לגימה על חבירו ודומם הקדוש ברוך הוא עושה לו דין, נראה לפרש הפירוש מפני שהאדם יש לו להתפלל תמיד בעד חבירו, שלעצמו אין יכול לפעול כל כך שאין חבוש מתיר כו' אבל על חבירו הוא נענה מהרה וכל אחד יש לו להתפלל בעד חבירו, ונמצא זה פועל לזה חפצו, וזה לזה, עד שכולם נענים, וזהו שאמרו "ישראל ערבים זה לזה" פירוש "עריבין" לשון "מתיקות" כמו וקולך ערב, מפני שממתיקין זה לזה בתפלתם, שמתפללין כל אחד בעד חבירו, ועל ידי זה הם נענים. (וע"ש שמוסיף "ועיקר התפלה היא במחשבה, מפני שבמחשבה יכול בנקל להתקבל תפלתו בעבור שאין עליה קטרוג). וע"ע בלשון המאור ושמש (פ' משפטים) "ועל ידי תפילת ציבור יכולים לבטל כל הגזירות קשות ורעות רחמנא ליצלן. וכבר אמרנו זאת ברוב עם הדרת מלך (משלי יד, כח) פירוש כשנאספין הציבור יחד להתפלל אזי הם מבטלים כל הגזירות קשות..?"

זאת תורת העולה

השי"ת יעזור שנזכה לקיים מקרא שכתוב "גדלו להשם אתי ונרוממה שמו יחדיו" ובמיוחד בחודש זה, חודש שנתעורר כוחו של עשו, של עולם הזה, ולחבר אליו יתברך באופן של "ויגש אליו" ע"י הפתילה הנמשכת מחנוכה, להמשיך בכל יום ויום להיות מיטב את הנירות, ע"י התפלה, ובמיוחד להתפלל על אחרים באופן של כל ישראל ערבין זה לזה, מלשון ערבות ומלשון מתיקות, ו"להוציא את חבירו" ממצוקתו ע"י התפלה, אכ"ר.

*

הפסיעות לפני ואחרי שמונה עשרה - מאמר מיוחד!

א. הקדמה

במשך החיים פוסעים אנו אחורה וקדימה לפני ואחרי שמונה עשרה לאלפים ולרבבות. כשנעמיק בטעמי אלו הפסיעות נזכה בס"ד להתעורר בעבודה שבלב זו תפילה ביתר שאת וביתר עוז. והנה בקובץ "קול התורה" ניסן תש"פ ביארנו בס"ד כמה יסודות בענין בנין התפלה, ונחזור עליהם בקצירת האומר בתורת הקדמה. הבאנו כי במשך התפלה האדם עובר דרך הביהמ"ק עד שבשעת תפילת שמונה עשרה עומד הוא לפני ולפנים בקודש הקדשים, וציינו לזה לדברי המשנה ברורה (צ"ד, ג') וז"ל "יחשוב בלבו ורעיונו כאלו הוא עומד במקדש אשר בירושלים, במקום קודש הקדשים". וצירפנו לזה מה שרבי יעקב עמדין מגלה בסיפורו איפה בדיוק אנחנו עומדים במשך כל התפלה, וכדלהלן, מברכת השחר - עזרת נשים. מפרשת העקידה - עזרת ישראל. מאיזהו מקומן - עזרת כהנים, בצפון העזרה. מברייתא דר' ישמעאל - מעלות שבין האולם ולמזבח. פסוקי דזמרה - אולם. ברכות ק"ש וק"ש - היכל. שמונה עשרה - בית קדשי הקדשים.

ענף א' - הפסיעות לפני שמונה עשרה

ב. המקורות

לפני שמונה עשרה פוסעים אחורה שלשה פסיעות ושוב קדימה שלשה פסיעות. כאשר מעיינים במקור הדברים רואים כי הפסיעות אחורה אינם מדינא רק הובא במ"ב (צ"ה, ג') בשם המגן גיבורים בתורת "מנהג העולם", ואילו מקור הפסיעות קדימה הם מהראשונים ומובאים להלכה ברמ"א או"ח ריש סי' צ"ה וז"ל "ויש אומרים כשעומד להתפלל ילך לפניו ג' פסיעות, דרך קרוב והגשה לדבר שצריך לעשות". מקורו מדברי הרוקח (הלכות תפלה קכ"ב) וז"ל וכשיחפוץ להתפלל ילך לפניו ג' פסיעות שכתוב ג' הגשות לתפלה "ויגש אברהם" "ויגש יהודה" "ויגש אליהו"כו.

ג. הטעמים

בקיצור השל"ה (בריש דיני שמונה עשרה) כתב דמש"כ הרוקח שצריך להפסיע לפניו ג' פסיעות, רצה לומר ילך לאחוריו ג' פסיעות כדי שיפסיע אח"כ לפניו ג' פסיעות, ומוסיף טעם שמיוסד על דברי הבית יוסף (המובא להלן, ע"ש). וע' בבן איש חי פ' בשלח (אות ג') דגם אם הוא יושב רחוק ממקום שעומד בו להתפלל [באופן שיכול לפסוע רק הג' פסיעות קדימה להגיע עד המקום שרוצה להתפלל, מ"מ] ילך תחלה למקום שעומד להתפלל בו

¹⁰ וע' בפסקי תשובות (צ"ה, ב') מה שמביא שאין להקל לעשות פסיעות אלו אם נכנס לתוך לתוך ד' אמות של תפלה של חבירו העומד מאחוריו, עכ"ד ע"ש. ודבר זה שכיח כאשר האדם מתאחר קצת להתחיל שמונה עשרה ממש ביחד עם הציבור (שהיא אמנם האופן הלכתחילה של תפלה בציבור), שהחכם עיניו בראשו לעמוד כבר במקום שעכ"פ הפסיעות קדימה יצליח לעשות כאשר יעמוד להתחיל שמונה עשרה. כי אף שהפסיעות אחורה לא יעשה שלא ליכנס לתוך הד' אמות של המתפלל אחוריו, שהם רק ממנהג בעולם לעשותם, מ"מ יהא יוכל לקיים עכ"פ הפסיעות קדימה שהם מדברי הראשונים.

ויחזור לאחוריו ג' פסיעות ויחזור לאותו מקום שעומד בו בתפלה, ויש סוד בזה לחזור לאחוריו ג' פסיעות קודם שיתחיל לתפלה, ע"ש.

ובכף החיים (סי' צ"ה) וכע"ז בבאר מים חיים (דברים כ"ח, ו') מבארים כי הפסיעות אחורה מורים על ההכנעה לפני השי"ת שהוא מתפחד לגשת לפניו להתפלל ועל כן הוא נרתע לאחוריו להראות כי אינו ראוי להתפלל לפניו יתברך כי אם במדת החסד שהוא נותן לנו רשות להתפלל לפניו.. והעיקר הוא בלבו של אדם לחזור לאחוריו לומר איך אבוא לפני המלך אשר לא כדת.. ועל ידי זה חוזר בתשובה שלימה לפניו בשבירת הלב בהכנעת אמת ומקבל עליו עול עבודתו מעתה באהבה ויראה. ואז על ידי החרטה ושבירת הלב מדבק עצמו בקונו ביתר שאת בכל עוז ותעצומות בכלות נפשו לא-ל חי לומר מתי אבוא ואראה פני אלקים בכשרון המעשים.

ויש לצרף לזה מש"כ בספר המנהיג (אות מ') ומובא בסידור אוצר התפלות (תיקון תפלה) ששמע שנאמר חמשה פעמים מילת "ישראל" מצור ישראל עד שמונה עשרה (וכמו כן שמעתי מאחרי ק"ש של ערבית עד שמונה עשרה), שהם כנגד הכתובים בפסוק אחד בפרשת בהעלותך, ונוכרים חמשה פעמים כנגד ה' חומשי תורה בשביל חיבתן של ישראל לפני הקב"ה, עכ"ד. והנה לאור המבואר יוטעמו הדברים ביותר, כי בזה שפוסע אחורה מלפני "צור ישראל" שלשה פסיעות מכח הכנעה ושברון לב, בהאי שעתא גופא יש להתעורר בגודל חיבתן של ישראל לפני הקב"ה ליתן כח ועוז לגשת להתפלל מכח ההכרה מגודל אהבתו יתברך אלינו.

ד. להקדים דברי האור החיים הק' ר"פ ויגש

ויש להציע לבאר עוד את ענין הפסיעות שעושים לפני שמונה עשרה, בהקדם האור החיים הק' ר"פ ויגש עה"פ "ויגש אליו יהודה, ויאמר, בי אדוני, ידבר נא עבדך דבר באזני אדוני, ואל יחר אפך בעבדך, כי כמוך כפרעה". ומדקדק כמה דיוקים בפסוק. (א) למה הוצרך לומר "ויגש" אחר שהיה קרוב אליו ומדבר עמו עד עתה. (ב) לא היה צריך לומר תיבת "אליו". (ג) "בי אדוני" לא נודע הריצוי למה. (ד) צריך לדעת אומרו "באזני אדוני". (ה) "כי כמוך", אדרבה לצד שהוא גדול כפרעה יקפיד על מיעוט הנהגת כבוד וגדולה.

ומיישב הקושיות בהקדמה קצרה, וז"ל "ואכן פשט הכתוב הוא, כי דבר ידוע הוא כי מנהג המלכים ישבו לפנייהם גדולי המלכות ושריהם ויועציהם, והיה אם בא איש על דבר משפט או דבר מאת המלך, לא יעמוד בהפסק בין המלך ושריו היושבים ראשונה במלכות, וחוזק לעיגול יעמוד, ושם ידבר, וכמו כן היה מדבר יהודה עד עתה, ואח"כ "ויגש אליו" פירוש שנכנס לפנייהם ממחיצתו, ועמד בין המלך ובין השרים, כדי שלא ישמעו דבריו לזולת המלך".

ובזה מיישב הדיוקים "וחילה פני המלך שיתרצה לו לדבר ביחוד אליו, והוא אומרו בי אדוני, ידבר נא עבדך דבר באזני אדוני באין שומע זולתך, וזה לא יתכן אם לא באזניו. וחילה פניו שלא ימהר להתכעס על אשר שואל כזה ואינו מהמוסר, והוא אומרו ואל יחר אפך בעבדך, פירוש כי דרך זה יעשוהו גדולים השוים בגדר גדולה זה לזה, לא עבד לאדונו, והוא אומרו בעבדך, וטעם הדבר כי כמוך כפרעה פירוש על דרך מעשה שהובא בגמרא

(ע"ז י:) של קטיעא בר שלום שאמרו לו נצחת למלכא וכל דנצח למלכא וכו' ע"כ, לזה אם היה נוצח יהודה ליוסף בפני השומעים יכנס בסכנת מות מדין נוצח למלך, ולבל יטעון כי המלך הוא פרעה, לזה אמר **כי כמוך כפרעה**, ודינם שוה, אשר ע"כ מבקש על נפשו לדבר באזנו, ובזה הגם שינצחהו בטענות, אין בזוי למלך, ולא יכנס בדין נוצח למלך שחייב, כיון שהוא בינו לבין המלך. עכ"ד.

ה. גילוי הגר"א

עוד יש להקדים דברים נפלאים מסידור הגר"א (אשי ישראל, בפירוש "אבני אליהו" בברכה השיבה שופטינו תוך דבריו, ע"ש), וכה דבריו: - "זכות ומישור לפני כסאו, חסד ורחמים לפני (מלא) כבודו", כי בי"ד של מעלה שופטים את העולם רק לפי זכות והמישור שבידם, אבל "לפני כבודו" הוא "חסד ורחמים", גם לשאינו כדאי ואינו הגון.. כמו שאנחנו אומרים בקדיש "תתקבל צלותהון ובעותהון קדם אבוהון דבשמיא" בחסד ורחמים, ואח"כ אנו מבקשים "יהא שלמא רבה מן שמיא וחיים עלינו" מבית דין של מעלה (-שלא יפריעו לזה שריחם עלינו השי"ת). עכ"ד.

נמצינו למדים כי אע"פ שיתכן שרצונו יתברך להטיב, ולהתנהג עמנו בחסד ורחמים, מ"מ עלינו להתפלל תפלה מיוחדת, שיסכימו הבי"ד של מעלה לזה, ולכן צריכים להתפלל שתפלתנו תתקבל "קדם אבוהון דבשמיא", ומ"מ יהא שלמא רבה מן שמיא, ושלא יפריעו לזה. והנה לאור דברי האור החיים הק' יוטעמו הדברים ביותר, כי ידוע כי מלכותא דרקייע כעין מלכותא דארעא, ולענינינו, כמו שאצל יוסף הצדיק היה כמו "מנהג המלכים שישבו לפניהם גדולי המלכות ושריהם ויועציהם, והיה אם בא איש על דבר משפט או דבר מאת המלך, לא יעמוד בהפסק בין המלך ושריו היושבים ראשונה במלכות, וחוף לעיגול יעמוד". כמו כן במלכותא דרקייע יש בי"ד של מעלה "לפני כסאו" התובעים "זכות ומישור".

ו. הצעת ביאור בהשלש פסיעות לפני שמונה עשרה

והשתא דאתינא להא אולי זהו הכוונה שאנו פוסעים שלש פסיעות לפני שמונה עשרה, כי רצונו לגשת אליו יתברך במידת "החסד ורחמים מלא כבודו", בלי שיעכבו הבי"ד של מעלה ולתבוע מידת הדין. ולכן ניגשים כביכול "אליו" יתברך - "ויגש אליו יהודה", ומתפללים בלחש באופן ש"ידבר נא עבדך דבר באזני א-דוני" בלי שישמעו ויבינו המלאכים ולא יפריעו הבי"ד של מעלה, ובאופן כזה יכולים לבקש אח"כ תתקבל צלותהון ובעותהון קדם אבוהון דבשמיא כפירוש הגר"א.

ענף ב' - הפסיעות שאחרי שמונה עשרה

א. הטעמים

והנה הגם שפשטות סוגיית הגמ' (יומא נג:) ובטושו"ע סי' קכ"ג הוא שכורע ג' פסיעות אחורה בסוף התפלה כעבד הנפטר מתוך רבו, מ"מ מצינו בבית יוסף (או"ח סי' קכ"ג) כמה

טעמים באלו הפסיעות^{כ"י}. (א) בשם "רבינו הגדול מהר"י אבוהב בשם אורחות חיים" כנגד שלשה מילין שרחקו ישראל מהר סיני בשעת מתן תורה. (ב) שמשו רבינו ע"ה נכנס בחושך ענן וערפל לפני הקב"ה וכשיצא, יצא מאלו השלשה. (ג) מהשבלי הלקט (סי' יח) בשם הגאונים טעם לשלש פסיעות מפני שכשאדם עומד בתפילה עומד במקום קדושה ושכינה למעלה מראשו, וכיון שנפטר מתפילתו צריך לפסוע שלש פסיעות הוא לאחוריו "כדי שיצא ממקום קדושה ויעמוד במקום חול". (ד) בשם "רבינו האי" מצאתי כתוב, שטעם שלש פסיעות משום דתפילות כנגד תמידין תקנום, וכשכהן עולה למזבח עם איברי התמיד היה עולה דרך ימין ומקיף ויורד דרך שמאל, ובין כבש למזבח היו שלשה רובדין של אבן, ויורד בהם שלש פסיעות על עקב, ואנן עושים כמו שהם היו עושים, עכ"ד הבית יוסף (וע"ש עוד טעמים).

ב. מה שצ"ב בטעמי הראשונים

והנה בשלמא הטעם הרביעי [על דרך הכהן בצאתו מן המזבח] יכולים להבין בטוב טעם ודעת מכיון שהתפילות כנגד תמידין תיקנו (ע' ברכות כו: וע' בטור סי' צ"ח עד כמה שצריכים ליהרר שהתפלה יהיה דוגמת הקרבן), ואף טעם השלישי שנתחדש לנו כי "בתפלה עומד במקום קדושה ושכינה למעלה מראשו" הרי מצינו דוגמת זה בסי' ק"ב בביאור האיסור שלא לעבור לפני המתפלל^{כ"ט}. אולם השני טעמים הראשונים שמביא הבית יוסף [שהפסיעות כנגד הג' מילין שרחקו מהר סיני, ושמשו רבינו יצא מתוך חושך ענן וערפל] צ"ב טובא כי מה ענין שמיטה אצל הר סיני, ומה השייכות בין מעמד הר סיני לתפלה. ובקיצור השל"ה הק' בריש דיני שמונה עשרה, מוסיף שלכן פוסעים ג' פסיעות קדימה לפני שמונה עשרה בכדי ליכנס דרך ה"חשך ענן וערפל" שמצינו במשה רבינו במתן תורה, וצ"ב טובא.

ג. ביאור דברי הראשונים

ואולי יש לבאר בזה, בהקדם דברי הרמב"ן בתחילת פרשת תרומה וז"ל "וסוד המשכן הוא, שיהיה הכבוד אשר שכן על הר סיני שוכן עליו בנסתר.. והיה במשכן תמיד עם ישראל הכבוד שנראה להם בהר סיני, ובבא משה היה אליו הדבור אשר נדבר לו בהר סיני וכמו שאמר במתן תורה (דברים ד לו) מן השמים השמיעך את קולו ליסרך ועל הארץ הראך את אשו הגדולה, כך במשכן כתיב (במדבר ז פט) וישמע את הקול מדבר אליו מעל הכפרת

^{כ"י} הגם שעוסקים בדברי הגדה בהאי סוגיא, מן הראוי עכ"פ להדגיש שתי נקודות מצד הלכה. (א) מש"כ בשו"ע (קכ"ג, ב') לעמוד במקום שכלו ג' פסיעות ולא יחזור מיד למקומו, וכפי כל הפרטים המבוארים שם בשו"ע, כי מפורש בגמ' (יומא נג:) גודל חומרת הענין, עד כדי שאם לא עשה כן ראוי לו שלא התפלל! (ב) בענין צורת הפסיעות, שיהיה "כורע" ופוסע, ובמ"ב שם ס"ק א' כותב ששיעור הכריעה בשעת הפסיעות הוא כדי שיתפקקו כל חוליותיו שבשדרה. וע' ברמב"ם הלכ' תפלה (ה', י') "כריעה כיצד, המתפלל כורע חמש כריעות בכל תפלה ותפלה.. בברכה ראשונה בתחלה ובסוף, ובהודיה בתחלה ובסוף, וכשגומר התפלה כורע ופוסע שלש פסיעות לאחוריו..".

^{כ"ט} וליתר ביאור, יש לציין לדברי האשל אברהם (שם בסי' ק"ב) שמבאר כי אף שמצד השי"ת אין מבדיל בשם מקום ולא בשום זמן ובכל מקומות ממשלתו, רק שברצונו יסד, שכל ההנהגות יהיו נגררות כפי הכנותינו באתערותא דלתתא, מצד זה בחינת גילוי כח מלכות שכינה הק' נגד המתפלל (ע"ש עוד).

מבין שני הכרובים וידבר אליו". וממשיך "והמסתכל יפה בכתובים הנאמרים במתן תורה יבין סוד המשכן ובית המקדש" ע"ש.

והנה מכיון שביארנו בתחילת דברינו איך שבמשך התפלה האדם עובר דרך הביהמ"ק עד שבעת תפלת שמונה עשרה הוא עומד לפני ולפנים, מקום השראת השכינה בדומה וכהמשך ממה שהיה מתגלה בהר סיני, א"כ שפיר דמי מה שבכל פעם שגומרים שמונה עשרה פוסעים אנו אחורה, על דרך שנרתעו כלל ישראל בעת ההתגלות הנורא של מעמד קבלת התורה, ועושים כן "כנגד שלשה מילין שרחקו ישראל מהר סיני בשעת מתן תורה".

ד. להמחיש המציאות שעומד לפני המלך

ודבר זה מעורר מאד וממחיש לנו עד כמה זוכים אנו לעמוד לפניו יתברך בעת תפלת שמונה עשרה. והנה אחד מן המעלות של ספרי הגה"צ ר' שמשון פינקוס הוא, שהיה בידו להוריד מושגים ויסודות מרבותינו עד למעשה ממש ולתרגם אותם במילים פשוטים. וגם בהאי ענינא מבאר לנו בספרו הנפלא "שערים בתפלה" (שער פילול אות א') ואלו דבריו "והנה להלכה נתייחדה בזה תפילת י"ח דהוי כעומד לפני המלך. וצריך לשים לב כמה דברים אלו הם פשוטים ומציאותיים, משל לאדם שמטפחת קשורה לו על עיניו ואינו רואה כלום מסביביו, ולוקחים אותו ממקום למקום, ואומרים לו עכשיו אתה במקום פלוני ועכשיו אתה במקום אחר, הנה חילוקי המקומות אינם ענין רגשי בלבד בלבד ונפשו, כמו במשחקי הילדים שסוגרים עיניהם ומדמים לעצמם עכשיו אני במדינה פלונית וכדומה, אלא מציאות היא שפעם נמצא כאן ופעם כאן, כפי אשר מושכים אותו המובילים אותו. ואם יאמרו לו עכשיו אתה עומד לפני המלך, אין זה רק בכדי שיתרגש ויתפעל מחמת שמדמיין לעצמו מעמד זה שעומד לפני המלך, אלא היא מציאות גמורה שבאמת נמצא שם. שבשעה שהוא לפני המלך הרי שהמציאות היא כך לא רק מחמת ידיעתו והרגשתו, אלא מפני שכך היא האמת, שכאן הוא נמצא, וכאן נמצא המלך! ומה שענינו קשורות ואינו רואהו אין זה מגרע מהמציאות כלום. וממילא אם יבקש משהו עכשיו, אפילו אם הוא מצדו ישכח מקום המצאו, אלא ידבר לעצמו או לעומד על ידו כמסיח לפי תומו, הרי כיון שעומד לפני המלך ובמציאות המלך שומע אותו, ירחם עליו וימציא לו מבוקשו.. וכך היא מציאות התפילה, שכאשר יהודי עומד בתפילה, הרי במציאות נשתנה מקומו, והוא עומד לפני הקב"ה, ואין זה רק ענין של הרגשת הלב אלא כך היא המציאות.. והרי זה חסד נורא ומתנה מהקב"ה, שבין אם הוא מרגיש בין אם אינו מרגיש, מציאות היא שכח התורה תופסו ומעמידו לפני הקב"ה במציאות.

ושוב מוסיף "והנה להרגיש את זה צריך לאמונה, וכמו המשל הנזכר לעיל שצריך אדם זה שענינו קשורות להאמין שאכן שמוהו במקום פלוני ובמקום אלמוני, וכן בתפילה, הרי אין החושים תופסים שינוי המקום, ועוד שעל כל מושג זה של עומד לפני המלך יש לנו הרבה קושיות ואי הבנות, וכגון - הרי מלא כל הארץ כבודו, ורבים כהנה. ולזה באה כאן מצות אמונה שכל דברי נביאים אמת, וגם מה שאין שכלנו יכול לתפוס כפשוטו אין זה גורע מהמציאות כלום. וכבר אמרו חז"ל דבר ה' זו הלכה, שהלכה היא נבואה גדולה מפי הקב"ה על מציאות אמיתית של כל מיני דברים שאלמלא מקרא כתוב אי אפשר לאומרם,

ובשו"ע בהלכות תפילה נאמרה ההלכה - שבתפילת י"ח הרי הוא כעומד לפני המלך!"
וע"ש מה שממשיך לקשר מה שהתפלה ממש דומה לבית המקדש, ועולה יפה עם כל
המבואר.

ה. כוונת הפסוק "השם שפתי תפתח"

ויש לסיים בדבר נפלא שראיתי בקונטרס "עבודת התפלה" מהר"ר מאיר הלוי בירנבוים
ע"פ ה' שפתי תפתח בהקדם דברים הידועים של המסילת ישרים (פרק י"ט) וז"ל
"וכשאתה מתפלל דע לפני מי אתה מתפלל. והנה ג' דברים צריך שיסתכל האדם ויתבונן
היטב.. האחד שהוא עומד ממש לפני הבורא יתברך שמו ונושא ונותן עמו, אף על פי שאין
עינו של אדם רואהו, ותראה כי זה הוא היותר קשה שיצטייר בלב האדם ציור אמיתי, יען
אין החוש עוזר לזה כלל, אמנם מי שהוא בעל שכל נכון, במעט התבוננות ושימת לב, יוכל
לקבוע בלבו אמיתת הדבר, איך הוא בא ונושא ונותן ממש עמו יתברך, ולפניו הוא מתחנן
ומאתו הוא מבקש, והוא יתברך שמו מאזין לו מקשיב לדבריו, כאשר ידבר איש אל רעהו
ורעהו מקשיב שומע אליו... (ב) שיתבונן על רוממותו יתברך, אשר הוא מרומם ונשגב על
כל ברכה ותהלה, על כל מיני שלימות שתוכל מחשבתנו לדמות ולהבין... (ג) שיתבונן על
שפלות האדם ופחיתותו, לפי חומריותו וגסותו".

וכלל כל אלו השלשה ענינים בדברי הפסוק, "אדני-י" - היינו ההכרה הברורה כי אדון
העולם הוא האדון שלי, ובידי להיות נושא ונותן עמו. "שפתי תפתח" היינו כמו שמצינו
במפרשים (ע' שיח יצחק) אשר מילים אלו מורה על גודל המורא ובושה מרוממותו יתברך,
אשר גם השפתים נשארים סגורים בלי זאת הבקשה, ומילים אלו יתעורר האדם להתבונן
ברוממותו יתברך. "ופי יגיד תהלתך" בזאת הבקשה יכיר ויבין האדם עד כמה הוא שפל
ותלוי בו יתברך, כי הנה אף דבר פשוט ורגיל - כמו לדבר, ג"כ אין בידו לעשותו בלי שיעזרהו
השי"ת, ויגיע להכרה בגודל שפלות האדם. עכ"ד. ופעם ראיתי פתק בביהמ"ד שפרסמו
שמי שאומר פסוק זה ומתפלל במחשבתו שהשי"ת יעזרו להתפלל בכוונה, הנסיון יוכיח
שאמנם יזכה לסעייתא מלעילא להוציא רצונו הטוב מן הכח אל הפועל.

ו. להטעים התפלה של "השם שפתי תפתח"

כאשר הראיתי מש"כ למו"ח הגרי"ז פאללאק שליט"א דומו"ץ באנטווערפען יצ"ו הוסיף
לי מה שיהודי סיפר לו שפעם הלך ל"פארק" (גינה) בגולדרס גרין, וכשהגיע שם מצא
הפארק סגור. כששאל השוטר למה, ענה לו שהמלכה מאנגליה בחרה ללכת שם לטייל
ולכן סגרו הגינה. אז הגיב היהודי שא"כ אדרבא רצונו לראות המלכה ולגשת ליתן לה
שלום, ענה לו השוטר כמתמיהה, "אתה רוצה לפתוח לדבר עם המלכה?" אתמהה, "אין
דבר כזה שמתחילים לדבר לפני, ואין מדברים לה אלא אם היא נותנת רשות!". והבין בזה
בקשתינו בתחילת שמונה עשרה באור חדש, כי כשניגשים לפני מלך מלכי המלכים
להתפלל שמונה עשרה, לא יתכן לפתוח לדבר לפני המלך, אבל מתחננים שה' שפתי
תפתח, וכשהוא יתברך יפתח פי, אז יהיה לי אפשרות ורשות שפי יגיד תהלתך.

מעדני מלך / הרב מרדכי מלכא, הרב הראשי לעיר אלעד, נשיא וראש מוסדות "אור המלך", מחבר ספרי שו"ת דרך המלך, אמרי מרדכי ועוד

שמירת כבוד הזולת

ולא יכל יוסף להתאפק לכל הנצבים עליו ויקרא הוציאו כל איש מעלי ולא עמד איש אתו
בהתודע יוסף אל אחיו (מה, א)

בפרשת ויחי פרק מז: (כט) ויקרבו ימי ישראל למות ויקרא לבנו ליוסף ויאמר לו אם נא
מצאתי חן בעיניך שים נא ירך תחת ירכי ועשית עמדי חסד ואמת אל נא תקברני במצרים:
פרשת וישב פרק לח (כה) הוא מוצאת והיא שלחה אל חמיה לאמר לאיש אשר אלה לו
אנכי הרה ותאמר הפר נא למי החתמת והפתילים והמטה האלה.

א: שואלים חז"ל במדרש כיצד יוסף הכניס עצמו למצב של סכנת נפשות להוציא מעליו
כל איש בשעה שהוא חושב להתגלות אליהם, הרי אין ספק שזה סכנה גדולה, היות ועלול
להיות שמרוב בושה שיתגלה קלונם יהרגו אותו, ולכן היה חייב שיהיו במקום שומרי ראש?

ב: עוד שואל האור החיים הקדוש כיצד יוסף במשך עשרים ושנים לא שלח להודיע
לאביו שהוא חי, גם אם נבין את תקופת עבודתו ובמאסרו שהדבר נמנע ממנו, אך אחרי
שעלה לגדולה הרי אין ספק שיכל לשלוח שליח או מכתב לגלות לאביו שהוא חי מאחר
ואין לו ספק שאביו היה בצער גדול מהיעלמותו?

ג: עוד הקשו חז"ל בפרשת מקץ על מעשה תמר שהתנהגותה הייתה תמוהה מאוד כיצד
לקחה סיכון על עצמה ועל יוצאי חלציה, כאשר היא מוצאת להישרף הגיבה ואמרה
לצדקתה הכר נא למי הפתיל והתכלת אליו אני הרה, מדוע לא אמרה בפירוש שאלך אני
הרה להציל את עצמה, והרי בדבריה הציבה את יהודה בניסיון מחפיר כבל עם ועדה האם
להודות שזה הוא ולהתבייש בפני כולם או להתעלם ולשרוף אותה ובכך יכסה על ביזיונו,
ואם לא היה עומד בניסיון הייתה נשרפת היא ובניה אתמהה?

ד: עוד שואלים חז"ל במדרש בפרשת ויחי מלשון הפסוק ויקרבו ימי ישראל למות ויקרא
ליוסף משמע שהוא לא היה זמין אצל אביו, והדבר לפלא גדול יחשב מאחר וכל כך היה
קשור לאביו וכן ההיפך אביו קשור אליו בנימי נפשו מדוע לא היה מבקר את אביו בתדירות
עד שלא ידע שאביו נפל למשכב ונזקקו לשלוח להודיע לו?

*

רבים נוהגים לומר את האמת בפנים

אחד מיסודות הבית היהודי הוא שמירת על הכבוד ההדדי וכן על כבוד כל אדם באשר
הוא, אולם לצערנו אנו עדים בזמננו לתופעה המאפיינת את חברתנו ובפרט את כל אנשי

שמירת כבוד הזולת

התקשורת כיצד להציג ולפרסם את קלונו של איש ציבור קבל עם ועדה ובפני כל העולם כולו ולחפש ולחתת ולפרסם בכל האמצעים העומדים לרשותם, והכל בשם הצדק והיחוסר שעולה על הכל ואין מי שעומד בפניו, ולזאת סוברים שזכות הציבור לדעת האם יש חשד בפלילים כי הצדק והיחוסר עומד בראש הפרימדה בסדרי עדיפות, אולם לדעת התורה זו השקפה מוטעית ולזאת פרשתנו מלמדת אותנו עד כמה עולה על הכל הערך העליון הוא כבוד האדם, ולא תמיד הצדק צריך לנפנף איתו ולשפוך את דם חברנו, לו חכמו והשכילו להתבונן וללמוד מתורתנו הקדושה את הדרך אשר ילכו בה כאשר נבאר יתברר כי הצדק והיחוסר הוא בראשונה לדאוג לכבוד הבריות וממילא גם כאשר ירצו לבדוק את הצדק והיחוסר הדבר יעשה בחדרי חדרים ובדלתיים סגורות ובאיסור מוחלט על פרסום בכדי למנוע את הפגיעה והביזיון לאדם, ובפרט שברוב הפעמים הנזק כבר נעשה ואח"כ מתברר שהכל היה בחינם, אך לצערנו היום כל מי שמצליח לפרסם איזה פיסת חשד על איש ציבור נחשב לגדול ומסקרן ומעניין לקרא ולשמע ויש לזה את הריטנג הכי גבוה, וכך הדבר בהנהגת החברה או בין בני זוג יש אשר חושבים שלומר את האמת הכל בפנים זו הדרך הנכונה והאמתית, [בשפת העם דוגרין] וזו טעות ואדרבא חלק מבניין הבית היהודי ברוח התורה הוא שמירת הכבוד ההדדי בין בני הזוג, וכאשר פוגעים באחד מבני הזוג הילדים או משפחה או זרים חובת השני לגונן ולשמור על כבודו ובדרך זו יוצרים בבית אוריה של מכובדות באהבה ואחוה, וכאשר תעשה את אשתך מלכה אתה תהיה מלך.

מעשה באחיות אחת עניה והשניה עשירה

ראיתי מעשה שהיה עם שני אחיות שברוך השם זכו להקים את ביתם אלא שהיה הבדל תהומי בניהם אחת המצב הכלכלי בבית היה מאוד קשה ולא הצליחו בפרנסתם והיו חיים חיים של עוני, אולם זכו לבנות מוצלחות וגם חיו בשלום הזוגיות מאוד מוצלחת ורק העוני העיב עליהם ובפרט כאשר הגיעו הבנות לפרקן וצריך נדוניה בכדי להשיג שידוכים טובים לא היה בידם ובנותיהם הלכו ובגרו מחוסר כל, לעומת זו האחיות השניה שפר עליה מזלה ומצבם הכלכלי היה מצויין וחיו ממש בעשירות גדולה היה להם ממש טירה כארמון ומשרתים לרוב והבית מרוהט בטוב טעם בפאר והדר, מפאת המצב השונה ששני האחיות חיו לא היה כל כך קשר בניהם, אולם כאשר ראתה את בנותיה בוגרות החליטה ללכת לבקר את אחותה העשירה שמא תסייע בידה להשיא את בנותיה, כאשר הלכה לבית אחותה וראתה במו עניה את הארמון שאחותה מתגוררת היית בטוחה שהיא חייה כמלכה ומאושרת שיש בהישג ידה כל צרכיה, נקשה על השער ויצא לקראת משרת ושאל למבוקשה כי אין אפשרות להיכנס מבלי לתאם ולקבל אישור, השיבה שהיא אחותה של הגבירה ורוצה לראותה, שאלו את הגבירה ואישרה את כניסתה של אחותה ושמחה לקראתה, אולם כאשר נכנסה לארמון ראתה פאר והדר נוצץ מכל פינה בבית אך מראה פני אחותה הגבירה נראות ממש רע לא הבינה מדוע, שאלה לשלומה והביעה את תמיהתה כיצד היא נראית כל כך רע עם כל העושר הגדול הזה, אמרה לה אחותה הגבירה אמנם זכתה לעושר והכל בהישג ידה אך אין ערך לכל חייה בהיותה היא כבובה בויטרינה מאחר

שמירת כבוד הזולת

ובעלה שולט ביד רמה ואינו מתחשב בדעתה ולא יכולה לומר כלום ורק הוא קובע הכל ומזלזל בדעתה ואין לה שמחה ואושר מההשפלה שלו כלפיה, רק אז הבינה האחות העניה שחייה מאושרים לעומתה אמנם פת חריבה אבל שלוה בה בשמחה ובכבוד הדדי. **ואכן כך היה מעשה איתי** אשר ראיתי בעיני אספר בעילום השם מפני כבודם פעם קבעתי פגישה עם אחד העשירים בביתו שמנהטן ששם הוא נופש קומה שלימה במקום היקר ביותר ונכנסים לבניין רק בהזמנה ותיאום והגעתי לפגישה נכנסתי לבית ממש פאר והדר כיאה לעושרו ומשרתים לבושי הדר, התיישבנו וביקש מאשתו להכין לנו שתייה למרות שיש משרתים בשביל לכבד, כאשר ראיתי את אשתו היית נראית פרצוף תשעה באב חיוורת ונפולה ולא הבנתי מדוע ולמה אולי חולה, והנה הגישה לנו את השתייה ושאל אותי מה אני רוצה סוכר או סוכרזית היא אמרה שכבר שמה סוכר, ותיכף צרח עליה צרחות והשפיל אותה לעיני כולם המשרתים והחברים ואנחנו איך שמה סוכר מי אמר שהוא רוצה סוכר, אמנם אמרתי לי לא משנה הכל טוב אבל לא עזר כלום בייש אותה והשפיל אותה עד עפר, רק אז הבנתי מדוע פניה כאלה שאין ערך לאותו עושר כאשר אין כבוד הדדי.

יוסף מסכן את חייו ובלבד לדאוג לכבוד אחיו

ובזה נבא לבאר את פרשתנו הנה חז"ל כבר כתבו במדרש תנחומא (ורשא) פרשת ויגש סימן ה. אמר רבי שמואל בר נחמן לסכנה גדולה ירד יוסף שאם הרגוהו אחיו אין בריה בעולם מכירו ולמה אמר הוציאו כל איש מעלי? אלא כך אמר יוסף בלבו מוטב שאהרג ולא אבייש את אחי בפני המצרים עכ"ל, ומכאן המסר אשר התורה מלמדת אותנו כי יוסף עם כל הצדק והיושר שצריך להשאיר שומרי ראש בכדי לשמר את עצמו מסכנה שעלולה להתפתח בעכבות התגלותו לאחיו, בכל זאת עמד בפניו בסדרי עדיפות ובראש ובראשונה לדאוג לכבוד אחיו. והוסיף על כך ואמר ר' לייב חסמן זצ"ל אור יהל ח"ב אעפ"י שכל תקות פתיל חיי יוסף היה לפגוש את אביו שמבלעדו אין לו חיים, ואף חיי אביו תלויים בו וזה כבר עשרים ושתים שנה מחכה רגע רגע מתי כבר יראה את אביו, עם כל זאת שיקול דעתו שלא לבייש את הזולת מכרעת שיהרג בכדי שלא יביישם, זו השקפת תורה.

הסבר האו"ח מדוע יוסף לא הודיע ליעקב שהוא חי

עוד מצינו בהנהגת יוסף עם אחיו, כתב האור החיים הקדוש בפרשת ויגש פרק מה פסוק כו שואל מדוע יוסף האהוב על אביו נתן לו לסבול במשך כל העשרים ושתים שנה ונטמן ולא גילה לאביו ע"י שליח או מכתב שהוא חי ונמצא במצרים, ואף אם בימי עבדותו יתכן שלא היתה לו אפשרות לכך, אולם כשעלה לגדולה מדוע לא דאג לכך? ולמרות שיש בדבר גזירה משמים עלינו לבאר את הנהגת יוסף, ולכן ביאר האור החיים שחשש יוסף שמא כשאביו ידע מכך יוודע לו שהאחים הם שמכרוהו ויקפיד עליהם ויקללם, לא רצה לגרום להם עלבון צער ונזק לכן לא גילה לאביו במשך כל העשרים ושתים שנה ואף לא שלח לו מכתב שלומים, והוא על דרך אומרם ז"ל (ברכות מג:): מוטב שיפיל אדם עצמו לכבשן האש ואל ילבין פני חבירו.

יוסף לא ביקר את אביו במצרים מפני כבוד אחיו

עוד כתבו חז"ל בפסיקתא רבתי (איש שלום) פיסקא ג - ביום השמיני ד"ה ד"א ביום השמיני, ויאמר ליוסף הנה אביך חולה (בראשית מ"ח א') מי אמר לו שאביו חולה וכו', והרי כל שבחו של יוסף שהיה מפליג על כבוד אביו {וא"כ כיצד} ולא נכנס אצלו בכל שעה שאילולי שבאו אחרים ואמרו לו אביו חולה לא היה יודע? אלא להודיעך צדקו שלא רצה להתייחד עם אביו שלא יאמר לו היאך עשו בך אחיך ומקללם, אמר יוסף אני יודע צדקו של אבא כל דבריו גזירות הן אמר ללבן עם אשר תמצא את אלהיך לא יחיה (בראשית ל"א ל"ב) ומתה אמי, ואני בא לומר שיקללם ונמצאתי מחריב את כל העולם שלא נברא העולם אלא בשביל השבטים, לפיכך לא היה הולך אצל אביו בכל שעה עכ"ל. הראת לדעת עד כמה היה מוכן יוסף להפסיד מלקיים מצוות כיבוד אביו ואף ליהנות מקרבתו וללמוד מחכמתו ותורתו לאחר שהתגעגע אליו במשך שנים רבות וכעת יש לו את האפשרות וויתר על הכל מפני חשש פגיעה בכבוד אחיו פלא פלאים.

מדוע יוסף לא חטף את בגדו שלא תעליל עליו

וכזאת מצינו אצלו גם לגבי אשת פוטיפר בראשית פרק לט פסוק יב וַתִּתְּפָשֶׂהוּ בְּבִגְדוֹ לְאֹמֶר שְׂכָבָה עִמִּי וַיַּעֲזֹב בְּגָדוֹ בְּיָדָהּ וַיֵּנֶס וַיֵּצֵא הַחוּצָה: והקשה הרמב"ן שם מדוע לא חטף ממנה הבגד בכוח שלא תעליל עליו? ותירץ וז"ל ויעזוב בגדו בידה, לכבוד גבירתו לא רצה להוציא מידה בכחו הגדול ממנה, והסיר אותו מעליו, כי היה בגד שיתעטף בו כמעיל וצניף. והיא בראותה כי הניח בגדו בידה פחדה פן יגלה עליה לבני הבית או לאדניו והקדימתו אליהם לאמר כי הפשיט בגדו לשכב עמה, ובראותו כי הרימותי קולי נבהל לברוח. וזה טעם ויהי בראותה כי עזב בגדו עכ"ל. והמתבונן יתרגש בשמוע דברים אלה אף בשעות מצוקה כאשר יודע יוסף שיוכל לבית האסורים לישוב בבור בתנאים קשים רחוק מהוריו גם אז חושב הוא בכבודה של אדונתו שלא לפגוע בה ולא רצה להוציא בגדו מידה בכח.

מדוע לאחר שברח הלך ברחוב לאט

עוד מוסיף הספורנו כשברח ממנה נאמר בראשית פרק לט פסוק יב וַתִּתְּפָשֶׂהוּ בְּבִגְדוֹ לְאֹמֶר שְׂכָבָה עִמִּי וַיַּעֲזֹב בְּגָדוֹ בְּיָדָהּ וַיֵּנֶס וַיֵּצֵא הַחוּצָה: שואל הספורנו מהי הכפילות וינס ויצא החוצה היה צריך לומר וינס החוצה? אלא מבאר הספורנו המנוס היה מהחדר שהיה עמה כדי שלא יתגבר עליו יצה"ר, אולם כשהסכנה רחפה ממנו יצא לאטו בלתי תנועות שלא לעורר את העוברים ושבים שישאלוהו מה לך כי תנוס ומי רודפיך ויצטרך כמובן לספר זאת ולביישה על כן יצא החוצה ללא מנוסה.

הנהגת תמר מפני נח לו לאדם שיפיל עצמו לכבשן האש ואל ילביץ פני חבירו

וכן מצינו גם אצל תמר שהיתה מוכנה למסור נפשה לישרף כדי שלא לבייש דכתיב בראשית לח כה, היא מוצאת והיא שלחה אל חמיה לאמר לאיש אשר לך לו אנכי הרה, ואמרו חז"ל כמבואר במסכת בבא מציעא דף נט ע"א, וכן מבואר במסכת ברכות דף מג

שמירת כבוד הזולת

ע"ב והביא דבריהם רש"י שלא רצתה להלבין פניו ולומר ממך אני מעוברת אלא לאיש אשר אלה לו, אמרה אם יודה מעצמו יודה ואם לאו ישרפוני ואל אלבין פניו, מכאן אמרו נח לו לאדם שיפיל עצמו לכבשן האש ואל ילבין פני חברו ברבים, אף שתמר ידעה את גודל ההפסד שיהיה לעם ישראל באם יוציאוה לשרפה, בכל זאת מעדיפה למסור את עצמה ואת עובריה לשריפה העיקר שלא יגרם על ידה הלבנת פנים לאחד מישראל.

המלבין אפילו יש בידו תורה ומעש"ט אין לו חלק לעוה"ב

וטעם הדבר כיון שע"י מעשה כזה של הלבנת פנים האדם מאבד כל עולמו שאין לו חלק לעוה"ב, כמבואר באבות פ"ג מ"יא: רבי אֶלְעָזָר הַמּוֹדְעִי אֹמֵר, וכו' וְהַמְּלַבֵּין פְּנֵי חֵבְרוֹ בְּרַבִּים, וכו' אֵף עַל פִּי שֵׁשׁ בְּיָדוֹ תוֹרָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים, אֵין לוֹ חֵלֶק לְעוֹלָם הַבָּא:

מדוע הגונב כבש משלם פחות מגונב שור

עוד מצינו בתורה כתוב. שמות פ"כא (לז) **פִּי יִגְנוֹב אִישׁ שׁוֹר אוֹ שֶׁה וְטָבְחוֹ אוֹ מְכָרוֹ חֲמִשָּׁה בָּקָר יִשְׁלַם תַּחַת הַשּׁוֹר וְאַרְבַּע צֶאֱנַן תַּחַת הַשֶּׁה**: א"ר יוחנן בן זכאי חס המקום על כבודן של בריות שור שהולך על רגליו ולא נתבזה בו הגנב לנושאו על כתפיו משלם חמשה, שה שנושא על כתפיו משלם ארבעה הואיל ונתבזה בו, רש"י. יש להתפעל ולראות כמה רחמי ה' הטוב והמטיב הם בלא ערך ושיעור, הלא כאן מדובר באדם גנב ומה שטרח והתבזה לשאת את השה על כתפו לצורך גניבתו הוא, ולכן לפי ההגיון אין כאן מקום להתחשב בטרחתו ובבזיונו, אדרבה יש סברא לומר שלא לזכותו כי הוא מוכן להתבזות שאפילו נושא את השה על כתפיו בשביל לגנוב, א"כ הוא יותר גרוע מגנב שלא טרח והתבזה, ובכל זאת התורה מלמדת אותנו שמפאת בזיונו מפחיתה לו התורה מעונשו, ומכאן יש ללמוד על אחת כמה וכמה שצריך להיזהר בכבוד חברו שאיננו גנב ובודאי שלא לבייש אותו:

הריגת אתון בלעם מפני כבוד הבריות

עוד כתבו במדרש אגדה (בובר) במדבר פרשת בלק פרק כב סימן [לג] על הפסוק במדבר פ"כב (לג) **וַתִּרְאַנִי הָאֶתוֹן וַתֵּט לְפָנַי זֶה שְׁלֹשׁ רִגְלִים אוֹלֵי נִטְתָּה מִפְּנֵי פִי עֲתָה גַם אֶתְכָּה הִרְגַּתִּי וְאוֹתָהּ הִחַיִּיתִי**: וז"ל כי עתה גם אותכה הרגתי ואותה החייתי: אינו אומר הנחתני, אלא החייתי, מכאן שהרגה המלאך, לפי שבאה אל המלאך עם בלעם לדין, והרגה המלאך, ומה בכבוד הרשעים חשש, כדי שלא יאמרו בני אדם, זו שהוכיחה לבלעם הנביא והשתיקתו, על אחת כמה וכמה שהקב"ה חושש בכבודם של צדיקים, הדא הוא דכתיב ואת הבהמה תהרוגו (ויקרא כ טו): והובא ברש"י במדבר פרק כב פסוק לג.

מעשה דמר עוקבא ללמדנו גדר מלבין וגם מהו ברבים

ועוד יותר מסופר במסכת כתובות דף סז ע"ב על מר עוקבא כיצד היה רגיל לתת צדקה בכל יום השכם בבוקר בדלתו של העני, והנה יום אחד העני עקב והמתין שיכניסו הכסף ויפתח הדלת לראות מי הוא זה, ואכן לאחר שהכניס מר עוקבא את הכסף העני פתח את דלת, ומר עוקבא ברח ונכנס לתנור של גחלים בוערות בשביל שהעני לא יתבייש וידע מי נותן לו צדקה בכל יום. לכאורה הרי מר עוקבא לא עשה דבר לעני לא ביישו וק"ו שלא

שמירת כבוד הזולת

הלבין פניו ברבים ואדרבא עושה איתו חסד ובסתר והעני הוא שרצה לראות את הנותן ונמצא הוא גורם את הבושה לעצמו וכיצד שייך הדבר להמלבין פני חבריו? אלא **מר עוקבא מלמדנו עמוק יותר שאפילו שלא ביוזמת האדם נעשה הביזון או בושה לחבירו אלא נגרם בגללו וגם למרות שאין רבים במקום אלא הוא והעני גם על זה נאמר מוטב להפיל עצמו לכבשן האש ולא יגרם על ידו איזה בושה לחבירו ודבר זה מבהיל הרעיון.**

מעשה עם המהרי"ל עד כמה חשש לכבוד הזולת

מסופר על הגאון ר' יהושע לייב דיסקין זצ"ל כי היה אומר שיעור קבוע לתלמידיו ושמשו הנאמן דאג תמיד להביא לו באמצע השיעור כוס תה כדי שיתחזק מחמת רוב חולשתו, ומכיון שסבל מירידת סוכר כרונית היה נוהג למהול בתה כמה כפיות גדושות סוכר כדי לשמור על רמה מתאימה, והנה באחד הימים שמעו התלמידים שהרבנית נרעשת וסוערת עד מאד, נכנסו אליה ושאלוה לפשר הסערה, והיא סיפרה שנוכחה לדעת שליד קומקום התה נמצאת קופסת מלח במקום קופסת הסוכר ולכן סביר להניח שהשמש טעה והכניס לתה מלח במקום סוכר והלא הדבר מסוכן ממש לרב כי עירה לתוכו כפיות גדושות מלח בשעה שהוא זקוק דוקא להרבה סוכר. אמרו לה התלמידים כי לא הבחינו בשום שינוי בפניו של הרב בשעה ששתה את התה וככל הנראה אין כאן אלא טעות בידה וכנראה שהתה היה ממותק בסוכר, אכן לאחר בירור עלה כי התה היה באמת מלוח מאד כפי שהרבנית חששה, וכולם התפלאו איך זה שלא הבחינו בשום שינוי בפניו של הרב, נכנסו התלמידים אליו ושאלו אותו **הכיצד עשה זאת והלא זה פיקוח נפש ממש בשבילו שישתה תה מלוח**, ענה להם ואמר הלא גמרא מפורשת היא נוח לו לאדם שיפיל עצמו לכבשן האש ואל ילבין פני חבריו ברבים, וברור מכאן שאסור היה לי להלבין את פני השמש ברבים אחרי שטעה ושם מלח במקום סוכר. **שאל אביך ויגדך.**

מוטב להניח ולא לבנות ביהמ"ק

נפתח בסיפור שסיפר הגה"צ ר' שלום שבדרון כששימשתי בקדש באחד הישיבות המשגיח בישיבה שהה בחו"ל זמן רב למטרת גיוס כספים לישיבה תלמידים מהישיבה ביקשו ממני להשמיע לפניהם שיחות מוסר, והשאלה שניקרה בליבי האם לדאוג לבחורים ולחשוש על הפסד רוחני שנגרם להם בשעה שאינם שומעים שיחת מוסר, או לחשוש שמא אצליח מאד וכך תתגלגל עגמת נפש למשגיח של הישיבה, טרחתי ונסעתי לביתו של רבי יחזקאל לוינשטיין, ואמר לי יש לנו קבלה ברורה כי אם נוצר מצב כזה של הזדמנות לבנות את בית המקדש אבל יש בזה חשש של חלישות הדעת למישהו אז מוטב להניח ולא לבנותו.

מעשה שהיה בביתי

יום אחד הגיע אלי אברך עם שאלה במראות טהרה קבלתי אותו והשבתי לו, ואז הוא אומר לי בזכותי הוא חזר בתשובה, שאלתי אותו מה היה וסיפר לי כי היה עובד בהרכבת דלתות והוא הרכיב דלתות לפני כמה שנים בביתנו כי עבד בחברה שהזמנו את הדלתות והוא היה חלוני ולכן לא הכרתי ולא זכרתי אותו כמו שנאמר אצל יוסף שאחיו לא הכירוהו

שמירת כבוד הזולת

מפני שהיה עם זקן, ושאלתי וכיצד הדבר השפיע עליו לחזור בתשובה, ואמר לי בהיותו חיי כחלוני והבית של ההורים כמובן מתנהל ללא תורה ומצוות ורואה את ההתנהלות של ההורים שלו בבית וכן של יתר המשפחה, וכאשר עבד אצלנו כמה ימים הוא מאוד התפעל לראות התנהלות מכובדת עם אשתי ויצא מגדרו היתכן שי סגנון חיים אחרים אשר לא ראה והחליט שכנראה הדרך החלונית כך ולכן החליט לחזור בתשובה וברוך השם בנה בית של תורה עד שהפך לאברך יושב ולומד בכולל. זה כוחה של הנהגה ברוח התורה בבית כמה זה משפיע על בני הבית ואפילו על אחרים.

מוסר השכל

אחר הדברים האלה עלה בידנו להשכיל כי מיסודות הבית היהודי הוא כבוד האדם ועוד יותר הדבר בין בני הזוג וכבר אמרו חז"ל במסכת דרך ארץ פרק המינין הלכה טז: והוא במסכת יבמות דף סב ע"ב ת"ר האוהב את אשתו כגופו, והמכבדה יותר מגופו, וכו' עליו הכתוב אומר וידעת כי שלום אהלך. וכך פסק הרמב"ם הלכות אישות פרק טו הלכה יט והוסיף שם הלכה כ: וכן צוו חכמים על האשה שתהיה מכבדת את בעלה ביותר מדאי ויהיה לו עליה מורא ותעשה כל מעשיה על פיו ויהיה בעיניה כמו שר או מלך מהלכת בתאות לבו ומרחקת כל שישנא, וזה הוא דרך בנות ישראל ובני ישראל הקדושים הטהורים בזיווגן, ובדרכים אלו יהיה ישובן נאה ומשובח עכ"ל. ללמדנו שסוד השלום בית הוא שמירת הכבוד ההדדי ואם ידע האדם לכבד את אשתו כמלכה היא תעשה אותו מלך. וכך הדבר הזהירות בכבוד הזולת באשר הוא שאם התורה חסה על כבוד הגנב שנשנה השה על כתפו ואם הריגת האתון לחוס על כבוד בלעם הרשע ק"ו אלף פעמים שצריך לשמור על כבוד כל אדם, ואפילו אם הדבר כרוך ממש במסירות נפש כמו שעשו יוסף ותמר ומר עוקבא והמהרי"ל כי זו דרכה של תורה ורצון השם, ולא כטועים שחושבים ומפגינים שאני אדם אמיתי ואומר את האמת בפנים ומושפע מהתקשורת לחשוב לבייש ולהכלים בשם הצדק, כי אחריתו מי ישורנו בעונשו על המידה הרעה הזאת, אלא תמיד חייב האדם לנהוג במשנה זהירות עד כמה שידו מגעת לשמור על כבוד הזולת הן בין בני הזוג וכן בביתו ומשפחתו וכן עם תלמידיו ועובדיו וחבריו, והמזהיר והנזהר ירבה שלומו כנהר וישכון לבטח ותשרה השכינה בביתו ונזכה שיקויים בנו הפסוק בשמואל א פרק כה וְאֵתָהּ שָׁלוֹם וּבֵיתָךְ שָׁלוֹם וְכָל אֲשֶׁר לְךָ שָׁלוֹם.

אם אשתך תהיה מלכה אתה תהיה מלך.

החותם בברכת שבת שלום ומבורך.

הצב"י מרדכי מלכא עיה"ק אלעד

משאת משה / הרב מנחם ישראל חזן, מודיעין עילית

העבודה - צורך גבוה

אָנְכִי אֶרְדֵּ אֶרֶץ מִצְרַיִם וְאֶנְכִי אֶעֱלֶךָ גַם עָלָה (מו, ד)
'אנכי - ארד'.

ה' - ירד. כעת הוא בארץ כנען, באיזור באר שבע. ולאחר שיעקב ירד למצרים - גם הוא 'יעבור' לשם.

ה'כתובת' החדשה, למי שעדיין אינו יודע - 'ארץ גושן'.
- זה הגיוני??

ה' - 'עובר דירה'? יש לו 'כתובת'? האם לא 'מלא כל הארץ כבודו'??
נחדד את השאלה.

זה עתה אמרנו, שמונה פעמים: 'משפילי לראות - בשמים ובארץ'.

דהיינו: כשעולה רצון מלפניו להשגיח על משהו, באופן שהמשל המתאים לו - הוא 'לראות', אז זה תמיד - 'משפילי'. גם אם זה 'בשמים'. במקום הכי 'גבוה' שיש.

אמרנו - 'משל מתאים'. אצל ה' יתברך לא שייך 'לראות'. וכשכתוב כך - אין בזה שמץ דמיון ל'ראיה' שאנחנו מכירים. זה אולי משל בעלמא - כשלעולם לא נוכל להבין את הנמשל.

כי הוא יתברך - 'גבוה מעל גבוה'.

הוא 'גבוה' - מכל המושגים ה'גשמיים'. וגם מאלו ה'רוחניים'. הוא תמיד - 'משפילי'. לכל מציאות שהיא.

כל מה שאנחנו מסוגלים להבין, להשיג - לא 'מתייחס' אליו. ובאופן, שכל מה שאני 'מבין' - זה לא הוא. לא יתכן להבין בו משהו.

הלא אנחנו - מוגבלים. מאוד מוגבלים. אנחנו חיים בעולם הכי 'נמוך' שיש, מתוך אלפי ריבואות העולמות שיש - זה מעל זה.

והוא יתברך - בלתי מוגבל. והוא מעל ומעבר לכל מה שהוא עצמו האציל, ברא, יצר ועשה. מעל ומעבר - לכל ריבואות העולמות הללו.

אז כיצד נוכל להעלות על דעתנו, להבין משהו - בו? להשיג משהו - שנוגע אליו? הלא אין 'נאיביות' גדולה מזו!

גם המילים הללו, 'בלתי מוגבל'. או 'אין סוף'.

העבודה - צורך גבוה

ההגדרות האלו, 'סוף', 'התחלה' - כלל לא שייכים אצלו; הם עמוק בתוככי עולם של 'זמן' ו'מקום'. וכשאנחנו מגדירים 'אין סוף', אז אנחנו אומרים בעצם - ששייך 'סוף', אבל 'אצלו' יתברך - אין את ה'סוף' הזה. דהיינו - זה היה יכול 'להיגמר' במקום כלשהו, אבל זה לא נגמר.

והאמת היא, שאצלו יתברך - אין בכלל 'אפשרות' כזו. אי אפשר לומר 'אין' על משהו, כשה'יש' - אינו שייך שם כלל. אולי המילה 'משולל' סוף, היתה יותר מתאימה. או אולי 'אין מציאות של התחלה וסוף'.

[אין לנו דוגמא לזה, כי כל דבר ש'אין' במציאות שאנחנו מכירים, יש אפשרות שהוא כן יהיה שם. לכאורה.]

ועוד.

כיצד אנחנו מדמיינים לעצמנו מושג כמו - 'אין סוף'.

- בערך כך: גם אם תטוס, במהירות האור, במשך שלש מאות שנה - עדיין לא תגיע ל'התחלה' של אין סוף.

ושוב 'נפלנו'. כי אלו 'מילים' ששייכות אל עולם המושגים שלנו. של 'שטח'. של 'מקום'. של 'זמן', משך הזמן בו אתה 'טס'.

אצלו - אין 'שטח', אין 'מקום', ואין 'זמן'. זה לא ה'שפה'.

- אז אין, באמת, אפשרות - להבין 'שם' משהו.

*

להתחבר - או להתבטל

ואם כך, אז ברור לנו - שהוא יתברך אינו 'הולך' לשום מקום.

כי אם הגדרנו 'הולך', אז בעצם הגדרנו: א. עכשיו, בשעה הזו, הוא אינו 'כאן'. ב. קודם, לפני כמה שעות, הוא לא היה 'שם'.

- וזו הגבלה.

ואם כן - אז מה הפשט במילים 'אנכי ארד עימך מצרימה'.

ואמנם, הרמב"ם - שלל את ה'פשט' במילים אלו. לדעתו, לא שייך 'תנועה' אצל ה' יתברך (עי' מו"נ ח"א פכ"ז).

הכי הרבה, מי ש'ירד' עם יעקב למצרים - זהו מלאך. או שזה רק 'חלום', והמציאות - אינה כן.

יש 'מצוי' אחד. ראשון. מכוחו נמצאו כל הנמצאים, וזהו. הוא לא 'מתגלה', לא 'נראה', וגם לא 'הולך' לשום מקום.

וממילא, אין אפשרות 'לעבוד אותו'. לעבוד - לו.

כי אם כל כולו 'מלא', ואין לו 'חסרים' כלל - אז אין מה לעבוד לו. אין מה 'להשלים' אצלו.

וכשאתה 'עובד' - אז אתה בעצם משלים את עצמך. ועל כך - תקבל שכר. והמילים שאנחנו 'רגילים' אליהם, כמו 'להתחבר' אל ה' יתברך - לא שייכים כלל לשיטה זו. כי אל ה'בורא', כפי שהוא, אי אפשר 'להתחבר'. אפשר אולי רק - 'להתבטל'. הלא הוא יתברך - 'אין סוף'. בלתי מוגבל. וגם 'אין עוד מלבדו'. כי אם יהיה משהו 'מלבדו', אז הוא יהיה - מוגבל. הלא יש איזו מציאות - שהיא 'מלבדו'! ששם הוא - לא 'נמצא'!

ועל כן, חייבים להגדיר - שבאמת אין שום דבר אחר, מלבדו. אז אם גם 'אני' שם, ואני 'מתחבר' אליו - אז יש 'עוד מציאות': אני. ומה שכן אפשר, זה רק - 'להתבטל'. להיות 'אין'. לבטל את כל הרצונות, המאווים, השאיפות. הכל ממש. ולמלא את עצמך - את המוח, והלב, והרגשות - ברצונו שלו יתברך. - זה 'סוג' - של 'אין עוד מלבדו'. רק ה'רצון' שלו נמצא כאן. ועד כמה שאתה מגיע לדרגה נישאה זו, אז אתה יכול להיות - איכשהו - שייך לאותה מציאות עליונה.

אבל 'חיבור', שייך רק אם נאמר שה' 'מתגלה', כמישהו - ש'יש' עוד מלבדו. [יש הרבה מה להרחיב בשיטת הרמב"ם, ואין כאן המקום.]

*

הסתרה שהיא גילוי

מאידך, יש את שיטתם של בעלי הקבלה. ובראשם - הרמב"ן (כאן). כשהבורא ברא את העולם, עלה רצון מלפניו - להתגלות לבריותיו. להיות ב'מקום' שלהם, לתת להם אפשרות - 'להתחבר' אליו. ולפיכך - הוא 'התגלה'. ו'גילוי', זהו סוג של 'צמצום'. או 'הסתרה'. משהו 'נסתר' כאן. ה'בלתי מוגבל' - הוסתר. 'נעלם'.

כי אם ה'בלתי מוגבל' היה נותר כפי שהוא, לא היה שייך 'לגלות' משהו. כי בלתי מוגבל, הוא 'הכל' - בעת ובעונה אחת; כל המציאויות, כל האפשרויות, כל הווריאציות - ביחד, בנקודה אחת.

הלא מי שחסר לו אפשרות אחת, או גוון אחד, או מציאות אחת - הוא כבר 'מוגבל'. וכשאינן אפשרות של 'צד שני', של 'חוסר' בדבר - אז אין אפשרות 'לראות' את הדבר עצמו. אם לכל מלוא העין היה צבע אחד בלבד, לא היית יכול להגדיר מהו 'צבע'.

'להגדיר' - היינו לקבוע 'גדר'. עד כאן - וזהו. מכאן - זה כבר משהו אחר.

וכשאינן 'עד כאן', אז אין הגדרה.

גם 'הבנה', זה כך. אם אין 'תחום' מוגדר ל'חידוש' שעלה במוחך - אז אין כאן 'חידוש' כלל.

כדי להשיג משהו, 'להבין' אותו - אתה חייב שהוא יהיה 'מוגבל'. אין לנו אפשרות להשיג דבר בלתי מוגבל.

וכשה' רוצה להתגלות, זה חייב להיות - באופן מוגבל. באופן של אפשרות אחת. לא 'כל' האפשרויות.

וב'התגלות' זו, יש מערכת מסועפת. רבת שלבים, ומהויות, ועולמות. מציאויות נעלמות יותר - ונעלמות פחות.

וכל 'עולם' - הוא 'העלם' נוסף. ה'בלתי מוגבל' - נעלם עוד, ועוד. ומצד שני - הוא 'מתגלה', עוד ועוד.

אמנם 'כאן' - בעולם שלנו - הוא כבר 'נעלם' לגמרי. גם ה'גילוי' - נעלם. אתה לא רואה אותו, לא חש אותו. בשום צורה.

רק ב'עבודה' שלנו, על ה'דעת', נוכל לגלות אותו. בלי זה - אפשר לחיות כאן עשרות שנים, ובכלל לא לדעת שיש עוד 'רובד'.

אפשר - חלילה - לכפור בו יתברך, בריש גלי, בפה מלא, והעולם אינו מזדעזע אפילו לא 'פרסה' אחת.

אפשר גם לחייב את כולם לכתוב על קרן השור, ולהכריז מעל כל במה אפשרית - ש'אין לנו חלק ונחלה באלוקי ישראל'; והארץ ממשיכה לעמוד, השמש ממשיכה לזרוח, ואפילו מטר ניתך ארצה - ומצמיח תבואה לרוב.

כאן - הוא אינו מתגלה.

- אלא אם כן, אנחנו - עמו וצאן מרעיתו - נגלה אותו.

*

מערכת הגילויים

אז הבורא - התגלה.

ואנחנו, האנשים, 'צורת אדם' - אנחנו ה'משל' לאותה התגלות.

וכמו 'צורת אדם', גם הוא מתגלה - בעשר מערכות ('ספירות'). אפשר לחלק אותן לארבע קבוצות: א. רצון ראשוני, פנימי. ב. שכל, מחשבה. ג. מידות. ד. 'למעשה'.

וכמו שזה 'עובד' אצל כל אדם נורמלי, כשהוא רוצה משהו - ועושה אותו. זה מתחיל ברצון הראשוני, זה שעדיין אינו מוגדר כלל. המחשבה - מגדירה אותו. המידות מתעוררות - להשפיע, ולתחום אותו לגדר הרצוי. ואחרי הכל - ה'למעשה'.

ואם ננסה 'למפות' את הגוף שלנו, נגיע לאותה התוצאה (ואכמ"ל).
 איש ואשה, הם יצירה אחת. שלמות אחת. וגם כאן - זה מתחלק לשניהם: האיש - הוא כל המערכת שלפני ה'למעשה'. והאשה - היא ה'למעשה'.
 אשה - יוצרת גשמיות. גם במערכת ההולדה, וגם - בכל שטחי החיים. האיש - מביא חיטה מן השדה, האשה טוחנת ואופה, ומוציאה 'לחם'.
 האיש, יכול להביא 'נקודה' - של 'בכוח'. והאשה - יכולה להפיק מאותו 'בכוח', מציאות חדשה, שאפשר 'לעבוד' איתה - בעולם מעשי ממש.
 נשוב ל'נמשל'. הגילויים - של ה' יתברך.
 'איש ואשה', במערכת הגילויים העליונה - זה 'קודשא בריך הוא', האיש; ו'שכינתיה' - האשה.

השכינה, נקראת גם - 'מידת המלכות'.

'מלכות', זו ההגדרה - של ה'למעשה'.

כי כשאדם רוצה להוציא לפועל מציאות כלשהי, הוא נתקל ב'מחסומים' רבים. ביורוקרטיות. כספים. הוא גם חייב עזרה מצד אנשים נוספים - שלא תמיד יש להם 'חשק'.
 ואם אותו אדם הופך להיות 'מלך' - אז בידו לעשות ככל העולה על רוחו. בכל תחום אפשרי. אין מחסומים, אין ביורוקרטיות. אין בעיה של כסף.
 ה'עם' כולו - עומד לרשותו. ב'רצון קיבלו עליהם' אותו, את מלכותו.
 אז - החלק המעשי; 'אשה'; 'שכינה'; ו'מלכות' - הם אותה ה'מהות', בעצם.

*

'שותפות' עם שמו יתברך

ומאחר והגילויים האלו הם 'צורת אדם', אז זה באמת דומה - לצורת אדם.
 ואנחנו מדברים בעיקר - על מידת המלכות, השכינה הקדושה. ה'אשה' העליונה.
 היא - 'שוכנת' בנו. היא 'יורדת' אל העולם שלנו (מאצי' לבי"ע, ועד ל'נפש' היהודי), ומתנהגת איתנו - כפי שמתנהגים כאן.
 כשיהודי 'מתענג' בשבת קודש, אז גם היא מתענגת. הלא היא - בקרבנו. אז 'חוש הטעם' שלנו, שייך גם לה.
 - ובלבד - שנכוון לכך.
 וכשיהודי 'מצטער' - אז גם היא בצער. 'כואב' לה. 'קלני מראשי, קלני מזרועי' (חגיגה טו:).

וכשליהודי חסר 'פרנסה', והוא 'משתף שם שמים' בצערו - היינו 'מוסיף' את השכינה הקדושה ['שם' רומז פעמים רבות לשכינה] לאותו הצער, ומתפלל על הצער שלה - אז 'כופלין לו פרנסתו' (עי' ברכות סג., ובפי' ענף יוסף שם, וע"ע נפה"ח ש"ב פי"א).

וכמו כל מי שנמצא 'כאן' ממש, אז יש מקום - שהיא 'נמצאת' בו, ויש מקום - שלא. וכשאנחנו 'מתייחסים' אליה כראוי - אז היא באמת שורה בנו. וכשאתה 'קורא' לה' יתברך - אז הוא פונה אליך. כשאתה קורא - בשמו הגדול. שם הוי"ה.

[וגם 'שמו', מבטא - גבול. קוראים לו כך, ולא אחרת.]

ה'ביטוי', מה שאנחנו 'אומרים', זה שם 'אדנות'. זהו השם המיוחד למידת המלכות. היא זו ש'מתגלית' כאן, ששוכנת כאן. היא זו, שאפשר לקרוא לה ממש - בפה מלא - כאן.

שם 'הוי"ה', הוא ה'פנימיות'. ה'מידות' העליונות. והוא 'מתגלה' - בשם 'אדנות'. ה'שער' להיכנס לשם 'הוי"ה' ('אדנ"י', בגי' במילוי - 'תרעא'. שער. עי' שע' ההקד' דף עט ע"ב). ולכן צריך לקרוא - אדנות. ולכוון - ששם 'הוי"ה', גם 'נמצא' שם. ב'פנים'.

וזה ממש כמו משהו שאתה קורא בשמו. קודם שקראת לו - הוא הביט למקום אחר. וכשקראת לו - אז הוא 'פונה' אליך.

וכשיעקב אבינו 'יורד' למצרים - אז היא יורדת איתו. ממש. זה לא 'מלאך', וגם לא 'משל' כלשהו. זה אמיתי. לגמרי.

אז 'אמיתתו הנעלמה' - היא באמת נעלמה. גם עתה. שום דבר לא 'השתנה' שם, חלילה. 'אין עוד מלבדו' - כך זה באמת.

אבל הוא רצה - להתגלות. והגילוי, הוא כבר הרבה פחות - 'נעלם'. הוא הרבה יותר - 'מגולה'.

*

דיפלומטיה

'ויגש אליו יהודה'.

יהודה, 'ניגש' - אל המשנה למלך מצרים. אל מי שמושל באימפריה אולי הכי חזקה בימים ההם.

והוא גם מדבר - כמו שמדברים אל מושל אדיר. 'בי אדוני'. 'ידבר נא עבדך'. 'אל יחר אפך'.

חז"ל, מלמדים אותנו שהיה שם 'עוד משהו'.

בין היתר, יהודה מאיים על אותו 'משנה למלך', בערך כך:

אם אני אוציא את חרבי מתערה - היא לא תשוב לשם, לפני שארצך תהיה מלאה הרוגים. אתה, ה'משנה' המכובד, 'תזכה' להיות הראשון. פרעה - המלך שלך - יהיה האחרון (עי' תרגום ירושלמי כאן).

- קצת פחות 'דיפלומטי', מ'בי אדוני'.

התורה הקדושה מספרת לנו מה יהודה אמר. נראה, שהחלק ה'גלוי' בדבריו - היה ה'דיפלומטיה'. ואילו ה'איום' - היה נסתר. 'בין השורות'. הוא 'ידע' להכניס את המסר האמיתי שלו, אל ליבו של היושב מולו - בדרך 'נסתרת'.

האזהרה החמורה, היתה ה'תוכן הפנימי' של דבריו. זה מה שהוא רצה 'לבטא', דרך אותם מילים 'יפות' שנאמרו מה'שפה' ולחוף'.

ככה זה ב'דיפלומטיה'.

וככה זה גם - בחיים שלנו. ב'תורת חיים' שלנו.

יש את החלק ה'חיצוני'. מה שצריך 'לעשות'. ללמוד תורה, לקיים מצוות.

ויש את החלק ה'פנימי'. מה שזה בא 'לבטא'. ה'תוכן', שצריך 'למלאות' - את כל החיים שלנו.

*

התוכן הפנימי

ולפי דרכו של הרמב"ן, ה'תוכן' שלנו הוא:

- 'העבודה - צורך גבוה'.

'צורך'!

וזהו צורך - של 'גבוה'! של - ה' יתברך!!

לדעת הרמב"ם, אין 'צורך גבוה'. אין אפשרות כזו. ה'בלתי מוגבל' אינו זקוק למאומה. ומי שחושב שהבורא 'צריך' משהו - זו ממש כפירה.

בעלי הקבלה לימדו אותנו, של'שכינה' - יש 'צורך'. הרבה מאוד צורך. זהו 'גילוי' - ש'חסר' בו הרבה. וה'מילוי' שלו, הוא - על ידי 'ייחוד קודשא בריך הוא' - ושכינתיה'. על ידי האחדות הזו. שתהיה 'השפעה' ישירה, ממנו - משמו הגדול - אליה.

ובדומה ל'לבנה', שכל אורה הוא - מן החמה. מעצמה, בלא שהחמה 'פונה' אליה - אין לה מאומה.

וב'ייחוד', יש שתי 'מערכות'. האחת - ה'הכנה' לייחוד. הכנת האשה, השכינה הקדושה. בגדים, קישוטים. ביטוי הרצון, ההשתוקקות, ל'איש' - 'קודשא בריך הוא'. הביטוי שלה, שענינה נשואות - אך ורק - לבעלה.

והמערכת השניה - 'לאנהרא לה מבעלה'. ה'הארה', שמגיעה - מקודשא בריך הוא. הייחוד עצמו.

וזה מה שאנחנו עושים. זו העבודה שלנו. אנחנו 'אחוזים' - בשכינה הקדושה. וכל מה שאנחנו עושים - זה 'בה'.

- ובלבד שנכוון לכך.

קשה להכיל. קשה להשיג.

אנחנו - אחראיים - על ה'ייחוד' העליון! על ה'גילוי' - של הבורא יתברך!

- על ה'יתברך' הזה!

על זה שהוא באמת - 'יתברך'. ויתגדל. ויתגלה. וימלוך.

שורש התורה הקדושה - נאמר לנו בהר סיני, מפיו יתברך. 'אנכי הוי"ה אלוקיך'. וגם 'לא יהיה לך אלוהים אחרים על פני'.

ה'אנכי' - זה החלק ה'חיובי'. הקשר הזה. ה'ייחוד' הזה.

וה'לא יהיה לך', זה ה'שלילי'. האשה, שוללת כל 'קשר' אחר. חוץ - מבעלה.

זהו ה'תוכן הפנימי' - של כל החיים שלנו (עי' ביאודה"ג לשיה"ש פ"א פ"ב).

וזה מה שכל מצוה, כל מילה של תורה, כל חלק ב'עבודה' - בא 'לגלות'. בא לבטא.

שוב, בלבד - שנכוון לכך.

לתגובות: 0533127133m@gmail.com

מתורתו של הצפנת פענח / הרב אברהם ישעיהו הכהן בירנהק, מו"ל 'צפנת פענח החדשות', מודיעין עילית

ויכוח יהודה עם יוסף - דרוש

ויגש אליו יהודה וגו' (מד, יח)

הנה לשון רבינו הרוגוצ'ובער זצ"ל: "עמ"ש בזה בהך דזבחים דף קי"ח ע"ב עיקר הדבר דיוסף רצה שהוא יהיה עיקר לבנימין, דגם בזמן שילה הוה עיקר בחלקו של בנימין, ואז אם הו' תורה עם עבודה במקום אחד הו' קיים, וכן יהודה רצה זה, אך שניהם לא הועילו, כי בנימין לא הסכים, רצון הבורא כן שיהי' גלות אחר גלות עד משיח במהרה, ואז יתגבר מבני יהודה משיח בן דוד אי"ה, זה הכוונה דהפטרה".

רבינו בדבריו מבאר בקיצור שעיקר הויכוח בין שני המלכים יהודה ויוסף נסוב על בנימין שנמשל לזאב יטרף שהעבודה - המזבח בחלקו. האם יהיה טפל ליהודה, תורה, בבית המקדש, ויהיה בחלקו, או בחלקו של יוסף, תורה, במשכן שילה. כלומר תורה ועבודה במקום אחד. שאם היה כך לא היה המשכן שילה חרב ולא ביהמ"ק חרב. אך בנימין גופו לא רצה להשתייך לאחד מהם. והדבר מתבטא בזה שלא נשאר עבד ליוסף ועלה בגפו לא"י אל יעקב ולא כמחשתייך ליהודה. ולא נתקיים "ואני אביאנו אליך" אלא היה "והנער איננו איתי".

[מקורות: צ"פ עה"ת ובהערות ציטוט מכת"י"ק על זבחים דף קי"ח בהוספות והרחבה וע"ע עה"ת להלן פסוקים לג-ד]

לתגובות ומסירה או הודעה על חומרים כתבים אגרות תולדות מסמכים/תמונות
הקשורים לרבינו יוסף ראזין - הרוגוצ'ובער זצ"ל: tp089744873@gmail.com

נגוהות בפרשה / הרב ישראל מאיר אסטריק, כולל מגדל עוז (רחובות)

השפעתו של יוסף

וַיִּשְׁבֹּת בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן וְהָיִיתָ קְרוֹב אֵלַי (מה, י)

כמה תמיהות בענייניו של יוסף

לאחר שנתגלה יוסף לאחיו, ביקשם לבוא עם יעקב אביהם למצרים על מנת שיכלכלם שם, ובתוך דבריו שלח לומר ליעקב "וישבת בארץ גושן והיית קרוב אלי" (פרק מה פס' י) שבירידת יעקב אבינו מארץ כנען למצרים הוא התקרב אל יוסף. ויש להבין מה שאמר יוסף שיהיה קרוב אליו על ידי ישיבתו בארץ גושן. שהרי ארץ גושן קרובה לים סוף, ואילו יוסף הִשְׁלִיט על כל ארץ מצרים, ישב במקום השלטון שהוא במרכז מצרים, וכיצד אפוא ניתן לומר שבישיבתו בארץ גושן יהיה יעקב קרוב אל יוסף.

כשניחם יוסף את אחיו על דבר מכירתו אמר להם שְׁאֵל יצטערו, לפי שמכך נסתובב "כי למחיה שלחני אלוקים לפניכם" (מה ה). ומיד לאחר מכן מוסיף "וישלחני אלוקים לפניכם לשום לכם שארית בארץ ולהחיות לכם לפליטה גדולה" (שם ז). ודקדק האלשיך, מה הוסיף יוסף באמירתו השנייה ["וישלחני אלוקים וגו' לשום לכם שארית"] יותר מאמירתו הראשונה ["כי למחיה שלחני אלוקים"].

בסוף הפרשה מתארת התורה את ישיבת בני ישראל במצרים "ויכלכל יוסף את אביו ואת אחיו ואת כל בית אביו לחם לפי הטף" (מז יב), וכאן מרחיבה התורה בתיאור הרעב של ארץ מצרים ובהתנהלותו של יוסף עימם. וכתב רש"י (פס' יג) שהרעב המתואר היה קודם ירידת בני ישראל למצרים [שהרי כשבאו יעקב ובניו פסק הרעב (רש"י מז יט)]. ולאחר מכן חוזרת התורה לעניין ישיבת ישראל במצרים "וישב ישראל בארץ מצרים בארץ גושן" (שם כז). ויש להתבונן מדוע תיאר הכתוב את הרעב במצרים בתוך תיאור ישיבת בני ישראל במצרים.

יסוד - יוסף נשלח להכשיר את מצרים לביאת בני ישראל

והיסוד בזה, שכבר הקשה הנתיבות שלום (תחילת ספר שמות), איך ביקש אברהם אבינו רחמים על אנשי סדום הרעים וחטאים לה' מאוד (בראשית יג יג), ומאידך כשהתבשר בארבע מאות שנות גלות בעבודת פרך ועינוי במצרים על בניו, לא התפלל לביטול רוע הגזירה או קיצורה, ולא ביקש עליהם רחמים. וביאר, שגלות מצרים מטרתה הייתה לזכך ולטהר את ישראל מטומאתם על ידי גלות מצרים שהייתה בגדר "כור הברזל" (דברים ז כ; מלכים א ח נא) ולהכשירם לקבל את התורה. וכיון שהגלות לא באה כעונש חלילה, אלא כתהליך המכשיר את בני ישראל לתכליתם, לכן לא ביקש אברהם אבינו לבטל, להקל או לקצר הגלות.

אלא, שהמצרים היו פגומים מאוד בתאוותיהם ובפרט במידת הקדושה [ולכן מכונים "ערוות הארץ" (מב ט)], ואילו היו יורדים ישראל למצרים כפי שהיא, במקום להזדכך מאותם פגמים וסייגים שהיו בהם, היו משתרשים בחטא ומאבדים את זהותם, ובשעת יציאת מצרים לא היה את מי להוציא משם. ולכן הקדים הקב"ה לשלוח את יוסף למצרים, שהיה שלם במידת היסוד, והתנסה במשך י"ב חודש בנסיון אשת פוטיפר (תנחומא וישב ח) ועמד בו בגבורה, ובעקבותיו נגדרו כל ישראל (ויקרא רבה לב ה). וכל פעולותיו ומהלכיו של יוסף היו למטרה זו - להכשיר את מצרים לביאת בני ישראל לשם, וזאת על ידי החלשת כח הטומאה השורה שם (של"ה ואלשיך בפרשתינו באריכות ויעויין עוד בשמירת הלשון ח"ב פי"א פ' וישב).

ולכן בהיותו מושל ציווה על כל המצרים למול (רש"י מא מה) [שהסרת הערלה ממעטת התאוה (רמב"ם מו"נ ח"ג מט)] להחליש תאוותם (אלשיך שם), וסובב הקב"ה שכל תבואת מצרים הרקיבה, והיו צריכים כולם להתקיים מתבואת יוסף, ובכך קיבלו כוחם גם מצד הקדושה. ולכן הושיב יוסף את משפחתו דווקא בארץ גושן, שמבואר במדרש (פרקי דרבי אליעזר כו; ילקו"ש לך לך רמז סח) שפרעה נתן לשרה את ארץ גושן, וכיוון ששייכת היא לישראל, אין טומאת מצרים שולטת בה כל כך.

ישוּב התמיהות לפי היסוד הנ"ל

ובכך ביאר רבי יעקב קמינצקי (אמת ליעקב בפרשתנו) מה שהפסיקה התורה את פרשת ישיבת בני ישראל במצרים בתיאור פעולות יוסף בשנות הרעב. שבזה הוסיף יוסף לגדור את אחיו, ורצה שלא יצאו מארץ גושן לשאר חלקי ארץ מצרים. שכשאדם זר וגר במקום אליו מגיע, הוא מרגיש יותר צורך להתערות בחברה [ואמנם האחים עצמם צדיקים הם, אך אפשר שצאצאיהם ירצו להרגיש מעורים יותר בחברה המצרית]. ולכן הפקיע יוסף את כל המצרים מקרקעותיהם והעבירם ממקום למקום כדי שלא ירגישו בני ישראל חריגים במקומם. עוד הוסיף יוסף וחוקק "רק אדמת הכהנים לבדם לא היתה לפרעה" - שאנשי דת פטורים ממס. שמכח חוק זה, שבט לוי שעוסק בתורה לא היו בכלל הגזירה של "וישימו עליו שרי מיסים", ועם ישראל ימשיכו לעסוק בתורה המעמידה את עם ישראל כעם. וכיון שכל פעולות יוסף היו בגלל ישיבת בני ישראל במצרים, לכן כתבה התורה את פעולותיו של יוסף בשנות הרעב בתוך תיאור ישיבתם.

ובכך מבאר האלשיך את כפילות דבריו של יוסף לאחיו. שמתחילה אמר "כי למחיה שלחני אלוקים וגו'" שנשלח בשביל לדאוג להם למזון, ואחר כך הוסיף "וישלחני אלוקים לפניכם לשום לכם שארית בארץ וגו'", שרק על ידי שנשלח למצרים קודם, יכול היה להחליש את טומאת מצרים ולהכשיר את בואם של ישראל לשם.

ובכך יש לבאר מה שאמר יוסף ליעקב שעל ידי ישיבתו בארץ גושן "והיית קרוב אלי" שאין הוא עוסק בקרבה הפיזית ביניהם [ובפרט עפ"י מה שכתבו המפרשים (יעויין שם משמואל ח"ב דף שיא ועוד) שכל י"ז השנים שהיה יעקב במצרים יוסף כלל לא נפגש עמו שחש שמא יצטרך לגלות דבר גנאי על אחיו] אלא עוסק הוא בקרבה הרוחנית, שזאת

השפעתו של יוסף

הקרבה האמיתית. שעל ידי מגורי יעקב בארץ גושן, מקום היותר טהור מטומאת מצרים, ומבודד משאר המצרים, יכולים יעקב ובניו להתעלות ברוחניות ולהיות קרובים אל יוסף במדרגתם ובדיבוק נשמתם, אך אם היו יושבים קרוב פיזית ליוסף במרכז ארץ מצרים, הייתה השפעת הסביבה מרחיקה אותם מיוסף הצדיק, ושוב לא היו קרובים אליו בפנימיותם.

נחלי מים - נושאים בפרשת השבוע, הרב דב יעקב ברטמן, טורונטו

מאת ה' היתה זאת ואין להרהר אחר מידותיו

וַיַּעֲלוּ מִמִּצְרַיִם וַיָּבֹאוּ אֶרֶץ כְּנָעַן אֶל יַעֲקֹב אָבִיהֶם: וַיִּגְדּוּ לוֹ לֵאמֹר עוֹד יוֹסֵף חַי וְכִי הוּא מֵשֵׁל בְּכָל אֶרֶץ מִצְרַיִם וּגְו': וַיְדַבְּרוּ אֵלָיו אֵת כָּל דְּבָרֵי יוֹסֵף אֲשֶׁר דִּבֶּר אֲלֵהֶם וּגְו' (מו, כה-כז)

בפסוקים אלו מתואר היאך הודיעו אחי יוסף ליעקב שיוסף עודנו חי. ויש לתת את הלב על כך שלא מוזכר שיעקב כעס על בניו אודות מכירת יוסף כלל וכלל. שאלה זו מעלה שאלה נוספת: האם נודע ליעקב אי פעם שהאחים מכרו את יוסף, או שמא לעולם לא גילה האמת, וחשב שהגיע למצרים בדרכים אחרות.

דעת הרמב"ן שלא נודע ליעקב כל ימי חייו שיוסף נמכר על ידי האחים, וזה לשונו: "יראה לי על דרך הפשט שלא הוגד ליעקב כל ימיו כי אחיו מכרו את יוסף, אבל חשב כי היה תועה בשדה והמוצאים אותו לקחוהו ומכרו אותו אל מצרים. כי אחיו לא רצו להגיד לו חטאתם, אף כי יראו לנפשם פן יקצוף ויקללם, כאשר עשה בראובן ושמעון ולוי, ויוסף במוסרו הטוב לא רצה להגיד לו".

כך גם דעת הדעת זקנים מבעלי התוספות בפרשת ויחי על הפסוק (בראשית מח, א): ויהי אחר הדברים האלה ויאמר ליוסף הנה אביך חולה וגו', שמדייק את לשון הכתוב "ויאמר ליוסף", שמשמע שיוסף לא היה רגיל להיות בתדירות אצל יעקב אביו, ולכן הוצרכו לומר לו שאביו חולה. ובטעם הדבר כותב כך: "ושמעתי מפי הרב ר' שמואל ז"ל הטעם לפי שהיה ירא שישאל לו הענין היאך הורד למצרים, ויגיד לו שמכרוהו אחיו ויקללם יעקב, ונמצא מחריב את העולם כולו וכו'".

והנה, בסוף פרשת ויחי, לאחר פטירת יעקב אבינו באו אחי יוסף ואמרו ליוסף (בראשית נ, טז-יז): "אביך צוה לפני מותו לאמר. כה תאמרו ליוסף אנא שא נא פשע אחיך וחטאתם כי רעה גמלוך" וגו'. לכאורה מפסוקים אלו נראה שיעקב ידע על אודות המכירה, שהרי ביקש מיוסף שלא ינקום באחיו על שמכרוהו? אלא שהרמב"ן מסביר שהאחים בדו את הדברים מלבם ויעקב מעולם לא אמר להם שיאמרו ליוסף שישא את פשע חטאתם וגו'. ואדרבה, הרמב"ן רואה בספור הנ"ל ראייה שלא הוגד ליעקב כל ימיו כי האחים מכרוהו, דאם לא כן מדוע לא פנו האחים ליעקב לפני מותו לבקש ממנו שיפנה בעצמו אל יוסף ויצונו שלא ינקום באחיו על שמכרוהו, ואין ספק שלא ימרה יוסף את דבר אביו? אלא ודאי שיעקב לא ידע עד יום מותו שהאחים מכרו את יוסף, ולכן לא יכלו האחים לפנות אליו בבקשה כזו, והוצרכו לבדות הדברים מלבם מפני הסכנה.

אמנם מדברי רש"י (שם) נראה שסבר אחרת, וזה לשונו: "אביך צוה - שינו בדבר מפני השלום כי לא צוה יעקב כן שלא נחשד יוסף בעיניו". מדבריו נראה בבירור שיעקב ידע על

מכירת יוסף ובכל זאת לא ציוהו כי לא נחשד בעיניו, כי אילו סבר כדעת הרמב"ן, היה לו לומר: שינו בדבר מפני השלום, כי לא צוה יעקב כן מפני שלא ידע על מכירתו.

בדרכו של רש"י הלך גם האור החיים הקדוש. דבריו מוסבים על מילות הנחמה שאומר יוסף לאחיו לאחר שנתודע אליהם (בראשית מה, ה-ח): "אל תעצבו ואל יחר בעיניכם כי מכרתם אתי הנה.. לא אתם שלחתם אתי הנה כי האלקים וישמני לאב לפרעה.. ומשל בכל מצרים". ומבאר האור החיים שאחרי שראה יוסף את כל מה שנמשך מירידתו מצרימה, שנהיה מושל על כל ארץ מצרים, "ידע כי המעשה היה מאת ה' והם שליחותו יתברך עשו ולא שליחות עצמם", ומפני כן אין מקום לשמור להם טינה.

ובזאת מגיע האור החיים לענייננו וזה לשונו: "ואולי, כי בזה היה להם פנים לעמוד לפני אביהם, כשנגלה הדבר כי הם הגורמים לו אבל ובכי כ"ב שנה, ועשו המעשה המופלא במכר אחיהם, ורואני שגם בוש לא יבושו מאביהם. והיה נראה לומר כי יעקב לא ידע גוף המעשה, וזה דרך רחוק, כי פשיטא שלא ימנע מחקור זאת, היאך נתגלגלו הדברים עד שירד יוסף למצרים וכו'. אלא ודאי כי בטענת "לא אתם שלחתם" וגו' שאמר יוסף, הוכר הדבר כי מאת ה' היתה זאת, ואין להרהר אחר מידותיו".

האברבנאל כותב כדברים אלו, ומוסיף משפט מאד משמעותי בהבנת הענין: "לא היו אחיו ראויים לעונש כלל, כי עם היות האדם בחיריי במעשיו, לפעמים יטה הא-ל יתברך בחירתו".

נחשבה / הרב יחיאל הלוי נוביק, ראש כולל דעת יוסף - אשדוד, עורך ספרי מרן הגר"ש רוזובסקי זצ"ל

כי הם חיינו - ובהם נהגה - בכל מצב

וַיֹּאמֶר אֲנִי יוֹסֵף אֲחֵיכֶם אֲשֶׁר מִכְרַתֶּם אֹתִי מִצְרַיִמָּה (מה, ד)

כבר עמדנו בזה די ש לפרש בפשוטו, שאמר להם, אני הוא אותו יוסף אשר מכרתם אותי מצרימה, כלומר, לא נשתניתי במאומה...

והנה מה שאמר אני יוסף אחיכם, יש לפרש גם כן על דרך זה, שאמר להם שהוא עדיין בדרגה שלהם, וזהו אחיכם דייקא.

ועיין רש"י שמות א' ה', ויוסף היה במצרים, והלא הוא ובניו היו בכלל שבעים ומה בא ללמדנו וכי לא היינו יודעים שהוא היה במצרים אלא להודיעך צדקתו של יוסף, הוא יוסף הרועה את צאן אביו, הוא יוסף שהיה במצרים ונעשה מלך ועמד בצדקו. ע"כ. והלשון עמד בצדקו, משמע שנשאר ממש באותה דרגה.

ויש להתבונן בזה הרבה, שהרי כאשר התורה הקדושה מעידה כך, הרי שבוודאי הוא ממש בפשוטו, שלא נשתנה יוסף הצדיק ולא ירד בדרגתו אפילו בזיו כלשהו ממה שהיה כאשר ישב בבית אביו, ואפילו אחרי שעבר כל כך הרבה תלאות ויסורים וישב י"ב שנים בבית האסורים, ולפתע הפך למושל על כל מצרים, שום דבר לא נפגם אצלו. והלא דבר הוא. ובוודאי שבעמידתו בנסיון, העניק יוסף הצדיק כוחות רוחניים נשגבים, לכל עם ישראל לדורות עולם, ועד לדורינו אנו.

ומכל מקום צריך וחייבים להתבונן ולחשוב, כיצד אדם באמת יכול לקבל כוחות להחזיק מעמד ולא להשתנות חס ושלום, לפי כל משב רוח. והנה במעשה דיוסף הרי הוא היה בעצם, בסכנה רוחנית נוראה ואיומה, שהרי היה בארץ מצרים לבדו, ושכן בביתם של מצריים, ועוד הכי גרועים שבהם, והיו אנשים שלא צריכים לתת דין וחשבון על מעשיהם, ואיך אפשר גם לחיות אתם וגם לנהל להם את הבית, ועוד לנהלו מתוך אימון, ולהשאר אותו יוסף, וכיצד נשארים בדרגה של שבטי קה, בתוך תוכה של ערות הארץ.

אמנם יסוד הדברים מבואר בגמ' יומא דף ל"ה ע"ב, ת"ר עני ועשיר ורשע באים לדין, רשע בא לדין אומרים לו מפני מה לא עסקת בתורה, אם אומר נאה הייתי וטרוד ביצרי, אומרים לו כלום נאה היית יותר מיוסף. ע"ש בגמ'.

והנה יש לומר בביאור הדברים, שהרשע טוען, שלא היה מסוגל ללמוד תורה מחמת שהיה כל כך טרוד ביצרו. אמנם מן השמים אומרים לו, שאדרבה, אילו עסק בתורה, כבר לא היה טרוד ביצרו, שאם ברזל הוא מתפוצץ ואם אבן הוא נימוח.

ובזה יש להבין דברי הגמ' הללו, דלכאורה קשה, מנין לנו שיוסף עסק בתורה, הלא אדרבה, מצינו שהוא הוא שניהל את בית פוטיפר, כמפורש בפסוקים. וצריך לומר שחז"ל בדברי קדשם גילו לנו סודו של יוסף. שעסק התורה לא נתן מקום לפיתויי היצר. והנה אנחנו חושבים לתומינו שכוחו של יוסף הוא מפני שהיה בן של יעקב אבינו עליו השלום, ומה זה שייך כלל לדרגה שלנו, יתמי דיתמי. וכאן גילו לנו חז"ל שזו טעות. שכל אחד ואחד יש לו הכח של יוסף, והוא כח התורה.

והנה צריך לומר בהכרח, שבכל אותו הזמן שניהל את בית פוטיפר, באותו זמן ממש עסק בתורה, וכמו שרואים בפרשה דידן, שאחז בפרשת עגלה ערופה. ואגב כבר עמדו רבים וכן שלימים, וכי כ"ב שנה עסק רק בפרשת עגלה ערופה.

אמנם יבואר ע"פ מה שמסופר בהקדמת הספר **יפה עינים** שנדפס בדפוס ווילנא במס' שבת, עי' שם שכתב המחבר והעיד על עצמו, שלמרות שהוא היה טרוד מאד בעניני עירו, מכל מקום היה באפשרותו להשיב שואלו בדבר הלכה, והוא מתאר שם מצב, שיש לו **כעין עליית קיר קטנה במוח ששם לא מגיעה שום טירדה**, עי' שם, וכתב שם על זה, גם בעיני יפלא...

והנה לגודל ענותנותו של בעל **היפה עינים**, הי' זה נפלא ממנו, אמנם יש לבאר, שזהו כח הבחירה שניתן לאדם, שהוא יכול להחליט מהו העיקר אצלו בחיים, ומהו הטפל, ואת העיקר הוא מחביא בעליית הקיר במקום שאין רואין כלל. ואצל בעל **היפה עינים**, עיקר החיים היו דברי התורה שהגה ועסק בהם, והם היו עיקר חיו, ולכן כל הטרדות שבעולם לא יכלו להתערב בדברי תורתו, דמה לתבן אצל הבר...

והנה ניקח משל פשוט מהחיים, שהרי אדם שהוא עשיר גדול, ועוסק בעניני מסחרו, אם יבא אליו מאן דהו וישוחח עמו בענינים של מה בכך, גם אם מטעמי כבוד הוא ישיב לו ממיין הטענה, בתוך לבו הוא לא יפסיק לרגע לעסוק בעניני מסחרו, שזה אצלו עיקר התענינותו. וקל וחומר במי שזכה והבין את גודל חמדת התורה שהיא שעשועיו של הקדוש ברוך הוא יום יום, בוודאי שלא יסיח דעתו מדברי תורתו שהם עיקר חיו. והנה כפי הנראה שלא עליית קיר קטנה היתה אצל בעל **היפה עינים**, רק רחבה כפתחו של אולם.

והנה יוסף הצדיק - שלכאורה היה נראה לעין האיש ההמוני המצרי והגס - שהוא עוסק כל היום בניהול בית פוטיפר, - וכך גם חשבה בלבה אותה הארורה - אמנם יוסף עצמו נמצא במקום אחר לחלוטין, כי בכל עת ורגע רעיוניו מחפשים עסק התורה, כי אצלו זהו העיקר, **כי הם חיינו ואורך ימינו**, והרי הוא עוסק בתורה בכל עת, ועי"ז עומד בנסיונות החיים, לכאורה הוא גר בארץ מצרים, אולם במציאות האמיתית הוא אותו יוסף של בית אבא, שדמות דיוקנו משתקפת וניבטת לו מכל חלון. וזהו שאמרו שם בסוגיא במסכת יומא, שאומרים לו לאדם בבית דין של מעלה, כלום נאה היית מיוסף, ואעפ"כ, אם האדם שקוע בתורה אזי באהבתה תשגה תמיד, וזהו שכתב הרמב"ם שעסק התורה עומד לאדם בכל נסיונות החיים, שאין המחשבות הרעות נכנסות אלא בלב הפנוי מן החכמה. ויש לומר שמקורו מהך סוגיא.

והנה כאשר עוסקים בדברי תורה, בסוגיות דפיגול ובסוגיות דמקדש, בתקפו כהן או זיקה, במסכת בבא בתרא או במסכת שבת ועירובין, ומשכן ובמות וסילוק מחנות, ברי ושמא ועניני תערובות, הרי אפשר ואפשר להתנתק מכל פיתויי החיים. **ולהתרומם ולהתרומם...**

והנה אין הכי נמי שיוסף הצדיק המשיך ולמד סוגיות אחרות כ"ב שנה, אמנם הי' לו עלית קיר קטנה ששם חיכה להפגש עם יעקב אבינו להמשיך בעגלה ערופה. כי כך טבע רצון הלב, שהוא ממשיך וממשיך את השאיפה, לשוב ולעסוק עם יעקב אבינו בעניני עגלה ערופה, גם כ"ב שנה אחר שהתנתק מיעקב, וחיכה לחזור וללמוד עגלה ערופה... ולו יצויר שאדם הי' מתנתק מרבו כ"ב שנה, ושוב זכה להפגש עמו, ודאי וודאי הי' רוצה להמשיך ללמוד אותה סוגיא שאחזו אז.

והנה כיצד בונים עליית קיר קטנה, זה לא מתחיל מהטרדות, זה מתחיל מהלימוד הרציף והמתענין, כי כאשר אדם זוכה להתענין בלימודו, אזי הלימוד מכה בו שרשים, ומתחילה להבנות אצלו עלית קיר קטנה. אמנם צריך לראות שלא תהיה בגדר נפרץ במילואו למקומות אחרים.

והנה דוד המלך ע"ה אמר, **אחת שאלתי וגו' שבת בבית ד' כל ימי חיי לחזות בנועם ד' ולבקר בהיכלו**. ויש לומר דהיינו שבכל מקום שהוא נמצא בו ירגיש שהוא בבית ד'. וזו מעלתם והנהגתם של עמלי תורה עד ימינו אנו, שבכל מקום שנמצאים מרגישים שהוא בית השם. וזהו **אשרי יושבי ביתך עוד יהללוך סלה**. שמי שהמה חיים תמיד בתחושה של יושבי ביתך, הרי תמיד יהיו מהללים להשם.

והנה ראיתי בספר אחד בשם **אבן יחזקאל** על המועדים, שהמחבר עבר את מוראות השואה האיומה, וזכה להינצל, ולהוציא לאור את ספרו שנים מועטות אחרי השואה, בשנת תש"י. ובהקדמתו כתב מה שנתן לו כח לעבור את הצרות והעינויים הקשים ביותר, וסיפר סיפור אחד, שהיה ביום אחרון של שמחת תורה יחד עם חמישים בחורים צעירים בני ט"ו ט"ז שנשארו במחנה, ומחמת איזו סיבה לא שלחום הנאצים ימ"ש למקום העבודה, אולם בכל זאת הכריחו אותם לעמוד בחוץ בקור הנורא, ולא היה איכפת להם הסבל שהם סובלים, כי אדרבה רצו לענותם בכל מה שאפשר. והצעירים התקרבו זה לזה להתחמם מעט. ותוך כדי כך שוחחו והזכירו שהיום **שמחת תורה**, ונזכרו איך היו פעם רוקדים בשמחת תורה, וכמה היה יפה כאשר כולם היו עם משפחותיהם, ובתוך כדי דיבורים אלו נפלו בהתלהבות גדולה מאד עד שכמעט שכחו היכן נמצאים, והתחילו לרקוד בכל כוחם ופתחו ושרו, אשרינו מה טוב חלקינו וגו' וטהר ליבינו וגו' ועוד כמה שירים ומי כמה שעות היו עוד ממשיכים לרקוד, אם לא שהרשעים הללו ראו והתנפלו עליהם במקלות ורצועות והקיצו אותם משנתם המתוקה. וכתב שרקידה זו נתנה להם הרבה כח להחזיק מעמד. וכתב שם המחבר בעל המעשה בעצמו, שעובדא זו צריכה לימוד גדול, כי יש בה הרבה מוסר השכל מה זה נקרא אהבת השם במסירות נפש ממש.

והנה ממעשה זה שסופר על ידי בעל המעשה, ניתן ללמוד שיש ויש כח לאדם להתנתק מהסובב אותו. וכמה כח אפשר לשאוב מחיי אמונה. והבן היטב.

עיון המשפט / הרב אליעזר דוידזון, ראש כולל ובית הוראה לממונות 'עיון המשפט', אלעד

בדין גביית חוב כאשר אין לחייב לשלם

לא נכחד מאדני פי אם תם הפסוף ומקנה הפהמה אל אדני לא נשאר לפני אדני בלתי אם
גוינתו ואדמתנו (מז, יח)

מעיקר הדין, אם אין לחייב לשלם את חובו, שליח בי"ד בא אל ביתו, עומד בחוץ. ואומר
לו להוציא את כל אשר בבית. ומוכרים את כל הרכוש, מלבד דברים מועטים הנצרכים לו.
ומשאירים לו מזון לשלושים יום. וכן מיטה ושאר כלים הכרחיים. ואין משאירים מזון
לאשתו ובניו, גם לא לבניו ובנותיו הקטנים. וכל ממון שמרוויח, חייב ליתנו לבעלי החוב
מיד. ואין לו לזון את משפחתו בממון זה, ורק רשאי כל העת להותיר בידו למזונו שלו
לשלושים יום. אמנם אם קיבל צדקה, יש לו לזון בזה את משפחתו. שהרי על דעת כן ניתנה
הצדקה.

וכן גם נתבאר בש"ך, שמוכרים את ביתו. ומותרירים לו ממון כדי לשכור מקום בשבילו
לבד. (עיקרי הדינים נתבארו בחו"מ סי' צז). ובי"ד משביעים אותו שאין לו עוד ממון אחר.
וכל זה, דווקא אם הוא חוב מחמת הלוואה, שעל זה אמרה התורה לא תשכב בעבוטו,
ולך תהיה צדקה. אך אם אינו חוב מחמת הלוואה. אלא מחמת שכר פועל, או שהוא הזיק
את ממון חבירו, או כל טעם אחר שחייב. אין מותרין בידו כלום.
ויש לנו לדון כיצד יש לנהוג בזמן הזה.

והנה, אם נבוא למכור את המטלטלין אשר בבית כל אדם, לא ימצא מהם רווח לנושה.
כיון שאם הם מטלטלין המצויים, בגדים וכלים בעלמא. הרי שכר השליח בי"ד שיבוא
למכרם, ושכר הפרסום הנצרך שיבואו אנשים לקנות, עולה יותר מהממון שיוכלו לקבל
עבור אותם מטלטלין. ובי"ד יש להם לתקן העולם, ולא לקלקל העולם. ואין למכור נכסי
החייב אם לא יהיה מכך תועלת לנושה.

ואם נבוא ליטול כל ממונו של החייב, ולא נותיר בידו כדי פרנסת אשתו ובניו. הרי לא
יעסוק יותר במלאכתו. ורק ילך בטל. או יחזר על הפתחים לפרנסתם. ויבקש צדקה עבור
בניו ובנותיו. צדקה שהנושה לא יוכל לקחת לעצמו. (הפתחי תשובה הביא מח' אם בדיני
שמים הלווה חייב לעסוק במלאכה כדי לשלם את חובו. מכל מקום, לכו"ע אין כופין.
והדעת נותנת שסתם אדם לא יעסוק במלאכה אם רואה את אשתו ובניו צועקים ואין
מושיע להם).

מטעם זה, נהגו בתי דינים בישראל, לקבוע שיעור הממון שיש לכל חייב לשלם. לפי גובה
החוב, שאם הוא חוב נמוך, אין להתחשב בחייב. שהרי לא ימנע מלעסוק במלאכתו בגלל
שגובים ממנו פעם אחת את כל משכורתו, ואם הוא חוב גדול, ויגבו ממנו כל שכרו, הרי
נמצא מתייאש מלעסוק במלאכה. ולפי היכולת שלו להרוויח, ומתחשבים בבניו ובנותיו,

וכל שאר הצדדים שיש להם לדון לכל אדם לתקנת הנושה. שהרי עיקר הדבר הוא לתקנת הנושה. ולא לתקנת החייב.

ומכל מקום, כתב הש"ך שמוכרים את ביתו. וגם אם ביתו משותף ללווה ולאשתו, מוכרים את ביתו, ונוטלים חצי המעות. והחצי השני מותירים בידי אשתו.

ואם החייב לא ציית דינא, או שבית דין אינם מאמינים לו. מתירים הבית דין לפנות לערכאות. והם גובים הממון על ידי הוצאה לפועל.

והנה, בהוצאה לפועל, לעולם לא יגבו באופן שבית דין לא היה גובה. שהרי הם נהגו להותיר ממון בידי החייב גם עבור אשתו ובניו. אמנם, אם אין לו לשלם כפי שנקבע, אפשר להענישו בהוצאה לפועל. בין אם עונש שלא לצאת מהארץ. או להגביל את החייב כל מיני הגבלות כדיניהם. ומעיקר הדין, אם החייב יש לו לשלם, והוא רק מתחמק. מותר לכפותו באופן זה. אך אם באמת אין לו, אסור להענישו בכל מיני עונש שהם. וכן גם הוצאות שמוציאים כדי לגבות בהוצאה לפועל, מותר לגבות מהחייב, רק אם הלכו לשם בהוראת בית דין. אך מי שהלך ללא שהורו לו בית דין, אסור לו לגבות את המעות הנצרכים עבור השליח של הוצאה לפועל וכל הנדרש כדי לגבות.

ומכל מקום, יש לו לחייב לידע, שאיסור חמור הוא להתחמק מלשלם מיד כל חוב שהוא אם יש לו לשלם. ותשלום החוב קודם לפרנסת אשתו ובניו הקטנים.

פניני פז / הרב אברהם נח זלצמן, מח"ס 'אדני פז' על סוגיות הש"ס

מדוע יוסף העניש את אחיו אם ידע בעצמו שהמכירה היתה לטובה

וַעֲתָה לֹא אַתֶּם שְׁלַחְתֶּם אֹתִי הִנֵּה פִי הָאֱלֹהִים וַיְשִׁימֵנִי לְאָב לְפָרְעָה וּלְאֲדוֹן לְכָל בֵּיתוֹ וּמִשַּׁל
בְּכָל אֶרֶץ מִצְרַיִם (מה, ח)
א.

בפרשת מקץ ובפרשת ויגש, מבואר באורך האיך יוסף הצדיק ציער את אחיו, מחמת שהם גרמו לו לירד למצרים. ובספרים הקדושים ובמפרשים מבארים שמטרתו היתה על מנת לכפר להם על עוון מכירתו לעבד ולא כטינה. ואכן רוב החטא נמחל להם בעקבות כך. ובמדרש מבואר שכאשר האחים אמרו עשו חשבון נפש על מה נעשה להם ככה, ואמרו 'מה נאמר במעשה תמר ומה נצטדק במעשה מכירת יוסף ומה נדבר במעשה בלהה', אז התוודע אליהם יוסף שנוכח שהם מצטערים על זה.

אכן כאשר יוסף התוודע להם, וטרח להרגיעם שהוא אוהב אותם הוא אמר להם 'ועתה לא אתם שלחתם אתי הנה כי האלקים וישימני לאב לפרעה ולאדון לכל ביתו ומשל בכל ארץ מצרים'. ולפי זה הרי מובן שהאחים היו כביכול מוכרחים במעשיהם למכור אותו בכדי שזה תהיה התוצאה, שהוא ישלוט במצרים ויכלכל אותם, ושיעשה תשתית ראויה לקראת בוא עם ישראל למצרים. וא"כ מדוע שמר להם יוסף טינה, הרי זה היה בכלל הציווי האלוהי שזה מה שיקרה.

כלומר, לנו האנשים הפשוטים קרוצי החומר, הרגשות הנחותים פעמים וגוברים על האמונה הבהירה, ולכן אף שיודעים בוודאות שדבר שנעשה היה מוכרח להיעשות ויוצא מזה רק טוב, אם בכל אופן הדבר נעשה בגלל אדם מסוים שמטרתו לא היתה ישרה הטינה נשאת כלפיו, אכן האחים הקודשים זיככו את רגשותיהם והאמינו בה' בכל ליבם ומוחם ואבריהם, ותוצאת מכירת יוסף היתה בירור לטובה, ואם כן מדוע יוסף טרח להענישם, סוכ"ס רק טוב יצא מזה כפי שהודה הוא בכך.

ב.

ובהקדם, בכל מה שנוגע לפרשיות אלו, ברור הדבר שאין לנו כל מושג והבנה במכירת יוסף, ובמעשיהם של האחים הקודשים ושל יוסף הצדיק. ורק לפי ראות עינינו הדברים הם כמו משל לדבר נעלה יותר, כך כל עניני התורה ופרשיות אלו בפרט צריך להתייחס לדברים במלוא הזהירות, ובידיעה שאין לנו השגה.

ואולי אפשר לומר בזה, עפ"י מה שיש לעיין ביסוד 'אמונת הבהירה', שאומנם כאשר יהודי בחר במשהו מסוים הרי לאחר שהדבר נעשה מתברר שלא יכול היה להיעשות

אחרת, 'שהכל ידוע והרשות נתונה', ואחרי שהדבר נעשה מתברר שידוע היה מראש, וא"כ מה עונש יש לאדם, על חטא שעשה, הרי מתברר לאחר שעשה שלא יכול היה לימנע מכך. ואלא, כותב הבית אברהם בפרשת קדושים 'והתקדשם והייתם קדושים כי קדוש אני' ולכאורה מה הנימוק במה שכתוב 'כי קדוש אני' אדרבה זה אמור להוות מניעה מלהיות קדוש, שהקב"ה הוא קדוש אך אנחנו בני אדם קרוצי חומר מלאי תאוות ומידות רעות וכי זו תביעה להיות קדוש?

אלא שע"ז משיב הקב"ה, 'כי קדוש אני' זה לא נימוק, אלא עובדה, כלומר מטרת עם ישראל זה להיות דבוק בה', כנאמר 'והייתם לי סגולה מכל העמים' הקב"ה בחר בעם ישראל להיות שלו תלא שורה במקום טמא כנאמר כי ימצא בך ערוות דבר ושב מאחריך', ולכן אומר הקב"ה, שמאחר והוא בחר בעם ישראל להיות קרובים אליו, הם צריכים לדעת שזו תהיה התוצאה!

ולצד זאת הם צריכים לדעת, שהוא קדוש, מעתה או שיתאמצו מעל הכוחות הטבעיים שלהם בכדי להיות קדושים, או שיצטרכו להזדכך בגיהנום בכדי לסלק את כל הטומאה והחטאים שלהם בכדי להיות קדושים, אך זו תהיה התוצאה.

ועצה טובה קמ"ל ובחרת בחיים, שמלתכחילה ילכו במסלול של חיים טובים קדושים ורוחניים ולא בחיים טמאים גשמיים שסופם יהיה גיהנום עונשים וצרות.

בדרך זו שמעתי מאת המחנך הדגול הרב יחיאל יעקבזון שליט"א, שלמעשה התקפיד של עם ישראל הוא להרבות כבוד שמים, למען יכירו וידעו כל באי עולם כי אתה הוא האלוקים'. ואם כן לאמיתו של דבר אין לאדם בחירה אמיתית על מעשיו ועל עתיד חייו איך הם יראו. שלכל יהודי שבא לעולם יש תפקיד מסוים בריבוי כבוד שמים בבריאה, ומעתה הדבר הזה ייעשה על ידו או עי"ז שיקיים מצוות או שיעשה עבירות ויקבל עונשים וזה ירבה כבוד שמים, ואם כן הבחירה מה לעשות בפועל אין לה משמעות אמיתית על התפקיד שלו בעולם.

ג.

עפ"ז אפשר לומר, שאומנם המטרה שיוסף יגיע למצרים היתה צריכה להיעשות, כמו"כ שיוסף לא יהיה סך מסוים של שנים לא עם יעקב דבר זה ג"כ היה גזירה מאת ה', וכנראה שכלול בזה היה שיעקב לא ידע מה שלום יוסף. אכן האופן שבו הגיע יוסף למצרים בצורה מבזה כ"כ, ע"ז יוסף 'ציער' את אחיו, כלומר יוסף ידע בוודאות שהוא היה צריך להיות שם וע"ז לא היה לו סיבה להענישם. אכן הוא רצה לכפר להם על הצורה שבה הם גרמו לו להיות במצרים. ואכן מבואר באו"ח שזה היה מטרת יוסף ומחמת 'שהתאפק' ולא גמר לצערם, לא הצליח לכפר להם על כל החטא, ולכן היה את 'עשרת הרוגי מלכות'.

נמצינו למדים מפרשה זו שאומנם על התוצאה של מעשי האדם אומנם אין 'בחירה' שמה שנעשה וקרה היה צריך להיעשות ולקריות, אך הצורה של מה שנעשה האם בצורה טובה ורוחנית או אינה טובה וגשמית, דבר זה נתון לבחירת האדם, ויעזור ה' שנבחר, בטוב, לנו, כל הימים.

פרחים לתורה - כיצד מוכיחין / הרב ישראל חיים בלומנטל, מג"ש בכולל תורת מרדכי

מהי תוכחה?

וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל אָחָיו אֲנִי יוֹסֵף הָעוֹד אֲבִי חַי וְלֹא יָכְלוּ אָחָיו לַעֲנוֹת אֹתוֹ כִּי נִבְהָלוּ מִפָּנָיו
(מה, ג)

אומר על כך מדרש רבה (צג, י): אבא פהן בְּרַדְלָא אָמַר, אוי לנו מיום הדין אוי לנו מיום התוכחה, בלעם חכם של העובדי פוכבים לא יכול לעמד בתוכחה של אתונו, הָדָא הוּא דְכְּתִיב (במדבר כב, ל) הַהֶסְכֵּן הַסְכַּנְתִּי לַעֲשׂוֹת לָךְ כֹּה וַיֹּאמֶר לֹא. יוסף קטנן של שבטים היה ולא היו יכולים לעמד בתוכחתו, הָדָא הוּא דְכְּתִיב וְלֹא יָכְלוּ אָחָיו לַעֲנוֹת אֹתוֹ כִּי נִבְהָלוּ מִפָּנָיו, לְכַשְׁיבּוֹא הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא וַיּוֹכִיחַ כָּל אֶחָד וְאֶחָד לְפִי מַה שֶּׁהוּא, שְׁנֵאמַר (תהלים נ, כא) אוֹכִיחֶךָ וְאֶעֱרָכָה לְעֵינֶיךָ, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה.

והקשה על כך ראש ישיבת מיר הגאון רבי חיים שמואלביץ זצ"ל (נפטר ג' בטבת ה'תשל"ט): היכן הייתה תוכחה בדבריו של יוסף לאחיו, הרי אמר להם רק "אני יוסף העוד אבי חי", ומיד נאמר "ולא יכלו אחיו לענות אותו כי נבהלו מפניו", אשר מזה למד המדרש שהתביישו מתוכחתו, ומה הייתה כאן התוכחה?

אלא, ביאר רבי חיים שמואלביץ, מכאן אנו יכולים ללמוד מהי מהותה של תוכחה! תוכחה איננה דברי כיבושין ומוסר כפי שאנו רגילים לחשוב, אלא תוכחה היא העמדת אדם על טעותו. כאשר אדם מכיר ויודע ומודה שטעות בידו, הרי זה קיבל את התוכחה.

כך כשאמר יוסף לאחיו "אני יוסף" אני אחיכם הקטן שמכרתם אותי לעבד, והנה אני לפניכם מושל בכל ארץ מצרים, בכך נוכחו האחים לדעת כי טעות גדולה הייתה בידם בהעריכם את יוסף שלא כראוי, ובחושבם כי במעשיהם יבטלו את חלומותיו ודבריו, בעוד שבמעשה המכירה הם קרבו את קיום דבריו. זו התוכחה הגדולה ביותר ממנה הם נבהלו ולא יכלו לענותו.

כאן המקום להוסיף את ביאורו של בעל "בית הלוי":

האחים טענו ליוסף, הן אמת שלפי שורת הדין והצדק צריך בנימין להשאר כאן ולהיות לך לעבד, אך מידת הרחמים על אביו צריכה לקלקל את שורת הדין.

ענה להם יוסף: אם כן גם אתם, כשמכרתם אותי, הן אמת שסברתם שעל פי מידת הדין והצדק צריך למכור אותי, אך מדוע אז לא טענתם שמידת הרחמים על אבינו צריכה לקלקל את שורת הדין.

כשהם נעמדו מול סתירה בדברי עצמם, לא יכלו לענותו.

על כל פנים נמצאנו למדים כי מטרת התוכחה צריכה להיות נקייה מנגיעות אישיות
ומטרתה תהיה אך ורק להעמיד את הזולת על טעותו.

שבת שלום ומבורך!

לתגובות: blu.israel@gmail.com

פרפראות באור החיים הק' על הפרשה / הרב מרדכי צבי סלומון, קרית גת

רמז גימטריא לדברי רבינו האור החיים "עוד צל"ד אומרו
באזני אדוני, ורז"ל אמרו שיכנסו דבריו באזניו, וזה דרך דרש"

כתב רבינו האור החיים הקדוש בפרשתנו:

ויגש אליו. צל"ד למה הוצרך לומר ויגש אחר שקרוב אליו היה ומדבר עמו עד עתה, ורז"ל
דרשו יעויין שם דבריהם (ב"ר פ' צ"ב) וצל"ד פשט הכתוב. עוד לא היה צריך לומר
תיבת אליו ומובן הדבר. עוד צל"ד אומרו בי אדוני לא נודע הריצוי למה, ואם לבל יחר אפו
היה לו לאומרו סמוך לואל יחר וגו'. עוד צל"ד אומרו באזני אדוני, ורז"ל (שם) אמרו
שיכנסו דבריו באזניו וזה דרך דרש. ע"כ.

*

והנה יש לרמוז דבריו בדרך הגימטריא:

ולחז"ל דאמרו דיהודה אומר באזני אדני = 748

דשיכנסו דבריו באזניו = 748

וזה בדרך דרש = 748

פתחי מקרא - ליקוטים נפלאים על פרשת השבוע / הרב יאיר רינמן, מו"צ בבית הוראה 'נאות שמחה', מודיעין עילית

פתחי מקרא פרשת ויגש

וְנֹאמֶר אֶל אֲדֹנָי יֵשׁ לָנוּ אָב זָקֵן וַיֵּלֶד זָקְנִים קָטָן וְאָחִיו מֵת וַיּוֹתֵר הוּא לְבָדוֹ לְאִמּוֹ וְאָבִיו
אָהָבוּ (מד, כ)

רש"י כבר עמד על שינוי דבריו, דבתחילה אמר וְהָאָחֵד אֵינְנוּ, והשתא שינה דבר ואמר
וְאָחִיו מֵת, והביא רש"י את דברי הילקוט שמעוני סי' קנ"א, שחשש יהודה שאם יאמר ליוסף
שאחיו עדיין קיים, יאמר 'הביאוהו אצלי' - כפי שאמר להביא אליו את בנימין, ולכן הוציא
דבר שקר מפיו.

והוסיף ע"כ החתם סופר, דיש להסב פירוש דברי יהודה באופן שלא יחשב שהוציא ממש
שקר מפיו, דמאי דקאמר וְאָחִיו מֵת - לא קאי על הַיֵּלֶד זָקְנִים קָטָן, אלא על רישא דקרא
יֵשׁ לָנוּ אָב זָקֵן, ולאב הזקן יש עוד אח מת - שעשיו בחייו קרוי מת, וַיּוֹתֵר הוּא לְבָדוֹ לְאִמּוֹ
- היא רבקה, שבעיני רבקה נחשב עשיו כמת, ויותר לה יעקב לבדו, וְאָבִיו אָהָבוּ לאח המת
הזה, שהרי יצחק אהב את עשיו, כדכתיב וַיֵּאָהֵב יִצְחָק אֶת עֵשָׂו.

*

וַיֵּצֵא הָאָחֵד מֵאֲתֵי וְאָמַר אֶךְ טָרַף טָרַף וְלֹא רָאִיתִיו עַד הַנְּהָה (מד, כח)

כתב החתם סופר לבאר עפ"י הרמז, דמכיון שיצא האחדות והשלום - נטרפה טרף מזונות
של האדם, דמחלוקת אחת דוחה מאה פרנסות!

וזהו הביאור וַיֵּצֵא הָאָחֵד מֵאֲתֵי - מכיון שיצא האחדות מבני ביתי, ואומר וְאָמַר אֶךְ טָרַף
טָרַף - מעתה נטרפה טרף מזונותי, וכפי שפירש רש"י בסוף פרשת מקץ עה"פ וַיֵּאמְרוּ בֵּי אֲדֹנָי
יָרֵד יִרְדְּנוּ בַּתְּחִלָּה לְשֹׁבֵר אֶכְלָל, ירידה היא לנו בארצנו היינו מפרנסים לאחרים עכשיו צריכין
אנו לפרנסתך.

כע"ז כתב גם החת"ס בפרשת וישב, עה"פ וַיֵּאמֶר לוֹ לָךְ נָא רְאֵה אֶת שְׁלוֹם אָחִיךָ וְאֶת
שְׁלוֹם הַצֵּאן וְהַשְּׂבִינֵי דָבָר, כי השלום מרבה שפע וברכה, ע"ד שאמרו חז"ל בגמ' בבבא
מציעא דף נ"ט ע"א, 'אמר רב יהודה לעולם יהא אדם זהיר בתבואה בתוך ביתו שאין
מריבה מצויה בתוך ביתו של אדם אלא על עסקי תבואה שנאמר הַשֵּׁם גְּבוּלְךָ שְׁלוֹם חֶלֶב
חֶטִּים יִשְׁפִּיעַךְ, אמר רב פפא היינו דאמרי אינשי כמשלם שערי מכדא נקיש ואתי תיגרא
בביתא, והיה ברכה מרובה בצאנו של יעקב אבינו, על כי היה שלום גדול בין האחים כולם
- זולת יוסף שהביא את דיבתם רעה, וגם בעיני יעקב אבינו היה רע, על כן אמר לו 'ראה
נא שלום אחיך - הבט וראה רב שלום שבין שארי אחיך, ומזה נולד שלום הצאן, ע"כ גם
אתה השיבני דבר - ולא תשיבני דבה עוד.

*

וְעַתָּה כְּבֹאֵי אֶל עַבְדְּךָ אָבִי וְהִנֵּעַר אֵינָנו אֶתְנֹו וְנִפְשׁוּ קְשׁוּרָה בְּנַפְשׁוֹ (מד, ל)

כתב רבי אברהם בן הרמב"ם, 'קשורה עולה בגמטריא תורה, כלומר שחביב הוא עליו, לפי שהוא מלמדו תורה ואוהב אותו על ענין הלימוד כנפשו'.

*

וְלֹא יָכֹל יוֹסֵף לְהִתְאַפֵּק לְכָל הַנְּצָבִים עָלָיו (מה, א)

יש לתמוה היאך התאפק יוסף עד השתא, ובמשך כל תשע שנות גדלותו - לא שלח להודיע לאביו השרוי בצער גדול, כי הוא חי.

ועי' בפירוש הרא"ש עה"ת (ספר הדר זקנים) שתירץ, שכשמכרוהו אחיו - שתפו גם את יוסף עמהם שלא לגלות הדבר, ואף שהסכים לכך רק מהכרח, כיון שלא מיחה בידם - נכלל עמהם בחרם, ולפיכך המתין עד שבאו כולם, והתירו את הנדר בהסכמת כולם, דכל דבר שבמנין - צריך מנין אחר להתירו.

וכבר עמד על כך גם הרמב"ן בפרשת מקץ (מב - ט), 'יש לתמוה אחר שעמד יוסף במצרים ימים רבים והיה פקיד ונגיד בבית שר גדול במצרים, איך לא שלח כתב אחד לאביו להודיעו ולנחמו, כי מצרים קרוב לחברון כששה ימים, ואילו היה מהלך שנה היה ראוי להודיעו לכבוד אביו, ויקר פדיון נפשו ויפדנו ברוב ממון', וע"כ פירש שמטרתו של יוסף הייתה כדי שיתקיימו חלומותיו, שבתחילה ישתחוו לו כל י"א אחיו בפעם אחת, ושוב ישתחוו לו יחד עם אביו, וזה אי אפשר להיות בארצם, וע"כ סיבב הדברים כך.

שוב הראו לי שבירושלמי בסוף ברכות, אחר 'השמטות מירושלמי' שאסף רבי שמואל שרגא פייגענזאהן, עמד גם הוא על הדברים, וכתב בזה דברים נפלאים, 'לדעתי כל המעשים והתעלולים שבענין זה יסודם העקרי הוא בטעות גדולה שטעה יוסף בסבת מכירתו, כי הוא בצדקתו לא העלה על דעתו כלל שכל עשרת אחיו ירשעון בשביל קנאתם בו רָשָׁע נורא משולש כזה, א שיגנבו נפש וימכרוהו לעבד, ב שיהיו אכזרים נוראים כאלה לעשות רשע נורא כזה לאחיהם בשרם ילד רך וחכם, והשלישית הכי נוראה הנבלה הגדולה לקצר בה יחד גם את שנות חיי אביהם הזקן להעמידו בשכול ואבל נורא כל ימיו ולהורידו אבל שאולה אל בנו אשר נפשו קשורה בנפשו !!! בנבלה נוראה כזו - לא עלתה על דעתו לחשוך את אחיו, אבל הוא חשב בודאי שרק מאת אביו היתה שומה הגזירה הזאת לענשו בממכרת עבד בגלל אשר גבה לבו לחשוב מחשבת מלוכה וממשלה על הוריו ואחיו, עד כי העיז פניו לספר את חלומו זה יליד מחשבותיו (שאינן מראין לו לאדם אלא מהרהורי לבו) גלוי לפני אביו ואחיו, וע"ז גער בו אביו בנזיפה, כי ראה בזה חלול כבודו וכבוד אמו וכבוד אחיו הגדולים, וע"כ צוה אביו לענשו בממכרת עבד מדה כנגד מדה, עבדות תחת ממשלה.

ואחרי כי עברו ימים רבים ואביו לא שלח לפדותו, חשב שאביו לא נתרצה לו ברחמיו עד כה, ועוד יחרה אפו בו, ולכן לא היה יכול להודיע לאביו שעלה לגדולה, כי זה היה נראה כמתגרה באביו לאמר 'על אפך ועל חמתך התנשאתי מעלה, תחת שגזרת עלי להשפילי',

ועאכו"כ שלא היה יכול להרשות את עצמו לראות פני אביו אחרי חשבו כי בקצפו הסתיר פניו ממנו, ולא יתנהו לראות פניו כלל.

ויהי בבואם עשרת אחיו מצרימה חשב אולי יתנחם אביו על גזרתו וישלח את בניו (אלה שמכרוהו) לבקש לפדותו ולהחזירו אליו, וכדי לחקור פיהם ע"ז העליל עליהם לאמר מרגלים אתם, שכדי להתנצל מעלילה זו יהיו מוכרחים להודות על האמת שמטרת בואם לפדות את אחיהם ולא לרגל את הארץ או לשבר אוכל, אבל בראותו אחרי כל החקירות שבאמת לא באו רק לשבר אוכל ולא לפדות את אחיהם, התייאש עוד מרחמי אביו ומראות פניו והשתדל רק לראות את פני אחיו הקטן.

אכן בשמעו אח"כ מפי יהודה את דברי אביו בצערו הגדול, ויצא האָחָד מֵאֶתִי וְאָמַר אֶךְ טָרַף טָרַף וְגו', אז נגלה לפניו טעותו הגדולה, ונוכח שאביו לא ידע כלל ממכירתו וכי יחשב שבנו האהוב טָרַף טָרַף, ואז נכמרו רחמיו אל אביו האומלל אל צערו ואבלו הנורא שנים רבות, ולא יכול להתאפק ויתן תיכף את קולו בבכי והתודע אל אחיו, ומלתו הראשונה היתה העוד אָבִי חַי, ואח"כ מִהָרֹו וְעָלוּ אֶל אָבִי ... רָדָה אֵלַי אֶל תַּעֲמַד... וְהַגִּדְתֶּם לְאָבִי אֵת כָּל כְּבוֹדֵי בְּמִצְרַיִם ... וּמִהָרְתֶּם וְהוֹרְדְתֶּם אֵת אָבִי הַנֶּה, וכל עקרי דבריו הראשונים היו רק על דבר אביו למהרו אליו להחיות רוחו ולראות פניו. ולפלא כי לא קדמני המפרשים הפשטנים בזה.

*

וַיִּשְׁלַח אֶת אָחִיו וַיֵּלְכוּ וַיֹּאמְרוּ אֲלֵהֶם אֶל תְּרַגְּזוּ בְּדֶרֶךְ (מה, כד)

רש"י ביאר את הכתוב בג' אופנים, א לפי פשוטו, ד' לפי שהיו נכלמים היה דואג שמא יריבו בדרך על דבר מכירתו להתוכח זה עם זה ולומר על ירך נמכר', ב אל תתעסקו בדבר הלכה - שלא תרגזו עליכם הדרך, ג אל פסעו פסיעה גסה, ותכנסו לעיר בעוד החמה זורחת. ושני האופנים האחרונים, מקורם בגמ' בתענית דף י' ע"ב, דאיתא התם אֶל תְּרַגְּזוּ בְּדֶרֶךְ אמר רבי אלעזר אמר להם יוסף לאחיו אל תתעסקו בדבר הלכה שמא תרגזו עליכם הדרך ... במתניתא תנא אל תפסיעו פסיעה גסה והכניסו חמה לעיר, אל תפסיעו פסיעה גסה דאמר מר פסיעה גסה נוטלת אחד מחמש מאות ממאור עיניו של אדם, והכניסו חמה לעיר כדרב יהודה אמר רב דאמר רב יהודה אמר רב לעולם יצא אדם בכי טוב ויכנס בכי טוב שנאמר הַבְּקָר אֹר וְהָאֲנָשִׁים שְׁלָחוּ.

וכתב החתם סופר די"ל דכל שלשת הפירושים עולים בקנה אחד, כי רצו האחים לפסוע פסיעה גסה למהר לעלות לאביהם, אלא דחששו שמשום כך יפגע מאור עיניהם, אלא דמבואר בגמ' בברכות דף מ"ג ע"ב, דתקנתו הוא ע"י שמהדר בקדושה דבי שמשו, דהיינו ששותה כוס של קידוש בשבת בלילה, וע"כ יתפלפלו ביניהם אם יש להם דין ישראל ממש - גם בחו"ל, וממילא כשישמרו שבת במצרים - יחזור להם מאור עיניהם, אלא שאם יסכימו להלכה שגם בחו"ל יש להם דין ישראל ממש, א"כ נשא יעקב אביהם ב' אחיות באיסור, ויריבו ביניהם מי הם הנולדים באיסור, אם בני רחל - שנשאת שניה אחר לאה, או בני לאה - כי קידש את רחל בראשונה בעבודת ז' שנים, ובזה תהיה ביניהם מריבה.

וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל רַב עוֹד יוֹסֵף בְּנֵי חַי (מה, כח)

רש"י כבר עמד על תוספת המילה רב, וביאר דפירושו 'עוד', דהיינו עוד שמחה וחדוה הואיל ועוד יוסף בְּנֵי חַי .

ובספר הואיל משה (מת) בחלק באר התורה, כתב לבאר בדרך רמז, דרב - ר"ל עשיו, דכתיב וְרַב יַעֲבֹד צָעִיר, דכשנאבד יוסף היו סבורים שנטרף, ומתוך זה שמח עשיו מאד בדבר, לפי שיוסף היה שטנו של עשיו, וכפי שהביא רש"י עה"פ וַיְהִי כַּאֲשֶׁר יִלְדָה רַחֵל אֶת יוֹסֵף וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל לֵבָן שְׁלַחֲנִי וְיֵלְכָה אֵל מְקוֹמִי וְלֹאֲרָצִי, את דברי הגמ' בבבא בתרא דף קכ"ג ע"ב, 'בעא מיניה ר' חלבו מר' שמואל בר נחמני כתיב וַיְהִי כַּאֲשֶׁר יִלְדָה רַחֵל אֶת יוֹסֵף וגו' מאי שנא כי אתיליד יוסף, אמר ליה ראה יעקב אבינו שאין זרעו של עשו נמסר אלא ביד זרעו של יוסף, שנאמר וְהָיָה בֵּית יַעֲקֹב אִשׁ וּבֵית יוֹסֵף לְהַבָּה וּבֵית עֵשָׂו לְקֶשׁ וגו', וביאר רש"י דאש בלא להבה - אינו שולט למרחוק, וע"כ כששמע יעקב שעוד יוסף קיים, אמר רב - כלומר אמר לעשיו, עוד יוסף בני קיים - ויש לאש להבה, וע"כ אין לך לשמוח.

לתגובות: YR4295@gmail.com

שבט מישראל / הרב ישראל פרידמן, רב קהילת טשארטקוב, מח"ס 'שבט מישראל', מאנשעסטער

תקנת חז"ל לזכור נס חנוכה כל השנה

כאשר בא הזמן להיפרד מהיו"ט של חנוכה נתמלא הלב בגעגועים להמצוה החביבה עד מאוד שזכינו לקיים, וכבר מצפים וממתינים מתי יבוא המצוה לידי עוד הפעם ואקיימנה. אמנם הזכרון של חנוכה אינה מסתיימת עם זאת חנוכה, וכל השנה מוטל עלינו לזכור הנסים והחסדים שעשה עמנו השי"ת ואיך שהוא ית' הציל אותנו מן היוונים.

בפיוט "מעוז צור" אנו אומרים "יוונים נקבצו עלי אז בימי חשמנים ופרצו חומות מגדלי", והדברים מתבארים במגילת אנטיוכוס (פסוק מז) "קם בגריס הרשע ויבא לירושלם בקע החומה וינתק המבוא וישבר במקדש שלש עשרה פרצות, וגם מן האבנים שבר עד אשר היו כעפר ויחשוב בלבו ויאמר הפעם הזאת לא יוכלו לי כי רב חילי ועוז ידי, ואלקי השמים לא חשב כן".

*

י"ג השתחויות להודות על אבדן יון

וכשגברה בית חשמונאי ונצחום תיקנו הפרצות וגדרום ותקיננו חז"ל הודאה מיוחדת על זה, והדברים מפורשים במשנה במס' מדות (ב, ג) "לפנים ממנו סורג גבוה עשרה טפחים, ושלש עשרה פרצות היו שם שפרצום מלכי יון, חזרו וגדרום וגזרו כנגדם שלש עשרה השתחויות".

וביאר הרמב"ם בפירוש המשניות (שקלים ו, ג) "ואלו השלש עשרה השתחויות היו משתחויים אותן אליבא דחכמים כנגד שלש עשר פרצות שפרצום מלכי יון בעזרה, וחזרו בני חשמונאי וגדרום, כאשר יתבאר במדות, וכשהיה אדם מגיע למקום פרצה מן הפרצות היה משתחוה על דרך הודאה". וכן כתב הרע"ב (מדות שם) "וגזרו כנגדם שלש עשרה השתחויות - כשמגיע כנגד כל פרצה ופרצה משתחוה ומודה על אבדן מלכות יון":
ובתפארת ישראל שם כתב "שכל המקיף העזרה בכניסתו לשם כלעיל, כשמגיע נגד המקום שגדרו הפרצה, משתחוה בפישוט ידים ורגלים כדי להודות על אבדן ממשלת יון ובטול גזירותיהן".

ועוד איתא במשנה שם (פר' ב, ב) איתא "כל הנכנסין להר הבית נכנסין דרך ימין ומקיפין ויוצאין דרך שמאל". ובהג' תפארת יעקב על המשניות כתב בטעם הדבר שהיו צריכין להקיף המקדש שעל יד כן הוכרחו לעבור מקום הי"ג פרצות ונתנו הודאה על אבדן ממשלת יון.

והנה תקנה זו של חז"ל להודות על אבדן ממשלת יון ובטול גזירותיהן, לא היה תקנה שהיא מוגבלת רק לבית המקדש ולזמן שבית המקדש קיים, אלא שתקנה זו נוהגת גם בזמן הזה בכל בתי כנסיות, וכן כתב להדיא האליה רבה (ס' מ"ו ס' י) בשם המטה משה וז"ל:

תיקנו רבנן י"ג השתחוואות כמו שהיו במקדש

"מטה משה כתב, ומצאתי שתיקנו רבנן שלוש עשר השתחוואות כמו שהיו במקדש כנגד שלוש עשר פרצות שפרצו יוונים, וכן כתב רבינו אביגדור קרא. מה טובו אוהליך יעקב משכנותיך ישראל. לכן כה אמר ה' הרחקתי בגוים וכי הפיצותם בארצות ואהיה להם למקדש מעט בארצות אשר באו שמה ה' אהבתי מעון ביתיך מקום משכן כבודך. ואני תפילתי לך ה' עת רצון אלהים ברוב חסדך ענני באמת ישעך. אני קראתיך כי תענני הט אזניך ושמע אמרתי אני בצדק אחזה פניך אשבעה בהקיץ תמונתיך. ואני ברוב חסדך אבא ביתך אשתחווה אל היכל קדשך ביראתך. אשתחווה אל היכל קדשך ואודה את שמך על חסדך ועל אמיתך כי הגדלת על כל שמך אמרתך בואו נשתחווה ונכרעה נברכה לפני ה' עושנו. נבואה למשכנותיו נשתחווה להדום רגליו רוממו ה' אלקינו והשתחוו להדום רגליו קדוש הוא. רוממו ה' אלהינו והשתחוו להר קדשו כי קדוש ה' אלקינו. יזכרו וישבו אל ה' כל אפסי ארץ וישתחוו לפניך כל משפחות גוים. כל הארץ ישתחוו לך ויזמרו לך יזמרו שמך סלה. יבושו כל עבדי פסל המתהללים באלילים השתחוו לו כל אלהים אכלו וישתחוו כל דשני ארץ לפניו יכרעו כל יורדי עפר ונפשו לא חיה כל גוים אשר עשית יבואו וישתחוו לך ויכבדו לשמך. הבו לה' כבוד שמו שאו מנחה ובואו לפניו השתחוו לה' בהדרת קודש חילו מלפניו כל הארץ אף תכון תבל בל תמוט, עד כאן:"

הרי שכתב להדיא בשם המטה משה ורבינו אביגדור קרא שהיה אחד הראשונים "שתיקנו רבנן שלוש עשר השתחוואות כמו שהיו במקדש". ודבריו מובאים ביוסף אומץ (ס' רח) "כתוב במטה משה שמצא כתוב לומר י"ג פסוקים שיש בהם לשון השתחוואה כנגד י"ג השתחוואות שהיו במקדש", וכן כתב בפחד יצחק (ערך בית הכנסת השתחוואות) "השתחוואות י"ג יש לומר בבוא אדם לביהכ"כ, מטה משה".

*

ראוי לומר הי"ג השתחויות בספר תהלים כנגד י"ג פרצות

וכבר כתב כן באחד מספרי הראשונים, רבינו מנחם בן רבי יוסף מטרווייש, בספר סדר טרווייש (פר' ט' עמ' יח) "ראוי לומר הי"ג השתחויות שכתב דוד המלך בספר תהלים כנגד י"ג פרצות שנעשו בחיל, והנה לפניך על פי הסדר שהם בספר תהלים וכו' וראוים הם לומר בכל יום אחר ג' פסוקים ראשונים".

ויש להעיר על המטה משה שהביא כאן י"ז פסוקים ולא י"ג פסוקים, ונראה שהמטה משה כלל י"ג פסוקים שיש בהם לשון השתחויה וכדביאר היוסף אומץ, ובנוסף לזה הביא ד' פסוקים שאין בהם לשון השתחויה אבל הרבה נוהגים לאמרם כמו "מה טובו אוהליך יעקב משכנותיך ישראל", "ואני תפילתי לך ה' עת רצון אלהים ברוב חסדך ענני באמת ישעך".

ובשו"ת שיח יצחק (ח"א ס' קג) מהגאון ר' יצחק ווייס הי"ד מווערבוי מביא דברי המטה משה והוסיף עליו "ולפלא בתפלת שחרית שאומרים העקידה אחר ברכות השחר בפסוק ראשון דעקידה יש בו י"ג תיבות. ואח"כ ברייתא דר' ישמעאל ב"ג מדות התורה נדרש,

מזמור שיר חנוכת הבית **שבו י"ג פסוקים**, ואח"כ אומרים ברוך שאמר **שבו י"ג ברוך**, וכנגד זה **י"ג שבחים** שבברכת ישתבח.

והנה השיח יצחק כתב שזה דבר נפלא שיש י"ג פסוקים בפסוק ראשון של העקידה, אבל הוא סתם ולא פירש מה השייכות בין העקידה לי"ג פרצות במקדש, והדבר מבואר בהקדם דברי המאור עינים (סוף פר' מקץ) וז"ל "רמז אברהם אבינו ע"ה שבו לכם פה עם החמור ואני והנער נלכה עד כ"ה הוא כ"ה בכסליו ונשתחווה **כי תקנו י"ג השתחויות נגד י"ג פרצות כו' שרצו לבטל את התורה הנדרשת בי"ג מדות הם הי"ג פרצות** וזהו עד כ"ה הוא כ"ה בכסליו ואז ונשתחווה **שיתקנו י"ג השתחויות ונשובה אליכם** כי מדריגת אברהם ויצחק היה בהתקשרות גדול ואמר להם אתם שבו פה ואני והנער נלכה במדריגה היותר גדולה ונשתחווה כנ"ל שעשו פעולה בעבודתם שלמה ובהתפללם **על הדבר הזה שיהיה נס זה בחנוכה ושיתקנו הי"ג השתחויות הנ"ל** ועוד נעשה לכם פעולה שתזכו לעשות תשובה משבעה מדות רעות וזהו ונשובה לשון תשובה אליכם מה שאצליכם הוא הם השבעה מדות נשובה אותם אל השם":

גודל עבודת השתחוויה

ובספר באר משה מהרה"ק מאזורוב זצ"ל (פר' וירא עמ' תעד) הביא דברי המאור עינים, וביאר את דבריו עם לשון המדרש רבה (בראשית נו, ב) "א"ר יצחק הכל בזכות השתחוויה ואברהם לא חזר מהר המוריה בשלום אלא בזכות השתחוויה ונשתחווה ונשובה אליכם, ישראל לא נגאלו אלא בזכות השתחוויה שנאמר (שמות ד) ויאמן העם וגו' ויקדו וישתחוו, התורה לא נתנה אלא בזכות השתחוויה שנאמר (שם כד) והשתחוויתם מרחוק, חנה לא נפקדה אלא בזכות השתחוויה שנאמר (שמואל א) וישתחו שם לה', הגליות אינן מתכנסות אלא בזכות השתחוויה שנאמר (ישעיה כז) והיה ביום ההוא יתקע בשופר גדול וגו' והשתחוו לה' בהר הקדש בירושלים, בהמ"ק לא נבנה אלא בזכות השתחוויה שנאמר (תהלים צט) רוממו ה' אלהינו והשתחוו להר קדשו, המתים אינן חיינן אלא בזכות השתחוויה שנאמר (שם צה) באו ונשתחוו ונכרעה נברכה לפני ה' עושנו":

ובקדושת לוי (פר' וירא ד.ה. צחוק) ביאר דברי המדרש הנ"ל וז"ל "שהשתחוויה מורה על השפלות מחמת הסתכלות בגדלות מי שהשתחווה אליו מבין שפלות עצמו ובא לאין, ומכח זה נמתקים כל הדינים. ולזה אמר אברהם אבינו עליו השלום לא חזר מהר המוריה שלם אלא בהשתחוויה, כי על ידי שבא לאין חזר לשלום בלי שום פגע כי היה ממתיק מעליו כל הדינים, וכן התורה לא נתנה אלא בהשתחוויה, דהיינו על ידי אין שנתדבקו באין והיו יכולין לקבל את התורה".

וכתב הרה"ק מאזורוב "בא וראה כי משום שזכה אברהם לשלימות מדה זו לפיכך אחרי העקידה שהיתה שיא השלימות של השתחוויה כמבואר, הראה לו השי"ת את ביהמ"ק בהר המוריה (בראשית רבה שם) כי כל תכליתו של המקדש היא ההכנעה בבחינת השתחוויה כמו שנתקן בתפלה ומפני חטאינו וכו' 'ואין אנחנו יכולים לעלות וליראות ולהשתחוות' לפניך וכן 'בנה ביתך כבתחלה והראנו בבנינו וכו' ושם נעלה ונראה ונשתחוו לפניך'.

ולכאורה הרי המצוה היא ראיית פנים בעזרה ולמה אנו מזכירים השתחויה, אלא שמטרת הראיה היא ההשתחויה שהיא שלימות הביטול לפני השי"ת.

*

הכנס למקדש רק להשתחות אין זה ביאה ריקנית

ותמצא שפסק הרמב"ם (פ"ב מהל' ביאת המקדש הל' ד') שמותר להכנס לקודש כדי להשתחוות, ובהגהות התוס' יו"ט שם כתב דכל השתחויה שרי שהיא עבודה, ולמה נחשב לעבודה, אמנם לדברינו הרי זו היא מטרת ביהמ"ק ולפיכך השתחויה שרי, ולכן הראה השי"ת לאברהם שכתוצאה מהעקידה שהיא שלימות ההשתחויה יזכה שיבנה ביהמ"ק במקום זה שבו התעלה לשיא ההכנעה.

וכעת נבין מה שכתב המאור עינים מקץ, שזה שאמרו שפרצו היונים י"ג פרצות במקדש (מדות פ"ב מ"ג) שכונתם היתה למנוע מישראל את י"ג מדות הרחמים, והיינו לפי שהענוה ממתקת את הדינים כמבואר ולפיכך הכניסו בהם מארם חכמתם כדי להכשילם בגאווה וע"י זה יעוררו ח"ו עליהם דין שהרי י"ג מדות של רחמים מכוונים לי"ג מדות שהתורה נדרשת בהן כמו שאמרו (זוה"ק ח"ג ס"ב א') והיונים רצו להרחיקם מהתורה להשכיחם תורתך, ובזה להסיר מהם את הי"ג מדות של רחמים.

אך כשגברה מלכות בית חשמונאי ונצחום בחסד השי"ת עליהם, תיקנו כנגדן י"ג השתחויות שם היינו שלימות ההכנעה שהיא היפוכה של מטרת היונים שהיא גאווה. וכיון שאברהם זכה לשלימות ההשתחויה ענוה, ולפיכך רמז 'ונלכה עד כה ונשתחוה', כלומר מאחר שבכח ההשתחויה שלו זכה שביהמ"ק יהיה במקום זה "עכ"ל הבאר משה.

*

עבודת הדלקת נר חנוכה היא רזא דהשתחויה

ויש להוסיף על זה דגם עבודת הדלקת נר חנוכה היא עבודת השתחויה והדברים מפורשים בספר בת עין (דרושים לחנוכה ד.ה. הנה מצינו) "**בחינת חנוכה הוא רזא דהשתחויה**, כמו שאמר המגיד זללה"ה על פסוק (בראשית כב ה) ואני והנער נלכה עד כה, שהוא מרמז על חנוכה שהוא כ"ה כסליו, ואח"כ ונשתחוה כו', שהוא בחינת השתחואה, כמ"ש במשנה (מדות פ"ב מ"ג) שנתקנו י"ג השתחויות נגד י"ג פרצות שעשה מלכות הרשעה, ולכך מצוה להניחו בתוך עשרה כדי לכרוע, שהוא רזא דהשתחויה":

הרי שבכל פעם שאדם מדליק נרות חנוכה הוא צריך לכרוע ולהשתחות כדי להדליק המנורה שהוא למטה מעשרה טפחים, וכן כתב האוהב ישראל (ד.ה. בעל הניסים) "יש לרמז מליצת חז"ל שאמרו בגמרא ב"מ (נט.) '**איתתך גוצא גחין ולחיש לה' שהוא סוד כוונת הדלקת נר חנוכה**. והמשכיל יבין זה עפ"י מה דאיתא בכתבי האר"י הק' זללה"ה והשל"ה הק' בסוד מצות נר חנוכה למטה מעשרה טפחים עיי"ש והבן":

ואדמו"ר מבוהוש זצ"ל היה רגיל לספר מהרה"ק רבי דוד מטאלנא זצ"ל, שבאחד מימי החנוכה, כשיצא הרבי לברך ברכות ההדלקה פנה לפתע אל יהודי אחד ואמר לו: שמע נא

אתה הלא גבוה ואשתך הינה גוצא, וא"כ איך אתה נוהג כשאתה משוחח עמה, האם אתה מכופף עצמך אליה או שמא היא מגביהה את עצמה אליך. ומבלי להמתין לתשובתו של היהודי החל הרבי לברך את ברכות הדלקת נרות החנוכה. הרי שעבודת נר חנוכה הוא להתכופף כמו שאדם שכופף את עצמו לשמוע דברי אשתו הנמוכה ממנו.

*

י"ג השתחויות המשך לרזא דהשתחויה של נר חנוכה

ובזה מבואר איך שהי"ג השתחויות הם המשך לעבודת ימי חנוכה, שעבודת הדלקת הר חנוכה היא "רזא דהשתחויה" ולכן המנורה היא למטה מעשרה טפחים כדי שיכופף את עצמו אליה, ועבודה זו נמשכת במשך כל השנה, ולכן כתב המטה משה "שתיקנו רבנן שלוש עשר השתחוואות כמו שהיו במקדש", שכל השנה מוטל עבודה של השתחויה וכניעה וכשאנו נכנסים לבתי כנסיות ובתי מדרשות צריך להשתחות ולומר "ואני ברוב חסדך אבא ביתך אשתחוה אל היכל קדשך ביראתך". ובזכות זה נזכה לקיבוץ גלויות וכדברי מדרש רבה הנ"ל "הגלויות אינן מתכנסות אלא בזכות השתחויה שנאמר (ישעיה כז) והיה ביום ההוא יתקע בשופר גדול וגו' והשתחוו לה' בהר הקדש בירושלים".

ובזה נבוא לביאור דברי המטה משה שנקט בפשיטות "שתיקנו רבנן שלוש עשר השתחוואות כמו שהיו במקדש" ולכן "ראוי לומר בכל יום הי"ג השתחויות שכתב דוד המלך בספר תהלים כנגד י"ג פרצות שנעשו בחיל", וכמ"ש רבינו מנחם בן רבי יוסף מטריוויש. ויש מקום לשאול דתינח בשנים אחר נס חנוכה כאשר המקדש היה עומד על תילו, אז מובן הטעם שכל מי שנכנס למקדש ועבר במקום אחד מי"ג פרצות הללו היה לו להודות להשי"ת על אבדן יון ועל הצלת המקדש מידם, אבל מי ייאמר שבזמן הגלות כשאין לנו מקדש עדיין מוטל עלינו תקנה זו להשתחוות ולהודות להשי"ת בכל יום שלש עשר השתחויות.

ונראה לומר בהקדם דבריו הנפלאים של ספר סדר היום שביאר למה אנשי כנסת הגדולה סידרו ברכת מודים מיד אחר ברכת רצה וז"ל: "ענין סמיכות ברכת הודאה לעבודה, שאע"פ שהעבודה נתבטלה וגלינו מארצנו בהיותנו בארץ אויבנו לא מאסנו ולא געלנו להפר בריתו אתנו אלא וירא בצר להם וכו' ויזכור להם בריתו חסדי ה' כי לא תמנו כי לא כלו רחמיו באורך הגלויות והצרות המרובות והוא המקיים אותנו בטובותיו שעושה עמנו ערב ובוקר וצהרים".

הרי גם בזמן שאנו שרויים בגולה תחת ממשלת הגוים מוטל עלינו להודות להשי"ת על כל רחמיו וחסדיו עמנו, וכשאנו אומרים הודאה זו תיקנו לנו חז"ל להשתחוות בתחלת הברכה ובסופה להודות על כל חסדיו, ובפירוש עיון תפלה מביא מספר אבן הירחי שעה"פ (שמואל ב' טז, ד) "השתחויתי אמצא חן בעיניך אדני המלך" תירגם יונתן "מודינא, אשכח רחמין בעיניך רבוני מלכא". ולכן כשאנו אומרים מודים צריכים להשתחוות. והשתחויה זו אנו עושים בכל יום להודות להשי"ת "על ניסך שבכל יום עמנו ועל נפלאותיך וטובותיך שבכל עת ערב ובוקר וצהרים".

*

כשיש לאדם שכל להתבונן רואה תמיד ענין חנוכה

ועל דרך זה איתא בספר גנזי ישראל (חנוכה תרפ"ג) מהאדמו"ר מטשארטקוב זצ"ל שגם אחרי ימי חנוכה שייך תשלומין להיו"ט של חנוכה. דבריו נאמרו בדיוק לפני מאה שנה, לקבוצה של חסידים שנסעו אליו לחנוכה, ומחמת העברת הגבול בין מדינה למדינה איחרו המועד והגיעו רק אחר ימי חנוכה. וכה אמר להם הרבי מטשארטקוב:

"פעם היו החסידים ברוסיה מקנאים בחסידים שבגליציה, על שאינם צריכים לעבור דרך הגבולות בנסיעתם לרובם. לדאבונינו היום יש כבר גם לחסידי גליציה לעבור הגבולות, ומסיבה זו איחרו ובאו רק עתה אחר חנוכה.

"יו"ט יש לו תשלומין כל שבעה' (ר"ה ד:), וכיון ד"חכמים עשו חיזוק לדבריהם יותר משל תורה" (עירובין עז.), **אם כן חנוכה, שהיא מתקנת חכמים, יש לה בודאי תשלומין.**

והנה הנס היה אז, שהמועט נהפך למרובה, וכמו החשמונאים שהיו מתי מעט, ועכ"ז ע"י אמונתם ובטחונם בהשי"ת, בידעם כי ה' איש מלחמה ולאו כחם ועוצם ידם עשו זאת - זכו להתגבר על שונאיהם ולנצחם.

כמו כן צריך כל אחד לדעת, שאף אם המועט שהיה לו נהפך למרובה, אין זה מכחו ועוצם ידו, אלא הקב"ה עשה לו החיל הזה. והנה, **כשיש לאדם שכל להתבונן הרי הוא רואה תמיד ענין חנוכה, רואה תמיד הנסים והנפלאות אשר השי"ת עושה עמנו בכל עת, דהרי מסיבה זו קבעו 'על הנסים' בברכת ההודאה, שנאמר בה "על נסיך שבכל יום עמנו, ועל נפלאותיך וטובותיך שבכל עת ערב ובוקר וצהריים", והיינו שתמיד בכל עת וזמן עושה הקב"ה נסים ונפלאות.**

שימו לב אל הנשמה / הרב נפתלי שמואל רייך,

משפיע דישיבת 'תורת דוד', מונסי ניו יורק

"ועתה אל תעצבו" - כהוראה לדורות

בפרשתנו אנו קוראים על המפגש המרגש בין יעקב ויוסף. לאחר עשרים ושנים שנה של צער ויגון, בהן יעקב אבינו אינו מסוגל להשלים עם הידיעה שיוסף מת, "וימאן להתנחם", מתברר כי אכן "עוד יוסף חי!" והוא זוכה לשוב ולפגוש את בנו מחמד ליבו.

בסיפור הפגישה בין יעקב ויוסף יש נקודה מאוד מעניינת שמפליאה אותי בכל שנה מחדש. כידוע, יעקב היה סבור שיוסף נהרג, מכיוון שהאחים הביאו לפניו את כותנתו כשהיא טבולה בדם. כאשר ראה יעקב את הכותונת, הכירה ואמר: **פְתַנְתָּ בְנִי, חִיָּה רָעָה אֶבְלָתְהוּ, טָרַף טָרַף יוֹסֵף!** (לז, יג). עכשיו מתברר כי כל זה היה 'עורבא פרח', לא מינייה ולא מקצתיה... ולכאורה, היה מתבקש, שרגע לאחר המפגש המרגש, הדבר הראשון שישאל יעקב את יוסף, יהיה: "בני יקירי, ספר לי נא, מה קרה לך באמת???"

אך לא, התורה הקדושה אינה מספרת על שאלה כזאת. בנו יקירו נעלם ממנו למשך עשרים ושנים שנה (!) ויעקב לא שואל אותו כלום על מה שהיה איתו ואיך הגיע למצרים! וכי לא היה ליעקב רצון לדעת מה קרה באמת, ומה עבר עליו בכל השנים האלו?

את אותה תמיהה יש לתמוה גם לגבי יוסף. וכי לא רצה לשתף את אביו בכל המאורעות וכל הני הרפתקי דעדו עליה' במשך כל השנים שהיה בשבי? ודאי כבוד אחיו חשוב לו, אבל בכל אופן, הרי לא מדובר כאן בסתם אירוע, עברה עליו מסכת חיים שלימה של ייסורי גוף ונפש עד שזכה לתפנית הפלאית שהביאה אותו לכס המלכות, וכי לא היה לו חשוב לשתף את אביו בכל מה שעבר?

ולא זו בלבד שיוסף אינו מיזם מעצמו שיחה עם אביו על כל מה שקרה איתו, אלא מצינו בחז"ל (מובא בדעת זקנים מח, א), כי יוסף לא היה רגיל אצל יעקב משום שהיה ירא - שמא ישאל אותו איך ירד למצרים ויאלץ לספר לו את האמת!

וכל זה אומר דרשני. הרי בודאי יעקב הבין כי קרה משהו עם האחים, וגם אם יוסף יספר את כל האמת, לא יחדש וימציא על ידי זה אצבע מאשימה כלפיהם, ולמה אם כן לא יספר לאביו את כל הסיפור?!

*

ונראה, כי התשובה לכך נעוצה בדברי יוסף לאחיו, רגע לאחר הגילוי הנורא של "אני יוסף":

וְעַתָּה אֵל תֵּעַצְבוּ וְאֵל יַחַר בְּעֵינֵיכֶם כִּי מִכְרְתֶם אֹתִי הִנֵּה וְגו' (מה, ה). והמפרשים עמדו על הלשון "ועתה", מה משמעותה כאן [ראה מה שכתב האור החיים הקדוש ליישב שאלה זון]. כמו כן, מצינו שהמילה הזאת חוזרת על עצמה מיד לאחר מכן: **וְעַתָּה לֹא אֶתֶם שְׁלַחְתֶּם**

אֲתִי הִנֵּה פִי הַאֲלָקִים (שם ח). וכן להלן (נ, כא) בעת שמרגיע יוסף את האחים לאחר מיתת יעקב, נאמרה הלשון: **וְעַתָּה אֶל תִּירָאוּ**, וצריך ביאור, מה פשר ריבוי השימוש במילה זו בהקשר זה?

והנה, אמרו חז"ל (ב"ר בראשית כא): **אֵין וְעַתָּה - אֶלָּא תְּשׁוּבָה!** משמעות הדבר מבוארת בספרי חסידות, כי יסוד התשובה הינו עזיבת החטא (רמב"ם הלכות תשובה ב, ב), והכוונה אינה רק לעזיבתה בפועל, שהרי זה פשיטא שכל עוד האדם עסוק בעבירה אין שייך שיעשה תשובה, אלא הכוונה לעזיבת החטא במשמעות עמוקה יותר: שידחיק את מחשבת החטא והמעשה שעבר, עד שיוציאו לגמרי ממחשבתו - כאילו לא היה!

טבע האדם, שאם נכשל באיזה ענין, הריהו חושב על הדבר תמיד. כל הזמן חוזרות בראשו מחשבות כגון: "למה עשיתי כך?!", "ואם רק לא הייתי עושה את זה... וכו'" - נושא הכישלון מעסיק את מוחו ולבו ולא נותן לו מנוח. בפרט כאשר יש לאותו כישלון כל מיני השלכות קשות. אבל יסוד התשובה הוא **"שיעזוב החוטא חטאו ויסירו ממחשבתו"** (לשון הרמב"ם שם). שלא יחשוב על החטא שעבר ולא יתעסק עמו כלל ויגמור בדעתו: **ועתה!** - מעתה הריני מתחיל חיים חדשים, מה שהיה - היה, וזהו!

ולמה באמת חשוב כל כך להתנתק מזיכרון העבירה, הרי לכאורה ככל שיזכור האדם מה שעשה ותהיה חטאתו לנגדו תמיד, יוסיף בתשובה ובמעשים טובים לכפר על העוון ויתקרב אל ה' ביתר שאת וביתר עוז? התשובה הפשוטה לכך היא, שכאשר האדם 'יטחן' שוב ושוב את נושא העוון שעבר, הרי לא רק שלא יתחזק מזה אלא שזה גם יביא אותו לעצבות ורפיון ידיים ח"ו, ובסופו של דבר, זה רק יגרום לו לשקוע יותר בחטא!

אבל יש בזה עוד נקודה: הקב"ה לא ברא את העולם כדי שאנשים יסבלו בו! הרמח"ל (דרך ה' ח"א, פ"ב, ועל דרך זו בעוד ראשונים וספה"ק) כותב: **"תכלית הבריאה היא להיטיב מטובו יתברך לזולתו!"**. אדם ששרוי בעצבות וסובל מתסכולים ובלבולים בעקבות החטאים שעבר, הריהו סותר את תכלית הבריאה! זה לא רצון ה'! הקב"ה ברא את העולם להיטיב לברואיו - כדי שיהיה לנו טוב! נכון, צריך להתחרט על העבירה ולעשות תשובה, אבל יחד עם זה, צריך לדעת להמשיך הלאה! לאחר התשובה והחרטה, צריך לשים מכסה על שערי הלב ולא לחשוב על זה יותר. להתמקד ב'להבא', ולהתקדם הלאה במסלול החיים.

*

זהו ביאור הלשון "ועתה" שהרבה יוסף הצדיק להשתמש בו בהרגיעו את אחיו על מעשה המכירה.

לאחר שהתוודע יוסף אל אחיו, הם לא ידעו איפה לשים את עצמם מרוב צער ובושה! וכפי שמעיד הכתוב: **וְלֹא יָכְלוּ אָחָיו לְעֲנוֹת אֹתוֹ פִּי נְבִיאָהּ לְמַפְנֵי (מה, ג). אבל יוסף ידע שרגשות הצער והבושה האלו, הם ללא תכלית. הרי מה ייצא להם מזה? שום דבר טוב לא יצא מכך שיתעצבו על מעשה המכירה! לכן אמר להם: "ועתה אל תעצבו וכו'". אל תתעצבו על מה שהיה, אלא תתמקדו ב"ועתה!", תחליטו שאתם מתחילים עכשיו התחלה חדשה! תעזבו את כל החשבונות של העבר ותשקיעו ב'מכאן ולהבא'!**

אחר כך, כשפנו לעלות אל אביהם, אומר להם יוסף: "אַל תִּרְגְּזוּ בְּדַרְךְ" (מה, כד). רש"י מסביר: לפי שהיו נכלמים, היה דואג שמא יריבו בדרך על דבר מכירתו, להתווכח זה עם זה ולומר: על ירך נמכר, אתה ספרת לשון הרע עליו וגרמת לנו לשנאתו. גם כאן רואים את אותו רעיון. יוסף יודע כי האחים לא יצליחו כל כך מהר לצאת מהטראומה שעברה עליהם, וכי רגשי החרטה והבושה עלולים להביא אותם להאשים האחד את השני ולהיגרר למריבה, לכן חוזר יוסף ומזהיר: אל תרגזו בדרך! תסגרו חזק את התיק הזה. מה שהיה היה! יותר אין לדון בנושא ואין לדשדש בו. זהו! זה נגמר!

*

ההוראה הזאת - "אל תרגזו בדרך!", היא הוראה נצחית שקוראת לכל אחד מאתנו. כולנו צריכים לשנן לעצמנו שוב ושוב: "אל תרגזו בדרך!". אל תתרגזו ואל תאבד את שלוות הנפש שלך בדרכי החיים שאתה עובר, בגלל חשבונות כאלו או אחרים. לא באנו לעולם הזה בשביל לחיות חיי מרירות ועצבות, בשביל להסתובב עם רגשי כעס ותרעומות בלב. ואין זה משנה אם אלו באים אלינו בעקבות מעשים שאנחנו עשינו או שבאים בעקבות מעשים שאחרים עשו לנו. בכל מצב צריך לדעת להביט קדימה ולהמשיך הלאה - "ועתה אל תעצבו!".

והנה, לא תמיד זו משימה פשוטה להתנתק ממחשבות שליליות ורגשות אשמה שיש לנו כלפי עצמנו או כלפי אחרים. ישנם מצבים בהם אנו מרגישים שאנחנו פשוט לא מסוגלים להשלים עם המציאות שלנו... אך כאשר נתבונן בדברי יוסף, נגלה כי מלבד עצם ההוראה של "ועתה אל תעצבו", הוא גם מדריך אותם ומוכיח להם את אמיתות ההוראה. ואלו הם דבריו שיש בהם הדרכה לשעה ולדורות - - -

*

בדבריו המרגיעים של יוסף אל לאחיו, הוא מצביע על שלש נקודות שבגללן אין להם להתעצב על המכירה:

(א) כִּי לְמַחִיָּה שְׁלַחְנִי אֶלְקִים לְפָנֶיכֶם. כִּי זֶה שְׁנַתִּים הָרַעַב בְּקָרְבַּ הָאָרֶץ וְעוֹד חָמֵשׁ שָׁנִים וְגו' (שם, ה-ו).

(ב) וַיִּשְׁלַחְנִי אֶלְקִים לְפָנֶיכֶם לְשׁוֹם לָכֶם שְׂאֵרֵיט בְּאָרֶץ וּלְהַחִיֹּת לָכֶם לְפָלִיטָה גְדֹלָה (שם, ז).

(ג) וְעַתָּה לֹא אַתֶּם שְׁלַחְתֶּם אֹתִי הִנֵּה כִּי הֵאֱלָקִים וְגו' (שם, ח).

הנקודה הראשונה - "כי למחיה שלחני אלקים לפניכם" - הינה התועלת הגשמית שיצאה מהמכירה. תועלת שגם השכל האנושי מבין ורואה אותה בעיניים: עתידים להיות עוד חמש שנים של רעב בארץ, והרי רק בזכות מעשה המכירה יש מי שיכלכלם בימים הקשים האלו.

גם בחיינו הפרטיים, פעמים רבות, אם רק נפתח את העיניים, נראה בעצמנו את התועלת שיצאה לנו מכל מיני מקרים קשים, שחשבנו כי הם לרעתנו ולפי האמת היתה מונחת בהם

תועלת עצומה.

סיפר לי חבר, שבחנוכה הוא התפלל מנחה בבית כנסת כלשהו, וכפי שנהוג במקומנו, הילדים הסתובבו בין המתפללים עם קופות הצדקה של ה'חיידר' לבקש תרומות. לפתע הוא מבחין בילד קטן שבוכה בכיות נוראות. הוא ניגש לאביו של הילד ושאל אותו למה הילד בוכה, אולי אפשר לעזור במשהו? האבא צחק וענה לו, "יהודי אחד רצה לתת תרומה לילד. הוא לקח מידי הילד את הקופה, הוציא משם שלש מטבעות של רבע דולר והכניס במקומם שטר של דולר. הילד הקטן, שאינו מבין בערך של כסף, חשב לתומו שהאדם לקח לו מהקופה מבלי להחזיר תרומה הוגנת, לכן הוא בוכה..."

הקב"ה נותן לנו מתנות בלי סוף, אבל מה אנחנו רואים? את מה שהוא לוקח!...
לפעמים, כל מה צריך זה פשוט לפתוח את העיניים! לצאת מן הצמצום שאנו שרויים בו!
או אז נראה כמה דולרים מכניס לנו הקב"ה תמורת המטבעות הקטנים שהוא לוקח...
*

הנקודה השניה - "וישלחני אלקים לפניכם" - היא כנגד התועלת הרוחנית שיצאה מהמכירה. עם ישראל התעתדו לגור במצרים מאתיים ועשר שנה, איך יוכלו לשרוד כזו גלות ארוכה ב'ערוות הארץ' ולא לאבד את קדושתם?

לשם כך היה צריך את מעשה המכירה, להכשיר את הקרקע על ידי יוסף הצדיק. בזכות זה שיוסף עמד בניסיון והחזיק בעוז באמונתו שם בערות הארץ, ניתן הכח לבני ישראל שלא יאבדו כולם את מעלתם וקדושתם במהלך שנות גלותם הארוכות במצרים. רק בזכות המכירה נשארה מהם 'שארית', הלוא הם החמישית מבני ישראל שיצאו ממצרים, שהיו ראויים לקבל את התורה. בשונה מהתועלת הראשונה, זוהי תועלת רוחנית שלא ראו אותה בעיני בשר, רק היו צריכים להאמין בקיומה.

על דרך זה, פעמים רבות, איננו יכולים לראות את התועלת שמצמיחה לנו הצרה, אבל עלינו להאמין כי בודאי ישנה איזו תועלת והכל לטובה.

חז"ל אומרים (ז"ח בראשית): **אֵין לָךְ עֵשֶׁב וְעֵשֶׂב מִלְמֶטָה שְׂאִין עָלָיו מְלֶאךָ מְלֶמְעָה שְׂמֵפָה אוֹתוֹ וְאוֹמֵר לוֹ גָּדֵל.** את הפריחה שמביאה המכה לא רואים מיד, אבל המציאות היא שהמכה מביאה לגדילה.

הדבר דומה לילד קטן שקם באמצע הלילה בוכה וצורח "כואבות לי הרגליים!", אמו מנסה להרגיע אותו: "אלו בסך הכל כאבי גדילה, זה סימן שאתה גדל, הכל בסדר..." בדרך כלל הילד לא נרגע מהדיבורים האלו, הוא מדי קטן להבין. עכשיו כואב לו והוא לא רואה איך פתאום הוא צומח... אבל אנחנו כן צריכים להפנים את הנקודה הזאת - שכל כאב, כל צער, מהווה כאבי גדילה. אלו מכות מהמלאך שמכה בנו ואומר לנו "גדלו!".

שמעתי מאחד הדרשנים, שאמר על מה שמכנים "צער גידול בנים", כי העולם אינו יודע איפה להניח את ה'פסיק', ולפי האמת צריך להטעים כך: צער גידול, בנים! כלומר: הצער שיש לנו מהבנים, זהו צער הגידול שלנו! אנחנו גדלים מהצער הזה.

זה נכון לגבי צער גידול בנים, ונכון גם לגבי כל צער ועגמת נפש שאנו עוברים, הם כולם כאבי גדילה. ואמנם איננו רואים את התועלת הזו בעיניים בשעת מעשה, אבל אם נכיר ונאמין בכך באמת, הרי כי אז נוכל לשמוח לא רק עם חצי הכוס המלאה שבידנו, אלא אף עם חצי הכוס הריקה - מתוך ההכרה שכוס היגון גם היא כוס ישועות! אלו בסך הכל 'כאבי גדילה', והכל לטובתנו.

*

הנקודה השלישית - "ועתה לא אתם שלחתם אותי הנה" - היא יסוד הכל: לדעת כי הכל מאת ה'. הן כאשר זוכים ורואים את תועלת הצער והצרה בעיני בשר, והן כאשר התועלת מוסתרת מאתנו ואינה נראית לעיניים, תמיד צריך לדעת כי "מאת ה' היתה זאת". אף אחד לא יכול להכות בנו, ואף אחד לא יכול לעשות לנו שום דבר כי אם ה' לבדו! ממילא, מה יש לנו להתרעם על פלוני או על אלמוני, או אפילו על עצמנו... הרי לא האיש הוא המכה, ולא האיש הוא העושה, הכל זה הקב"ה! והוא לבדו עשה ועושה ויעשה לכל המעשים!

יוסף הצדיק לא החזיק מעולם שום טינה בלב כלפי אחיו, וכדבריו הנוראים של האור החיים הקדוש על הפסוק "אני יוסף אחיכם": "סמך לומר 'אחיכם' - אשר מכתם, לומר, שאפילו בזמן המכר לא כהתה עין האחוה ממני". ולכאורה יפלא הדבר, איך שייכת מציאות כזאת שלא תכה עין האחוה ויאהב את אחיו בשעה שהללו עושים לו עוול שכזה שאין להעלות על הדעת? אלא, כי יוסף כלל לא ראה את ידי אחיו במעל. "ועתה לא אתם שלחתם אותי הנה!" זה לא הם! אמנם לעיני בשר נראה היה שהם הפועלים את המכירה, אבל האמת היא כי האלוקים! - הכל משמים, והוא זה שעושה את הכל.

זו לא עבודה פשוטה שנקל לנו לאמץ. טבעו של אדם, שברגע שמישהו פוגע בו, הריהו נכנס מיד למצב של מגננה. כל פגיעה ולו הקלה ביותר מביאה את האדם לחוש איום על כל המציאות שלו, והוא נכנס לפאניקה כזאת שכלל אינו מסוגל עוד לחשוב ביישוב הדעת. אבל עלינו לדעת את האמת, כי כאשר אנו כועסים על מי שמרגיז אותנו או מתעלל בנו, יש בידנו טעות יסודית, כי זה לא הוא! האיש הזה הוא בסך הכל שליח מהקב"ה, הוא התגלמות של המלאך שמכה באדם ואומר לו "גדלו!". וזוהי העבודה שלנו, להחזיר את הענין הזה עמוק עמוק בתודעה שלנו, עד שלא תיוותר בלבנו שום טענה או טרוניה כלפי שום בריה.

*

ידוע המעשה המובא בפירוש המשניות להרמב"ם (אבות פ"ד מ"ד), ששאלו אחד מחשובי החסידים "איזה יום הוא ששמחת בו יותר מכל ימריך?", והשיב החסיד "יום שהייתי הולך בספינה, והיה מקומי בפחות שבמקום הספינה... והיו בספינה סוחרים ובעלי ממון... ואחד מאנשי הספינה קם להשתין, ואהי נקל בעיניו ונבזה... והשתין עלי... וחי השם לא כאבה נפשי למעשהו כלל... ושמחתי שמחה גדולה כשהגעתי לגבול שלא יכאיבני ביזוי החסר ההוא ולא הרגישה נפשי אליו!".

נראה כי דרגה כזאת של ביטול וענווה, שייכת רק כאשר יש באדם אמונה כה בהירה, עד

שברור לו בתכלית הבהירות כי לא האיש הוא שעושה, אלא אך ורק הקב"ה בעצמו!

*

ואמנם, כאן נשאלת השאלה: נכון, במעשה המכירה היה ענין של הטבה, אם מצד "כי למחיה שלחני אלוקים", או כדי "לשום לכם שארית בארץ", אבל מאידך, אם נתבונן במעשה של מכירת יוסף, הרי זהו לכאורה האסון הגדול ביותר בהיסטוריה של עם ישראל. בזהר הקודש (ז"ח פרשת וישב) מבואר כי כל גזירת הגלות שנגזרה על עם ישראל באה בעקבות מכירת יוסף. כל הצרות שקרו לעם ישראל משך כל הדורות, שורשן נעוץ במכירת יוסף. מבהיל לחשוב על זה. ברגע הנורא ההוא, כאשר האחים מכרו את יוסף לעבדות, נחתם דינם של כלל ישראל לכל הדורות. כל הייסורים, כל הנהרות הרבים של דם ודמעות שנשפכו מבני ישראל משך אלפי שנים, תלויים ועומדים במעשה מכירת יוסף! גם הריגתם הנוראה של עשרה הרוגי מלכות הייתה כפרה על עוון מכירת יוסף. וכי שייך שלא להתעצב על מעשה כזה? איך אפשר לומר על מעשה נורא כזה "ועתה אל תעצבו" ו"אל תרגזו בדרך"?

לולא דמסתפינא, אולי אפשר לומר בזה, על פי מה שכתב רבינו בחיי בטעם הדבר שנענשו עשרה הרוגי מלכות לכפר על מכירת יוסף, שזאת מפני שהאחים הקדושים לא ביקשו במפורש מיוסף שיסלח להם. ועל עבירות של בין אדם לחברו, אין לאדם כפרה עד שירצה את חברו ויאמר לו בפה מלא: "סלחתי!".

ולכאורה, למה באמת לא ביקשו האחים מחילה? ונראה לבאר זאת על פי דברי המדרש (ב"ר ק, ח) שלאחר שחזרו למצרים אחרי הלווייתו של יעקב, קרו שני דברים שגרמו לאחים לחשוב כי יוסף כועס עליהם: א) שלא זימן אותם לסעודה. ב) בדרך חזרה למצרים עברו ליד הבור שלתוכו זרקו אותו, ויוסף הלך והציץ באותו הבור. מחמת שני דברים אלו, חשבו כי יוסף שומר עליהם טינה בלבו וירצה להשיב להם על הרעה שגמלוהו. משום כך שינו מפני השלום, ושלחו שליח לומר ליוסף שיעקב ציווה לפני מותו: **פֶּה תֹאמְרוּ לְיוֹסֵף אֲנֵא שְׂא נָא פֶשַׁע אֲחֵיךָ וְחַטָּאתָם כִּי רָעָה גַמְלוּךָ וְגו' (נ, יז).**

אבל באמת - אומר המדרש - יוסף התכוון רק לשם שמים. מה שלא זימן לסעודה, היה משום שחשב שאינו בדין שישב למעלה מיהודה שהוא מלך, ולמעלה מראובן שהוא בכור. ומה שהציץ באותו הבור, היה כדי לברך "ברוך שעשה לי נס במקום הזה". ויוסף, כאשר ראה שהאחים חושדים בו שהוא כועס עליהם, כאב לו הדבר, וכלשון המדרש: **"אָמַר, כִּן אֲחֵי חוֹשְׁדִין אוֹתִי?!"**

יוסף הצדיק היה בדרגה שהיה מסוגל להניח את כל הפרשייה הקשה מאחוריו. אחר שהסתיים הענין - יותר לא חשב על זה, ואפילו עם יעקב אביו לא דיבר מזה! אבל האחים עצמם לא הצליחו להתנתק מזה לגמרי. באיזשהו מקום, הם חשו תמיד רוגו ועצבות על מה שקרה. הפצע המדמם אף פעם לא הגליד אצלם. ומאחר והם עצמם לא התנתקו מזה, חשבו שבודאי כך גם אצל יוסף, ולכן חשדו בו שירצה לנקום בהם, ומשום כך גם לא היו מסוגלים לבקש ממנו מחילה בפה מלא...

אילו היו מאמצים את דברי יוסף "ועתה אל תעצבו" באופן טוטלי, והיו מסירים מלבם לגמרי את כל רגשי הכאב והתסכול על מה שקרה, או אז היו מסוגלים לבקש מחילה בפה, והיו משיגים שלום אמיתי. אבל מאחר ולא הגיעו לזה, אף פעם לא נתאחה הקרע לגמרי, ונשאר פירוד-מה בין האחים, וכתוצאה מכך הגיעו הגלויות.

*

זהו מסר חשוב מאוד שאנו לומדים מפרשתנו: **ועתה אל תעצבו!**

כל התיקים הכואבים שאנחנו נוצרים בלבנו - עלינו לסגור הרמטית! את כל החשבונות הקשים שיש לנו כלפי אחרים וכלפי עצמנו - להתנתק מהם לגמרי!

יעקב אף פעם אינו שואל את יוסף מה קרה, וגם יוסף אינו מעוניין לספר מה שקרה. שנים של צער, שנים של סילוק השכינה, שנים של "וימאן להתנחם", והם לא מדברים מזה! למה? כי זה לא משנה! איזה טעם יש לחיות עם משקעי העבר? מה יואיל ומה יציל לדשדש בבוץ זה? ובפרט כאשר הרי מאמינים ויודעים כי הכל לתועלת! מה זה משנה איך קרה מה שקרה, הרי יש בורא שמנהיג את העולם, והכל נעשה על ידו להביא לתכלית הטוב.

הלקח הזה הוא קריטי עבורנו לחיים, כי רק כאשר אנו מסוגלים לפרוס כיסוי מעל כל מיני דברים שקרו וקורים לנו, להתנתק מהפרשיות הכואבות שעברנו מתוך ידיעה שהכל משמים, ושאף אחד אינו יכול להזיק לנו או לגרום לנו שום קושי מלבד הקב"ה שחפץ בטובתנו, רק אז נוכל לחיות במצב של רוגע פנימי ושלוות נפש.

וזה לא קל... השכל התחתון מושך אותנו תדיר לתוך מערבולת של מחשבות מסוג 'מה קרה' ו'איך קרה?', אנחנו חייבים הסברים, לקבל התנצלויות... אבל אם נשכיל בדבר, נכיר איך כל מקרה בו אנחנו מאותגרים על ידי הזולת, הוא הזדמנות בשבילנו להכיר את הגדלות הפנימית שאנו רוכשים, להתנער מעל רגשות הכאב והצער ולהחליט: "ועתה!", מה שהיה היה, ממשיכים הלאה!

ואז - "אל תעצבו", נזכה למדת השמחה! לחיים שלווים של רוגע פנימי, ללא צער ורוגז.

בעזרת ה' יתברך!

*

לתגובות: a0527151544@gmail.com

ניתן להאזין לשיעורים (באנגלית) בקו "חזק" של "חפץ חיים הריטג' פאונדיישן" שלוחה

1 - 5

בארץ הקודש: 03-929-0707 | בארה"ב: 845-356-6665 או 718-258-2008 | באנגליה: 44-

203-375-1580

שמחת אלעזר / בעקבות הגאון רבי שמחה (בן הגה"ק רבי אלחנן הי"ד) וסרמן זצ"ל, ראש ישיבת אור אלחנן, מגדולי דורו וממערורי תנועת התשובה.

בעריכת ה' מ"צ גולדבאום, עורך ספרי קובץ פרשיות, קובץ מאמרים ושמחת אלעזר

תורה לפני סיני מניין?

וַיִּשְׁלַח אֶת אַחִיו וַיֵּלְכוּ וַיֹּאמְרוּ אֲלֵהֶם אֵל תְּרַגְּזוּ בְּדֶרֶךְ (מה, כד)

"אמר להם אל תתעסקו בדבר הלכה (תענית דף י ע"ב). 'אלהם אל תרגזו'. בגימטריא זהו אל תדברו בהלכה" (בעל הטורים)

וַיֵּרָא אֶת הָעֲגֻלוֹת אֲשֶׁר שָׁלַח יוֹסֵף לְשֵׂאת אֹתוֹ וַתְּחִי רוּחַ יַעֲקֹב אֲבִיהֶם (מה, כז)

"סימן מסר להם במה היה עוסק כשפירש ממנו, בפרשת עגלה ערופה, זהו שאמר 'וירא את העגלות אשר שלח יוסף' ולא אמר 'אשר שלח פרעה'" (רש"י)

וְאֵת יְהוּדָה שָׁלַח לְפָנָיו אֵל יוֹסֵף לְהוֹרֹת לְפָנָיו גִּשְׁנָה (מו, כח)

"לתקן לו בית תלמוד שמשם תצא הוראה" (רש"י מהמדרש)

תרי"ג מצוות

שאלה: אנחנו יודעים שיש אנשים שלמדו תורה לפני מתן תורה. מניין היה להם את התורה?

תשובה: צריך לדעת שלמרות שיש תרי"ג מצוות, בעצם אין לנו תרי"ג מצוות היום. יש מצוות שמוגבלות לזמן מסוים או לאירוע מסוים. למשל, המצוה לגרש אשה ("כִּי יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה וַבְּעֻלָּהּ וְהָיָה אִם לֹא תִמְצָא חַן בְּעֵינָיו כִּי מִצָּא בָהּ עֲרֹת דְבָר וְכָתַב לָהּ סֵפֶר פְּרִיִּתּוֹת" וגו' - דברים כד, א) היא רק אם אדם צריך לגרש את אשתו [וביותר מצות חליצה וייבום תלויות בפרטים רבים והן נדירות]. כמו כן יש מצוות שנוגעות רק לבעלי שדות או פרדסים. מי שאין לו שדה או פרדס אין לו אפשרות לקיים את המצוות האלו. למעשה, אפשר לקיים בזמן הזה רק מאתיים ושבעים מתוך השש מאות ושלוש עשרה מצוות.

שבע מצוות בני נח

מהיום שנברא אדם הראשון ועד למתן תורה בהר סיני היו שבע מצוות. מצוות אלו מחייבות את האנושות כולה. כמובן שהיו צריכים ללמוד אודות מצוות אלו כדי לדעת כיצד לקיים אותן. מצוות אלו ניתנו לאדם הראשון. אנחנו קוראים למצוות אלו "מצוות בני נח" משום שלאחר המבול לא נשאר זכר מאדם הראשון מלבד בני נח. מצוות אלו מחייבות את כל העולם.

תורה לפני סיני מניין?

ואלו הן: א. איסור עבודה זרה. ב. איסור קיללת ה'. ג. איסור שפיכות דמים. ד. איסור גילוי עריות. ה. איסור גזל. ו. איסור אבר מן החי [צער בעלי חיים. מותר להשתמש בבעלי חיים אבל אסור להתאכזר אליהם]. ז. למנות דיינים.

את המצוות האלו היו חייבים ללמוד ולקיים כבר מזמנו של אדם הראשון. הקב"ה הורה לאדם הראשון את שבע המצוות האלו. כבר אז היו לומדים את המצוות האלו.

אברהם אבינו חיפש "מנהיג" ומצא "בעלים"

אבל יש דבר נוסף: המדרש (בר"ר לט, א) אומר אודות אברהם אבינו, "משל לאחד שהיה עובר ממקום למקום, וראה בירה אחת דולקת. אמר, 'תאמר שהבירה זו בלא מנהיג?'. הציץ עליו בעל הבירה, אמר לו, 'אני הוא בעל הבירה'. כך לפי שהיה אבינו אברהם אומר 'תאמר שהעולם הזה בלא מנהיג?', הציץ עליו הקדוש ברוך הוא ואמר לו 'אני הוא בעל העולם'".
זה מעניין מאוד. אברהם אבינו חיפש "מנהיג", אבל התגלה לו ה"בעלים" - בעל הבירה.

כאשר אדם משתדל להבין ההבנה מתגלית אליו

על כל פנים רואים כאן שאם אדם משתדל, מחפש, ומתאמץ בכל כוחו להבין ולהשכיל, התשובה מתגלית אליו. לפני מתן תורה אברהם אבינו השתדל בכל כוחו לפענח ולהבין מהו הכח שעומד מאחורי כל היקום, מאחורי כל הבריאה. ואף יותר, אברהם אבינו השתדל להבין ולפענח לא רק מה עומד מאחורי הבריאה, אלא להבין גם מה הן ההדרכות וההנחיות של אותה הישות עבירו, כיצד להתנהג בעולם.

חיפוש הייעוד והמטרה

זה צריך להיות מובן מאליו - שמוכרחים לדעת כיצד להתנהג. ניתן להיווכח בכך כאשר מתבוננים בהתנהגות של ילדים. ילדים מסוגלים לעשות כל מיני דברים מבלי להעלות על דעתם את הנזק שהם עלולים לגרום לעצמם ולסביבה. מבוגרים בדרך כלל פחות מזיקים מילדים. מדוע? כי כאשר מבוגר רואה משהו הוא מבין מה התפקיד והייעוד של הדבר, והוא נזהר לא לקלקל ולהרוס אותו או לגרום נזק על ידי שימוש לא נכון בו. אבל ילד, שלא מבין את התפקיד והייעוד של דברים, חושב שכל דבר הוא משחק או צעצוע. לכן הוא עלול לגרום לסכנה, לנזק ולהרס.

זהו מִשָּׁל מההוויה של ילדים, אבל את הנמשל כולנו צריכים ללמוד. יש כל כך הרבה דברים בטבע העולם שהאדם יכול למשש אותם, לגעת בהם ולהשתמש בהם, והוא עלול להתייחס לכל דבר כאל צעצוע או משחק. אך לפני שמשתמשים בדברים חשוב לדעת מה התפקיד של הדבר, לאיזה שימוש או תועלת הוא נועד, כדי להימנע מסכנה, מנזק ומהרס.

אברהם אבינו חיפש "מדריך" לשימוש מושכל בעולם

לכן מוכרח להיות שיהיה לבני אדם הוראות כיצד להתנהג כאן בעולם. וזה מה שאברהם אבינו חיפש: מדריך לשימוש נכון בעולם. אברהם אבינו לא רצה לגרום נזק לעצמו או לבריאה מחמת חוסר ידיעה של התפקיד והייעוד של דברים.

תורה לפני סיני מניין?

לכן אברהם אבינו חיפש "מנהיג" - שיגלה לו כיצד להתנהג בעולם. אך הציץ עליו "בעל הבירה" ואמר לו, "אני לא רק 'מנהיג'. אני 'בעלים'. העולם הוא שלי!".

נמצא שמימי אדם הראשון היו הוראות כיצד להתנהג בעולם.

התורה היא השרטוט והתוכנית של העולם

בנוסף: "אֶסְתַּבֵּל בָּהּ בְּאוֹרֵייתָא, וּבְרָא עֲלֵמָא". הקב"ה "שירטט" את העולם בהתאם לתורה. התורה היא השרטוט והתוכנית של העולם. כלומר, העולם הוא העתק (רפליקה) של התורה והתורה היא העתק (רפליקה) של העולם.

תורה היא ה"מדריך" לשימוש נכון בעולם

בדיוק כמו שיש מדריכים למוצרים, אם המדריך הוא טוב הוא מסביר גם את המנגנון של המוצר ולא רק כיצד להשתמש בו. ה"מדריך" כיצד להשתמש בעולם הוא התורה. אם לומדים את התורה מגלים כיצד להשתמש בעולם. (כמה זמן צריך ללמוד כדי לגלות את המטרה של כל דבר בעולם? אני לא יודע. עדיין לא למדתי מספיק... אבל אני כבר למדתי מספיק כדי לדעת שהתשובות נמצאות בתורה).

אברהם למד תורה מהעולם. שלמה למד את העולם מהתורה

אבי מורי זצ"ל (הגה"ק רבי אלחנן הי"ד) היה אומר שהיו בעולם שני אנשים [שהשיגו שני דברים - התורה והעולם, דבר מתוך דבר, אך כל אחד בתהליך הפוך]. אברהם אבינו ידע את כל התורה והוא חי על פי התורה. שלמה המלך ידע את כל מה שיש תחת השמש - את כל העולם כולו. ואבי מורי זצ"ל הוסיף: "אברהם אבינו למד את התורה מהעולם. ואילו שלמה המלך למד את העולם מהתורה".

לכן אברהם אבינו היה יכול ללמוד את התורה מתוך התבוננות בעולם, מתוך התבוננות בבריאה.

מסורת מאדם הראשון

אך גם בלי זה, הייתה מסורת מאדם הראשון אודות השבע מצוות בני נח. יתכן והמסורת הייתה אודות כל התורה כולה. אני מסופק בזה.

אולם למרות שהדורות הראשונים למדו את כל התורה, עדיין לא היה חיוב לשמור תרי"ג מצוות. תרי"ג המצוות התחילו להיות מחייבות רק במתן תורה בהר סיני. לפני זה היו חייבים רק בשבע מצוות. ליהודים - לפני מתן תורה - היו שמונה מצוות. השבע מצוות הכלליות, ובנוסף עליהם גם מצוות ברית מילה שניתנה כבר לאברהם אבינו.

תא שמע / הרב שמעון גרינפעלד, הר יונה

יעקב לא הפסיק באמצע קריאת שמע כדין 'שואל מפני היראה'

וַיֵּאָסֶר יוֹסֵף מִרְפַּבְתּוֹ וַיַּעַל לְקִרְיַת יִשְׂרָאֵל אָבִיו גִּשְׁנָה וַיֵּרָא אֵלָיו וַיִּפֹּל עַל צַוְאָרָיו וַיִּבְכֶּה עַל צַוְאָרָיו עוֹד (מו', כט)

פירש"י: אבל יעקב לא נפל על צווארי יוסף ולא נשקו, ואמרו רבותינו שהיה קורא את שמע.

והנה בשו"ע (סימן סו ס"א) נפסק דין הפסקה באמצע קריאת שמע: ובאמצע, שואל בשלום מי שהוא ירא ממנו, כגון אביו או רבו, או מי שהוא גדול ממנו בחכמה וכ"ש מלך או אנס, ומשיב שלום לאדם נכבד ואפילו באמצע הפסוק, חוץ מפסוק שמע ישראל בשכמל"ו שלא יפסיק בהם כלל, אם לא מפני מי שירא שמא יהרגנו.

מדוע לא הפסיק יעקב לכבוד יוסף כדין שואל מפני היראה

וכתב הטורי זהב (סימן סו סק"א) וז"ל, ועל פירוש הרא"ש קשה לי ממה שמצינו גבי יעקב כשבא אליו יוסף לא הפסיק בקריאת שמע כמו שכתב רש"י בחומש, והרי מצינו במקום אחר שחלק לו כבוד בשביל המלכות כדכתיב ויתחזק ישראל, ופרש"י מכאן שחולקין כבוד למלכות, ואם כן למה לא הפסיק בשמע בשבילו. וי"ל דבפסוק הראשון היה עוסק, ובו אין מפסיקין כמו שכתב השו"ע כאן (ס"א).

וכן כתב גם בביאור הגר"א, שהערה מקור לדברי המחבר דאסור להפסיק בפסוק ראשון דשמע, מהא דמצינו שלא הפסיק יעקב בעת שקרא קר"ש, והיינו דלכאורה תקשי למה לא הפסיק כמו שהקשה הט"ז, ולזה יישב דבפסוק ראשון אסור להפסיק בכל גווני, ובוה איירי גבי יעקב שלכן לא הפסיק.

אף שרש"י בא ליישב למה לא נפל יעקב על צווארי יוסף, ועל זה תירץ שהיה קורא את שמע, ונפילה ונשיקה אינו הפסק בדיבור, ולכאורה היינו מכח הא דאיתא בגמ' (יומא יט:): ונפסק בשו"ע (סימן סג ס"ז) 'הקורא קריאת שמע לא ירמוז בעיניו ולא יקרוץ בשפתיו ולא יראה באצבעותיו', אכן עי' בריטב"א (יומא שם) והביאו הכף החיים (סימן סו סק"ז) דגם בזה נאמרו דיני שואל מפני היראה ומשיב מפני הכבוד כמו בהפסק ע"י דיבור, ולכן כתבו הט"ז והגר"א שהיה בפסוק ראשון.

*

ברכי יוסף בשם אחד קדוש: 'מי אמר שהיה בפסוק ראשון דוקא'

מאידך חזינן בברכי יוסף (יו"ד סימן רמד סק"א) הביא תשובת אחד קדוש, דבשעת התפלה אין לקום בפני ת"ח, והוכיח הדבר 'והראיה מיעקב אבינו, שהיה קורא את שמע ולא נשק לבנו ליוסף, ומי אמר שהיה בפסוק ראשון דוקא'. והברכי יוסף דחה דבריו וז"ל, ומאי דמייתי

מיעקב אבינו שהיה קורא שמע ומי אמר שהיה בפסוק ראשון, אין צורך להשיב, ומי שמע כזאת היש בזה הרואה מאן דמייתי ראייה לדינא מכח מי אמר, והרי יד הדוחה נטויה לדחות, ואם כה יאמר דוקא פסוק שמע ישראל היה אומר והיה מיחד יחוד עליון וקדוש כרוב גדול, וכבר אמרו בברכות דף כ"א דהעוסק במעשה מרכבה אף ליהא שמייה רבא אינו פוסק. הרי דאף הברכי יוסף לא ברירא ליה דיעקב היה אומר אז פסוק ראשון, אלא כלפי הראייה שהביא אותו גדול דחה שאין להוכיח מכח מי אמר, אבל הכרח שהיה בעת פסוק ראשון, זאת לא היה לו.

ומעתה שוב קשה קושיית הט"ז, מדוע לא הפסיק יעקב להשיב שלום ליוסף כדין מפסיקין מפני הכבוד למלך, דהא חזינן שנהג בו יעקב כבוד מצד מלכותו. וכבר הארכנו בזה במאמרינו אשתקד בכמה אנפי.

*

במלך איכא דין יראה, אבל כבוד הוא רק מצד כבוד הבריות

ונראה לומר עוד, דהנה באשר לשלמה (ח"ג סימן מד) כתב לבאר גדר דין כבוד מלכות, שדרשו חז"ל (סנהדרין כב.). שתהא אימתו עליך, דהיינו חיוב יראה דווקא, אבל אין חיוב כבוד למלכות, ומה שמצינו כבוד מלכות אינו אלא מגדר כבוד הבריות כמו שחייב בכבוד כל אדם, רק שהמלך כבודו חמור יותר משאר בני אדם לכן חיוב כבוד הבריות במלך חמור טפי, אבל מצד המלכות אין חיוב כבוד אלא יראה דווקא, עיי"ש מה שביאר בזה.

ומדוייק היטב לפי זה מה שהקשה הט"ז קושייתו לשיטת הרא"ש בלבד דסבירא ליה שמפסיקים למלך מפני היראה, דלכאורה גם על הרמב"ם שאין משום יראה במלך ישראל, אבל עכ"פ היה לו להפסיק מצד משיב מפני הכבוד דזה נאמר גם במלך ישראל, נוכ"כ הפרי מגדים דלהרמב"ם הרי זה בכלל מפני הכבוד, ואם כן היה להט"ז להקשות גם להרמב"ם למה לא השיב יעקב מפני הכבוד.

ולאמור לא נאמר במלך שום דין כבוד כלל, אלא דין מורא בלבד, לכן אין מקום להקשות רק על הרא"ש דסבירא ליה דשייך במלך דין שואל מפני היראה דאם כן היה ליעקב להפסיק, אבל להרמב"ם לא קשה מידי, דלא נאמר במלך דין כבוד אלא מגדר כבוד הבריות, על כן לא הוצרך יעקב להפסיק באמצע קריאת שמע מפני הכבוד.

*

במשנה למלך לא נאמר חיוב מורא לכן לא הפסיק יעקב

ומעתה יש לומר בדעת הברכי יוסף ודעימיה, דסבירא ליה דכל חיוב יראה שנאמר במלך היינו במלך עצמו, אבל המשנה למלך שהוא עכ"פ כפוף למלך לא שייך בו חיוב יראה, וכל מה ששייך אצלו כבוד מלכות הוא מחמת כבוד הבריות החמורה במלך יותר משאר בני אדם, ואף במשנה למלך שייך בו כבוד הבריות יותר, ולכן כיבדו יעקב ליוסף לחלוק כבוד למלכות דהיינו מגדר כבוד הבריות.

אבל לעניין הפסק בקריאת שמע שהיא מפני היראה, לא נאמר במשנה למלך חובת יראה, ולכן לא הותר לו להפסיק באמצע קריאת שמע אף שלא בפסוק הראשון דווקא.

תבונות שורש - הארות בפרשה על פי שורשי התיבות / הרב אשר זאב שרייבר, מח"ס תבונות כפיו, תבונות מועד

ארץ 'גשן' ורמזיה

וַיִּגַשׁ אֵלָיו יְהוּדָה (מד, יח). וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל אָחָיו גָּשׁוּ נָא אֵלַי וַיִּגָּשׁוּ (מה, ד). וְאֵת יְהוּדָה
שָׁלַח לִפְנֵי אֶל יוֹסֵף לְהוֹרֵת לִפְנֵי גִשְׁנָה וַיָּבֹאוּ אֶרְצָה גִשְׁן (מו, כח)

וברש"י פרשת וירא (יח, כג) כתב: "ויגש אברהם - מצינו הגשה למלחמה (ש"ב י יג) ויגש יואב וגו', הגשה לפיוס ויגש אליו יהודה, והגשה לתפלה (מלכים א' יח לו) ויגש אליהו הנביא".

על השורש 'גש' כתבנו כבר בס"ד בשנה שעברה, ביארנו שמהפסוקים נראה ששורש זה מופיע כאשר יש איזה חשש מההתקרבות, אלא שבכל זאת מתחזקים, דוחים את החשש, וזהו אכן ההסבר למה מצינו כן במלחמה ופיוס ותפלה, כי במלחמה יש חשש שינוצח, ובפיוס יש חשש שלא יצליח לשכנע ועל כן צריך מאד להיות זהיר בדבריו, ובתפלה יש חשש שהדברים לא יצאו מתוך לבו, אלא מהשפה ולחוץ, ואולי גם ישכח שעומד לפני המלך. וגם בעניננו ב'ויגש אליו יהודה' היה צריך הגשה, כי היה חשש שלא יקבל את הטענה, יטען שוב ש'יקוב הדין את ההר', אך בכל זאת יהודה התחזק וניגש.

*

וכעת רצינו להוסיף בזה דברים ולהתייחס לשם של 'ארץ גשן', שיש בו צליל שהוא מקום של 'נגשים', אולי הוא אף מקום שתכונתו מסייעת לאדם להיות 'נגש', וראיתי מובא מ'חוקרי-ארץ' שהאזור של 'ארץ-גושן' היה מקום ישוב מחודש במצרים, והתחדש בזמן שבאו ישראל לשם, ויתכן, שיוסף הכין ובנה עיר חדשה ומיוחדת 'במיטב הארץ' לבני משפחתו העתידיים לבוא אליו [כאשר הבין מתוך חלומותיו] - אחוזה מיוחדת ב'ארץ מצרים', והנה שם מצויים כל 'בני ישראל' עם ה'בית תלמוד' של יהודה, ורק יוסף אינו מתגורר שם, נותר ב'ארץ מצרים', אולם את קביעות שם המקום המתאר את מטרת המקום זהו שם שמסתבר שנקבע על ידי יוסף, וצריך להבין מהו העומק המסתתר בכל הענין הזה.

ומבואר בפסוק יא שהאחוזה שהתיישבו בה היתה ב'ארץ רעמסס', ורש"י מפרש שם ש'ארץ רעמסס' היא [חלק] מ'ארץ גשן', וכן כתב גם האבן עזרא בפסוק א' ש'ארץ גשן כלל וארץ רעמסס פרט'. וגם הענין הזה של 'ארץ רעמסס' טעון ביאור.

ומבואר גם ש'בארץ גושן' לא ישבו מצריים, שהרי יוסף אומר לאחיו: "וְהָיָה כִּי יִקְרָא לְכֶם פְּרֹעָה וְאָמַר מֶה מַעֲשִׂיכֶם: וְאָמַרְתֶּם אֲנִשֵּׁי מִקְנֵה הָיוּ עֲבָדֶיךָ מִנְעוּרֵינוּ וְעַד עַתָּה גַם אֲנַחְנוּ גַם אֲבֹתֵינוּ בְּעִבּוֹר תִּשְׁבוּ בְּאֶרֶץ גִּשְׁן כִּי תוֹעֵבַת מִצְרַיִם כָּל רְעָה צֹאן", מבואר שבארץ גושן לא היו מצריים המתעבים 'רועי צאן'.

גשנה - להורות

בני ישראל יש להם תפקיד ותכלית עולמיים, מצפים לזמן של התיקון השלם, של 'מְלָאָה הארץ דעה את ה', וכל זמן שהם בגלות ומיצרים המפריעים להם לעבוד אך ורק את ה', והם בבחינת 'עבדי פרעה' [או 'עבדי אחשורוש'], וכדי לשרוד את קושי מצב המיצרים הזה מחד, ואת הייחול הארוך לזמן התכלית והשלמות מאידך, צריכים הם לתכונה נפשית של 'נגשים' - להיות אנשים העסוקים ב'מלחמה' עם הסביבה המצירה להם, ב'תפלה' להשם שיצילם ויושיעם, וב'פיוס' לא רק כדי להתפשר עם הצרים אותם, אלא אף עם עצמם, להרגיע את הכאב והמצוקה הנפשיים.

זוהי ההוראה של יוסף המלמדת כיצד שורדים את הגלויות, להסכים להיות 'נגשים', להסכים לחיות בחששנות שמא יקלקלו ויתרחקו מהעתיד המקווה והמושלם, ולהתמודד ולהשתדל לבטל את החשש, וכך תמיד יהיו גם חוששים וגם מתעסקים להרגיע את החשש. ויהודה הוא המפעיל את ה'בית תלמוד' של 'גשנה', אולם הבחירה הזו לדור ב'ארץ גשן' זוהי בחירה של יעקב עצמו, הוא השולח את יהודה גשנה, והוא אשר מיד בהגיעו למצרים דורך על אדמת גשן, יוסף צריך לנסוע לפגוש אותו שם. כנראה, יעקב כבר בירר או ידע ברוח קדשו שיש במצרים מקום מושב חדש שעדיין לא מתגוררים בו מצריים, ובחר לגור רק שם, להיות בתוך המיצרים, אבל לא להידחק בתוכם, למצוא מקום ואוירה ה'גואלים' מעט מהמיצרים שסביב...

כי היה אפשר לחשוב שאם העבודה של הגלות היא להיות במצב של 'נגשים', אם כן אפשר להתערב ממש בין העמים... אבל אין זה נכון, כי במצב זה יכולים להתערב בהם עד שישכחו שעליהם להיות במצב של 'נגשים'...

רע-מסס

אפשר גם לחשוב שהעבודה להיות 'נגשים' הינה להתעסק בהשתדלות להשגת נוחיות וחיים טובים, לחשוש מעול מסים וכדומה, ולהתפלל על כך, וכן להילחם ולהתפייס וכו', ולכן מלמד אותנו יוסף, שלא זו המטרה והתכלית של ארץ גשן, אלא צריך להרגיש שאנו כבר במיטב הארץ, השגת הארציות איננה מה שצריך להטריד אותנו, ונקודת העבודה היא להיות ב'ארץ רעמסס' - רע-מסס - למוסס את הרע, להחליש אותו, להקטין אותו שיהא כמו מס, דהיינו, שאם צריך בעולם הזה להתפשר עם הרע, יתנו לו אחוז מועט כמו 'מס', ואשר זהו אחוז שמבקשים ומשתדלים להתחמק ממנו ולהיפטר ממנו...

ובקיצור, יש לנו מצב של 'מצרים-גשן-רעמסס', שכאשר יהודי מצוי במיצרים וגלות, ההגשה שלו, דהיינו התפלות והמלחמה וההשתדלות יהיו ביצירת גבולות השומרות ומבדילות אותו מהרע.

עץ יוסף ועץ יהודה

אבל יוסף נותר במצרים, כי יש שני סוגי עבודות, יש עבודה לשמור על הקיים, לשמור על הגבולות, לשמור על ההבדלה מהעמים, ויש עבודה של איבוד הרע, למחותו ולמוחקו, לא

ארץ 'גשן' ורמזיה

להתבדל מהעמים אלא להיכנס לתוכם ולהתעסק לאבד את הרע מהעולם, וזהו הכח של יוסף שהוא שטנו של עשו - 'בית יוסף להבה ובית עשו לקש', זוהי העבודה שעשה יוסף שצוה למצרים למול את עצמם, הגלה אותם ממקום למקום שלא ירגישו עליונים מעל אחיו.

ולכן מובן מה שהגאולה ממצרים היתה בשני שלבים, עצם היציאה היתה מחמת 'שלא שינו את שמם ולבושם ולשונם', וזהו הענין של 'גשן ורעמסס'. והשלב השני היה קריעת ים סוף שהיה בזכות 'ארונו של יוסף', כי בקריעת ים סוף לא היה ענין להתבדל ממצרים שכבר התבדלו מהם, אלא הענין היה לאבד את מצרים מהעולם, וזהו הכח של יוסף.

*

וכידוע בדרכי העבודה יש את הדרך של יוסף, ויש את הדרך של יהודה, ולפי המבואר יהודה הוא מדת המלכות המעצבת גבולות, שומרת על הגבולות, ולכן אותו שלח יעקב לפניו להורות גשנה, כי הוא המורה את דרך ההגשה לעבודה הזו, גם ב'ויגש אליו יהודה' הענין שלו היה שבנימין יוכל לחזור לגבולו של האבא, לא יתערב במצרים.

ואילו יוסף הוא 'מדת היסוד' והכח שלו הוא כח של התעוררות והשפעה, לתקן עולם במלכות שד"י, שכל העולם יהא שייך אל הטוב.

*

שני הבחינות הללו מצויים בתוככי כל אחד ואחד, כי מצד אחד יש לאדם שאיפה והתעוררות לגדול יותר ויותר, להיות גם משפיע לאחרים, להאיר את הארץ והדרים עליה, זה מגיע מהבחינה של 'יוסף'. ומצד שני רוצה אדם לשמור על כל המעלות וההשגות שיש לו כבר, להמשיך להיות מושלם בהם, לא להתחמק מהם, וזה מגיע מהבחינה של 'יהודה'.

ובגליון הקודם ביארנו שב'נר חנוכה' יש ענין לעצור את השוטטות בשאיפות המתרחבות, ולהתמקד להשתלם בכל הענינים הפשוטים שהוא כבר מוכשר להם, גופו ומצבו תואמים להם, נוחלים אותם, וזה כמו שביארנו בגליון שלפניו, ש'נר חנוכה' שלהבה פסולה בו, הענין שלו הוא 'בית יעקב אש', להאיר את האור הפשוט והטבעי של בית יעקב, לשמור על האש הזו מהרוחות, גם את האור הזה צריך לפרסם, אין זה פרסום של מלחמה עם החושך, אלא פרסום המפרסם את היופי והשלמות של הגבולות הקיימים, של כל הטוב והיושר והאושר המצוי בהם, בחינת 'ועליך יזרח ה'... והלכו גוים לאורך', ובמסכת בבא בתרא (עה, א) אמרו חז"ל על שארית עורו של לויתן - 'פורסו הקדוש ברוך הוא על חומות ירושלים וזיוו מבהיק מסוף העולם ועד סופו, שנאמר: והלכו גוים לאורך ומלכים לנוגה זרחך', מבואר שהאור יזרח מ'חומות ירושלים', דהיינו, מהגבולות והשמירה על החומות.

אבל יש גם עבודה של יוסף, אולי היא עבודה של 'משיח בן יוסף', לא להיות אור מאיר, אלא להיות להבה יוקדת המבערת ומכלה את כל הרע, יוצאת ונלחמת להאיר את האור...

ועשיתם לעץ אחד

ובספר תבונות מועד (בעניני 'נעילה' ו'והשענא רבא') ביארנו את הנודע שיש 'חומת ציון' ויש 'חומת ירושלם', שהענין של חומת ירושלם הוא חומה כפשוטה, חומה של התבדלות, והענין של חומת ציון [גמטריא 'יוסף'] הוא חומה של שנאה, כמו שמעמידים על החומות - שומרים מזוינים המלאים בשנאה כנגד האויבים המבקשים לפרוץ ולחבל כרמים, וצריך את שני סוגי השמירה, כי ללא השונאים הללו, יכולים לבוא אויבים ולפרוץ פרצות, וכמו שעשו היונים, והנס של חנוכה שנאמר עליו 'ועוררתי בניך ציון על בניך יון' אכן החל במלחמת שנאה, אבל לאחר המלחמה חזרו למצב של שמירה על הקיים, להאיר את הקיים, וכן יהא לעתיד שכידוע משיח בן יוסף הוא המכין את 'כסא דוד', כי יוסף גמטריא ציון והוא עם הלהבה שלו יבער את עשו, ואחר כך יוכלו להאיר את חומת ירושלם שהיא עיר המלוכה של דוד, ולכן 'חנוכה' הוא 'ערכתי נר למשיחי'.

והנה האריז"ל אומר ש'חומת' [ציון וירושלם] הוא אותיות 'חותם', כי חותם אותם כדי לשמור על פתח ולוודא שלא יגעו בו זרים, ומתי שיש 'דין' - השאלה היא מה ישאר במקומו ומה יאבד, והחותם קובע מה ישאר במקומו, ובחנוכה שיש הארה גדולה של אמונה בעולם, יש דין כמה יתפשט האור הזה, כי כאשר צריך אור של שמירה של 'בית יעקב אש', אם יתעסקו יותר מדי עם להבה של יוסף, נמצאו מתרחקים מחומות ירושלם, ומאבדים את השמירה הזו, ולכן צריכים להפסיק את המלחמה ולחתום את גבול הקדושה, וזה נרמז ב'חותמו של כהן גדול', שמיד שהפסיקו את המלחמה, מצאו שמן להדליק בו יום אחד בלבד, לרמז, שצריך לשמור על הקיים, להסתפק גם באור של יום אחד בלבד, אבל היות שגם האש הקטנה של חומת ירושלם יכולה להמשיך אור מזמין ומקרב, לכן דלק השמן שמונה ימים, הראה שיש לו התמשכות.

ואולי מה שכתבו בספרים הקדושים שיש בחינת 'חתימה טובה' בזאת חנוכה, ענין החתימה הזו היא שגם יהודי שכבר נחתם לחיים, עדיין יש 'דין' כמה החיים טובים הללו ועבודתם יאירו את אור ה' כלפי עצמו וכלפי חוץ, כמה התלהבות ושמחה של מצוה יאירו ממעשיו ומחיייו, וממילא גם עם חלילה בימים נוראים נחתם מישוהו לכל מיני מצבים של חשיכה - כאשר מגיע החותם של חנוכה יכול לזכות שחלק החיים שזכה בו יאיר ויבטל את כל החשיכה.

וזהו הענין של אותיות 'גשנה' הכתוב גם על הדריידל-סביבון, שיהודי צריך להסתובב בתוך חומה של 'נגשים', לשמור על החומות של כל הטוב שיש לו כבר - על ידי מלחמה ופיוס ותפלה, ולא די בזה, אלא יאיר את העבודה הזו, יזכור שכל העבודות הללו יכולים להיות מתוך אור ומתוך שמחה של מצוה ושלמות הדבקות, והמלחמה והפיוס והתפלה צריכים להיות גם לשמירה על האור הזה, וזהו הרמז במה שאמר יוסף 'גשו נא אלי ויגשו', כי יוסף כולו להבה והארה, הורה לאחיו שצריכים לגשת אליו, לקחת ממנו את הלהבה המתחסדת ולהאיר עמה את העבודה התמימה.

*

ובהפטורה נאמר שיתאחדו עץ יוסף ועץ יהודה, 'ועבדי דוד נשיא עליהם' - כי הנה כל ספר תהלים של דוד המלך ע"ה כולו 'הגשה' לפני ה', כולו מלא בשלשה ענינים אלו של 'תפלה, פיוס ומלחמה'...

ובימים הללו שאחר חנוכה כאשר מתקרבים לימים שתרגמו את התורה ליונית וירדה חשיכה לעולם, צריכים לזכור שנחתמנו בחותם של אור, ואפשר וצריך לשמור על האור, להמשיך להאירו... והנה תגיע הפרשה הסתומה של 'ויחי יעקב בארץ מצרים', הפרשה של נחשכו עיניהם ולבם... ומיד אחריה יתחיל חומש הגאולה ב'ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה' שהוא סופי תיבות 'תהלים' להורות שבספר תהלים נמצא את 'ארץ גשן' ואת 'ארץ רעמסס' אשר יאירו את חשכת הגלות בעריכת נר לבן ישי משיחך.

*

תבונות ההלכה - ענין 'זאת חנוכה' והמשך

ידוע מה שמובא בספר הקדוש 'בת עין' שהחתימה של ימים נוראים נעשית ב'זאת חנוכה', ולכן הרבה מתעסקים בתפילות וסגולות ביום זה, כעין עבודה של ימים נוראים.

אך הנה הספר הקדוש הנזכר מציין שכן כתוב 'בכתבי האריז"ל' אולם לא מצאנו כן בכתבי האריז"ל, וכמדומה שגם בספרי הבעש"ט והמגיד לא מופיע הענין הזה, ורבים תמהים שהרי בזה"ק וכתבי האריז"ל מבואר שביום הושענא רבא שולחים את הפתקאות החתומות, וביום שמיני עצרת מקבלים אותו וכו' כנודע, ואם כן מה שייך לומר שיש איזה חתימה חדשה בזאת חנוכה, וכאילו עדיין אפשר לשנות את הגזר דין.

ובספר תבונות מועד ביארנו שהחותם של ימים נוראים קובע לכל אחד גם את העבודה שלו לשנה החדשה, ולפעמים מתוך תשובה בוחר אדם לעצמו עבודה שאינה נכונה לו, ואחר שמתנסה ורואה שאינו מצליח בזה ומצד שני רואה הצלחות בעבודות אחרות, עליו להבין שכנראה בפתקא שלו נתנו לו הצלחה בעבודות אחרות, ועליו לעשות חנוכה הבית לעבודות הללו, והיות שיש זמן לבירור ממילא אין יכולים להעניש אדם על שאינו מקיים את חובתו בעולמו עד זאת חנוכה.

ובמאמר שלפנינו כתבנו מהלך אחר בזה, שהחותם של חנוכה הוא על האור מצוה ותורה שיזרח מהעבודה שלו, וכמבואר לעיל.

ורציתי רק לתת סמך ומקור לחידושו של ה'בת-עין' מדברי האריז"ל, ואשר מתוך מקור זה כתבנו את המהלך הנזכר לעיל.

כי הנה בשער הכוונות (יו"כ דרוש ה') מבאר שכאשר יש בחינת חותם ואז הוא זמן של התעוררות דין וחתימה, ומקשה שם שבכל יום בסדר העבודה יש הארה של בחינת 'חותם' ולמה אין דין בכל יום, ומתרץ שאותו החותם אינו הארה ישירה ממקור הדין, וידוע שהאור של חנוכה הוא אור גבוה המאיר ישירות ממקור הדין [של 'בני בינה'], ובהכרח שהאור הזה גורם דין וחתימה. כך כתבתי ממה שראיתי מקופיא ולכאורה, אבל בעוה"ר אין לנו עסק בנסתרות, והעיון הוא למצוא איזה הארה בדרכי העבודה.

תשובות הגר"ח פנינים מתורת רבינו מרן שר התורה הגר"ח קניבסקי זיע"א (שעדיין לא נדפסו) / הרב אהרן הלוי גרנדש מח"ס תשובות הגר"ח

שו"ת בפרשת ויגש

מי היה הגבור יהודה או בנימין

ש.ל ויגש מ"ד ל"ג. פרש"י וז"ל, ישב נא עבדך וגו'. לכל דבר אני מעולה ממנו לגבורה ולמלחמה ולשמש עב"ל, הנה להלן מ"ז ב' פרש"י דלהמדרש רבה בנימין נמנה עם אחיו הפחותים לגבורה, ולהגמרא בנימין נמנה עם אחיו הגיבורים ע"כ, ולהגמרא קצת צ"ב מה נשתבח יהודה בגבורה והרי סוף סוף גם בנימין היה גבור.

ת. הוא גבור מכולם. לא לב

*

מדוע הוצרך יעקב לק"נ סאה של יין ישן

ש. ויגש מ"ה כ"ג. ולאביו שלח כזאת עשרה חמרים נשאים מטוב מצרים ועשר אתנת נשאת בר ולחם ומזון לאביו לדרך. פרש"י וז"ל, שלח כזאת. כחשבון הזה ומהו החשבון עשרה חמורים וגו' עכ"ל, ובחומשים הישנים הוסיפו כאן בזה"ל: רצונו שמלת כזאת המיותרת ובכ"ף הדמיון מורה על כי מעולם לא שלח לו עשרה חמורים וי' אתונות רק ה"ק קרא ולאביו שלח בעגלות כזאת וגו' כלומר כחשבון הזה שהוא משא י' חמורים וי' אתונות, והשתא א"ש דלא מצינו נכתב אלא וירא את העגלות ולא שום חמורים ואתונות וק"ל.

ל ע"ע תשובות לפרשת ויגש בספרנו תשובות הגר"ח ח"א תשובות מ"ז - מ"ט יעו"ש.
לא היינו שגם בין הגיבורים יהודה היה גבור מכל הגיבורים.

לב בעזה"י אמרנו להביא בזה דבר נחמד שכתבנו בסיעתא דשמיא בספרנו מאור אהרן על התורה: ויגש מ"ז ה'. ויאמר פרעה אל יוסף לאמר אביך ואחיו באו אליך. צ"ב דלעיל בכל המקומות כתיב באו אלי. וי"ל דהביאור בזה הוא כך: דבתחילה אמר פרעה להם (מ"ה י"ח) וקחו את אביכם ואת בתיכם ויבאו אלי וגו' וכונת פרעה היתה שיבואו לצרכו וצורך מדינתו. (ועי' להלן תשובות הגר"ח ח"ב בפ' בשלח ודוק). וכשהגיעו למצרים רצה יוסף להצילם מכונת פרעה ולכן אמר להם (מ"ו ל"א) אעלה ואגידה לפרעה ואמרה אליו אחי ובית אבי אשר בארץ כנען ויבאו אלי והיינו אלי יוסף ולא אליך פרעה. והכינים ואמר להם שכשילכו אצל פרעה יאמרו לו שהם אנשי מקנה (מ"ו, ל"ג ל"ד). ומהאי טעמא לקח החמשה שהם הפחותים שבהם כדפרש"י (מ"ז ב') והיינו שאם היה לוקח הגבורים שבהם אולי לא היה מאמינם שהם רק אנשי מקנה. וכשהגיעו לפרעה ואמרו לו (מ"ז ד') לגור בארץ באנו כי אין מרעה לצאן וגו', ענה פרעה ליוסף (מ"ז ה') אביך ואחיו באו אליך והיינו באו אליך יוסף ולא אלי פרעה, וזו היתה כונת יוסף מלכתחילה להצילם מפרעה שאמר מיד (מ"ה י"ח) ויבאו אלי וגו', ואכן בעזה"י הצילם יוסף כדי כך שענה פרעה ואמר בהיפוך גמור ויבאו אליך. והטעם שאמר פרעה מיד ויבאו אלי כי הבין שהינם כיוסף ושוה לו למלכות כאלו אנשים אבל כשראה הפחותים שבהם ראה כביכול שאינם כיוסף ופטרם ממנו. וזהו ג"כ מה שאמר פרעה (מ"ז ו') ואם ידעת ויש בם אנשי חיל וגו' דאעפ"כ חשש שמא הם כן גבורים כיוסף וכפי שהי' באמת, ועי' ברכות ס"ג ב' ומה מצריים כו' לצורך עצמן כו' והיינו לצורך פרעה ולא לצורך יוסף. ויתכן דלכן בתחילת כל הענין אמר יוסף לפרעה (מ"ז א') אבי ואחי וגו' באו מארץ כנען וגו' ולא פירש למי באו אם ליוסף או לפרעה רק אח"כ נתן לפרעה להבין שבאו ליוסף ולא לפרעה ע"י שלקח החמשה פחותים שבהם וכנ"ל, ודוק.

בשם הגאון מהר"ל. ע"כ. והנה עוד פרש"י דמטוב מצרים פי' יין ישן שדעת זקנים שנוחה הימנו, והשתא צ"ב למה הוצרך יעקב אע"ה כמות של י' חמורים (ק"נ סאה. כמ"ש מרן שליט"א בטעמא דקרא) של יין ישן לדרך.^ג

ת. לכבוד יו"ט.לד

*

מה הפליאה שיעקב היה נראה זקן

ש. ויגש מ"ז, ח' - ט'. ויאמר פרעה אל יעקב כמה ימי שני חייו. ויאמר יעקב אל פרעה ימי שני מגורי שלשים ומאת שנה מעט ורעים היו ימי שני חיי וגו'. כתב מרן שליט"א בטעמא דקרא פ' ויגש וז"ל, ויאמר פרעה אל יעקב כמה ימי שני חייו ויאמר יעקב אל פרעה ימי שני מגורי שלשים ומאת שנה מעט ורעים היו ימי שני חיי וגו'. צ"ב מדוע אמר יעקב דבר שלא נשאל עליו דהלא נשאל רק כמה ימי שני חייו ולמה הוסיף מעט ורעים היו ימי שני חיי. ונראה ע"פ מה דאיתא במדרש (הובא בצאינה וראינה) דמה שאל פרעה ליעקב כמה ימי שני חייו זהו משום שאצל פרעה היה המשקוף של ביתו נמוך שהיה כנגד הפתח ע"ז ופרעה רצה שכל מי שיכנס אליו יתכופף וישתחוה להע"ז וכשבא אברהם אבינו אצל פרעה נעשה נס ונתרומם המשקוף וכך הי' גם עתה אצל יעקב וטעה פרעה וחשב אולי הוא אברהם וע"כ שאלו כמה ימי שני חייו שהתפלא שהוא זקן כ"כ וע"ז ענה לו שהוא יעקב ואינו זקן כ"כ רק בן ק"ל שנה ומה שאני נראה כ"כ זקן הוא משום שמעט ורעים היו ימי

---

^ג וחכ"א העירני אולי ליישב דשלח לו כמות גדולה כדי שיראה יעקב שיוסף אינו מכריחו לבוא מיד אא"כ הוא רוצה ומסכים ולכך שלח כמות גדולה שתספיק לו לזמן מרובה. אמנם לכאן יש לדחות שהרי יוסף אמר לאחיו (ויגש מ"ה ט') מהרו ועלו אל אבי וגו'.

וחכ"א העירני ליישב דרצה יוסף שיעקב יאמין לו שהוא אכן משנה למלך של מצרים כי מי יכול לשלוח כמות גדולה כזו של יין ורק מפני שהוא משנה למלך היה יכול לשלוח לו כמות גדולה כזו והיינו כדי שיסכים לבוא שבאמת יהיה לו מזון לשאר השני רעב (שלא ידעו שיפסק הרעב כשיעקב יבוא).

והנה אפשר שהי' זה יו"ט דפסח אם נימא דחשבון השנים של שיעבוד מצרים ארבע מאות שנה התחיל מאז שיצאו לדרך למצרים, (שו"ר מש"כ מרן שליט"א ב'למכסה עתיק' פ' ויגש וז"ל, ויבואו מצרימה יעקב וכל זרעו. בט"ו בניסן ירדו למצרים (שמור"ר פי"ח י"א) כו' עכ"ל יעו"ש), ולפי"ז היו צריכים לארבע רביעיות לשישים ושש נפש והיינו מאתים ששים וארבע רביעיות, ועוד הוצרכו לרביעית יין לכל אחד לכל יום מז' ימי הפסח והיינו שישים ושש נפש כפול ז' ימים נמצא ארבע מאות שישים ושתים רביעיות. ורס"ד רביעיות דליל פסח ועוד תס"ב רביעיות לימי הפסח, נמצאו סה"כ שבע מאות עשרים ושש רביעיות, ונמצא עתה נשארו סה"כ מאה שבעים וארבע רביעיות לחלקם לכולם, ואם נימא שהלכו ה' ימים (וב' ימים היו עדיין בא"י, או ב' ימים מהפסח כבר עשו במצרים) ורק יעקב אע"ה שתה מזה, שהרי השאר לא הוצרכו ליין דוקא כי היה זה יין שדעת 'זקנים' נוחה הימנו והיינו שהיה ליעקב דייקא וכמ"ש 'לאביו' נמצא שהיו לו 34.8 רביעיות ליום, ומאחר שיש ביום ארבעים מיל וכל מיל מפיג רביעית יין א"כ ניחא מאוד כי אכן לא מסתבר שכל פעם שתה 'רביעית' כדי שיעטרך שמיל יפיג לו יינו וגם שא"א להתפלל ולהורות כן אלא ששתה כל פעם קצת פחות מרביעית וזהו קצת פחות מארבעים רביעיות ליום וכתבאר שהיה שלושים וארבע רביעיות ליום וכנ"ל. ולכך יוסף שלח כמות זו של היין. ודו"ק. (ואם נאמר שכולם שתו מזה בדרך ולא רק יעקב נמצא מאה שבעים וארבע רביעיות לחלקם לשישים ושש נפש לחלק לחמשה ימים, נמצא שלכל אחד היה מעט יותר מחצי רביעית יין ליום).

^ד עי' הערה קודמת, ואפשר שאכן זוהי היתה כוונת מרן לכבוד יו"ט, והיינו ששלח עיקר היין בשביל יו"ט של פסח, ומה שנשאר היה לדרך. ואף שבפסח כבר הגיעו למצרים מ"מ שלח שאם יתעכבו מאיזו סיבה שכבר יהיה להם לכבוד יו"ט. וגם שבלא"ה הרי הגיעו מיד לליל הסדר כמ"ש מרן ב'למכסה עתיק' וכנ"ל ומיד שהגיעו הוצרכו לזה.

שני חיי, עכ"ל מרן שליט"א שם. ומש"כ מרן שליט"א יוע"כ שאלו כמה ימי שני חייך שהתפלא שהוא זקן כ"כ, לכאן, עד שפרעה מתפלא על יעקב אע"ה שהוא זקן כ"כ, שיתפלא על עצמו, שהוא פרעה בעצמו חי כ"כ הרבה שנים, ומה הוא מתפלא על אחרים בעוד שעל עצמו אין זה פלא בעיניו.

ת. את עצמו אין רואה. לה

*

מה התביעה על הנ"ל

ש. בהנ"ל. אברך אחד אמר דמרן שליט"א נתכוין בפירוש הנ"ל לומר, דמ"ש יעקב אע"ה מעט ורעים היו ימי שני חיי, לא אמר זה בתורת תלונה כלפי שמיא ח"ו רק הסביר בפשיטות למה הוא נראה כ"כ זקן. והוספתי בעזה"י, שהרי מצינו שהי' תביעה ע"ז שאמר מעט ורעים וגו' וש"מ דכן אמר זה בתורת תלונה לכאן, ותירצנו, שהתביעה הי' שיעקב אע"ה לפום דרגה דיליה לא הי' צריך ליראות זקן מפני הצרות שעברו עליו כי לפום דרגה דיליה הי' צריך שזה לא ישפיע על מראהו.

ת. נכון.

*

למי היה יעקב דומה

ש. עוד בהנ"ל. מדברי המדרש הנ"ל קצת מבואר דיעקב אע"ה הי' דומה במראהו לאאע"ה, וקצת צ"ב מדמצינו כן במדרש על יצחק אע"ה שהי' דומה לאאע"ה ולי ולא מצינו כן גבי יעקב אע"ה. ואדרבא גבי יעקב אע"ה מצינו בגמ' להי' שהי' יפיו במראהו באופן מיוחד וש"מ שלא הי' דומה למישהו מסויים.

ת. מ"מ הי' דומה קצת.

*

לתגובות: A0548408381@gmail.com

בעזה"י, ניתן להשיג ספרי תשובות הגר"ח בכתובת הנ"ל.

---

^{לה} ואולי אפשר ליישב עוד, שהרי פרעה עשה עצמו אלוה ולכן לא היה יכול לומר שמתפלא על אריכות ימיו של עצמו.

^{לו} כדאיתא במדרש תנחומא חיי שרה סי' א', ועי' בזה בספרנו תשובות הגר"ח ח"ב תשובה תתתתרמ"ג יעו"ש.

^{לז} כדאיתא בב"מ פ"ד א'.

פינת ההלכה מאת מרן הראשון לציון בעל ילקוט יוסף

פינת ההלכה / מרן הראשון לציון הגאון רבי יצחק יוסף שליט"א, בעל ילקוט יוסף. נמסר ע"י הרב ונערך ע"י הרב יצחק קורלנסקי נְשִׁים בְּהֵלֶל דְּחִנוּפָה

מצוות אמירת הלל בחנוכה האם הוא מדאורייתא או מדרבנן? | מהו החילוק בין אמירת הלל להדלקת נרות חנוכה? | אשה המתגוררת לבדה, האם חייבת להדליק בביתה? | מהו זמן ההדלקה הנכון לאברכי כולל? | האם נוכחות בני הבית בהדלקה מעכבת? | האם נשים אשכנזיות מברכות על ההלל? | פסקי הלכה לטעויות ודילוג ב'ועל הנסים'

*

שאלה: כידוע בימי החנוכה אומרים את ההלל, ומברכים לפניו 'לגמור את ההלל' וכן ברכה לאחריו. האם גם הנשים חייבות לגמור את ההלל עם ברכותיו בימי חנוכה, מטעם שאף הן היו באותו הנס, וכמו שאמרו חז"ל כיוצא בזה (שבת כ"ג ע"א) שנשים חייבות בהדלקת נרות חנוכה, לפי שאף הן היו באותו הנס. או שמא יש לחלק בזה בין אמירת ההלל להדלקת נרות חנוכה?

תשובה: במשנה (סוכה ל"ח ע"א) שנינו לענין ההלל הנאמר בחג הסוכות: "מי שהיה עבד או אשה או קטן מקרים אותו, עונה אחריהם מה שהם אומרים", ופירש רש"י שאינו יוצא ידי חובתו בשמיעה בלבד, שהואיל ואינם מחוייבים בדבר, אינם מוציאים את המחוייב ידי חובתו. ולפי זה למדנו שהנשים פטורות מקריאת ההלל בימי חג הסוכות, שאז אומרים הלל שלם בברכה, ואם כן לכאורה הוא הדין לשאר ימים טובים, שפטורות הנשים מקריאת ההלל שבהם.

הסוברים שהלל בחנוכה הוא מדאורייתא

אולם יש לדון בזה לפי מה שכתב רבי דניאל הבבלי - לפני כשמונה מאות שנה - בספר מעשה נסים (שורש א') שאמירת הלל בימי חנוכה היא מצוה מן התורה, וכפי שמתבאר בדברי הגמרא (תענית כ"ח ע"ב), שם אמרו שהלל של ראש חודש לאו דאורייתא, משמע שהלל של חנוכה (שעסוקים בו בגמרא שם) ושאר החגים, הוא מן התורה, ושכן מתבאר בעוד בגמרא (פסחים קי"ח ע"א). והגרי"פ פרלא זצ"ל בביאורו לספר המצות של רבינו סעדיה גאון (עשין נט-ס) ייחס שיטה זו גם לרבינו סעדיה שם.

ולפי זה מאחר שמצות קריאת ההלל בימי חנוכה היא מן התורה, אין מקום לחייב את הנשים בקריאתו מטעם שאף הן היו באותו הנס, וכפי שביארו התוספות (פסחים ק"ח ע"ב, ועיין בתוספות סוכה ל"ח ע"א, מגילה ד' ע"א) שדוקא במצוות דרבנן, כגון הדלקת נרות חנוכה וארבע כוסות בליל פסח וכן מקרא מגילה, חייבו חכמים את הנשים מטעם שאף הן

נשים בהלל החנוכה

היו באותו הנס, אבל בשאר מצוות שהן מן התורה אין לחייבן מטעם זה, וכשם שמצינו שנשים פטורות ממצות סוכה, אע"פ שגם הן היו באותו הנס של ענני כבוד, כמו שנאמר 'כי בסוכות הושבתי את בני ישראל', שכל עם ישראל היו שם, כולל השנים, ואפילו הכי פטרו נשים ממצוות סוכה (ראה בגמרא סוכה כ"ח ע"ב), כי במצוות דאורייתא לא אמרו כן, ולפי זה הוא הדין בהלל, אם נאמר שהוא מדאורייתא - אין לחייבן.

הסוברים שהלל בחנוכה הוא מדרבנן

אמנם רבינו אברהם בנו של הרמב"ם דחה סברת רבי דניאל הבבלי, ולדעתו - גם הלל בחנוכה הוא מדרבנן. וכך מבואר בגמרא (ברכות י"ד ע"א) שקריאת הלל אינה אלא מדרבנן. ועל כל פנים בימי חנוכה שכל עיקרם מדבריהם, בודאי שההלל מדרבנן. (ויש שרצו לומר שאכן באותה שנה שהתרחש הנס חיוב ההלל הוא מדאורייתא, אבל לדורות הוא מדרבנן). וכך מבואר בדברי הרמב"ן (השגות לספר המצוות להרמב"ם, שורש א'), שאף אם נאמר שקריאת ההלל בימים טובים הוא מן התורה, או מהלכה למשה מסיני, או שהוא בכלל מצות שמחה שנצטוונו לשמוח ברגלים, מכל מקום הלל של חנוכה אינו אלא מדבריהם.

וכן פירש רש"י (תענית שם) על דברי הגמרא שהלל דראש חודש לאו דאורייתא, אבל הלל של חנוכה - כיון שנביאים תיקנו לאומרו על כל צרה שלא תבוא עליהם, שכאשר יהיו נגאלים ממנה יאמרו אותו על גאולתם ועל פדות נפשם, כדאורייתא דמי, והיינו שאינו ממש מדאורייתא. וכך מבואר במאירי (תענית עמוד פ"ה, וכתובות עמוד תע"ז) שההלל של חנוכה אינו אלא מדרבנן. וכן כתב בשו"ת התשב"ץ (ח"ב סי' קפ"ג). ואם כן, עדיין יש מקום לומר שהנשים יהיו חייבות בהלל של חנוכה, מטעם שאף הן היו באותו הנס, כיון שאינו אלא מדרבנן, וכשם שחייבות בהדלקת נרות חנוכה.

דעת הרמב"ם שנשים פטורות

אולם רבינו הגדול הרמב"ם (פ"ג מהל' חנוכה ה"ו) אחרי שכתב שלא רק ההלל של חנוכה אינו אלא מדברי סופרים, אלא כל קריאת הלל לעולם הוא מדברי סופרים, בכל הימים שגומרים בהם את ההלל, סיים וכתב (הל' י"ד) שאם היה המקרא את המגילה עבד או אשה או קטן, עונה אחריהם מה שהם אומרים מלה במלה בכל ההלל, ומבואר שמפרש דין משנה הנ"ל גם על הלל של חנוכה, שהנשים פטורות מקריאת ההלל של חנוכה, ולכן אינן מוציאות ידי חובה.

החילוק בין אמירת הלל להדלקת נרות חנוכה

ויש להסביר דעת הרמב"ם לחלק בין אמירת ההלל של חנוכה שלא נתחייבו בו הנשים כלל, לבין הדלקת נרות חנוכה שאף הנשים חייבות מטעם שאף הן היו באותו הנס, משום שעיקר מצות הדלקת נרות חנוכה הוא כדי לפרסם הנס לרבים, לעוברים ושבבים, ולבני הבית, שהמצוה היא להדליק בחוץ או בחלון כלפי רשות הרבים, אבל אמירת הלל, אע"פ שגם הוא נאמר לשם פרסומי ניסא (ברכות י"ד ע"א), אבל כל אחד ואחד אומרו בינו לבין קונו ולא נתקן לאומרו דוקא בציבור, וכגון מי שאינו חש בטוב ויש לו אונס ומתפלל

נשים בהלל החנוכה

ביחידות, וכי אינו אומר הלל?! וגם כשאומרים את ההלל בציבור, אומרו כל אחד בינו לבין קונו. ועל כן רק בהדלקת נרות חנוכה שנועד לרבים, נשים חייבות.

אשה השוהה לבדה

ומכיון שנשים חייבות בהדלקת נר חנוכה, והיא חובה גמורה, על כן גם אשה שהיא אלמנה או גרושה וכיו"ב, המתגוררת בביתה לבדה, חייבת להדליק בביתה עם הברכות. ויתירה מכך, אף אם יש לה בעל אלא שאינו נמצא בבית, כגון שהתעכב מחוץ לעיר, או שנסע לחו"ל לצורך מצוה וכיו"ב, יכולה האשה להדליק נר חנוכה בבית ומוציאה אותו וכל בני הבית ידי חובה. ואמנם הבנות שאינן נשואות - אף אצל האשכנזים שכל אחד ואחד מבני הבית מדליק - אינן מדליקות, וכפי שביאר החתם סופר (שבת כא ע"ב) שכיוון שעיקר מצוות נר חנוכה היה להדליק בחוץ, כי 'כל כבודה בת מלך פנימה' (תהלים מה יד), ואין זה כבוד שאשה תצא החוצה, לכן אינן מדליקות, אבל האשה מדליקה במקום בעלה, אם אינו נמצא.

זמן ההדלקה לאברכי כולל

וכמו כן, אברך שיושב ולומד תורה בכולל, ואם ישוב לביתו, יגרם לו ביטול תורה גדול, וכן אדם שיושב בחנות לפרנסתו, ונמצא שם עד שעה מאוחרת, יכול לומר לאשתו שתדליק בזמן במקומו, והיא מוציאתו ידי חובתו בהדלקתה. ויש נשים שיש להן הרגשה לא טובה בכך, 'אני אדליק בשבילך?! וכי אני אלמנה ח"ו...?!', ומעדיפות להמתין עד שובו הביתה בשעה שבע-שמונה, רשאים להמתין לזמן מאוחר יותר, שכן בזמנינו אין חובה להדליק בחוץ, אלא הידור מצוה, ומעיקר הדין "מניחו על שולחנו ודיו", ולכן אפשר להמתין עד שיחזור, וידליקו עם כל בני הבית.

האם נוכחות בני הבית בהדלקה מעכבת?

הבן איש חי (וישב אות ז) כתב שמי שהגיע לחביתו בשעה מאוחרת, 10-11 בלילה, וכל בני ביתו ישנים, צריך להעיר כמה בני הבית שיהיה פרסום הנס. אך באמת אינו חובה, אלא הוא רק לכתחילה, ועל כן אם קשה להם לקום וצער הוא להם, יכול להדליק לבדו, 'הוא לבדו יהיה לכם', ומוציאם ידי חובה. וכי אלמנה אינה מדליקה נר חנוכה לבדה?! וכן אדם שהוא זקן ומתגורר לבד, אינו מדליק נר חנוכה לבדו?! את מי הוא יעיר? יעיר את אשתו מהקבר...?! לכן מה שכתב הבן איש חי הוא להידור מצוה בעלמא ואינו מעכב. ואמנם יש שכתבו שזה מעכב, אבל הלכה למעשה אינו מעכב, ואם קשה לו להעירם, רשאי להדליק לבדו ומוציאם ידי חובה, וכן הדין לאשה שמדליקה נרות חנוכה, שמוציאה בכך ידי חובה. בחנוכה יש 'שוויון זכויות' מוחלט... הוא יכול להוציאה ידי חובה, והיא יכולה להוציאו ידי חובה. והטעם, כאמור, לפי שהוא פרסום הנס לרבים ולכך חייבות, מה שאין כן קריאת ההלל שהן פטורות.

האם אשכנזיות מברכות על ההלל?

אף נשים אשכנזיות, שנוהגות לברך על מצוות עשה שהזמן גרמא, כדעת רבינו תם, יש אומרים שמצווה שכל כולה היא הברכה, נשים פטורות, כפי שנראה בדברי המגן אברהם (סוף סי' רצו) בדעת הרמ"א שדוקא במצוה שיש בה עשייה רשאיות לעשות ולברך, אבל בדבר שאין בו מעשה אלא הברכה בלבד, כגון הבדלה, אינן רשאיות לברך. וכן ביאר הפרי מגדים (שם) ובשו"ת מהר"ם שיק (חאו"ח סי' צ'). אמנם אם מברכות יש להן על מה לסמוך, וכפי שכתב בשו"ת כתב סופר (חאו"ח סי' ל"ד) ובישועות יעקב (סי' תכב סק"ו) שיש חילוק בין כשהברכה עצמה היא המצוה, כגון הבדלה, לבין ברכה על מצוה בפני עצמה, כגון הלל, שקריאת ההלל היא מצוה בפני עצמה, ורשאיות הנשים לברך עליה כמו בשאר מצוות עשה שהזמן גרמא. אבל הספרדים בודאי שאין הנשים רשאיות לברך על ההלל של חנוכה.

לסיכום: נשים פטורות מאמירת הלל בחנוכה, והספרדיות אינן רשאיות לברך על ההלל של חנוכה, שקיבלנו הוראות מרן הבית יוסף שפסק (סימן תקפ"ט) שאין הנשים רשאיות לברך על מצוות עשה שהזמן גרמא, ולכן אם ירצו יאמרו ההלל של חנוכה בלי ברכה לפניו ולאחריו, מפני חשש ברכה לבטלה. ומכל מקום בהדלקת נר חנוכה חייבות הן. אולם יש להדגיש שהנשים צריכות לומר 'ועל הנסים' בתפילות שמתפללות בימי חנוכה, וכן בברכת המזון, (על אף שהן פטורות מאמירת הלל), ובזה הן חייבות.

טעויות באמירת 'ועל הנסים'

מי שטעה ואמר 'על הנסים' בברכת 'רצה' (כמו שאומרים 'יעלה ויבוא' בברכה זו) ולא בברכת 'מודים', ונזכר לאחר שאמר ברכת 'מודים', יאמר שוב 'ועל הנסים' בברכת 'מודים' כתיקון חכמים, אך אם לא נזכר עד אחר שכבר סיים תפילתו, יצא ידי חובה.

כמו כן, אם טעה בימי חנוכה בנוסח 'ועל הנסים', ובמקום לומר 'בימי מתתיהו בן יוחנן וכו'' אמר 'בימי מרדכי ואסתר בשושן הבירה וכו'' הנאמר בפורים, יתקן ויאמר 'בימי מתתיהו', אך אם סיים 'ברוך אתה ה' הטוב שמך', אינו חוזר, כיון שאמירת 'על הנסים' אינו מעכב, הן בתפילת שמו"ע והן בברכת המזון.

דילוג 'ועל הנסים' כדי להספיק קדיש וקדושה

מי שעומד בתפילת שמונה עשרה, והש"ץ מתחיל חזרת התפילה, אין לדלג נוסח 'על הנסים' או לקצרו, בכדי להספיק לענות קדיש (בתפילת ערבית) או קדושה (בשחרית ומנחה), שאין מעבירין על המצוות, והעוסק במצוה פטור מן המצוה, אפילו אם המצוה השניה גדולה וחשובה יותר.

*

דברי מרן הראש"ל שליט"א נאמרים מדי יום שישי, ערב שבת קודש, ונערכים ע"י הרב יצחק קורלנסקי. לתגובות: 8033050@gmail.com

חינוך

חינוך בפרשה / הרב יחיאל מיכל מונדרוביץ, מפקח בתלמודי תורה ומרצה חינוכי

חתול או ציפור?

אחי יוסף תוהים במסעותיהם למצרים, למה האיש, אדוני-הארץ, מדבר איתם קשות? מדוע עוקב אחריהם? למה הוא מרבה להתעניין באביהם הזקן? מדוע מתעקש שיורידו את אחיהם הקטון בנימין? איך האיש יודע סדרי תולדותיהם, מי הבכור ומי הצעיר, ואף בקי מי מבין האחים הם בני לאה, ומי הם בני בלהה וזלפה. התנהלות זו מכריזה דרשני!

ממש לא מובן, היאך לא עלתה בליבם כי משנה למלך מצרים, איש זה שממונה על מכירת בר ומזון, הוא יוסף אחיהם? הרי יודעים הם כי לעבד נמכר יוסף, והוא הורד מצרימה! איך לא קלטו שאיש זה שיודע את הכל - אינו אלא אחיהם? נכון, חז"ל דרשו שהאחים לא זיהו את יוסף כי הניחוהו ללא חתימת זקן, וכעת הוא מגודל זקן. זאת ועוד, מצאנו במפרשים שהנוהג היה כי העומד בפני מלך אינו מביט בפניו, ולכן לא זיהו אותו. עוד אמרו שכאשר מדברים בשפה זרה לא ניתן לזהות טביעת עינא דקלא, הקול אינו אותו קול. אך בלי לראות ובלי לשמוע - כל הסימנים מעוררים מחשבה סבירה שאולי זהו יוסף אחיהם שנמכר מצרימה, והוא יודע את כל סדרי משפחתם. איך זה לא עלה בדעתם?

בעלי המוסר הוכיחו מכאן: מה רבה היא עוצמת ה'נגיעה'. כאשר יוסף סיפר לאחיו את חלומותיו, דחו דבריו בקביעה מוחלטת "הַמֶּלֶךְ תִּמְלֹךְ עָלֵינוּ אִם מִשׁוּל תִּמְשַׁל בְּנוֹ?". מבחינתם - 'היו לא תהיה! יוסף לא ישלוט בנו, ובחיים לא נשתחוה לו! זה לא יקרה!'. החלטה זו הביאה אותם לשנות טבע העולם: אחים מכרו אח תוך אטימת אוזניים משמוע קול בכיו, ולא רואים בצרת נפשו. החלטה זו היתה כך כל איתנה בקרבם עד שנעשו סומים מול כל הסימנים הפרושים לפנייהם 'מחוררים כשמלה'. ה'נגיעה' עשתה אותם עוורים! לא יכלו להשתחרר מהתפיסה, ה'קונספטציה', הקובע בנפשם כי לעולם לא ימלוך עליהם יוסף. גם כאשר כל חלקי ה'פאזל' ניצבים לנגד עיניהם, טחו עיני-שכלם מראות!

קרובים לדברים אלה כתב רבינו ה'אור החיים' הק' (עה"פ ויכר יוסף את אחיו וגו'). כי בדר"כ בנפשות ובלבבות בני האדם מתעוררת החשיבה לזהות אלה את אלה, כדברי שלמה המלך פְּמִים הַפְּנִים לַפְּנִים פֶּן יֵלַב הָאָדָם לְאָדָם. אך כאן כאשר ראו את 'מלך מצרים', נעדרה מליבם האהבה הטבעית המסייעת לזיהוי, והרחיקו המחשבה לתפוס מיהו האיש הזה.

שני זקנים ישבו על ספסל בגינה, ומרחוק מבחינים בבעל חיים. 'הרי זה ציפור' קורא הראשון. 'מה פתאום' דוחהו חברו, 'אתה טועה! זה חתול!'. ממשיכים להתווכח: 'ציפור' ו'חתול'. והנה, 'בעל החיים' נסק והתעופף. 'הנה! צדקתי! כעת אתה מודה שזה היה ציפור?'. והלה משיב "אילולי ראיתי זאת במו-עיני לא הייתי מאמין כי חתול יכול לעוף!"

כאנשי חינוך חשוב מאוד כי ניהור לא להיות שבויים בידי דעות קדומות או מוסכמות שגויות לגבי תלמידים. חלילה לנו 'להחליט' כי תלמיד הוא חלש או בעייתי, 'לא יצא ממנו כלום', 'חסר סיכוי' וכדו'. זיכרון נושן, מימי בחרותי: חבר שלי היה בחור שלא השקיע בלימודים ולא היה ניגש למבחנים. בתחילת 'זמן קיץ' ביקש ממני חברי ללמוד אתו 'חברותא', ויחד למדנו באותו שבוע 'גמרא בקיאות'. הוא נהנה מהלימוד, ובשבת הוספנו זמן לשינון החומר. במבחן ביום ראשון השיב על כל השאלות וקיבל ציון 100%! הר"מ קרא לי והטיח בי "נכון שהכתבת לו את התשובות? גלית לו מה לכתוב!". הר"מ 'הקטן' היה שבוי ב'קונספציה' שהבחור אינו מסוגל להצליח, ואם הצליח - בוודאי שהעתיק...

בבית ספר מסוים נערכו למסיבת 'חנוכת הבית'. משאבים רבים הושקעו בתפאורה ובארגון. שכרו 'מאמן מקהלות' מקצועי להעמיד מקהלה מקרב ילדי ביה"ס. שבוע לפני האירוע קיימו 'דיון הערכת מצב' בחדר המנהל. בין היתר שמע המנהל כי המאמן בחר ב'יהודיע' להיות הסולן המוביל. "איזה יהודיע?" ברר המנהל. "יהודיע מכתה ו', יהודיע לוי". "לא יתכן! הוא בכלל לא מתאים!" קבע המנהל בדווקנות. אך המאמן בשלו "כב' המנהל, עברתי בכיתות וערכתי 'אודיציות', ליהודיע לוי מכתה ו' יש קול זמיר!". המנהל אינו נסוג "זה לא יכול להיות! הוא ממשפחה בעייתית, כולם שם חלשים...". המנהל שבוי בדעה קדומה שמשפ' לוי היא סוג ג', ממש לא יתכן שבמשפחה זו מצוי בעל כישרון...

בפרשתנו נלמד וְאֵת יְהוּדָה שָׁלַח לְפָנָיו אֶל יוֹסֵף לְהוֹרֹת לְפָנָיו... פירושים רבים נאמרו על בחירת יהודה דווקא להקים 'בית אולפנא', כדרשת חז"ל. אומרים בשם הג"ר חיים מבריסק כי 'ראש ישיבה' צריך לדעת להודות על האמת. אם בשעת שיעור הוא נשאל שאלה, והוא יודע כי טעה, עליו לרדת! יהודה ניחן במעלה זו, כדרשת חז"ל (עי רש"י) עה"פ יְהוּדָה אָתָּה יוֹדוּךָ אַחֶיךָ. יהודה היה אמיץ בשביל להודות, לצאת מה'קונספציה', לפתוח דף חדש בתודעה הפנימית.

היזהרו בבני עניים... אל תתן ל'נגיעה' שלך להסתיר את האמת. תהיה גמיש בדעתך, תן הזדמנות גם כאשר 'לא יתכן'...

בהצלחה בעבודת הקודש! יחיאל מיכל מונדרוביץ'

123ymm@gmail.com

חידות

פתשגן הכתב - חידה בפרשת השבוע / מבית 'לא

יסור שבט מיהודה'

חידה בפרשת השבוע!

להזמנת ברכות מחורזות ניתן לפנות דרך מערכת אספקלריא (לבקש עריכת 'פתשגן
הכתב')

משתנה כאן הסדר

כדי להעביר שדר

יסופר שבח להוקיר

מניעת גנאי להזכיר

פתרון חידת 'פתשגן הכתב'

פתרון: יוסף מחליף את מקום מגוריהם של יושבי הארץ.

משתנה כאן הסדר - כתוב "ואת העם העביר אותו..." [מ"ז, כ"א], ומפרש רש"י שהכוונה ליוסף, שהעבירם מעיר לעיר והושיב של עיר זו בחברתה.

כדי להעביר שדר - מטרתו של יוסף בכך הייתה כדי שהמצרים יזכרו שכבר אין להם חלק ונחלה משלהם בארץ מצרים, ובכך ישתוו אחיו הגולים למצרים, שגם המצרים יהיו גולים.

יסופר שבח להוקיר - הכתוב מסר זאת כדי להוקיר את שבחו של יוסף, כלשון רש"י: "ולא הוצרך הכתוב לכתוב זאת אלא להודיעך שבחו של יוסף, שנתכוין להסיר חרפה מעל אחיו שלא יהיו קורין אותם גולים".

מניעת גנאי להזכיר - שבחו של יוסף שפעל זאת על מנת למנוע הזכרת גנאי על אחיו, שלא יקראו אותם גולים.

אספקלריא לדף היומי - הארות במסכת הנלמדת

הרב יוסף דב הרצוג, ארה"ב

דף סו. קונם יין שאני טועם שהיין רע. ועי' בר"ן שכתב דמותר אפילו בלי פתח דלא נתכוון מעולם למיושן ולכופרי וצ"ב דא"כ מה שייך הותר מקצתו הותר כולו והנה לדברי הר"ן שהטעם שהותר מקצתו הותר כולו היינו משום דכתיב ככל היוצא מפיו יעשה יל"ע דכיון שסתם יין כולל הכל אבל לכאור' הא אמר שהיין רע וא"כ הוי כאילו אמר רק יין שרע למעיים, וברא"ש כתב שסתם נודר נודר ע"ד כן שיתקיים כל הנדר וצ"ב.

דף סו: ר"ש לא טעים. ועי' ברא"ש שכתב דסוטה שאני דהתם הבעל קינא לה לשם שמים והקב"ה כביכול מוחל על כבודו לצורך הבעל, והגם שת"ח יכול למחול על כבודו צ"ל דהכא הוי בזיון ועל בזיון אינו יכול למחול, וצ"ב דא"כ היה יכול לחלק בזה דהא הקב"ה בודאי יכול למחול גם בזיונו ויל"ע בזה.

דף סז: ומיניה ארוס מיפר בקודמין אלא לאו משום שותפתיה דאב. ומבואר שמצד זכות הבעל אינו יכול להפר בקודמין ומה"ט בנשואה אינו יכול להפר וכל מה שארוס יכול להפר היינו מצד שותפות האב וצ"ב דא"כ על נדרי הקודמין יהא יכול האב להפר לחוד בלי הארוס דהא מצד הבעל אין לו זכות על הקודמין, ולכאור' מוכח מזה דבארוסה שניהם נעשים שותפים על הבת וכל זכותים שיש לאב נעשה עכשיו שותפות עם הארוס ומש"ה שניהם מפירים ביחד משא"כ בנשואה דאין לו רק זכות רק על מכאן ולהבא, ובזה מובן דברי הר"ן בריש פרקין דבבוגרת אין הפרה לנדריה דהאב אינו יכול להפר דאינו ברשותה והארוס בעצמו אינו יכול להפר דאין לו רק מקצת זכות בארוסתה וכל מה שיכול להפר היינו רק בשניהם ביחד ששניהם הם בעלים עליה בשותפות דמצד אירוסין אין לו רק מקצת קנין עליה, ובזה אפשר להבין שאפילו נדרים דאינו בינו לבינה ואינו נדרי ענוי נפש דאין הבעל יכול להפר ולהנך שי' [עי' בר"ן לקמן סח.] שהאב יכול להפר כל נדריה יש לומר שבארוסה שניהם ביחד יכולים להפר דכל זכות שיש לה עליה נעשה עכשיו שותפות והאחרונים דנו בזה.

דף סח: מת האב לא נתרוקנה רשות לבעל. והנה בפשטות החילוק בין הארוס לבעל היינו דהאב בעצם יכול להפר לחוד אלא שאם נתאסרה מקבל שותף ואם מת דאין כאן שותף אז נשאר כמו שהיה קודם אבל בארוס אין לו כח רק להפר עם האב דהא אפילו ביתומה שאין לה אב אין הארוס יכול להפר, ועי' לקמן דף ע. שהגמ' מביא דרשות על הך דין ועל הדין שנתרוקן רשות הארוס לאב אולי יש לומר שכבר זכה הארוס בנדר ומש"ה צריך לדין נתרוקנה דהאב יורש זכות הארוס אבל על הדין דלא מהני הפרת הארוס צ"ב למה צריכים קרא לזה דהא לא גרע מיתומה ואולי דלא נימא דהוא יורש זכות האב אבל אז צ"ב מהו באמת החילוק בין האב להארוס ויל"ע בזה, והנה בסיפא דברייתא בשמע בעלה והפר הברייתא מסיים אין הבעל יכול להפר שאין הבעל מיפר אלא בשותפות ואינו מזכיר דלא

נתרוקנה כמו דמזכיר ברישא ולכאו' דהכא פשוט שאין יכול להפר לחוד וכמ"ש דלא גרע מיתומה אבל ברישא שהאב כבר הפר צריכים להדין דלא נתרוקנה [אבל למ"ש שהיה שייך שהארוס יורש זכות האב אז צריכים לדין שלא נתרוקנה] ועי' בקרן אורה שהאריך בזה, אלא דאכתי צ"ב דהא מבואר בר"ן שאפילו הפר אבל אם מת בטל הפרתו וא"כ היינו הך ועיי"ש בדבריו, ועוד צ"ב דאם הקים הבעל לא נתרוקן להאב ואמאי לא אמרינן דכשמת בטלה הקמתו ומדברי הר"ן משמע דלא שייך לבוא מדין ירושת הארוס ולהפר אם הארוס גילה דעתו שרוצה בנדר וכתבתי רק להעיר.

דף סט. את"ל יש שאלה בהקם יש שאלה בהפר. והנה הר"ן כתב דהא דמהני שאלה בהקם היינו רק באותו יום אבל למחר פשיטא דאינו יכול דלא גרע משתיקה, ועי' ברש"ש שהעיר דלמה אינו יכול לשאול על השתיקה שזהו ג"כ אופן של קיום ואם נימא דבשתיקה הפשט הוא דאובד זכותו להפר אז ניחא, וע"ע בתוס' כתובות עא: בזה והנה הראשונים חולקים על זה דאין כאן יום של שתיקה מכיון שלא היה יכול להפר לאחר הקמה, והנה ספיקת הגמ' דהפרה שאני משמע מדברי הר"ן שהספק הוא שאולי הפרשה של שאלה לא ניתן רק על נדר ולמ"ש לעיל בשם הש"ך דהא דמהני שאלה היינו מדין דאתי דיבור ומבטל דיבור צ"ב ואולי היה אפשר לומר דהוי כאכלה כולה דאין נשאלין עליה דלא שייך שאלה רק כל זמן שיש כאן נדר לפנינו וכמו כן לענין הפרה שאם הפר הנדר ואין כאן שום דבר בפנינו על מה לשאול לא שייך שאלה.

דף ע. למחר לא מצי מיפר דהא קיימיה לנדריה. ובפשטות כוונת הגמ' משום דאמר לה קיים ליכי ולכאו' תיפוק דאינו עוד יום שמעו ומשמע מזה מכיון שאמר ביום שמעו שיהא מופר למחר אין כאן חסרון דיום שמעו ולהך צד דהוי ראייה דמקיים הנדר מובן בפשטות דהכא גלי דעתיה שאינו רוצה הנדר רק ליום, ואפילו להך צד דאובד זכותו כשעובר היום ולא הפר אבל כאן שהפר ביום שמעו אולי חל ההפרה ורק ספיקו של הגמ' שלא שייך הפרה לאחר שכבר קיים הנדר ומוכח מזה דאין הפשט שעל נדר מקיום ליכא דין הפרה דהא הכא לא קיים רק ליום אחד אלא הפשט שלאחר שקיים הנדר תו אין לו זכות להפר ועי' מ"ש הגר"ח בהל' נדרים בביאור שי' הר"מ שפסק בבעיא דלעיל קיים ומופר ליכי בבת אחת שההקמה חל.

בנעוריה בית אביה. ופירש הר"ן דאע"ג דליתיה לאב אכתי איתיה בית אביה, ועי' בתוס' יו"ט דעמד דלקמן בעמוד ב' דרשי' מהכא דנתרוקן לרשות האב ועיי"ש מ"ש בזה, ועצם דברי הר"ן צ"ב דהא לאחר מיתת אביה בודאי אינה עוד ברשות אביה וכן מבואר לקמן ומה שאין יכול להפר היינו כמ"ש לעיל דלא גרע מיתומה שנתארסה שקנין אירוסין אינו מספיק שיהא יכול להפר נדרה ורק לאחר שנתחייב מזונות יכול להפר שאז נודרת על דעתה וצ"ב.

דף עא. נתגרשה בו ביום נתארסה בו ביום. ועי' בר"ן שנקט בו ביום משום דשמע או האב או הבעל, והנה אם איירי שהבעל שמע אז מובן שצריך שיהא נתגרשה בו ביום דאל"כ הא קיים הנדר אבל לכאו' צ"ב למה בעינן שנתארסה בו ביום דהא אין כאן קיום מצד הבעל השני אם אינו יכול להפר הנדר, ומוכח מזה דכיון שהארוס האחרון אינו בא בתורת ירושה

מהארוס הראשון אלא דבא מכח דהוי ככרעיה דראשון וממילא מכיון שמצד הראשון אינו כבר יום שמיעה מש"ה אינו יכול להפר, והגם שהראשון לא היה יכול להפר בסוף היום אבל כבר מבואר בר"ן בעמוד ב' בסוף העמוד דאינו תלוי אם יכול לקיים אלא שאם כבר עבר יום השמיעה נפקע זכותו להפר ועי' באפיקי ים בזה, וממילא גם הארוס האחרון לא היה יכול להפר אם לא נתארסה בו ביום ושמע והפר, וכל זה הוא דוקא בארוס שהוא במקום כרעיה דראשון אבל היכן שהארוס מת ונתרוקן להאב אז יכול להפר אפילו אם כבר עבר יום שמיעה אצל הארוס אם האב לא שמע ועי' ברש"ש בכל זה אלא דיש לעיין דתלוי במ"ש לעיל דאם אינו בא אלא מכח זכות ירושה מהארוס צ"ב אם שייך שיהא לו כח מה שהארוס בעצמו לא היה יכול לעשות.

דף עב: רבי אליעזר אומר מופר והא לא שמע ה"נ דאמר לכי שמע. והיינו שעושה עכשיו חלות של הפרה שיחול כשישמע ועי' בשו"ת רעק"א קמד' למה ליכא חסרון דכלתה דיבורו והיה אפשר לומר שהפרה אינו חלות רק גלוי דעת דאינו רוצה הנדר אבל מהא דמבואר לקמן דשייך שליחות לכאו' מוכח דהוי חלות של הפרה, והנה בר"ן בסוף הסוגיא כתב דאם דמיפר שיחול לכשישמע אינו יכול לחזור והרעק"א הקשה דהא בכל חלות לאחר ל' כל זמן שלא גמר יכול לחזור ובודאי בדבר דאינו רק דיבור לחוד ועי' ברש"ש מ"ש בזה, והנה בהך ברייתא דאומר לשליח להפר איתא בגמ' בנוזר דף יב: דאתיא כר"א דיכול לעשות הפרה שיחול לכשישמע, והנה הגמ' מקשה והא לא שמע ועי' בר"ן דהקשה דלמה לא מהני שמיעת השליח וכתב דכל מידי דאיהו לא מצי עביד לא מצי לעשות שליח, והוא תמוה דהא לר"א יכול הבעל לומר שיחול לכי ישמע א"כ למה לא יהא השליח יכול לעשות אותו דבר דהמשלח היה יכול לעשות ועי' ברעק"א ובאו"ש פ"ב גירושין הל' טז' והדברים ארוכים, אבל הרא"ש כתב דלא מהני שמיעת השליח דבמידי דממילא לא שייך שליחות והקצות בסי' קפב' אסבריה דלא שייך שליחות רק על עשיית חלות, אבל לעשות שליח שיהא כגופו דשמיעתו יהא נחשב כשמיעת הבעל לא שייך שליחות כמו דלא שייך שליחות על מצות שבגופו כגון ציצית ותפילין.

דף עג. חרש מהו שיפר לאשתו. ופירש הר"ן בחרש המדבר ואינו שומע ובפשטות א"א לומר בחרש שאינו שומע ואינו מדבר דהא לענין הפרה בעינן דיבור כמבואר לקמן עט. אבל הרא"ש כתב דחרש דרבנן [כוונתו לכאו' דקידושו אינו אלא מדרבנן] ברמיזה לא מצי מפקע נדר דאורייתא, ובפשטות כוונתו דכיון דלא הוי רק קידושי דרבנן א"א להתיר נדר דאורייתא, וצ"ב למה הוצרך לזה תיפוק ליה דבעינן דיבור וכמ"ש, וביותר צ"ב דהא הר"ן לקמן מביא הגמ' בנדה דף מו. דבקטנה שהשיאוה אמה יכול הבעל להפר נדריה ואפילו נדרה דאורייתא כגון במופלא סמוך לאיש מטעם דכל הנודרת ע"ד בעלה נודרת והגם שלא הוי אישות רק מדרבנן אבל התורה ירדה לדעתן של נשים שנודרת ע"ד בעלה [מכיון שלפי דעתה זהו בעלה] וכל כה"ג התורה חידשה שיכול להפר וצ"ב, והרא"ש כתב עוד טעם דחרש דאינו שומע ומדבר הוי כשוטה שאין הפרתו הפרה וגם זה צ"ב דאם הטעם הוא שנודרת על דעתו לא גרע מקטן שג"כ אינו בן דעת ואעפ"כ יכול להפר מטעם הנ"ל וא"כ למה שוטה יגרע שוטה כל זמן שהיא דרה עמו וחושבת שהוא בעלה.

הרב ישראל פרידמן, רב קלויז טשארטקוב במנצ'סטר, מח"ס 'שבט מישראל' - אם מותר ללמוד ע"מ שיהא לו שכר גדול בעוה"ב

נדירים סב.

בגמרא נדרים (סב.) איתא "תניא לאהבה את ה' אלקיך לשמוע בקולו ולדבקה בו, שלא יאמר אדם אקרא שיקראוני חכם, אשנה שיקראוני רבי, אשנה שאהיה זקן ואשב בישיבה, אלא למד מאהבה וסוף הכבוד לבא".

והנה מדהזכיר הגמרא רק דוגמאות של הנאה ושכר בעולם הזה, משמע דמי שלומד כדי שיקבל שכר וחלק גדול בעולם הבא, אין זה חסרון כלל ומותר לו ללמוד כדי לקבל שכר לעוה"ב.

אבל מדברי הרמב"ם לא נראה כן, דכאשר הוא מביא ממירא זו בהלכות תשובה (פר' י ה'ל'ד), הוא מוסיף עוד דוגמא מה שלא נזכר כאן בגמרא וז"ל "אמרו חכמים הראשונים שמא תאמר הריני למד תורה בשביל שאהיה עשיר בשביל שאקרא רבי **בשביל שאקבל שכר בעולם הבא** ת"ל לאהבה את ה' כל שאתם עושים לא תעשו אלא מאהבה. וכן היו גדולי החכמים מצווים לנבונים תלמידיהם ומשכיליהם בייחוד אל תהיו כעבדים המשמשים את הרב על מנת לקבל טובה אלא היו כעבדים המשמים את הרב **על מנת שלא לקבל כלום**".

הרי שלא רק שאין ללמוד תורה כדי לקבל איזה הנאה או שכר בעולם הזה, אלא שגם אם כוונתו שיהא לו חלק גדול בעוה"ב גם זה אין רצוי. וכן כפל הרמב"ם את דבריו בפירוש המשניות (סדהדרין ריש חלק) וז"ל "אנטיגנוס איש סוכו אמר אל תהיו כעבדים המשמשים את הרב ע"מ לקבל פרס ואמנם ר"ל בזה שיאמין באמת לעצם האמת וזהו הענין שקוראים אותו עובד מאהבה. **וגדול מזה אמרו בספרי** (דברים יא, יג,) שמא תאמר הריני לומד תורה בשביל שאהיה עשיר בשביל שאקרא רב **בשביל שאקבל שכר לעוה"ב** ת"ל לאהבה את ה' אלקיך כל שאתם עושים לא תעשו אלא מאהבה".

וכדברי הרמב"ם כתב גם הסמ"ג (עשין ג) "אנשים שעובדים הקב"ה על דעת שייטיב להם בעוה"ז **ובעוה"ב** ודאי מדה טובה היא שמאמין בהקב"ה שיתן לו שכר טוב, אבל זו אינה עיקר עבודה כי עיקר מחשבתו לצורך עצמו, אבל המעלה הטובה והעליונה בעבודת הבורא היא הכתובה אצל יחוד שמו ואהבת לעבוד את הבורא מאהבה שלא על מנת לקבל פרס".

וכן כתב הרה"ק מברדיטשוב זצ"ל בספרו קדושת לוי (פר' ויצא) וז"ל "אל תהיו כעבדים המשמשים את הרב על מנת וכו'. הכלל הוא שאדם צריך לעבוד את הבורא ברוך הוא לא בשביל שום קבלת שכר כלל וימסור עצמו הן חלקו בעולם הזה והן **חלקו בעולם הבא** בכדי שיעשה רצון הבורא כמו שמצינו ברחל שעשתה המצוה למסור הסימנים ללאה אף על פי

שעל ידי זה שוב לא ישא אותה יעקב ותעלה אל גורלו של עשו כנ"ל ונמצא חס ושלום
תאבד חלקה לעולם הבא כשישא אותה עשו חס ושלום, אף על פי כן מסרה הסימנים
ומסרה עצמה הן חלקה בעולם הזה הן בעולם הבא בכדי שיעשה רצון הבורא".

וכן כתב הרה"ק מקאזניץ זצ"ל בספרו עבודת ישראל (פר' ראה ד.ה. כי ירחיב) "עיקר
העבודה שהאדם מחויב לעבוד בוראו שתהיה שלא על מנת לקבל פרס כי אם האדם מעלה
בדעתו לקבל איזה ענין על ידי עבודתו בשכרו הן מעניני עוה"ז הן מעניני עוה"ב נמצא אינו
עובד את רבו אלא עובד את עצמו".

ויש להביא ראיה לשיטת הרמב"ם ודעמיה, מגמ' פסחים (ח.) דאיתא התם "האומר סלע
זו לצדקה בשביל שיחיה בני או שאהיה בן עוה"ב". וכתבו שם רש"י ותוס' שזה נקרא שלא
לשמה וע"מ לקבל פרס, הרי דהושוו שכר עוה"ז ושכר עוה"ב.

אמנם רבינו האברבנאל בפירושו על מס' אבות (פר' א, ג) הקשה דמצינו הרבה מקראות
כתובים לעשות המצוות "למען ייטב לך", ועוד אמרו חז"ל "רצה הקב"ה לזכות את ישראל
לפיכך הרבה להם תורה ומצוות", ואיך שייך לומר שאין לכווין שיזכה לעוה"ב, ומחמת כן
סובר האברבנאל שמה שאמר אנטיגנוס בן סוכו "אל תהיו כעבדים המשמשים על מנת
לקבל פרס אלא כעבדים המשמשים את הרב שלא על נת לקבל פרס", מיירי רק במי שעושה
המצוות לקבל שכר בעוה"ז, וכדבריו כתב במדרש שמואל והוסיף שכן משמע מפירושו
מרש"י שם שכתב "לפי שאין שכר מצות בעולם הזה שנאמר אשר אנכי מצוה היום, היום
לעשותם ולא היום לקבל שכרם".

ובדברי האברבנאל יש להבין כפשוטו דברי הגמרא (ברכות כח:): "תנו רבנן כשחלה ר'
אליעזר נכנסו תלמידיו לבקרו, אמרו לו, רבינו למדנו ארחות חיים ונזכה בהן לחיי עולם
הבא". והקשה הס"ק מרדושיץ זצ"ל (הובא בספר נפלאות הס"ק מרדושיץ) הא אמרו חז"ל
אל תהיו כעבדים המשמשים את הרב על מנת לקבל פרס עיי"ש תירוצו, ולפי הנ"ל ניחא.

ובמחלוקת הנ"ל יש לפרש המעשה הידועה של הגר"א זצ"ל (מובא בספר רוח אליהו עמ'
סח) ששנה אחת לא היה להשיג שום אתרוג בליטא, ולבסוף מצאו יהודי אחד שהיה לו
אתרוג וביקשו ממנו שיסכים לתת את האתרוג להגר"א, והסכים היהודי רק על תנאי שיתן
לו הגר"א שכר המצוה בעוה"ב של נטילת לולב. בלית ברירה הסכימו התלמידים לתנאו,
ונתמלאו יגון ואנחה ע"ז שהם צריכים לצער את רבם להודיעו שצריך להפסיד שכר המצוה.

והנה בשמע הגר"א על דבר התנאי נהרו פניו משמחה ועליצת נפש היפך מדאגת תלמידיו,
וכאשר שאלו תלמידיו לדעת טעם שמחתו הגדולה, השיב להם כי כל ימיו הוא מקוה לזכות
לקיים לכל הפחות מצוה אחת כתיקונה על מנת שלא לקבל פרס ועתה הזמין לו יוצרו ית'
מצוה יקרה כזאת ולכן נתמלא בשמחה יתירה.

ונראה שהתלמידים נתמלאו יגון ואנחה, שסברו שהגר"א יסרב לקבל האתרוג אם הוא
צריך להפסיד שכרו בעוה"ב, וחששו לשיטת האברבנאל ודעמיה, ולכן סברו שהגר"א לא
יסכים לזה, והגר"א נקט כהרמב"ם ולכן הסכים בשמחה רבה. וממירא כזו מובא גם בפרי

צדיק (ויגש אות ג) שכותב "הבעל שם טוב זצוק"ל אמר על עצמו שיעבוד את השם יתברך
גם אם לא יהיה לו חלק לעולם הבא ויהיה במעלה גדולה שלא על מנת לקבל פרס".

והנה שיטת הרמב"ם וסייעתיה עדיין צריכים בירור, וכטען המדרש שמואל בשם
האברבנאל דמהרבה מקראות נראה שאין שום חסרון לעבוד על מנת לקבל עוה"ב "ולא
עוד אלא שהקב"ה בעצמו אמר מי יתן והיה לבבם זה להם ליראה אותי ולשמור את מצותי
כל הימים למען ייטב להם וגו' ואם הוא יתברך רוצה וחפץ שתהיה עבודתינו מכוונת
להנאותינו ולתועלתנו איך יאמר אנטיגנוס שהיא עבודה פסולה ושאיין ראוי לעשותה".
(לשון המדרש שמואל).

וכדי ליישב שיטת הרמב"ם יש להקדים סיפור מהס"ק מרוזין זצ"ל שבא לפניו פעם איש
אחד לקבל ברכת פרידה שנוסע לארץ ישראל, וכאשר שאלו הס"ק מרוזין למה פתאום הוא
נוסע בזקנותו נסיעה כה רחוקה וקשה לארץ ישראל ואינו מוכן להישאר בחו"ל, השיב
האיש ששמע שבא"י אין התולעים אוכלים הגוף לאמר מיתה. וכאשר שמע הס"ק מרוזין
את דבריו נאנח הרבה ואמר "איזה בעל תאוה זה שדואג על גופו גם לאחר מיתתו".

וכן כתב רבי יעקב עמדין בהקדמתו לסידורו (ח"א עמ' כח) "שלא תהיה כוונת העובד
לטובת ולהנאת עצמו ולא אפילו לקבל שכר רוחני, כי במה נחשב הוא לעצמו וכמו שאמר
התנא 'כשאני לעצמי מה אני' אלא בבחינה שהנאתו היא הנאת הארון, רצוני שישמח ה'
במעשיו שהוא רוצה בהצלחתם האמיתית הידועה לו יתברך".

וזהו עומק דברי הסמ"ג הנ"ל שהדגיש "אנשים שעובדים הקב"ה על דעת שייטיב להם
בעוה"ז ובעוה"ב ודאי מדה טובה היא שמאמין בהקב"ה שיתן לו שכר טוב, אבל זו אינה
עיקר עבודה כי עיקר מחשבתו לצורך עצמו, אבל המעלה הטובה והעליונה בעבודת הבורא
היא הכתובה אצל יחוד שמו ואהבת לעבוד את הבורא מאהבה שלא על מנת לקבל פרס".

הרי ששייך ללמוד ע"מ שיהא לו חלק גדול בעוה"ב ועכ"ז עיקר מחשבתו הוא רק לטובת
עצמו שיהא טוב לו בעוה"ב. ועל דרך זה יש להבין דברי הספרי שהביא הרמב"ם "בשביל
שאקבל שכר לעוה"ב" שמדבר מאדם שדואג רק על עצמו וטובתו שהוא יהיה בן עוה"ב.

וכענין הזה יש גם בענין שכר עוה"ב וכלשון הרה"ק ר' צדוק מלובלין זצ"ל בספרו דברי
סופרים (אות ד) שכתב שיש שני סוגי אנשים שעושים על מנת לקבל שכר בעוה"ב, יש סוג
אחד שמכוין "רק לגרמיה שיהיה בן עוה"ב ושיאריך ימים לעוה"ב דבזה אין נפקא מינה בין
פרס דעוה"ז לעוה"ב".

ויש סוג אחרת "אבל מה שהוא עיקר עוה"ב דנהנין מזיו השכינה דזהו לאו הנאת גרמיה".
וכן כתב הגר"ח מוואלאזין זצ"ל בספרו רוח חיים (אבות א.ג) בענין עבודת ה' שלא ע"מ
לקבל פרס וז"ל "עבודה ע"מ שהקב"ה יהיה לו נחת רוח שיוכל ליתן לנו פרס הרי זה עבודה
מעולה" עכ"ל. (וע"ע כעין זה בנדרי זרוזין (נדרים סב.) בשם בעל ההפלאה).

ואכן זהו מה שאנו מתפללים בימים נוראים "זכרנו לחיים מלך חפץ בחיים וכתבנו בספר החיים למענך אלקים חיים" שהוא ע"ד (פסחים קיב). "יותר ממה שהעגל רוצה לינק פרה רוצה להניק" וזהו למענך אלוקים חיים.

וזהו מה דכתיב באברהם אבינו (בראשית יח, יט) "כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו ושמרו דרך ה' לעשות צדקה ומשפט למען הביא ה' על אברהם אשר אשר דבר עליו" וביאר שם רש"י "למען הביא כך הוא מצוה לבניו שמרו דרך ה' כדי שיביא ה' על אברהם את אשר דיבר עליו", וכתב המהר"ל בגור אריה "ואין להקשות הלא אברהם היה עובד מאהבה ואיך יאמר למען הביא זהו על מנת לקבל פרס, אין זה קשיא, כי כל אשר הבטיח אותו על ארץ הקדושה וכן שיהיה לגוי גדול הכל אין לאברהם טובה גופני בזה רק שיתן לו הארץ אשר שם כמה מצות וקדושות והכל קירוב להשי"ת".

ובזה מובן דברי האור החיים הק' עה"פ אם בחוקתי תלכו (ויקרא כו ג אופן יא), שמדבריו נראה שסובר לא רק שמותר ורשאי לעשות המצות על מנת לקבל שכר בעוה"ב אלא שצריך לעשות כן וז"ל "עוד ירצה על דרך אמרם ז"ל (שבת סג.) בפסוק 'אורך ימים בימינה בשמאלה עושר וכבוד' (משלי ג טז) שהמיימינים בה שכרם לעולם העליון והמשמאילים בה שכרם בעולם הזה, הוא מה שאמר כאן 'אם בחוקתי' שהיא עסק התורה, תהיה כוונתכם בעסק זה לא לתכלית עולם הזה והוא כת המשמאילים בה אלא תלכו תהיה כוונתכם לתשלומין כשתלכו לעולם העליון והוא כח המיימינים".

*

הרב חיים נתן היילפרין, מח"ס 'לקוטי שערי תשובה', מנשסתר - בירור השיטות בענין תורה לשמה (בנוגע לנדרים ס"ב)

הקדמה

הנה נחלקו הנפש החיים ותלמידי הבעש"ט בביאור "תורה לשמה". האם "לשמה" היינו לשם התורה, או דביקות בהשי"ת. והנה מכיון אשר מצות תלמוד תורה כנגד כולם, ונפסק בשו"ע (יו"ד רמ"ו, כ') לעולם יעסוק אדם תורה אפילו שלא לשמה שמתוך שלא לשמה בא לשמה, לכן יש לעיין בהך סוגיא ולהשתדל בס"ד לברר השיטות.

*

שיטות הראשונים אודות שלא לשמה

הנה בענין תורה שלא לשמה מקשים הראשונים סתירות בין סוגיות הגמרא. מצד אחד מצינו בש"ס (פסחים נ: ועוד כמה דוכתי) "לעולם יעסוק אדם בתורה ומצות שלא לשמה, שמתוך שלא לשמה בא לשמה", ומאידך גיסא חז"ל מפליגים אודות גודל רעת הלומד שלא

לשמה. בברכות (יז). "וכל העושה שלא לשמה נוח לו שלא נברא". ובתענית (ז). "וכל העוסק בתורה שלא לשמה נעשית לו סם המות".

החיי אדם (בסוף ההקדמה האחרונה) מעתיק תירוצי התוס' (במקומות שונות בש"ס^{לח}) כי ההיתר ללמוד שלא לשמה מיירי כאשר לומד מחמת יראת יסורים או לאהבת קיבול שכר או כאשר לומד להתכבד וליהנות ממנו, משא"כ אם ח"ו לומד "בכדי להוסיף על חטאתו פשע שעתה שגגות נעשו לו זדונות שאע"פ שיודע שעובר לא ימנע מכל תאות לבו" או אם לומד "להתייחר ולפקח ולקנטר או כאשר "לומדו רק כלומד איזה חכמה", לכל אלו התורה הוא סם המות.

ויש לציין גם לדברי האגלי טל (בהקדמה) שאם לומד רק מחמת שיש לו תענוג בלימודו ולא לשם מצות הלימוד הרי זה נקרא לימוד שלא לשמה. אמנם הלומד לשם מצוה ומתענג בלימודו הרי זה לימוד לשמה וכולו קודש כי גם התענוג מצוה, ואדרבא כי זה היא עיקר מצות לימוד התורה, ע"ש. (וכן הוא ברבינו אברהם מן ההר בנדרים דף מ"ח).

*

השיטות אודות תורה לשמה

בביאור "תורה לשמה" נסדר כאן ארבע ביאורים שמצינו בהראשונים ובקדמונים:

(א) רש"י (תענית ז). כותב וז"ל "לשמה - משום **כאשר צוני** ה' אלקי ולא כדי להקרות רבי". וכ"כ החפץ חיים בספרו שם עולם (ח"ב פ"ה) וז"ל "וצריך ללמוד לשמה דהיינו למלא רצון ה' שרצונו שנדע תורתו". וכנראה היינו על דרך הכוונה הפשוטה המבואר בשו"ע (או"ח ס', ד') שמצות צריכות כוונה. וע"ש במ"ב ס"ז דהיינו לכוון לקיים המצוה "כאשר צוה השם". (וע"ע במשנה ברורה ס"ק י').

(ב) לדעת הרמב"ם (פ"י מהלכ' תשובה) תורה לשמה היינו ללמוד מפני אהבת אדון כל הארץ שצוה בה. ומבואר בדבריו שהיא מדריגה עליונה ללמוד בלי שום פניות ולא כל אדם זוכה לה, ולא הכוונה הפשוטה בלבד של מצות צריכות כוונה.

(ג) לדעת התוס' (פסחים נ:): הכוונה **שלומד על מנת לעשות** לט. וכ"כ הרד"ק (ירמ' ב', ח'). וכן מבואר בשל"ה הק' (מסכת שבועות - פרק נר מצוה, אות ל"ה) וז"ל "וענין לשמה, הכוונה שיעסוק בתורה לקיים מה שצונו הש"י ולמדתם אותם. ויחשוב שהתורה היא כמו כתב המלך שכותב לעבדיו מה יעשו ומה ימנעו שלא לעשות, כן נתן הקב"ה התורה לעמו ישראל עבדיו הנאמנים". וממשיך שם לבאר כי ענין זו שייך אף כשאינו לומד לעסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא, וז"ל "על כן כשקורא בתורה נביאים כתובים או במשנה ותלמוד ופוסקים, יעשה מוסכם, כל מה שאמצא שם מה לעשות ומה שלא לעשות, הנני

^{לח} ברכות יז. פסחים נ. תענית ז. נזיר כג. סוטה כב.

^{לט} וע' באורחות צדיקים (שער התורה) חידוש גדול אשר מה שאמרו "תלמוד תורה כנגד כולם" נאמר רק במי שלומד באופן זה.

אקיים כעבד נאמן. ומה שלא יהיה סיפק בידי לקיים מאיזה מניעה ואוכל לגרום שיקיימו אחרים, כן אעשה בזריזות. אם ילמוד איזה דרכי מוסר והנהגת מדות ישרות, ילמד על מנת לקיים. ודברי תורה שהם מענייני חקירות וידיעות והשגות, ילמדם בשביל שידע שמו יתברך וגדולתו ומסתרי מצותיו, ואז יתלהב לבבו ליראה אותו ולאהבה אותו. והיינו לימוד לשמה. (וע"ע ביסוד ושורש העבודה שער ניצוץ פ"ה בארוכה).^מ

(ד) בתניא (סוף פרק ה') בשם האריז"ל וז"ל "ולשמה היינו כדי לקשר נפשו לה' ע"י השגת התורה איש כפי שכלו", וכן הוא בב"ח או"ח ריש סי' מ"ז וז"ל ונראה דכונתו יתברך מעולם היתה שנהיה עוסקים בתורה כדי שתתעצם נשמתנו בעצמות ורוחניות וקדושת מקור מוצא התורה (-היינו בו יתברך שהוא המקור ונותן התורה). והיינו שלמוד בכוונה זו וכהמשך דבריו שם "ואם היו עוסקים בתורה על הכוונה הזאת..". ומבואר בהמשך דבריו אשר היינו הכוונה בברכת התורה "ולומדי תורתך לשמה". וע' בהערה העתקת המשך דבריו הנוראים^{מא}.

היוצא לנו כי לפי דרכם של רש"י והרמב"ם ודעימייהו "לשמה" היינו הסיבה למה הוא לומד (כאשר צוה ד', מאהבה אליו). אולם לפי דרכם של התוס' והאריז"ל ודעימייהו "לשמה" היינו הכוונה כוונתו כתוצאה מלימודו (ע"מ לעשות, לקשר נפשו להשם).

ויל"ע האם דברי החת"ס (נדרים פא.)^{מב} והבית הלוי (ס"פ משפטים)^{מג} שמבארים אשר חוץ מללמוד תורה בכדי לכדי לידע המעשה אשר יעשון, יש גם מצות תלמוד תורה בפני עצמה, יעלה יפה עם דרכו של התוס' ודעימייהו אשר הדרגה הגבוהה של "תורה לשמה" היינו ע"מ לעשות, ואולי עולים טפי לפי אחד משאר המהלכים בתורה לשמה. והעירוני שיתכן שלדעת התוס' "תורה לשמה" בא רק באופן שלילי מה לא נחשב "תורה שלא לשמה", ועדיין יתכן שיש מצוה בפני עצמה ללמוד, ועדיין שייך עוד כוונות קדושות הראויות לכוון בלימודו, ודו"ק.

*

דברי הנפש החיים

ומעתה נעמיק בס"ד בדבריו הקדושים של הנפש החיים. הנה בפרק ב' הוכיח בשלש ראיות כי "לשמה, אין פירושו דביקות כמו שסוברים עתה רוב העולם": (א) אמרו חז"ל

^מ וע"ע בקונטרס "אש דת" הנדפס בסוף הנפש חיים עם ביאור "יראת חיים" מאת הגה"צ הר"ר ישראל אליהו וינטרויב ז"ל, באריכות על דרך זה שהכוונה בלשמה היינו ע"מ לעשות.

^{מא} ואם היו עוסקים בתורה על הכוונה הזאת.. היו המה מרכבה והיכל לשכינתו יתברך שהיתה השכינה ממש בקרבם כי היכל ה' המה ובקרבם ממש היתה השכינה קובעת דירתה והארץ כולה היתה מאירה מכבודו ובוזה יהיה קישור לפמליא של מעלה עם פמליא של מטה והיה המשכן אחד. וממשיך לבאר כי מכיון שלא למדו בכוונה זה נתסלק השכינה מישראל וממילא לא היה מקום להביהמ"ק, באופן שהיה תוצאה ממילא ולא עונש, ע"ש. ויש לציין כי בספר שפתי צדיק (ריש פ' וילך) כותב ששמע מזקנו החידושי הרי"ם אשר הר"ר מענדלי מרימינאו זי"ע למד דברי הב"ח אלו בכל יום.

^{מב} שמבאר שלכן לא ברכו בתורה התחלה כי חשבוהו רק כמו הכשר מצוה לקיום המצוות.

^{מג} שמבאר שלכן הקדימו נעשה לנשמע להראות כי אף אחרי ה"נעשה" צריכים להיות "נשמע".

במדרש שבקש דוד המלך ע"ה מלפניו יתברך שהעוסק בתהלים יחשב אצלו יתברך כאלו היה עוסק בנגעים ואהלות. הרי שהעסק בהלכות הש"ס בעיון ויגיעה הוא ענין יותר נעלה ואהוב לפניו יתברך מאמירת תהלים, ואם נאמר שלשמה פירושו דביקות דוקא ורק בזה תלוי כל עיקר ענין עסק התורה, הלא אין דביקות יותר נפלא מאמירת תהלים כראוי כל היום^מ. (ב) כי מבואר בחז"ל גודל מעלת ר' יוחנן בן זכאי (סופ"ב דסוכה) שלא הניח מקרא משנה הלכות ואגדות כו', וכמו כן במדרש משלי רבתא (פרק י') מתארים אנו חז"ל אודות יום הדין של לעתיד לבוא שנהיה נתבעים האם למדנו כל חלקי התורה, והרי לענין הדביקות, היה די במסכת אחת או פרק או משנה אחת שיעסוק בה כל ימיו בדביקות. (ג) ומסתברא נמי הכי, שהרי כמה הלכות מרובות יש בש"ס שבעת אשר האדם עוסק בהם, הוא צריך לעיין ולהעמיק מחשבתו ושכלו בעניני הגשמיות שבהם, כגון קניין ופתחי נדה שהן הן גופי הלכות, או המשא ומתן בש"ס וכללי דיני מיגו של רמאות שהיה הרמאי יכול לטעון, וכמעט בלתי אפשר שיהא אצלו אז גם הדביקות בשלימות כראוי. עכ"ד הקדושים.

והנה מה שמביא הנפש החיים בשם "רוב העולם" מבואר יותר בליקוטי אור תורה הנספח לספר מעלות התורה מבית מדרשו של הגר"א אחד המיוחד מדורו של הנפש החיים הגאון המקובל ר' יצחק אייזיק חבר זלה"ה, וז"ל "באר בזה הגאון הנזכר לעיל בספרו ("נפש החיים") דבר נפלא בכונת דבריהם, להוציא מלב.. שחשבו שענין למוד התורה לשמה, הוא **דביקות לעשות יחודים למעלה**, וכל שאי אפשר לו לבא לידי מדה זו הרי הוא בכלל למוד שלא לשמה, שנוח לו שלא יצא לאויר העולם, וכמה נשתבשו בזה, והוא בעוונותינו הרבים בעצת הסטרא אחרא אשר רוצה להדיחו מחיי עולם.. עכ"ד. זאת אומרת אשר הנפש החיים בא לאפוקי "רוב העולם" שחשבו בשעתו אשר הלימוד לשמה היינו לעשות יחודים^מ באופן אשר כל מי שלא יכול לבוא למדריגה זו עדיף לו שלא ילמוד, ובא להוכיח כנגד שיטתם וכנ"ל. אמנם כאשר מעיינים בספרי הבעש"ט ותלמידיו רואים אשר יש להם שיטה אחרת בזה מהבנת "רוב העולם" המובא בנפש החיים. והיינו כנ"ל באות ב' מהאריז"ל והב"ח שיכוון לקשר נפשו להשם ע"י לימוד תורתו, וכפי שיתבאר בס"ד.

*

ביאור הכוונה דקוב"ה ואורייתא חד הוא

הנפש החיים מאריך אודות גודל מעלת התורה"ק אשר קוב"ה ואורייתא חד הוא, ובאותו העת שהאדם עוסק בתורה, כל תיבה שמוציא מפיו הן הן הדברים יוצאים כביכול גם מפיו יתברך באותו העת ממש (שער ד' פרק ו' ואילך), ושהוא יתברך ורצונו חד הוא וכמבואר

^מ ומש"כ שם הנפש החיים - "וגם מי יודע אם הסכים הקב"ה ע"י בזה, כי לא מצינו בדבריהם ז"ל מה תשובה השיבו הוא יתברך על שאלתו, יש להעיר כי בפירוש ר"י בן יקר בפירושו על תפלה (בהקדמה לפסוקי דזמרה, ובברוך שאמר, בסוף אשרי, ובישתבח) מפורש שהסכים הקב"ה על ידו. וע"ע בליקוטי שושנים פ' וזאת הברכה. ובמעדני יוסף מערכת "תהלים".

^מ ע"ע בזה במאמרו הנפלא של המקובל הגה"צ הרב יעקב הלל שליט"א (פתיחה לקונטרס "אמת ליעקב" על מסכת חולין) באריכות.

במדרש ר"פ תרומה "כביכול לי אתם לוקחים.." (פרק י'), ו"בכל עת ממש שהאדם עוסק והוגה בה, הוא דבוק על ידה בדבורו יתברך ממש" (פרק י"ד).

וביתר בירור מבאר התניא (פ"ב פ"ד פ"ה) עפמש"כ הרמב"ם (הלכות יסודי התורה ב', י') "נמצאת אתה אומר הוא היודע והוא הידוע והוא הדעה עצמה, הכל אחד, ודבר זה אין כח בפה לאומרו ולא באוזן לשמעו ולא בלב האדם להכירו על בוריו" - זאת אומרת אשר כאשר האדם חושב ויודע איזה ידיעה יש כאן שלש דברים נפרדים, האדם היודע, הכח להבין ולידע, והענין שמבין ויודע. לא כן אצלו יתברך, כי הכל אחד, דהיינו התורה הקדושה הוא אחד עם עצמותו יתברך. "ודבר זה אין כח בפה לאמרו.." וכהמשך דברי הרמב"ם.¹⁰¹

וממשיך שם (פרק ה') לבאר גדול היחוד והדביקות בו יתברך בלימוד התורה"ק, אשר "מלבד שהשכל מלוּבש בחכמת ה', הנה גם חכמת ה' בקרבו, מה שהשכל משיג ותופס ומקיף בשכלו מה שאפשר לו לתפוס ולהשיג מידיעת התורה" - "והוא יחוד נפלא שאין יחוד כמוהו ולא כערכו נמצא כלל בגשמיות להיות לאחדים ומיוחדים ממש מכל צד ופנה" ומוסיף "וזאת מעלה יתרה גדולה ונפלאה לאין קץ אשר במצות ידיעת התורה והשגתה על כל המצות מעשיות ואפי' על מצות התלויות בדבור".

הרי מבואר שאף האומר תהלים בהתעוררות רב, עוד לא הגיע לידי דביקות זו בהבורא יתעלה כבשעת הלימוד, שהוא "יחוד נפלא שאין יחוד כמוהו.." ומובן היטב בקשת דוד המלך.¹⁰²

*

ההוכחה ממעלת וחובת ידיעת התורה

אודות ההוכחה השניה של הנפש החיים. הנה מבואר היטב בהלכות תלמוד תורה (פ"ד ה"ו) להגר"ז [ובארוכה בספר אור ישראל לרבי ישראל סאלאנט (סי' כ"ז)] שיש שתי מצות נפרדות בתלמוד תורה. הראשונה, מצות לימוד תורה, מקרא ד"והגית בו יומם ולילה" וזאת מקיים אפילו אם יקרא כל היום פסוק אחד אלפי פעמים. ויש עוד מצוה של ידיעת התורה מקרא "ושננתם" שיהיו ד"ת מחודדין בפין שאם ישאלך אדם אל תגמגם בו. ובגר"ז (שם) מבאר בבירור אשר מעלת הדביקות (שהתעסקו בו החסידים הראשונים שהקדישו מזמנם

¹⁰¹ ויש לציין בזה לביאורו הנורא של הבאר מים חיים (פ' צו) למה עכו"ם העוסק בתורה חייב מיתה כדאיתא בסנהדרין נט. כי הרי כפי המבואר "אדם ההוגה בתורה, הנה הוא מדבק הבל פיהו שהוא נפשו ונשמתו ממש (כמו שאמר הכתוב (שיר השירים ה', ו') נפשי יצאה בדברו) אליו ברוך הוא הנעלם בתורתו, והיא בחינת נשיקין, ואתדבקות רוחא ברוחא, והרי נעדרות נשיקות שונא, וכביכול אינו יכול לסבול הבל פה הנכרי ונשיקותו, כדמיון הכפרי שיבוא וינשק את המלך ודאי שחייב ארבע מיתות בית דין בעד זה. ע"ש עוד דברים המעוררים מאד.

¹⁰² ואף שמבואר בשל"ה הק' (מסכ' יומא, תשובה אות ג') וכמו כן בספר חדרים (סוף פרק ס"ה) בביאור החסידים הראשונים שהכינו והתפללו במשך ט' שעות ביום עפמש"כ האריז"ל שמעלת הדביקות מועיל לפנש שבעתיים מעל הלימוד, מ"מ הרי מבואר להדיא שם דענין זה שייך רק כאשר מגיעים למדרגת התפשטות הגשמיות מתוף התבודדות של מדרגיה גבוה, ולא כל חומא סביל דא, ומובן היטב בקשת דוד המלך שכל מי שיאמר תהלים יחשב כלימוד התורה שמעלתה יותר גבוה. וע"ע להלן.

ט' שעות ביום לעבודת התפלה) אינה דוחה מצות ידיעת התורה. ולכן אף אם כוונת "לשמה" היינו בכוונה לדבקה בו יתברך, מ"מ עדיין מוטל עליו ללמוד כ חלקי התורה.

*

האם צריך לכוון כוונות אלו באמצע לימודו

ההוכחה השלישית של הנפש החיים (הנ"ל) היא מסברא, שהרי כמה הלכות מרובות יש שבעת אשר האדם עוסק בהם, עליו לעיין ולהעמיק מחשבתו ושכלו בעניני הגשמיות שבהם, וכמעט בלתי אפשר שיהא אצלו אז גם הדביקות בשלימות כראוי.

והנה מצינו בזה דברים מפורשים בתניא (לסוף פרק מ"א) שמסכימים לטענת הנפש החיים בזה וז"ל "עיקר ההכנה לשמה לעכב הוא בתחלת הלימוד בבינונים, וכמו בגט וס"ת שצריכים לשמה לעכב, ודיו שיאמר בתחלת הכתיבה הריני כותב לשם קדושת ס"ת או לשמו ולשמה כו', עכ"ד. וכ"כ החפץ חיים בספר שם עולם שער התחזקות בתורה חלק ב' פרק ה' וז"ל ודי לחשוב זה רק בתחלת לימודו וכמו בסופר שצריך לחשוב לשמה בתחלת כתיבתו.

וכמו כן מצינו להדיא בתורת הבעש"ט זי"ע^{מח} לבאר הגמ' "לא יפטר אדם מחבירו אלא מתוך דבר הלכה, שמתוך כך זוכרהו" וביאר "מחבירו" לשון "מחיבורו", ורצ"ל הדביקות בהשיות, שאין לאדם רשות להיפטר מדביקות התדירי בו יתברך, אלא בעת שעוסק בדבר הלכה, הגם שעל ידי עומק העיון בלימודו הוא נפרד מדביקותו, אבל כיון שמתוך כך זוכרו, רצה לומר על ידי ההלכה נמי זוכרו להשם יתברך כי בתורה הק' מלובש רצון הבורא יתברך וקובייה ואורייתא כולהו חד ואין זה פירוד אלא דביקות גמורה.

ומ"מ כנראה אשר זהו הוראה לרבים, אבל בכל זאת היו מגדולי הצדיקים שדרגתם ב"שויתי ד' לנגדי תמיד" היה בחוש ממש, באופן שלימוד תורתם היה ממש בבחינת "מפיו דעת ותבונה" והרגישו האיך שהוא יתברך "מלמד תורה לעמו ישראל". וכמו שהאדם יכול לשמוע שיעור מרבו, ולהבין עומק דבריו, ובכל זאת אינו שוכח שעומד רבו לפניו, כי אף אם לא יסתכל על פניו בעיניו, ידע נאמנה המציאות שרבו מלמדו תורה, כמו כן היו צדיקים גדולים שלא הסיחו דעתם ממנו יתברך כלל וכלל אף בעת עמלם בתורה"ק. ע' בספר זכרון טוב (דף ה') אודות הר"ר שמעלקא מניקלשבורג (אחי ההפלאה) זי"ע שלא הסיח דעת כלל אף בעת עמלו בתורה"ק.

^{מח} המובא בספר תולדות יצחק (מהרה"ק ר' יצחק מנעשכיו זי"ע בליקוטים עירובין ס"ד) וכמו כן בספר זכרון טוב עניני דביקות אות ב' בהג"ה.

והנה אף שמספיק לכוון זאת בתחלת הלימוד, מצינו בנפש החיים (ד' שער ד' פרקים ז' עד ט') שהרשות נתונה לעורר גם באמצע הלימוד ליראת שמים, ע"ש, וע"ע בתניא לסוף פרק מ"אמט.

*

ביאור שיטת הנפש החיים - "לשם התורה"

ומעתה נבוא לדבריו הק' של הנפש החיים בביאורו של תורה לשמה. וז"ל (שער ד', פ"ג) "אבל האמת, כי ענין לשמה פירוש לשם התורה, והענין כמו שפירש הרא"ש ז"ל על הגמרא נדרים (דף סב.). "ר"א בן ב"ר צדוק אומר עשה דברים לשם פעלן ודבר בהן לשמן". עשה דברים לשם פעלן - לשמו של הקב"ה שפעל הכל למענהו. ודבר בהן לשמן - כל דבורך ומשאך בדברי תורה יהיה לשם התורה, כגון לידע ולהבין ולהוסיף לקח ופלפול ולא לקנטר ולהתגאות עכ"ל. דקדק לבאר שינוי לשונו, שבעשיה אמר "לשם פעלן", ובדבור אמר "לשמן", לכן בענין העשיה פירש לשמו של הקב"ה שפעל הכל למענהו, ובענין הלמוד פירש לשם התורה. וכוונתו מבואר, כי עשיית המצוה ודאי שצריכה להיות למצוה מן המובחר בדביקות ומחשבה טהורה שבטהורות כפי שכלו והשגתו, אבל על הנהגת האדם בשעת עסק התורה בדיני המצות והלכותיהן אמר "ודבר בהן" רצה לומר, הדבור בעניני המצות והלכותיהן, יהיה לשמן, פי' לשם הדברי תורה, היינו לידע ולהבין ולהוסיף לקח ופלפול, עכ"ד.

והנה ראיתי ביאורים שונים בהבנת דברי הנפש החיים. ונביא בזה דברי הגאון המקובל ר' יצחק אייזיק חבר ז"ל הנ"ל וז"ל הורה לנו (בגמ' נדרים סב.). דרך למוד התורה בשלמותה על ידי תקון מדותיו, שעיקר יהיו מאהבתו יתברך ולדבק הכל בו יתברך, שיהיה כל המציאות כאין נגדו יתברך, שזהו עיקר שפלות הרוח לידע כי אין עוד מלבדו, וכל המציאות מצדו יתברך הוא אין ואפס, ואז ממילא הוא מתדבק בו יתברך, ואין לשום נברא שליטה עליו, וכמו שהאריך בזה הגאון מוהר"ח בספרו הנכבד נפש החיים. אבל כל שנוטל לעצמו עטרה מן התורה להתגדל בה, אז נעקר משרשו העליון, כי נופל למדרגה התחתונה, מאחר שאין לו קשר בשורש העליון של התורה שהיא דבוקה בו יתברך, שעל ידי שהאדם לומד תורה לשמה ואינו מבקש גדולה על ידה, אז התורה קשורה עמו בכל אבריו ונעשה אחד עם התורה, ואז הוא מקשר באמצעות התורה בו יתברך, כמו שנאמר, ולדבקה בו, והוא נהנה מנועם זיו העליון מזיו השכינה, והוא מה שנאמר, דרכיה דרכי נועם כו', והוא עץ חיים היא למחזיקים בה, רצה לומר שהם קשורים ומיוחדים בה כמבואר. ומה שכתוב "עשה דברים לשם פעלם", "ודבר בהם לשמם", באר בזה הגאון הנזכר לעיל בספרו דבר נפלא בכונת דבריהם, שבאמת עיקר לשמה רצה לומר לשם התורה, ולא אמר לשמו, רצה

מט' מש"כ בתניא שאם לומד ברציפות במשך כמה שעות שיתעורר בכל שעה מחדש, וצריך לי עיון האם הכוונה כפי התחלת זמן לימודו או כפי שעות הזמניות של היום, ע' בדבריו, ודו"ק, וצ"ב.

לומר כפי הוראות שמה תור"ה, שהוא מורה דרך לאדם לידע פרטי המצות וחקותיהם היאך לקימם, וזהו עיקר כונתם במה שאמר לשמה, ולכן דקדק באמרו עשה דברים לשם פעלם, רצה לומר שבקיום המצות במעשה צריך עיקר הכונה לשם בוראו שפעל אותם וצוה עליהם, אבל למוד התורה הוא לשם תורה עצמה וזה שכתוב, ודבר בהם לשמם, והוא ביאור אמיתי בכונת דבריהם. (וממשיך אודות ההכרח למידת ענוה לקניית התורה"ק). עכ"ד המאירים. הרי מבואר כשיטת התוס' ודעימייהו הנ"ל באות ג' אשר "לשמה" הכוונה ע"מ לקיים.

ועל דרך זה מצינו בפירושו על אבות (רוח חיים פ"ו מ"א) וז"ל לפי שעיקר הלימוד לא לעסוק רק בדביקות כי אם להשיג על ידי התורה המצות והדינים ולידע כל דבר על בוריה כלליה ופרטיה, עכ"ל. וכ"כ בנפש החיים (ש"א פכ"א) "שבעת עסקו בתורה לשמה לשמור ולקיים ככל הכתוב בה וכו'" עכ"ל.

*

גם לדעת הנפש החיים יש עוד כוונות הראיות בלימוד התורה

נמצינו למדים כי לפי דרכו של הנפש החיים הכוונה בתורה לשמה היינו כפירוש התוס' ודעימייהו שילמוד בבירור ע"מ לקיים. ומ"מ הרי מצינו להדיא בדבריו הקדושים שיש לכוון ג"כ לידבק בו יתברך ע"י הלימוד. ולדוגמא בנפש החיים (ש"ד פ"ו) וז"ל "ראוי לו להתיישב קודם שיתחיל עכ"פ זמן מועט.. ויכוין להתדבק בלימודו בו בתורה בו בהקב"ה היינו להתרפק בכל כחותיו לדבר ה' זו הלכה ובוזה הוא דבוק בו ית' ממש כביכול כי הוא ית' ורצונו חד כמ"ש בזוהר וכל דין והלכה מתוה"ק הוא רצונו ית' עכ"ל.

והנה בחוברת ע"ח של קול התורה (ניסן תשע"ד) כבר מעורר רבות מרן המשגיח הרה"צ רבי מתתיהו סולומן שליט"א אודות ההתרשלות בהאי ענינא, וגודל החיוב ליזהר שלא ללמוד באופן של מנהג אבותינו בידינו, אלא בהתבוננות קדומה וכוונה טובה לדבקה בו יתברך ע"י התורה"ק, ע"ש.

*

תורה שלא לשמה

אחת מהסיבות אשר הנפש החיים ראה להאריך ולחזק הלימוד אף באופן שהוא שלא לשמה הוא כפי שכותב בריש שער ד' כי ראה אלו שסברו שעסק בתורה בלי המדריגה שחשבו לדעתם שצריכים, לא התחילו ללמוד, וע"כ תפוג התורה ח"ו. ולכן אף שכאשר מעיינים באבן שלמה פרק ח' מתורתו של הגר"א ובתניא פרקים ל"ט עד פרק מ"א, ורוב ספר יושר דברי אמת והספר יסוד העבודה ורואים את גודל פחדם ללמוד תורה שלא

לשמה, צריכים לידע הנפש החיים (שער ג' פ"ב ופ"ג) המחזק מאד הלימוד אף כשהוא עדיין בדרגת שלא לשמה.

ומ"מ חייב לכו"ע חייב לשאוף לבוא לידי ה"לשמה" כמפורש ברוח חיים (אבות א', י"ג), וז"ל "מתחלה ההכרח ללמוד אף שלא לשמה, כי לא יוכל האדם לעלות במעלה העליונה מהסולם אם לא יציג רגלו מקודם על המדריגה התחתונה. ואין זה עוול מעבד, אם אדוניו יצוה לו לעלות על הסולם, אם יפסיע מקודם על השליבה התחתונה. אך אם לא ימיש העבד ממקומו ולא יהין לעלות, וירד ויעלה אך על השליבה התחתונה, הלא מורד באדונו הוא". וע"ע ברוח חיים פ"ג מ"ט.

ומן הראוי לציין לחיזוק גדול שמצינו בנפש החיים (שער ג' סוף פ"ג) אשר הלומד בקביעות זמן כמה שעות רצופים אף שדרך כלל היתה כוונתו שלא לשמה, עם כל זה בלתי אפשר כלל שלא יכנס בלבו באמצע הלימוד על כל פנים זמן מועט כונה רצויה לשמה, ומעתה כל מה שלמד עד הנה שלא לשמה נתקדש ונטהר על ידי אותו העת קטן שכיון בו לשמה. וע"ע בתניא ס"פ ל"ט שיש בכח הלימוד לשמה להעלות ולקדש התורה שלמד בלי כוונה לשמה. וע"ע שם בפרק מ' בזה. וע"ע בספר בניהו שבת דף לב. ולביאור הענין האיך יתקדש כל לימודו בכוונתו באמצע לשמה, ע' בקונטרס "אש דת" הנדפס בסוף הנפש חיים עם ביאור "יראת חיים" מאת הגה"צ הר"ר ישראל אליהו וינטרויב ז"ל ענף י"א, וע"ע בבית הלוי (שמות י"ט, ה').

*

עוד כוונות בתורה לשמה

לשלימות הענין יש לציין מה שמצאתי דבר חידוש בספר תפארת שלמה (פ' דברים) אשר חוץ מהכוונות הכלליות שיש בכל מצוה לכוון ליחודא שמא דקב"ה ושכינתיה לאוקמי שכינתא מעפרא. וגם "בשם כל ישראל" דהיינו להתפלל ולצפות שיזכו כל ישראל לעסוק בתורה ומצות לשמה שיהיה נחת רוח להבורא ב"ה מכל העבדות ותורה ומצות שלהם (ע"ש מה שמאריך בזה) - הוא מוסיף עוד ד' כוונות שנכללות ב"תורה לשמה". (א) שיהיה עסק לימודנו לזכות בכל יום למדריגה יותר באהבה וביראה. (ב) להמשיך חסדים ורחמים בעולם. ומוסיף שם עוד שתי כוונות, ע"ש. ויש לציין עוד לספר "באר אליהו" שכל כולו מוקדש לתוספת כוונות ב"תורה לשמה".

*

¹ כמובן הלימוד בספריהם מעוררים למאוס בהבלי עוה"ז ותיקון המידות לזכות ללמוד בלי פניות של שלא לשמה. ולדוגמא נציין נקודה אחת מתוך דברי היושר דבר אמת. והוא, כי כאשר האדם יתבונן כי כאשר רוצה להתכבד ולהתגדל עצמו ע"י ידיעתו בתורה"ק, הרי נמצא כי האדם הוא הפנימי ומשתמש בתורתו הקדושה כלבוש עבורו להתכבד, הרי אין לך בושה גדולה מזו.

סיום וסיכום

וזאת תורת העולה, אשר לפני שהאדם ניגש ללמוד בתורה"ק, ראוי לו להתיישב קודם שיתחיל לכוון לקיים המצות עשה של תלמוד תורה, ללמוד ע"מ לקיים, ולכוין להתדבק בלימודו בו בתורה בו בהקב"ה.

עוד יש לציין בהאי ענינא בקצרה למש"כ הגר"א (אבן שלמה ו', ו') - "וצריך לחנכם בילדותם ללמוד לשם שמים, ואל ישגיח על האומרים כי הנער אינו צריך לזה, ח"ו, אדרבא חנוך לנער ע"פ דרכו, גם כי יזקין לא יסור ממנה, ועיקר הכל הוא"ניא.

ונסיים בדברי החיד"א (בספרו מראית העין) בפירושו להמשנה המפליג בגודל שכרו של הלומד לשמה (אבות ו' א') "ר' מאיר אומר כל העוסק בתורה לשמה זוכה לדברים הרבה, ולא עוד אלא וכו'" וז"ל החיד"א - "כל" דייקא, להורות כי כמה מדרגות יש בענין עסק התורה לשמה והבטיחנו "כל העוסק", (כלומר "כל" לרבות) דהגם דאין עסקו לשמה כפי המדרגות הראויות, עם כל זה כיון דנכנס מיהא בסוג עוסק בתורה לשמה, זוכה לדברים הרבה. אכ"ר.

---

^א ולכאוי אין זה סתירה להרמב"ם הידוע בפירושו המשניות סנהדרין ריש פ"י שאפשר לחנוך ב"שלא לשמה" דמ"מ ביחד עם זה יש צורך לחנוך וללמד ללמוד לשם שמים, והמתן שכרה בצדה מעורר ולא סיבת הלימוד, ואכמ"ל. ופעם שמעתי ממחנך מומחה עצה טובה לבחור יום מן הימים שילמדו "לשם שמים" באופן שיכירו וידעו שכל ה"שלא לשמה" רק לעזר ולעורר, והכל לפי הגיל והמצב כמובן.

^ב הגר"א גורוויץ שליט"א (בהספידו על הרה"ג ר' בנימין זאב קויפמאן זצוק"ל, י"ח כסלו תשע"ח) דייק אשר ר' מאיר אומר שני תנאים. הראשון שיהיה עוסק בתורה וכמש"כ הט"ז או"ח סי' מ"ז שיהיה עוסק ויגע בתורה"ק, והתנאי השני הוא שיהיה לשמה.

סיפור

סיפור מיוחד / הסופר הרב יאיר וינשטוק

יש קונה עולמו בשעה אחת

ליל שבת. לילה של שבת ירושלמית לפני למעלה משישים שנה. בני המשפחה ישבו סביב השולחן ואכלו סעודת שבת. הם לא היו לבד, כי כמו תמיד, גם כמה אורחים ישבו יחד אתם. אורחים לא מהסוג המקובל שנעים לארח. כאלה שתענוג לשבת במחיצתם ולשוחח בניהותא, להחליף 'ווארטים' מבריקים על הפרשה וליהנות מכל רגע ורגע. האורחים של משפחת ורטהיימר בשכונת בית ישראל הירושלמית, היו אורחים 'מן הסוג השלישי'. אומללים, קשי יום, חסרי בית וחסרי דעה. אנשים שאיש לא רצה אפילו להביט לעברם, לא כל שכן, לאסוף אותם אל ביתו. אבל כאן, בביתו של הרב אברהם יוסף ורטהיימר, הם היו אורחים רצויים, בני בית ממש. ישבו והתענוגו על סעודה שמעדני מלכים אמנם לא היו בה, יען כי גם המשפחה המארחת לא נמנתה על עשירי העיר, אבל לבה היה רחב ופתוח, ומלא אהבה אל כל אשר נברא בצלם.

"טאטע" פנה אחד הילדים אל אביו בלחישה, "יש בעיה לא נעימה".

ר' אברהם הרגיש בעצמו את מהותה של הבעיה, כיון שגם חוש הריח שלו לא הכריז על שביתה ביום השבת. אחד האורחים, אדם גלמוד, שהיה בעבר משמשו של צדיק מפורסם. ר' אברהם חמל על האיש שלעת זקנותו לא היה מי שיסעד אותו, ובליל שבת לאחר התפילה הזמינו לסעוד על שולחנו. אלמלי הוא קרוב לוודאי שהאיש היה נשאר רעב. הוא היה אפוף ריח של אדם שלא רחץ זמן רב והאוויר סביבו לא עורר את התיאבון...

ללא אומר ודברים פנה ר' אברהם אל האורח והזמינו לרגע לקרן זוית. פייסו בלשון רכה ונטל אותו אל חדר האמבטיה. בניו של ר' אברהם לא ביטלו את הזמן. הם שוחחו בדברי תורה על הפרשה, והמשיכו לתת תשומת לב ליתר האורחים.

שעה ארוכה טיפל בו ר' אברהם בהתמסרות של אם רחמנייה המטפלת בבן אהוב, וכשחזר עמו לשולחן שוב אי אפשר היה להכיר את האורח. לבוש היה בבגדים חדשים ורחוצים (של בעל הבית), פניו הבהיקו מניקיון וכל מראהו מטופח.

בני הבית הכירו מראות כאלו... היה גם אחד מפליטי העיר העתיקה בירושלים שהוחזק בשבי הירדני וכתוצאה מסאת הסבל שעבר, נשתבשה דעתו במקצת. הלה היה פוקד את הבית שברחוב חיים עוזר פעמים רבות, ורגיל שישמשו אותו. יום אחד בא אל ר' אברהם ותבע ממנו "אני זקוק לתספורת".

ר' אברהם שקוע היה בעיונו אותה שעה, בקש מבנו הבחור שימלא את מקומו. הבחור הושיב את האיש על הכסא והחל להעביר את מכונת התספורת על ראשו.

מיד נעצר. השיער היה דביק. בדיקה מקרוב גילתה פצע מוגלתי גדול על הקרקפת. ואם לא די בכך, רחש השער נציגים אותנטיים מן המכה השלישית במצרים... בפנים נעוות

מגועל רץ הבחור לחדר השני, בו ישב אביו מוקף עשרות ספרים. "אבא, אני לא מסוגל לטפל בו".

ר' אברהם הביט בו מבעד למשקפיו השחורות, והחליק בידו על זקנו האדמוני הקצר. ניכר היה שהוא שרוי בעולמות אחרים. עולמו של תוספות רי"ד, (רבי ישעיה מטראני הזקן), למשל, שכה טרח בההדרת פירושו לנ"ך. ואולי עולמם של אותם חמישים מדרשי חז"ל אבודים, שסבו הגאון החוקר רבי שלמה אהרן ורטהיימר זצ"ל גילה בגניזת קהיר, והוא, נכדו, הדפיסם בשני כרכי הספר "בתי מדרשות".

דברי הבן ריחפו סביבו ובקעו את המסך החז"לי שאפף את מוחו, פולשות אל תודעתו. "מה אמרת?" ננער לפתע ופנה אל בנו.

כשהבין במה מדובר, לא היסס כלל ופנה אל המלאכה. המושג חסד לגביו לא היה אידיאל שמטיפים לו, גם לא דבר שמדברים עליו גבוהה גבוהה. הוא עסק בחסד יום-יומי בטבעיות גמורה של אדם שלא מבין איך אפשר אחרת. ניגש אל יקירו הממתין לפינוק שלו. ניקה את קדקודו היטב מכל המוגלה והדם הקרוש וחבש את פצעיו. לאחר כמה ימים כשהגליד הפצע, שימש לו כמובן גם בתור גלב, וקצץ את מחלפותיו.

והיה גם בחור זקן, שלא ידע אושר בחייו, ורק ביתו של הרב ורטהיימר היה מעניק לו רגעי אושר ונחת. מדי בוקר מגיע היה אל הבית, וסועד את לבו בפת שחרית שעיקרה מבוסס על "לחם לבן טרי". הלחם חייב היה להיות טרי הישר מן המכולת, אחרת לא היה אנן הטעם מסוגל לנעוץ בו את שיניו. היה זה כבר לעת זקנתו של ר' אברהם, כשסבל כאבים איומים בברכיו ורק רופא פלוני מקרית מוצקין, מסוגל היה לעזור לו קמעא. קבע תור אצל הרופא, והמתין שלושה חודשים עד שהגיע תורו. ביום המיועד נדבר להיפגש עם בנו בתחנת המרכזית בירושלים, ולנסוע יחדיו לחיפה.

הבן בא לתחנה בזמן הנקוב, אולם האב שתמיד היה דייקן למופת, איחר לבוא. האוטובוס הגיע לרציף, התמלא בנוסעים ועמד לעזוב. הפציר האברך בנהג להמתין, וזה נעתר לו וחיכה עוד דקה ושתיים. או אז נראתה דמותו הממהרת של קשיש שזקנו האדום הלבין במקצת. תיק גדול היה בידיו והוא רץ בצעדים כבדים אל הרציף. הבן נשם לרווחה. אם הנהג לא היה מואיל להמתין היה הטיפול הדחוף מתעכב עוד שלושה חודשים, על כל הייסורים הכרוכים בכך.

"למה איחרת אבא?" התפלא הבן, כמי ששואל, מה קרה לדייקנות המפורסמת שלך?

"הייתי צריך לקנות לחם לבן לבחור 'ההוא' וזה גזל ממני זמן רב" התנצל ר' אברהם.

"ולחם שחור לא מתאים לו, לאיסטניס?" כמעט התפלץ בנו.

"אם אין לו לחם לבן הוא לא אוכל כלום" הסביר ר' אברהם בחמלה, "אתה לא יודע? הוא ירעב כל היום".

ועל כך שהוא עצמו עלול להתייטר עוד שלושה חודשים באין טיפול, על כך הוא לא חשב כלל... היה לו סולם ערכים יהודי שבו מופיעה ההלכה "די מחסורו אשר יחסר לו, אפילו

סוס לרכוב עליו ועבד לרוץ לפניו", (שו"ע יו"ד סימן ר"נ) ואם זה לא סוס או עבד אלא לחם לבן, דואגים ללחם לבן!

בנוהג שבעולם, אדם שעיסוקו במחקר תורני עד למעלה מראשו, אינו ידוע כאיש חסד מופלא. מי שמקדיש שעות רבות מסדר יומו למעשי חסד, לא תמיד הוא פנוי לעסוק בעבודת התפילה ברתחת הדם והנפש, אולם לכל כלל יש יוצאים מן הכלל. רבי אברהם יוסף ורטהיימר זצ"ל, היה גם תלמיד חכם וחוקר מן השורה הראשונה, גם איש חסד, שביתו שימש כחדר אוכל ופנימיה של עשרות מרי נפש ואומללים שמצאו להם קן בצל קורתו, וגם דמות של חסיד לוחט, המתפלל בכל יום תפילותיו בבית המדרש זוועהל בירושלים, באריכות בקולות וברקים במשך שעות רבות. אבל מעל הכל, בתוך הכל ולפני הכל, מצא תמיד זמן לאורחיו, אותם יהודים אומללים שאת יגונם ביקש להשקיט.

כמו אותו אורח שעליו מדבר הסיפור הנוכחי: ר' אברהם שכטר, שבבית הכירו אותו בשם "הברסלבר".

*

הייתה זו שעת בוקר מוקדמת, כשבבית הופיע אורח.

זה היה אורח שגרתו למדי. שוב יהודי מן החלכאים והנדכאים. אדם חסר מזל וחסר בית שלא היה לו היכן לאכול ומה לאכול. שק עם ספרים היה בידיו והוא שאל בשקט אם יוכל לאכול כאן ארוחת בוקר. בעלת הבית הצדקנית, דודתי אחות אמי, מרת חוה ע"ה, שהייתה שותפה מלאה לכל מעשי החסד של בעלה ר' אברהם, עליהם הוסיפה עוד פי כמה משלה, כיוונה אותו אל המטבח, שם פרסה לו כמה פרוטות לחם לצד ביצה רכה וירקות. אכל הלה את הארוחה בשקט, קינח בספל קפה חם וברך ברכת המזון בכוונה גדולה. זה היה הביקור הראשון שלו. ביקור אחד שאחריו באו עוד עשרות רבות. כאן נתן מנוחה ומרגוע לגופו העייף לאחר הליכות ויגיעות רבות.

איש פלא היה אותו חסיד ברסלב ר' אברהם שכטר. אדם צנוע ושקט. נע ונד היה בארץ, מעולם לא התעכב במקום אחד יותר מיום, וכנראה שאת מרבית ימיו עשה בצום. תמיד החזיק שק עם ספרים בידיו. ספרי קודש קטנים, חדשים וישנים, אותם היה מוכר בבתי הכנסת בפרוטות. תמיד היה שקוע באחד מספריו, מעיין בו בעמקות וממלמל מילות תודה כשמישהו קנה ממנו ספר, וזרק כמה פרוטות לתוך קופסת נעליים בלה ששימשה לו קופה.

לילדים לא זכה כנראה מעודו, את ילדי משפחת ורטהיימר אהב בכל נפשו. היה גוחן אליהם בחיוך רחב, מרימם גבוה ומשתעשע בהם. טוב היה לו בחברתם, ומדי פעם הגיע אל ביתם לתת מעט מנוחה לעצמותיו היגעות משיטוט בלתי פוסק. ברבות הימים נעשה כאחד מבני הבית, איש לא עמד על סודו. אבל בעל הבית ר' אברהם שניחן בעין חדה, סבר כי אותו ברסלבר אינו אלא אחד מן הצדיקים הנסתרים. בין היתר משום שאדם מן השורה אינו צם כה הרבה.

ר' אברהם ברסלבר לא התגורר שם, אולם כאשר נצרך לקבל דברי דואר מעטים, ביקש רשות מבעל הבית להפנות את הדואר שלו לפי הכתובת "חיים עוזר 55, שכונת בית ישראל".

לעובדה זו הייתה חשיבות מכרעת כאשר יתבאר להלן.

*

היה זה לעת ערב כאשר במשרד של המכון התורני שהיה ממוקם אז ברחוב סלנט בשכונת מאה שערים, הגיעו אורחים מאד לא שגרתיים. היו אלה שני קציני משטרה. "עובד כאן אדם בשם הרב ורטהיימר?" שאלו.

"בוודאי". הרב ורטהיימר היה אחד החוקרים הטובים והמוכשרים ביותר של המכון התורני.

הם התיישבו ליד השולחן העמוס לעייפה בכתבי יד עתיקים, ושאלו אותו, אם הוא מכיר אדם בשם ר' אברהם שכטר.

"אני מכיר אותו היטב" ענה הרב ורטהיימר, "הוא אורח תדיר בביתי".

הקצינים נראו מרוצים. כנראה חששו שלא ימצאו אותו.

"האיש נמצא אתמול ללא רוח חיים".

"מה?!"

"כן! מצאו אתמול את גופתו בבית הכנסת הגדול ברחוב אלנבי בתל-אביב".

"ברוך דיין האמת!" עיניו קמו. כאב עז פילח את גופו. צער ותדהמה שימשו בו בערבוביה.

"לא ידענו איך אפשר למצוא מישהו שמכיר אותו, למזלו מצאנו בכיסו מעטפות שעליהן כתוב 'לכבוד ר' אברהם שכטר, אצל משפחת ורטהיימר'. באנו אל ביתך, ומשם לכאן".

"ואתם רוצים בוודאי שאני אטפל בסידורי הקבורה שלו" הוא קם בזריזות אופיינית מן המכתבה הגדושה כתבי יד ישנים וערמות ספרים. "אני בא מיד".

"לא כל כך מהר" נופף אחד הקצינים בידו, כרומז לו להמשיך ולשבת. "הלוואי שיתנו לו להגיע לקבר ישראל".

"יש בעיות?" נבהל ר' אברהם.

"בעיות גדולות" הסביר הקצין. "המנוח נפטר בנסיבות לא ברורות. אתה יודע, במקרים כאלו יש נוהל, מבצעים ניתוח שלאחר המוות, לקבוע את סיבת הפטירה. לראות אם לא היה כאן מרכיב פלילי. גופתו נלקחה למכון לרפואה משפטית באבו-כביר. אתה רוצה להיכנס לעסק הזה?"

"בוודאי" נזעק ר' אברהם, "צריך לעשות הכל למנוע את הנתיחה".

הקצין יצק צוננים על ראשו. "אתה הולך להילחם בטחנות רוח. כדי לבטל ניתוח שלאחר המוות צריך צו שופט. כיצד תצליח להשיג צו שופט?"

ר' אברהם היה נסער. "אני לא חושב על הקשיים ואתפלל לה' שיעזור לי להתגבר על כל העיכובים, ולהביא את המנוח לקבורה במהירות הכי גדולה".

הקצינים הנהנו בקורת רוח. זהו אדם לעניין! הם היו יהודים מסורתיים שחשו צורך עז לערב יהודי נאמן בפרשה. צר היה להם על הנפטר שנראה כאדם חרדי, שיצטרך לעבור תחת סכין המנתחים.

אותן שנים היו פרשיות ניתוחי המתים מסעירות את כל הארץ. מדי פעם היו מתגלה כי גופות של בודדים וגלמודים, או אפילו יהודים שבני משפחתם לא היו ערניים די הצורך, בותרו בסכין גסה. הפתולוגים היו אימתו של כל יהודי חרדי בערוב ימיו. לא יהודי אחד ולא שניים, סרבו להזדקק לבית-חולים גם במקרה של מחלה קשה, והעדיפו למות בבית, פן יהיה גופם הפקר לסכינים החדה של הפתולוגים. הללו להוטים היו לבתר גופות מתים ולרוקן את אבריהם הפנימיים. לא אחת התפרסמו מודעות וחברות מצמררות של "הועדה להגנת כבוד האדם", ובהן תמונות מזעזעות של נפטרים שבותרו וחלקי גופם נשדדו מהם, כביכול למען קידום המחקר המדעי. אבר שנשדד מגופה לא היה מוחזר, וברבות הימים התגלגל לביוב, ולמשפחה לא נותר אלא לחרוק שיניים ולקבור את מה שנותר לפליטה: גופה חלולה ששכבות צמר גפן ממלאות את חלל הבטן ורצועות פלסטר מכסות את התפרים הגסים. ידם של הפתולוגים הייתה על העליונה בתקופה ההיא. נפטר בודד כי נפל לידם אחת דתו להתנתח. רק בודדים הצליחו להערים עליהם, ולהוציא מהם גופה שלמה לקבורה. זה היה הרקע לדברים החמורים שהשמיעו קציני המשטרה מתל-אביב בפניו. בשעה שעלו ירושליימה, לא האמינו שיעלה בידיו להציל את המנוח, אבל בקשו לעשות 'השתדלות'...

*

ר' אברהם יצא למאבק בלי לחשוב כלל על הסיכויים. הוא ראה לנגד עיניו רק דבר אחד: להציל יהודי מגזר דין אכזרי של ניתוח שלאחר המוות, ותו לא מידי!

עוד באותו ערב ירד לתל-אביב יחד עם קציני המשטרה. הם ציידו אותו בפיסות אינפורמציה והדריכו אותו מה יעשה.

ראשית נסע למכון לרפואה משפטית באבו-כביר. לברר אם איש לא נגע עדיין במנוח. הוא נשם לרווחה כשהתברר לו מעל לכל ספק, כי לא נגעו עדיין לרעה בר' אברהם ברסלבר. כעת הגיע החלק הקשה ביותר. להוציא צו שופט המבטל את הצורך החוקי בנתיחה.

"אני כבר הולך לבית משפט" אמר לפתולוג שהיה שם.

"תלך" אמר הפתולוג בחיוך לעגני. "שערות יצמחו לי על כף ידי אם תמצא בכל תל-אביב שופט אחד שייתן לך צו לביטול נתיחה".

ר' אברהם לא טרח להתווכח עמו, "אני מבקש ממך רק דבר אחד, שלא תיגע בו עד שאני חוזר".

"חבל על זמנך" לא חדל הפתולוג מקנטוריו, "תל אביב היא לא בני-ברק. זאת ועוד, כל שופט שתמצא עייף כעת מיום עבודה, ובטח לא יהיה ידידותי", אמר בחיוך של שמחה לאיד, "אבל מה אכפת לי, מצידדי תלך ותתאכזב".

*

הוא הגיע לבית המשפט המחוזי בתל-אביב. ואכן, כפי שצפה הפתולוג, יום העבודה כבר הסתיים והשופטים עמד לעזוב לבתיהם, עייפים ומותשים.

כל מיני תחנונים וריצויים נדרשו, עד שנשיא בית המשפט הסכים לקבל אותו לדקה אחת. "מה מביא יהודי נכבד כמוך לבית המשפט?" התעניין השופט הבכיר לדעת.

ר' אברהם הסביר לשופט בקצרה את הרקע לבקשתו.

השופט היה נחרץ. "אין על מה לדבר! האיש נפטר בנסיבות לא ברורות. חייבים לנתח אותו כדי לדעת אם לא נרצח, או אולי התאבד. ואולי חלה במחלה מסוכנת ומדבקת המאיימת גם על האנשים הבריאים? לשמחתי אנחנו לא חיים בימי הביניים, אלא בעידן המודרני. כיום המדע המדויק מנהל את חיינו".

"שטויות והבלים" ענה ר' אברהם בסגנון מאד ישיר ולא מנומס, "הכרתי היטב את האיש, הוא גר בביתי, ואני מבטיח לך בביטחון של מאה אחוז שהוא מת מוות טבעי, והניתוח שייעשה בו לא יתרום לתועלת האנושות אפילו כחוט השערה. גם המדע המודרני יאשר את קביעתי בדיוקנות, אבל עד שהמדענים והפתולוגים ייווכחו בצדקת דברי, ייגזלו אבריו של האיש. ונשמתו תצטער ותתייסר על כך לנצח. לא רחמנות עליה?"

זה היה טיפול בהלם. "כבוד השופט" לא היה רגיל לדיבורים בגובה העיניים. כולם דברו אליו בחנופה, מלמטה למעלה. לראשונה מישו מדבר אליו ללא מורא ופחד. האיש דווקא מצא חן בעיניו. הוא הפשיר. ר' אברהם ראה זאת וניצל את הרגע. "כבוד השופט, יש קונה עולמו בשעה אחת, וכעת היא שעתך שלך!" עיניו ננעצו בעיני השופט במבט חודר שהיו בו גם תחנונים וגם תביעה נוקבת. "יכול אתה לקנות בזה הרגע את עולמך בגן עדן! האיש הזה שנפטר, היה אחד מל"ו הצדיקים הנסתרים. אם בזכותך לא יחללו את גופו, תזכה בחיי נצח, על דברתי!".

דממה השתררה בלשכת השופט. פתאום החל מפשפש במגרה, הוציא ממנה טופס והטביע בו את חותם בית המשפט. ר' אברהם הביט בו בלב הולם.

עיניו של נשיא בית המשפט נצצו בצורה חשודה והטופס רעד בין אצבעותיו כשהושיט אותו לר' אברהם. זה היה צו המורה על ביטול הניתוח!

*

ר' אברהם חזר מיד למכון באבו-כביר עם הצו, והציג אותו מול עיניו המתעגלות של הפתולוג. הניתוח בוטל ור' אברהם שכטר שוחרר ללא שנגעה בו סכין. כעת היה עליו להזמין אמבולנס להעלות את המנוח לירושלים, וכל ההוצאות הכספיות הכרוכות הסידור הקבורה נפלו עליו. אבל הכל התגמד מול ההישג הגדול.

סמוך להר המנוחות המתין לו, לפי תיאום טלפוני מוקדם, צוות חב"א-קדישא עם ראש הדגל, הרה"ח רבי מנחם קליין זצ"ל.

"מה תאמר על כך? לא נגעו בו" צהל ר' אברהם ורטהיימר בסיפוק.

"ר' אברהם, אני לא מכיר אותך כאיש תמים" חייך ר' מנחם, "אתה מאמין שאחרי יומיים באבו-כביר עוד נשאר ממנו שריד ופליט?"

"תבדוק ותראה" לא התווכח ר' אברהם.

הבדיקה הדהימה את ר' מנחם קליין, לא זו בלבד שסכין לא נגעה בגופו, אלא אף בבגדיו לא חלו ידיים. הוא היה לבוש בכל בגדיו. שני דברים הוציאו משלוותו אפילו את ר' מנחם, שהיה אדם קר רוח ולא נטה להתפעלות. ראשית, העובדה שהמנוח היה לבוש שק על כל גופו, מתחת לבגדיו. באופן צנוע שאיש לא חש בו. דבר שהשרה אורה של מסתורין ופלא סביב אישיותו. שנית, לאחר כמה ימים מסר "האפוטרופוס הכללי" לר' אברהם את הכסף שמצאה המשטרה בכיס החליפה של המנוח. ר' אברהם שילם מכספו את כל הוצאות הטהרה, הקבורה והמצבה. כעת התברר כי הסכום שנמצא הספיק לכל ההוצאות, עד לפרוטה האחרונה!

ולסיפור היה המשך מדהים שלא מעלמא הדין, כפשוטו. דהיינו, אותו צדיק נסתר, ר' אברהם ברסלבר היה גם אוכל מדי פעם על שולחנה של משפחת אייזנבך מבתי-הוונגרים. כמה שנים לאחר פטירתו חלם אחד מבני המשפחה, הרה"ח יצחק אייזנבך מירושלים, שהוא רואה את ר' אברהם ברסלבר, והוא שאל אותו "מדוע אינך בא אף פעם אל קברי ביארצייט שלי, הרי הכרת אותי, ישבת לידי במטבח שלכם כל יום". ר' יצחק ענה לו, "אבל אינני יודע איפה הקבר שלך" ועל כך אומר לו ר' אברהם, "לך אל ר' אברהם ורטהיימר, הוא יודע".

התעורר ר' יצחק מבוהל כולו מהחלום, ובבוקר הלך לביתו של ר' אברהם ורטהיימר לספר לו. ר' אברהם ממש קפץ באוויר מרוב תדהמה, "היום זה היארצייט של ר' אברהם ברסלבר, ואני לוקח מנין לעלות על קברו בהר המנוחות כמו בכל שנה!".

מאז, ר' יצחק אייזנבך לא החסיר אף יארצייט אחד של ר' אברהם ברסלבר לעלות על קברו עם מנין!